

BELÜGYI SZEMLE

BELÜGYMINISZTERIUM

A Belügyminisztérium szakmai,
tudományos folyóirata

Academic Journal
of Internal Affairs

73. ÉVFOLYAM
2025 · 7

BELÜGYI SZEMLE

A Belügyminisztérium szakmai,
tudományos folyóirata

Academic Journal
of Internal Affairs

BELÜGYMINISZTERIUM

73. ÉVFOLYAM
2025 · 7

BELÜGYI SZEMLE

SZERKESZTŐBIZOTTSÁG

ELNÖK	Dr. Felkai László, közigazgatási államtitkár, c. egyetemi tanár, Belügyminisztérium
TITKÁR	Prof. Dr. Dános Valér ny. r. vezérőrnagy, egyetemi magántanár
TAGOK	Prof. Dr. Finszter Géza, a Magyar Tudományos Akadémia doktora Prof. Dr. Gál István László, tanszékvezető egyetemi tanár Prof. Dr. Haller József, a Magyar Tudományos Akadémia doktora, tanszékvezető egyetemi tanár Prof. Dr. Hamza Gábor, a Magyar Tudományos Akadémia rendes tagja, egyetemi tanár Prof. Dr. Herke Csongor, a Magyar Tudományos Akadémia doktora, tanszékvezető egyetemi tanár Prof. Dr. Kecskés László, a Magyar Tudományos Akadémia rendes tagja Prof. Dr. Kerecsi Klára, a Magyar Tudományos Akadémia doktora, egyetemi tanár Prof. Dr. Koltay András, a Nemzeti Média- és Hírközlési Hatóság és a Médiatanács elnöke, egyetemi tanár Prof. Dr. Korinek László, a Magyar Tudományos Akadémia rendes tagja Prof. Dr. Maróth Miklós, a Magyar Tudományos Akadémia rendes tagja Prof. Dr. Mezey Barna, a Magyar Tudományos Akadémia doktora, tanszékvezető egyetemi tanár Prof. Dr. Patyi András, alkotmánybíró, egyetemi tanár Prof. Dr. Polt Péter, az Alkotmánybíróság elnöke, egyetemi tanár Prof. Dr. Sándor István, a Magyar Tudományos Akadémia doktora, tanszékvezető egyetemi tanár Prof. Dr. Tóth Mihály, a Magyar Tudományos Akadémia doktora, tanszékvezető egyetemi tanár

NEMZETKÖZI SZERKESZTŐBIZOTTSÁG

Dr. h.c. Detlef Schröder, az Európai Unió Rendészeti Képzési Ügynökségének
korábbi ügyvezető igazgatója (Németország)
Prof. Dr. Lam Kwok Yan, Nanyang Műszaki Egyetem (Szingapúr)
Dr. Ludek Michalek, a Cseh Rendőrákadémia tagja, egyetemi tanár (Csehország)
Prof. Dr. Mathieu Deflem, Dél-Karolinai Egyetem, egyetemi tanár (Amerikai
Egyesült Államok)
Dr. habil. Philipp Fluri ügyvezető, Genfi Biztonságpolitikai Központ (Svájc)
Prof. Dr. Wei Changdong, Kelet-Kínai Állam- és Jogtudományi Egyetem,
Shanghai, egyetemi tanár (Kína)

SZAKMAI TANÁCSADÓ TESTÜLET

Dr. Bakai Kristóf Péter PhD, püör. dandártábornok, Nemzeti Adó- és Vámhivatal
Vámszakmai és Nemzetközi elnökhelyettese
Dr. Balogh János r. altábornagy, az Országos Rendőr-főkapitányság vezetője
Dr. Bolcsik Zoltán r. altábornagy, a Belügyminisztérium rendészeti államtitkára
Scott Donovan, a budapesti Nemzetközi Rendészeti Akadémia (ILEA) igazgatója
Dr. Góra Zoltán t. altábornagy, az Országos Katasztrófavédelmi Főigazgatóság
vezetője

Dr. Gömbös Sándor r. dandártábornok, az Országos Idegenrendészeti Főigazgatóság főigazgatója
Hajdu János r. altábornagy, a Terrorelhárítási Központ főigazgatója
Dr. Hatala József ny. r. altábornagy, a Nemzeti Bünnmegelőzési Tanács elnöke
Dr. Hegyaljai Mátyás, a Belügyminisztérium európai uniós és nemzetközi helyettes államtitkára
Christopher Simon, az Osztrák Szövetségi Belügyminisztérium belügyi attaséja
Prof. Dr. Janza Frigyes ny. r. vezérőrnagy, c. egyetemi tanár, a Belügyminisztérium oktatási főszemlézője
Prof. Dr. Kovács Gábor r. vezérőrnagy, a Nemzeti Közszerológati Egyetem, Rendészettudományi Kar dékánja, tanszékvezető egyetemi tanár
Láng István, az Országos Vízügyi Főigazgatóság vezetője
Prof. Dr. Sallai János r. ezredes, Nemzeti Közszerológati Egyetem, tanszékvezető egyetemi tanár
Dr. Szabó Marcel alkotmánybíró, nemzetközi jogász
Dr. Tomin Szilvia r. vezérőrnagy, a Nemzeti Védelmi Szerológat főigazgatója
Dr. Tóth Tamás bv. altábornagy, a Büntetés-végrehajtás Országos Parancsnokság vezetője
Dr. Túrós András ny. r. altábornagy, az Országos Polgárőr Szerológat elnöke

SZERKESZTŐSÉG

FŐSZERKESZTŐ
FŐSZERKESZTŐ-HELYETTES
FELELŐS SZERKESZTŐ
OLVASÓSZERKESZTŐ
IDEGENNYELVISZAKLEKTOR

NEMZETKÖZI ÉS FORDÍTÁSI
SZERKESZTŐ
MUNKATÁRS
SZERKESZTŐSÉG

ISSN

FELELŐS KIADÓ

NYOMDA
FELELŐS VEZETŐ

Prof. Dr. Dános Valér ny. r. vezérőrnagy, egyetemi magántanár
Dr. Szabó Csaba PhD r. alezredes, egyetemi docens
Krenner József r. őrnagy, doktorandusz
Végh Zsuzsanna
Prof. Dr. Boda József ny. nb. vezérőrnagy, c. egyetemi tanár

Dr. Németh Viktor PhD
Luda Henrietta
2090 Remeteszőlős, Nagykovácsi út 3.
Telefonszám: +36 (26) 795-922; BM: 24-626
<https://belugyiszemlejournal.org>

ISSN 2062-9494 (Nyomtatott)
ISSN 2677-1632 (Online)

LXXIII. évfolyam
Belügyminisztérium
www.kormany.hu/hu/belugyminiszterium
1014 Budapest, Szentháromság tér 6.

Duna-Mix Kft.
Szabó Bálint bv. alezredes, ügyvezető
Megjelenik havonta

TARTALOM

	Előszó.....	1349
	TANULMÁNYOK	
FÓRIZS SÁNDOR	Megtorpant reformkísérlet a határőrségnél (1960–1963)	1351
TÓTH NIKOLETT ÁGNES – KOVÁCS JUDIT TÍMEA	Hatékony rendőri intézkedések az illegális gyorsulási versenyek felszámolása érdekében, különös tekintettel a társszervekkel történő együttműködésre	1367
SZABÓ BARNA	Az általános forgalmi adóra elkövetett költségvetési csalás általános és speciális modelljei, továbbá alkalmazási lehetőségek a nyomozó hatósági fellépés során	1387
PETRÉTEI DÁVID – LONTAI MÁRTON – PAMZSAV HOROLMA	Epigenetika, azaz a „genetikán túl” I. rész	1415
ZSÁKAI LÉNÁRD	A schengeni értékelési rendszer második generációjának működése és tapasztalatai	1435
LOHNER KLAUDIA – BELLAVICS MÁRIA ZSÓKA	Mi várható a kihallgatósobában? Szexuális bűnelkövetők kihallgatása	1449
	STUDIES	
LÉNÁRD ZSÁKAI	Operation and experiences of the second generation of the Schengen evaluation system	1469
KLAUDIA LOHNER – MÁRIA ZSÓKA BELLAVICS	What to expect in the interrogation room? The confession of sex offenders	1483
BARNA SZABÓ	General and specific models of value added tax budgetary fraud and their possible application in the context of investigative action	1501
	NEMZETKÖZI RENDÉSZETI FIGYELŐ	
FINSZTER GÉZA – KORINEK LÁSZLÓ	Ajánlás a Nemzetközi Rendészeti Figyelő XVIII. száma elé	1528
RETEK AMADÉ – PRESSBURGER TAMÁS – RADVÁNSZKI RONETT – PACKOSZ NIKIFOROSZ – CSIKI OLIVÉR TAMÁS	Nemzetközi Rendészeti Figyelő XVIII.....	1531
	INTERJÚ	
SZABÓ CSABA	Interjú Elena Martellozzóval, az Edinburghi Egyetem intézetigazgatójával és kriminológia professzorával	1555

Kedves Olvasó!

„Nagyon korán megtanultam, mi a különbség aközött, hogy ismerjük valaminek a nevét, és aközött, hogy valóban ismerjük is azt.”

Richard P. Feynman

Az idézet gondolat, miszerint a dolgok valódi ismerete messze túlmutat a pusztá megnevezésükön, jól megragadja a Belügyi Szemle 2025. júliusi számának szemléletét. A mostani lapszám írásai nemcsak elneveznek és leírnak társadalmi, rendészeti vagy tudományos jelenségeket, hanem mélyreható elemzéssel, tapasztalati megalapozottsággal és történeti kontextusba helyezéssel értelmezik is azokat.

A határőrség 1960-as évekbeli reformkísérletének feldolgozása például nem csupán egy elfeledett szakmai próbálkozást mutat be, hanem az akkori politikai és intézményi működés belső ellentmondásait is feltárja. Az illegális gyorsulási versenyek rendészeti kezelése nemcsak a jelenség leírására, hanem az együttműködés és megelőzés lehetőségeinek bemutatására is fókuszál. Az áfacsalás kriminalisztikai modelljeit vizsgáló tanulmány a gyakorlati nyomozati tapasztalatokból kiindulva épít fel elméleti kategóriákat. A kétrészes epigenetikai tanulmány első része tudományos igényességgel, ugyanakkor közérthetően ismerteti az öröklődés új felfogásait, kitérve azok jogi és etikai vetületeire is.

További tanulmányaink a schengeni értékelési mechanizmus működését elemzik, a szexuális bűnelkövetők kihallgatásának különleges szempontjait tárják fel, valamint a Nemzetközi Rendészeti Figyelő legfrissebb tematikáján keresztül a globális változások rendészeti kihívásaira reflektálnak. A lapszámot az Elena Martellozzo professzor asszonnyal készült interjú zárja. Professzor asszony a digitális gyermekvédelem és a kiberbűnözés kutatásának élvonalába enged betekintést.

A júliusi szám minden írása arra törekszik, hogy a nevek mögé látva, valódi megértést kínáljon – ahogyan azt Feynman is hangsúlyozta.

Szerkesztőség

Megtorpant reformkísérlet a határőrségnél (1960–1963)

A failed attempt to reform the Border Guard (1960–1963)

Fórizs Sándor

Prof. Dr., egyetemi tanár, rendőr dandártábornok
Nemzeti Közszerológati Egyetem
drforizsdandor@invitel.hu

Magyar
Levéltár

Absztrakt

Cél: A publikáció célja bemutatni az olvasónak egy, a határőrségnél lezajlott reformkísérletet, annak célját, módszerét, eredményét.

Módszertan: A kidolgozás alapvetően a Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára dokumentumai alapján történt, felhasználva más kapcsolódó irodalmakat. Egyben bemutatásra kerül az országos politikai vezetés határőrséget befolyásoló tevékenysége.

Megállapítások: 1957 és 1960 között a határőrség nem tudta teljesíteni a felsőbb szintű elvárásokat. Ennek következtében szakmai területen jelentős feszültségek alakultak ki. Ezek megoldására merült fel egy modernizálási reformkísérlet gondolata, amely végül nem vezetett eredményre.

Érték: Az olvasó megismerheti a határőrség 1960. évi jelentős problémáit, helyzetét. Betekinthet a politikai vezetés és a szakmai irányítás ellentmondásaiba, valamint egy reformkísérlet menetébe.

Kulcsszavak: határőrség, reformkísérlet, hivatásos őrsők, tiszthelyettesi állomány

Abstract

Aim: The publication aims to introduce the reader to an experiment of reforming the Border Guard, its purpose, method and results.

A szerző a kéziratot magyar nyelven nyújtotta be. Benyújtás: 2025. 02. 17. Átdolgozás: 2025. 03. 11.
Elfogadás: 2025. 03. 26.

Methodology: The study is based on the documents of the Hungarian National Archives and other relevant literature. The activities of the Hungarian political leadership influencing the Border Guard are also presented.

Findings: Between 1957 and 1960, the Border Guard failed to live up to the expectations of its superiors. As a result, there was considerable professional tension. An attempt at modernisation was proposed, but it ultimately failed.

Value: The author describes the main problems and the situation of the Border Guard in 1960. The reader will gain an insight into the contradictions between political leadership and professional management, as well as the course of an attempt at reform.

Keywords: Border Guard, reform effort, professional guards, non-commissioned officer corps

Tézisek

Az 1960-as évben a magyar határőrség előtt páratlan lehetőség nyílt alapvetően katonai szervezete és tevékenysége részbeni modernizálására. Az alkalmat az a tény adta, hogy a határőrség működésével elégedetlen politikai vezetés az 1960. augusztus 9-i politikai bizottsági ülésen napirendre tűzte és megtárgyalta a határőrség általános helyzetét, egyben egyetértett az országos parancsnok és a politikai csoportfőnök leváltásával. Az ülésen megszabott feladatok között szerepelt a hivatásos állományú határőrizet bevezetésének megvizsgálása az úgynevezett „baráti viszonylatok” esetében. A publikáció az események további lefolyását vizsgálja a Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára dokumentumai alapján. Az olvasó megismerheti a vonatkozó elképzeléseket, a határőrség által tett intézkedéseket, számvetéseket, a mérlegelések irányait, a pozitív és negatív érveléseket az átalakításokkal kapcsolatban. A lehetőséget a szervezet végül nem használta ki, ennek összetett okait az írás is bemutatja. A közel nyolcvan évvel ezelőtti döntések egy máig is jól működő rendszert hozhattak volna létre, megkímélve a határőrséget sok későbbi nehézségtől.

Bevezetés

Publikációmban egy a határőrségnél felmerült, de nem megvalósított reformkísérlettel kívánok foglalkozni. Az események bemutatásához az anyagokat a Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára (MNL OL) Lánglilium utcai

gyűjteménye határőrség országos parancsnokság okmányai¹ közül választottam ki. 1957–1960 között a BM Határőrség olyan sok hibával és eredménytelenséggel dolgozott, hogy az átlépte az országos politikai vezetés ingerküszöbét. A Magyar Szocialista Munkáspárt (MSZMP) Politikai Bizottsága, mint az ország első számú nem kormányzati, hanem politikai jellegű döntéshozó szerve, 1960. augusztus 9-én tartott ülésén többek között két, a határőrséget is érintő napirendi pontot tárgyalta. A 2. pont címe magában is sokatmondó „2. *Jelentés a Határőrségnél történt rendkívüli eseményekről, azok okairól és a Határőrség munkájának legfőbb nehézségeiről.*” Az ülés anyaga a levéltárban és az interneten egyaránt elérhető.² A dokumentum „*Javaslatok*” fejezete állásfoglalásokat tartalmaz 12 pontban a felvetett problémák megoldására. Ezek közül a 2. „1960. december 31-ig felül kell vizsgálni a baráti határszakasz biztosítását abból a célból, hogy – Csehszlovákiához hasonlóan – nem lehetne-e azt rendészeti úton megoldani. Az erre vonatkozó javaslatot a Honvédelmi Tanács elé kell terjeszteni.”³

Baráti határszakasznak ebben az időben a csehszlovák, szovjet és román államhatár minősült. A határőrségről szóló értékelést a javaslatokkal együtt belügyminiszter helyettesi szinten készítették.⁴ Az anyag tükrözi, hogy összeállítói valóban reálisan ismerték a szervezet helyzetét. Ugyanakkor kuriózum a magyar határőrség vonatkozásában, hogy valaki felveti a hivatásos állományú határőrség lehetőségét az 1960-as évben, és ehhez használja a „rendészet” kifejezést.

A Honvédelmi Tanács határozatához a javaslatot a határőrség készítette el és a Belügyminisztériumnak felterjesztette,⁵ „*csatoltan felterjesztem a baráti határszakaszok átszervezésére vonatkozó, Honvédelmi Tanács elé menő javaslatot.*”⁶ A javaslatba foglaltatták, hogy hat kísérleti őrsőn próbálja ki a határőrség a lehetséges megoldást 1961-ben, majd a belügyminiszteren keresztül jelentsenek az eredményekről.

Azonnal az események bemutatásának kezdetén szólnunk szükséges több kapcsolódó kérdésről:

- Ezt a feltétlenül modern, előremutató lépést nem a határőrség kezdeményezte, a gondolat felülről származott. Minden korábbi változtatásnál (műszaki zár, határövezet, határsáv, határőrség szervezete) az országos vezető parancsnokok köre (kerületparancsnokok, országos parancsnokság vezető

1 Levéltári jelzetük: MNL OL HOP XIX-B-10.

2 Őrzési egység: 1960. augusztus 9.+(288.f.5/195.ö.e.)

3 Uo. A „Javaslatok” dátuma 1960. június 28.

4 A kidolgozók Földes László és Kaszás Ferenc.

5 MNL OL HOP XIX-B-10, 1963. év, 7. számú doboz, I/5-17. tárgykör, 64. folyószám. „Tárgy: Javaslat felterjesztése.” 1960. 12. 21.

6 Uo.

beosztású személyei) általában igen konzervatívan foglaltak állást, lényegében elleneztek a könnyítések a határőrizettel kapcsolatban.

- A hivatásos állományon alapuló határőrizeti elképzelés a mai napig megállta volna a helyét, amennyiben megvalósul. Lényegében a jóval későbbi „schengeni” határrendészeti rendszerrel kompatibilis megoldás volt, a rendszerváltozásig, illetve azon túl is működtetett volna.
- A kidolgozást már az új országos parancsnoknak kellett irányítania, mivel az augusztus 9-i értekezlet helyben hagyta a határőrség parancsnokának és politikai csoportfőnökének leváltását. Az öt meghatározó vezető köréből kettőt menesztettek a korábbi sikertelenségek miatt.

A Honvédelmi Tanács 1961. január 19-én tartott ülésén megtárgyalta és határozatba foglalta a hivatásos állományú határőrizet kikísérletezésének kérdését. A határozat 1. pontja az alábbiak szerint fogalmaz: „1./ A B. M. Határőrség a baráti határszakaszok 6 óráján kísérletképpen a hivatásos állománnyal való őrzést rendelje el.”⁷ A belügyminiszternek 1962-ben kellett jelentenie a tapasztalatokat.

Körülmények, adatok

Már a feladatszabáskor is a csehszlovák határőrizeti rendszerre hivatkoztak mintaként. Természetesen a szomszédos ország rendészeti viszonyairól mindent tudtak a határőrségnél a kapcsolattartó kerületek révén. Folyamatos kontaktus létezett határrendi, határőrizeti, személyek átadása-átvétele kérdésekben, hatékony értesítési rendszer működött. Ezzel kapcsolatban túl sok tennivaló nem akadt, a csehszlovák szervek minden felmerülő kérdést készségesen megválasztak. A magyar–csehszlovák államhatáron, a túloldalon hivatásos rendőrségi állományú tiszthelyettesi gárda tevékenykedett őrök és járási kapitányságok szervezésében, mind a „zöldhatáron”, mind pedig az átkelőhelyeken. Csehszlovákia nyugati határszakaszán a magyarhoz hasonló sorállományra támaszkodó rendszer működött, azzal a különbséggel, hogy ez a szervezet az ottani katonaság (honvédelmi minisztérium) alárendeltségében funkcionált, és így minket az átszervezés kérdésében nem érdekelt.

Szeptember és október hónapok többek között a csehszlovák minta feldolgozásával teltek. Erről az országos parancsnok jelentést⁸ tett a miniszter helyettesének.

7 HU-MNL-OL-XIX-A-98, 3. doboz, 16. dosszié. A Honvédelmi Tanács „HT 11/122/1961. számú határozata.”1961. 01. 19. „A baráti határszakaszok őrzésének új szolgálati rendszeréről.”

8 MNL OL HOP XIX-B-10, 1963. év, 7. számú doboz, 1/5-17. tárgykör, 60. folyószám. „Tárgy: Csehszlovák határőrizet szervezésének tanulmányozása.”1960. 09. 20.

Leírja a kinti kettős határőrizet jellegét, és jelenti egy tervezett tanulmányi út lebonyolítását. 1960. október 12–13. között került sor a kapcsolatfelvételre, amelyet egy „Jelentés”⁹ értékel. A tanulmányúton az országos parancsnokságról három tiszt és a 9–10. (Miskolc, Balassagyarmat) határőr kerületek parancsnokai vettek részt. Megtekintették három őr és egy járás helyzetét, találkoztak a kassai és besztercebányai határképviselőkkel, beszerezték a határrendőrségi szabályzatot¹⁰. A szomszédos ország belügyminisztériuma felosztott állam-biztonsági, közbiztonsági, határőrségi, belső karhatalmi, büntetés-végrehajtási, légoltalmi, tűzoltó szervekre. A közbiztonsági főosztályhoz tartoztak a határt őrző rendőrök. Részletes adatokat hoztak a szolgálatellátás, a napi tevékenység szabályozásáról, az állomány jogosultságairól és juttatásairól. Információik a később keletkezett dokumentumokban rendszeresen feltűnnek. Például a kinti őrök működési területeit szektorokra osztották és egy-egy szektornak felelőst jelöltek ki, ez a megoldás a hely ismeretét, a lakossággal történő kapcsolattartást jelentősen megkönnyítette.

A saját határőrség többirányú alárendeltségét mutatja, hogy decemberben hétoldalas javaslatot terjesztettek fel az „MSZMP KB Adminisztratív Osztály Vezetőjének”¹¹ az addigi elképzelésekről, az átszervezés alapelemeiről. A változtatás területi, szervezési mértékét az alábbi adatok jelzik. Északon az államhatár dunai szakaszát valamilyen megfontolásból a módosításokba nem kívánták bevonni. Ezt leszámítva összesen négy határőr kerület (Orosháza, Nyírbátor, Miskolc, Balassagyarmat) területén 72 őr, 11 forgalomellenőrző pont átszervezését érinthette. A román határszakasz 442 km, a szovjet 135 km, a csehszlovák a Duna nélkül 509,7 km. Természetesen azt is el kellett dönteni, egyidőben látnak-e neki a munkának, vagy egy lényegesen könnyebb megoldást választanak és kerületenként lépcsőzetesen dolgoznak.

A reformkísérlet egyik mozgató gondolata volt a létszámmegtakarítás. Érdeemes rápillantanunk erre a területre.

Amennyiben az esetleges létszámbeli megtakarításokat szeretnénk országos méretekben megítélni rendelkezünk egy 1963. évi áprilisi kimutatással.¹²

9 Uo. „Jelentés” 1960. 10. 14. Több dokumentumnak azonos a levéltári nyilvántartási száma, azok azonos irattartóban találhatók.

10 Uo. Az eredeti cseh nyelvű dokumentum az iratgyűjtőbe megtekinthető.

11 MNL OL HOP XIX-B-10, 1963. év, 7. számú doboz, I/5-17. tárgykör, 64. folyószám. „Javaslat a baráti határszakasz határőrizetének átszervezésére.” 1960. 12. 10.

12 MNL OL HOP XIX-B-10, 1963. év, 6. számú doboz, I/4-5. tárgykör, 15. folyószám. „Jelentés.” 1963. 04. 30. Határőrségi létszámvizonyok.

1. számú táblázat

Adatok a határőrség létszámáról állománykategóriákra bontva

Állománykategória	Rendszeresített állomány	Ténylegesen van	Különbözet (fő)
Tiszt	1902	1695	-207
Tiszthelyettes	1028	1098	+70
Irodai dolgozó	186	153	-33
Sorkatona	12 947	13 337	+390
Katona összesen	16 063	16 283	+220
Polgári alkalmazott	615	550	-75

Forrás. A szerző saját szerkesztése.

Vajon milyen volt a határőrizeti (mai szóhasználattal határrendészeti) helyzet a baráti viszonylatokban? A BM Kollégium rendszeresen tárgyalta a határőrség működését. Jegyzőkönyvében az alábbi adatok találhatók: „1959. október 1. és 1961. március 31. közötti időszakban 2922 fő akarta megsérteni, vagy sértette meg az államhatárt, akik közül 2539 főt fogtunk el.”¹³ Ez az adat az államhatár teljes hosszára vonatkozik.

„A baráti államok határszakaszain 563 főt fogtunk el és 16,11% volt a büntetlen határsértések száma. Kifelé elfogtunk 357, befelé pedig 206 főt.”¹⁴ Bár a határőrizet terén mindig igen jelentős mértékű volt a látencia, elmondhatjuk, a hivatalos adatok szerint 18 hónap alatt baráti viszonylatban 659 fő határsértő mozgott. Azt is tudjuk, hogy a kijutottak meghatározó részét a szomszédos rendészeti szervek visszaadták.

Az 1958–1959–1960-as években a határsértő mozgások a következő képen alakultak: román szakasz 190 fő, szovjet 42 fő, csehszlovák 1055 fő; főként rokonlátogatás céljából, teljesen veszélytelen események, áttévedés, kirándulás, nincs politikai súlyuk.

Ezzel szemben az akkori baráti határszakaszokon dolgozó saját állomány létszáma 3493 fő volt, így az adatok¹⁵ nyilvánvaló ellentmondást tükröztek. Az alkalmazott erők nem álltak arányban a feladat jelentőségével.

Mindez 1087 kilométeres területre (a dunai szakasz nélkül) értendő, négy határőr kerület állományára. Ezen adatok tükrében számomra teljesen logikusan merült fel a hivatásos állományú határőrizet bevezetése. A határsértések zöme rokonlátogatáshoz kapcsolódott, amely tolerálható volt különböző utazási könyvitések bevezetésével.

13 MNL OL HOP XIX-B-10, 1963. év, 6. számú doboz, I/ 4-5. tárgykör, 39. folyószám. „A BM Kollégium 1963. március 28-i ülésének rövidített jegyzőkönyve.”

14 Uo.

15 MNL OL HOP XIX-B-10, 1963. év, 7. számú doboz, I/5-17. tárgykör, 64. folyószám. „Javaslat a baráti határszakasz határőrizetének átszervezésére.” 1960. 12. 10.

A kísérleti program beindítása

Az augusztus 9-ei politikai bizottsági ülésre feltűnő gyorsasággal reagált a határőrség. Különösen akkor, ha figyelembe vesszük, közben csak egy hónap telt el az országos parancsnoki váltást követően. Egy belső munkaanyag¹⁶ a felkészülés menetére vonatkozik, az új országos parancsnoknak szólt. Szakmai lehetőségekkel, változatokkal foglalkozik. Javasolja:

- megvizsgálni a lehetséges csehszlovák tapasztalatokat,
- felállítani egy tízfős bizottságot a kérdés tanulmányozására, tagjai a három kerület (Miskolc, Orosháza, Nyírbátor) képviselői, a parancsnokság szerveitől egy-egy fő hadműveletes, kiképző, személyügyi és egy fő a hadtápfőnökségről,
- ezen bizottsággal kidolgoztatni a szükséges javaslatokat.

A jelentés nagybani elképzeléseket tartalmaz a lehetőségekről, célokról.

- 6–10 fős hivatásos állományú őrsök felállítása.
- A határőr kerületi szakmai irányítás, a törzsek 12–15 fő tisztre csökkentése, és a hadtáp jelentős lefaragása.
- Az érintett négy kerületnél egy-egy 120 fős sorállományú század szervezése, a többi határőr átcsoportosítása a nyugati államhatárra. Ehhez az elképzeléshez kapcsolódóan elmondhatjuk, ilyen századok szervezése a rendszerváltozást követően is felmerült, illetve megtörtént.
- Az úgynevezett „baráti szakaszon”, azaz az érintett négy kerületnél kb. 76 őrs működtetése.
- Kuriózum, mint felvetés, lehetőség, hogy a kidolgozó javasolja megvizsgálni a zöldhatár őrizetének esetleges átadását a rendőrségnek, a határforgalmi kirendeltségek megtartása mellett.

Az országos parancsnokság hadműveleti osztály részletesen megtervezte az alkalmazás körülményeit.¹⁷ Kidolgozta a lehetséges szolgálatellátási rendszert, a napi működés rendjét. Az eredeti sorállományú alegységek 15–20 fővel működtek. A járőrszolgálatból valamilyen okból részben vagy teljesen kiesők miatt a lovász, hajtó, szakács, két fő ügyeletes, két fő őrszem, szolgálatvezető szolgálatra naponta 8–10 fő maradt. Körülbelül ugyanannyi, mint a tervezett hivatásos szolgálatellátásnál.

16 MNL OL HOP XIX-B-10, 1963. év, 7. számú doboz, I/5-17. tárgykör, 62. folyószám. „Tárgy: Javaslat a baráti határszakaszok határőrizetének átszervezésére.” 1960. 09. 09.

17 MNL OL HOP XIX-B-10, 1963. év, 18. számú doboz, VII. /1-4. tárgykör, 7. folyószám. „Javaslat a baráti viszonylatú határszakaszok szolgálati rendszerének átszervezésére.”

Az új őrs szervezetének javasolták: egy fő tisztt parancsnok, egy fő tiszthelyettes parancsnokhelyettes, 6–8 továbbbbszolgáló tisztes vagy tiszthelyettes járőr. A havi normál szolgálati megterhelést 180–200 órában számolták tíz szolgálatmentes nappal. Havonta nyolc óra továbbképzés és hat óra politikai képzés tartozott a felkészítéshez. Őrsönként csupán két iroda és egy közös pihenőhelyiség fenntartását látták szükségesnek. A szolgálatot a terület felelősség elve alapján gondolták megoldani. Előterbe került a helyi lakosság köréből önkéntes határőrök szervezése, a lakosság fokozottabb bevonása, körükben operatív munka végzése.

Parancs készült a programban részt vevők felkészítésére.¹⁸ A határőrség szerencsi kiképzőpontjában hathetes felkészítést tartottak, majd a következő évbe négy egymást követő váltásban képezték tovább a frissen toborzott szerződéses és hivatásos tiszteseket, tiszthelyetteseket, akik már letöltötték határőr sorakatonai szolgálatukat. Őrsönként 2–2 főt, egy váltásban 12 fővel. Összesen 46 órát tartalmazott a program, politikai oktatás tíz óra, határszolgálatos kiképzés 23 óra, lökiképzés, lövészet pisztollyal (TT) és géppisztollyal (PPS) 13 óra. Az őrsparancsnokok kétnapos módszertani képzésen vettek részt.

A programot országos parancsnoki parancs indította 1961. április 16-tól.¹⁹ Az akkor működő laktanyák átalakítását megtiltották a végső döntésig. A parancshoz kapcsolódott a törzsfőnök által aláírt melléklet a működés részletes szabályozásával és a szolgálati rendszerre vonatkozó intézkedéssel.

Kiegészítő okmányok

Az átszervezéssel kapcsolatban több, alapvetően nem határőrizeti szakmai számvetés is készült. Ezek egyike anyagi vonatkozású,²⁰ címzettje „*BM Terv és Pénzügyi Főosztály vezetője*”,²¹ aláírta az országos parancsnok. A dokumentum azal számol, hogy 1963-ig a sorállomány a határőrségnél 1600 fővel csökkenne, 300 főt átvezényelnek nyugatra, és 1300 fővel mérséklődne a szervezet létszáma. A tisztekre vonatkozóan még nincs számvetés. A vastag dosszié tárgyalja a lakáskérdés megoldását, amely az eredeti sorállományra épített őrsök kislakásokra történő bontását tervezte. Szó van átmeneti szállások kialakításáról, a híradás átszervezéséről, felszerelésről stb. Az összegzések a hivatásos rendszert néhány

18 MNL OL HOP XIX-B-10, 1963. év, 19. számú doboz, VIII/1-10. tárgykör, 3. folyószám. „A kísérleti őrsök tisztesei és tiszthelyettesei továbbképzésének végrehajtására.” Parancs. 1962. 04. 05.

19 MNL OL HOP XIX-B-10, 1963. év, 18. számú doboz, VII/1-4. tárgykör, 8. folyószám. „Tárgy: Kísérleti őrsök beállítása baráti viszonylatú határszakaszokon.” Parancs. 1961. 03. 24.

20 MNL OL HOP XIX-B-10, 1963. év, 7. számú doboz, I/5-17. tárgykör, 63. folyószám. „Tárgy: baráti határszakasz átszervezése. Baráti viszonylatú átszervezés anyagi terve.” 1960. 10. 19.

21 Uo.

éven belül rendtábilisnek, a sorállományúnál olcsóbbnak ítélték. A négy kerületnél a hadtápszolgálat jelentős létszám- és feladatcsökkentésére is lehetőség nyílt volna.

A kor szellemének megfelelően a Határőrség Politikai Csoportfőnökség is aktivizálta magát. Egy utasítás²² erejéig meghatározták, hogy az eddigi politikai munkára vonatkozó előírások szerint szükséges dolgozni az új típusú szervezeti elemeknél is. Hozzanak létre kultúrszobát, jelöljenek ki propagandistát, a sajtótermékek biztosítása folyamatos legyen, havi egy filmvetítést tervezzenek. Ahol a létszám megengedi (legalább öt fő), ott szervezzenek párt és KISZ alapszervezeteket, legyenek alapító taggyűlések.

Tapasztalatok

1962. április közepére egyéves tapasztalattal rendelkezett a határőrség a kísérleti őrsők működéséről, és ezt jelentésben²³ terjesztette fel a Belügyminisztériumnak. Összesen hat kísérleti őrsőt hoztak létre a négy kerületnél (Battonya, Gyulavári, Csenger, Nyírábrány, Hidasnémeti, Ipolytarnóc), 8–10 fős létszámokkal.

A vizsgálódás alapkérdése volt: „*Lehetne-e ezen határok őrizetét rendészeti úton biztosítani?*”²⁴ – tartalmazza a fogalmazás.

Az egyéves működés tapasztalata az volt, hogy a határőrizeti eredmények azonos viszonyok között nem romlottak, mert:

- a hivatásos állomány fegyelmezettebb volt,
- jobb kapcsolatot tudtak kiépíteni a lakossággal,
- a határszakasz szektorokra történő felosztása az egyes emberek között növelte az egyéni felelősséget a rájuk bízott szakaszért.

További tapasztalatok:

- Esetleges kerületszintű áttérést nem célszerű elaprózni, egyszerre kellene megtenni, nem szabad az állományt bizonytalanságban tartani.
- Az áttérés lényegesen módosítaná a kerületparancsnokság szervezetét, tiszti és tiszthelyettesi státuszok szabadulnának fel.
- A felszabaduló munkaköröket le lehetne adni, illetve nyugatra és délre átcsoportosítani. Ez tulajdonképpen a kísérlet idején is zajlott, a műszaki századokhoz és a halasi kerülethez át lett csoportosítva 500 fő.

22 MNL OL HOP XIX-B-10, 1963. év, 7. számú doboz, I/5-17. tárgykör, 71. folyószám. „Tárgy: Utasítás a kísérleti őrsőkön végzendő pártpolitikai munkára.” Politikai Csoportfőnökség. 1961. 03. 29.

23 MNL OL HOP XIX-B-10, 1963. év, 6. számú doboz, I/ 4-5. tárgykör, 42. folyószám. „Jelentés a baráti államokkal közös határokon létrehozott kísérleti őrsők munkájának tapasztalatairól.” 1962. 04. 16.

24 Uo.

- A hivatásos átállásnak jelentős lakásigénye van, az őrsöket lehetne lakássá átalakítani, illetve újakat építeni, ez a csehszlovák határon 15 millió forint költséget kíván.
- Az áttérésnél a legnagyobb problémát a megfelelő színvonalú személyi állomány biztosítása jelenti, az áttérés 72 őrsöt érintene. Egy alegységhez tíz főt számolva 720 tiszthelyettest igényel. A korábbi toborzások sem voltak eredményesek, ekkor a határőrségnek 51 fő tiszthelyettes hiánya volt. Járásonként összehívtak leszerelt egykori határőr és karhatalmista katonákat toborzás céljából. A megjelent 150–160 főből húsz fő ígérte, hogy gondolkodik a kérdésen, de ezek túlnyomó többsége 4–5–6 elemivel rendelkezett.
- Ugyanez vonatkozik a továbbszolgálatra²⁵ jelentkezőkre is, akik többsége gazdasági vonalon dolgozott. Ez a kategória a civil életben nehezen tudott elhelyezkedni alacsony iskolai, szakmai végzettsége miatt. Az így rendelkezésre álló hivatásos állományt fel kellene készíteni az operatív munka elemeire is, de erre ők nem alkalmasak.
- A sorállományú szervezet lehetőséget ad nagymértékű manőverezésre, nyugatra és vissza történő csoportosításra, vezénylésre. Különösen azok esetében, akik nyugaton nem felelnek meg. Az ilyen jellegű állománymozgatás a hivatásos rendszerben nem lehetséges.

Összefoglalva a tapasztalatok lényegét, bár jó az eredeti elképzelés a hivatásos határőrizetre történő átállásra, a sok jelentkező probléma miatt nem javasolják.

Engedély esetén visszaállítják a sorállományú őrsöket decemberig. Az országos parancsnok kéri, hogy a Belügyminisztérium javasolja a Honvédelmi Tanácsnak, ne vezessék be baráti viszonylatban a hivatásos határőrizetet.

Az eredeti dokumentumra kézzel felírták, nagy a fluktuáció, és ez még nagyobb méreteket öltene. Ha a mostani tapasztalatok szerint folytatódna a szervezettelhagyás és a felvétel, akkor évente kb. 200 főt lenne szükséges toborozni. Eddig évente 50–60 főt lehetett. Tegyük hozzá, a saját sorállományból, az anyag nem tekint ki ilyen értelemben a civil világra.

Az előző jelentéssel párhuzamosan, azonos dátummal felterjesztettek egy másik „*Javaslat*”-ot²⁶ is, de ellentétes tartalommal, a kísérleti őrsök továbbfejlesztésére. Nyilvánvalóan azért, mert a határőrség nem volt biztos abban, melyik megoldást fogadja el a Honvédelmi Tanács. Ez az okmány is tartalmaz több lényeges információt.

25 Továbbszolgálat: négyéves elkötelezettség, amely a két fél megegyezésével megismételhető.

26 MNL OL HOP XIX-B-10, 1963. év, 6. számú doboz, I/ 4-5. tárgykör, 42. folyószám. „Javaslat a baráti határszakaszon létrehozott kísérleti őrsök továbbfejlesztésére.” 1962. 04. 16.

A kísérlet 1961. áprilisban kezdődött, 1962. március 31-ig hasonlították össze az adatokat.

A határőrizet eredményessége javult, az őrsök jól működtek, a rendőrség támogatta a kísérletet, a polgári gazdasági szervekkel jó volt a kapcsolat. A csehszlovákokhoz hasonló rendszert alkalmaztunk.

Két kerületet kellene átszervezni (Miskolc, Balassagyarmat), a két kerületnél 36 őrs van. Jelenleg ebből 34 sorállományú két kísérleti.

A kerületeknél az átállással csökkenés jelentkezik a törzsnél, a politikai osztály megszüntethető, helyette instruktorokat lehet igénybe venni. Szükséges a kisegítő hírközpontokban (összesen hét db), 2–2 fő tiszthelyettesessel kiváltani a sorállományt. Mindkét kerületnél tartalék századot kellene szervezni a felszabaduló sorállományból, a kommandáns szakaszokból és a tartalék őrsökből 115 és 92 fővel (feladat objektum őrizet, razziák végrehajtása, őrsök megerősítése). A kerületi hadtápszerveket technikai alosztállyá leszervezni.

A változás a két kerületnél a tiszti állományban 64 fős csökkenés, a tiszthelyetteseknél +318 fő, sorállománynál -1115 fő, irodai munkatárs +8 fő, összesen -853 fő.

A toborzást a leszerelő állományból (1940-es korosztály) és a civil életből lehet végrehajtani.

A legjelentősebb változások anyagi vonalon történnek.

Jelenleg egy 30 fős sorállományú őrs éves összes költségkihatása 660 201 forint, az új, 8–10 fős hivatásos őrsé 303 531 forint.

Az összesített kimutatások megtakarításként az átszervezés utáni első évre Miskolc kerületnél 6 132 010, Balassagyarmat kerületnél 2 271 400 forintot mutattak.

Lakásépítésre 14 915 000 forint lett tervezve. Az új létszám 80%-ára terveztek lakásigényt, helyi lakhatással is számolva.

Zárógondolatok

Az az elgondolás, hogy a határőrség úgynevezett „baráti viszonylataiban”, azaz a csehszlovák, szovjet, román államhatáron hivatásos tiszthelyettesekkel oldják meg az államhatár őrizetét, nem a határőrségtől indult ki 1960-ban. Politikai elképzelés volt, a Politikai Bizottság 1960. augusztus 9-én keletkezett határozata a határőrség részére megszabott összesen 12 feladat egyikeként jelentkezett. Kísérleti őrsöket felállítva vizsgálták a lehetőséget, és az országos parancsnokság végül nem javasolta a végrehajtást a Belügyminisztériumnak.

Az elutasításnak feltételezhetően több oka is lehetett, bár hangsúlyoztak néhány lehetséges pozitív eredményt:

- A megoldás megbontotta volna a határőrizet, a határőrség szervezete addigi egységes katonai jellegét. A hagyományos változaton szocializálódott vezetők ezt nyilvánvalóan nem tudták teljes szívvel támogatni.
- Mindez az elutasítás annak ellenére történt, hogy a határőrizeti statisztikák már kimutatták, ezen három szomszédos ország viszonylatában a határsértéseknek az állammal kapcsolatos veszélytelenségét. Alapvetően rokonlátogatásokról és kisebb mértékű csempészésekről volt szó, amit rendőri eszközökkel hatékonyabban lehetett kezelni.
- A változtatás nem egyezett a Szovjetunió és Románia katonai szolgálaton alapuló határőrizeti rendszerével, de kapcsolattartás szempontjából ez nem jelentett volna problémát, hiszen Csehszlovákiában a magyar államhatáron hivatásos tiszthelyettesekkel folyt a munka minden érintkezési nehézség nélkül a magyarok részéről, holott mi sorozott állományt alkalmaztunk.
- A reform bevezetése esetén nagyszámú sorkatonával csökkent volna a határőrség létszáma (1115 fővel az első két átszervezésre kerülő kerületnél), majd még egyszer ennyi. Hasonlóan, de kisebb arányban a tiszti állomány-kategória is összesen 64 + 64 fővel.

Ez valójában nem volt a szervezet érdeke, hiszen a létszámmegtakarítás nagyobb hányadát leírják a határőrségről. Amennyiben az őrsparancsnoki munkakört hivatásos tiszthelyettesi státuszra változtatják, és ennek semmi akadálya sem lehetett, a felállításra tervezett 72 őrsön ugyanennyi további tiszti munkakör szűnt volna meg.

- A számvetések szerint 72 hivatásos állományú, átlagosan tíz fős őrsöt állítottak volna fel az 1086 kilométeres határszakaszokon. Azaz őrsönként kb. 15,08 kilométeres szakaszokkal. Az őrsök számát tovább lehetett volna csökkenteni. Az első vonalban 720 emberre lett volna szükség, és ezt a létszámot a határőrség állítása szerint nem lehetett biztosítani. Ez az érvelés volt a leginkább akadályozó szempont a módosításoknál a határőrség részéről. Ugyanakkor ezen a téren felmerül a Belügyminisztérium akkori szerepe. Nyilvánvalóan megfelelő anyagi-szervezési támogatással a toborzás nem jelenthetett kizáró problémát. A rendőrség is hivatásos állományú volt megfelelő feltöltési lehetőségekkel.
- Az első lépcsős átszervezést két kerületre számolták ki (Miskolc, Balassagyarmat). E szerint egy sorállományú őrs fenntartása kétszer annyiba került, mint egy tíz fős hivatásosé, őrsönként 357 000 forint megtakarítás keletkezhett. Az első két kerületnél 34 sor őrs esetében évi 12 millió forint, ami abban az időben jelentős összeg volt.
- A tapasztalatok azt hangsúlyozták, a hivatásos őrs hatékonyabban, eredményesebben működött a sorállományúnál.

Lényegében az okmányokból, adatokból az tűnik ki, hogy a határőrség úgy látta, nem érdeke az ilyen jellegű változtatás. A Belügyminisztérium nem erőltette a dolgot, a teljes vizsgálódást, véleményalkotást, javaslatlételt ráhagyta a határőrségre. Hatvan év távlatából, és az azóta lezajlott változások ismeretében, bennem az a vélemény rögződött, hogy a szervezet nagyot hibázott a lehetőség elutasításával. Egy olyan határőrizeti rendszer kialakulására lett volna mód, ami a mai napig modernnek, több mint európai uniós és schengeni kompatibilisnek mondható. Modernizálás esetén hosszú távon jelentős tapasztalatok halmozódhattak volna fel, kialakul a sajátos irányítási, felkészítési rendszer, a tiszthelyettesképzés kerül előtérbe. Mindez a megoldás átültethető lett volna később kívánság esetén a jugoszláv határszakaszra is.

A Honvédelmi Tanácsot felváltó Honvédelmi Bizottság 1962-ben tárgyalta újra a kérdést. Határozata szerint: „1./ A Honvédelmi Bizottság elfogadja a belügyminiszter azon javaslatát, hogy ne vezessék be egyelőre a baráti államokkal közös határokon a határoknak hivatásos állománnyal való őrzését.”²⁷

A hat kísérleti őrsöt 1962. augusztus 30-án megszüntették. A kísérleti program befejezésére az országos parancsnok külön parancsot adott ki.²⁸ Ebben elrendelte 142 fő sorkatona visszacsoportosítását a kiskunhalasi kerülettől és a szükséges anyagi leltározások, biztosítások végrehajtását. Minden maradt a régiiben.

A hivatásos állományra történő részleges átállás sikertelenségének objektív és szubjektív okai egyaránt lehettek. Szubjektív emberi szempontok érvényesültek a vezetői állomány terén. Ez természetesen egy objektíve meglévő probléma is volt. A határőrség állománytáblázatában 62 vezetői beosztást, munkakört tartottak nyilván. Ezek közül 1957 végén négy hely volt betöltetlen. Az 1956-os események során tanúsított magatartása miatt 19 főt bocsátottak el a vezetői garnitúrából.²⁹ Az általuk betöltött beosztások a következők:

- kerületparancsnok 5 fő,
- kerület politikai osztályvezető 3 fő,
- kerület törzsparancsnok 6 fő,
- országos parancsnokságon osztályvezető 4 fő,
- kerület felderítő osztályvezető 1 fő.

27 HU-MNL-OL-XIX-A-98, 5. számú doboz, 139. A Honvédelmi Bizottság „HB1/139/1962. számú határozata.” 1962. 05. 31. „A baráti államokkal közös határokon létrehozott kísérleti őrsökről.”

28 MNL OL HOP XIX-B-10, 1963. év, 18. számú doboz, VII. /1-4. tárgykör, 11. folyószám. „Tárgy: Kísérleti őrsök felszámolása.” Parancs. 1962. 08. 06.

29 MNL HOP XIX-B-10, 1957. év, 8. számú doboz, I/4-6. tárgykör, 37. folyószám. „Jelentés a BM. Határőrség Káder Osztályának 1957. évi munkájáról.” 1957. 11. 30. Aláírta Gyurkó Lajos országos parancsnok.

A megmaradt személyek és a megüresedett beosztásokat betöltők valamenynyien katonai vonalon felemelkedett tisztek voltak, viszonylag alacsony iskolázottsággal, általános képzettséggel, még az 1956-os események frissen ható tapasztalataival. Egyszerűen nem voltak alkalmasak egy ilyen horderejű modernizálás jelentőségének megítélésére. Talán, ha az átállási kísérlet 5–8 évvel később kezdődik, amikor a határőrizetben alapvetően oldódott a feszültség, és jelentős könnyítések történtek, más lett volna az eredmény.

Felhasznált irodalom

- „A BM Kollégium 1963. március 28-i ülésének rövidített jegyzőkönyve.” (Jelentés). MNL OL HOP XIX-B-10, 1963. év, 6. doboz, I/4-5. tárgykör, 39. folyószám. Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára.
- „A baráti határszakaszok őrzésének új szolgálati rendszeréről.” (HT 11/122/1961. számú határozat). MNL OL XIX-A-98, 3. doboz, 16. dosszié. 1961.01.19. Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára.
- „A baráti államokkal közös határokon létrehozott kísérleti őrsökről.” (HB1/139/1962. számú határozat). MNL OL XIX-A-98, 5. doboz, 139. dosszié. 1962.05.31. Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára.
- „A kísérleti őrsök tisztesei és tiszthelyettesei továbbképzésének végrehajtására.” (Parancs). MNL OL HOP XIX-B-10, 1963. év, 19. doboz, VIII/1-10. tárgykör, 3. folyószám. 1962.04.05. Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára.
- „Ellenőrzési terv a kísérleti őrsök ellenőrzésére.” (Terv). MNL OL HOP XIX-B-10, 1963. év, 6. doboz, I/4-5. tárgykör, 16. folyószám. 1962.03.12. Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára.
- „Javaslat a baráti határszakaszok határőrizetének átszervezésére.” (Javaslat). MNL OL HOP XIX-B-10, 1963. év, 7. doboz, I/5-17. tárgykör, 62. folyószám. 1960.09.09. Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára.
- „Javaslat a baráti viszonylatú határszakaszok szolgálati rendszerének átszervezésére.” (Javaslat). MNL OL HOP XIX-B-10, 1963. év, 18. doboz, VII/1-4. tárgykör, 7. folyószám. Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára.
- „Javaslat felterjesztése.” (Javaslat). MNL OL HOP XIX-B-10, 1963. év, 7. doboz, I/5-17. tárgykör, 64. folyószám. 1960.12.21. Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára.
- „Jelentés.” (Jelentés a határőrségi létszámviszonyokról). MNL OL HOP XIX-B-10, 1963. év, 6. doboz, I/4-5. tárgykör, 15. folyószám. 1963.04.30. Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára.
- „Jelentés a baráti államokkal közös határokon létrehozott kísérleti őrsök munkájának tapasztalatairól.” (Jelentés). MNL OL HOP XIX-B-10, 1963. év, 6. doboz, I/4-5. tárgykör, 42. folyószám. 1962.04.16. Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára.
- „Jelentés a BM. Határőrség Káder Osztályának 1957. évi munkájáról.” (Jelentés). Aláírta: Gyurkó Lajos országos parancsnok. MNL OL HOP XIX-B-10, 1957. év, 8. doboz, I/4-6. tárgykör, 37. folyószám. 1957.11.30. Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára.

- „Kísérleti őrsők beállítása baráti viszonylatú határszakaszokon.” (Parancs). MNL OL HOP XIX-B-10, 1963. év, 18. doboz, VII/1-4. tárgykör, 8. folyószám. 1961.03.24. Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára.
- „Kísérleti őrsők felszámolása.” (Parancs). MNL OL HOP XIX-B-10, 1963. év, 18. doboz, VII/1-4. tárgykör, 11. folyószám. 1962.08.06. Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára.
- „Összefoglaló jelentés a baráti határszakaszon létrehozott kísérleti őrsők felállításáról és felszámolásáról.” (Jelentés). MNL OL HOP XIX-B-10, 1963. év, 6. doboz, I/4-5. tárgykör, 40. folyószám. 1963.02.16. Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára.
- „Tárgy: Baráti határszakasz átszervezése.” (Anyagi terv). MNL OL HOP XIX-B-10, 1963. év, 7. doboz, I/5-17. tárgykör, 63. folyószám. 1960.10.19. Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára.
- „Tárgy: Csehszlovák határőrizet szervezésének tanulmányozása.” (Jelentés). MNL OL HOP XIX-B-10, 1963. év, 7. doboz, I/5-17. tárgykör, 60. folyószám. 1960.09.20. Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára.
- „Utasítás a kísérleti őrsőkön végzendő pártpolitikai munkára.” (Utasítás). MNL OL HOP XIX-B-10, 1963. év, 7. doboz, I/5-17. tárgykör, 71. folyószám. 1961.03.29. Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára.
- Az MSZMP Politikai Bizottság 1960. augusztus 9.-ei ülésének anyaga. (Jegyzőkönyv). Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára.

A cikk APA szabály szerinti hivatkozása

Fórizs S. (2025). Megtorpant reformkísérlet a határőrségnél (1960–1963). *Belügyi Szemle*, 73(7), 1351–1365. <https://doi.org/10.38146/BSZ-AJIA.2025.v73.i7.pp1351-1365>

Nyilatkozatok

Összeférhetetlenség

A szerző nem jelentett összeférhetetlenséget.

Finanszírozás

A szerző nem kapott pénzügyi támogatást a kutatáshoz, a szerzőséghez és/vagy a cikk publikálásához.

Etikai nyilatkozat

Jelen cikkhez nem kapcsolódik adatkészlet.

Nyílt hozzáférésről szóló tájékoztatás

Jelen cikk a Creative Commons Attribution 4.0 International License (CC BY NC-ND 2.0) (<https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/2.0/>) feltételei szerint publikált Open Access közlemény, melynek szellemében a cikk bármilyen médiumban szabadon felhasználható, megosztható és újraközölhető, feltéve, hogy az eredeti szerző és a közlés helye, illetve a CC License linkje feltüntetésre kerülnek.

Levelező szerző

A cikk levelező szerzője Fórizs Sándor, aki a drforizsdandor@invitel.hu e-mail címen érhető el.

Hatékony rendőri intézkedések az illegális gyorsulási versenyek felszámolása érdekében, különös tekintettel a társszervekkel történő együttműködésre

Effective police measures to eliminate illegal street racing, with special focus on cooperation with partner organizations

Tóth Nikolett Ágnes

Dr., PhD, egyetemi docens, kollégiumvezető, rendőr ezredes
Nemzeti Közszerzői Egyetem,
Rendészettudományi Kar
Magyar Testnevelési és Sporttudományi Egyetem
toth.nikolett@uni-nke.hu

Kovács Judit Tímea

csoportvezető, rendőr százados
Pest Vármegyei Rendőr-főkapitányság,
Közlekedésszerrendészeti Főosztály
Balesetmegelőzési és Szakhatósági Csoport

Absztrakt

Cél: A tanulmány bemutatja az illegális gyorsulási versenyek világát, különös tekintettel a rendőri intézkedésekre, a megváltozott jogszabályi környezetre. A szerzők a sportrendészet fogalmi elemeit, az állami szabályozás és az önszabályozás egységének fontosságát is bemutatják.

Módszertan: Kutatási módszerként elsősorban a sportjogi, sportrendészeti szakirodalom, jogszabályok és a belső utasítások, feladatmeghatározások álltak rendelkezésre, valamint a szerzők a tanulmányban feldolgozzák az illegális gyorsulási versenyek felszámolása, a jogsértő cselekmények megakadályozása érdekében megszervezett rendőri biztosítások során szerzett szakmai tapasztalataikat is.

Megállapítások: A szerzők a kutatás eredményeként megállapították, hogy a közút rendeltetésszerű használata érdekében a szankciók alkalmazásán kívül a rendőrségnek és más hatóságoknak, szervezeteknek együttműködést kell kezdeményezniük és fenntartaniuk.

Érték: Az illegális gyorsulási versenyek megelőzésével kapcsolatos tanulmány célja, hogy átfogó képet adjon a jelenségről és annak kezeléséről, az állami szabályozás

A szerzők a kéziratot magyar nyelven nyújtották be. Benyújtás: 2025. 01. 15. Átdolgozás: 2025. 02. 03.
Elfogadás: 2025. 02. 18.

és a sport önszabályozásának kapcsolatáról, valamint a hatóságok és más szereplők közötti együttműködés fontosságáról. Az illegális gyorsulási versenyek nemcsak a vagyonbiztonságot veszélyeztetik, hanem személyi sérüléssel járó balesetekhez is vezethetnek. A tanulmány bemutatja a jelenlegi jogi kereteket és a rendőrségi stratégiákat, amelyek a megelőzést és az ellenőrzést szolgálják. Kiemelten foglalkozik a társhatóságokkal való együttműködés bemutatásával és annak szükségességével, beleértve az önkormányzatokat, a közlekedési hatóságot és más szervezeteket, amelyek közös fellépése elengedhetetlen a hatékony intézkedések megvalósításához. A tanulmány célja, hogy hozzájáruljon a közlekedésbiztonság javításához és a közösségi élet minőségének növeléséhez, valamint ösztönözze a hatékonyabb hatósági együttműködést és a közösségi szerepvállalást.

Kulcsszavak: gépjárműsport, illegális gyorsulási verseny, együttműködés, baleset-megelőzés

Abstract

Aim: The study presents the world of illegal street racing, with a particular focus on police actions and the changes in the legal framework. The authors also highlight the conceptual elements of sports policing and the importance of the unity between state regulation and self-regulation.

Methodology: The research primarily relied on sports law and sports policing literature, legal regulations, and internal regulatory norms. Additionally, the study processed the professional experiences gained in organizing police operations in connection with illegal street races.

Findings: As a result of the research, the authors concluded that, beyond the application of sanctions to ensure the proper use of public roads, the police and other authorities, organizations must initiate and maintain cooperation.

Value: The purpose of the study on the prevention of illegal street racing is to provide a comprehensive overview of the phenomenon and its management, the relationship between state regulation and self-regulation of sports, as well as the importance of cooperation between authorities and other stakeholders. Illegal street racing not only threatens property safety but can also lead to accidents resulting in personal injury. This study presents the current legal frameworks and police strategies that serve prevention and enforcement. It places special emphasis on the collaboration with partner authorities and its necessity, including municipalities, the traffic authority, and other organizations, whose efforts are essential for implementing effective measures. The purpose of the study is to contribute to the improvement of road safety and the quality of community life, as well as to encourage more effective cooperation and community involvement.

Keywords: motorsport, illegal street racing, cooperation, accident prevention

Az illegális gyorsulási versenyekről

Az illegális gyorsulási versenyek, a közúti driftelés és más közlekedési devianciák jelentős mértékben veszélyeztetik a közúti közlekedésben részt vevő személyek életét és testi épségét. A jelenség nem újkeletű hazánkban sem, azonban a tavalyi évben jelentősen megszorodtak – legutóbb egy fóti kereskedelmi egység várakozási területén – az ilyen jellegű szerveződések ([URL1](#)). A közösségi médiában megjelent és a mai napig elérhető fényképek és videófelvételek ([URL2](#)) tanúsága szerint a jogszerűtlen versenyek szinte népünnepéllyé nőttek ki magukat, amely azt jelentheti, hogy az illegális versenyzés iránt érdeklődő járművezetők és nézők a tevékenységben rejlő veszélyeket, és a nagymértékű baleseti kockázatot nem ismerik fel. A jelenséggel összefüggésben magas lehet a látencia.

Illegális gyorsulási verseny alatt a biztonsági szempontból szervezetlen, nagyobb kiterjedésű területen, általában közforgalom elől el nem zárt magánúton, engedélyek hiányában, nézők részvételével tartott gyorsulási versenyeket, valamint a közutakon spontán módon előforduló, kettő vagy több jármű részvételével történő gyorsulási versenyeket kell érteni. A gyorsulási versenyek célja a gépjárművek gyorsulási képességeinek összemérése. E tanulmány a jellemzően közforgalom elől el nem zárt magánutakon szervezett illegális gyorsulási versenyekkel foglalkozik.

A rendőrség alapvető feladatai

Magyarország Alaptörvénye szerint a rendőrség alapvető feladatai közé tartozik a bűncselekmények felderítése és megakadályozása, továbbá a közbiztonság és a közrend védelme.¹ A közrend a közjog által létesített rend, amely a polgárok önkéntes jogkövetése nyomán valósul meg, s amely a rendészet számára a védelem tárgyát képezi. A közbiztonság² a védendő értékek összessége, amelynek megvalósítása elsősorban kormányzati feladat. (Finszter, 2013).

Az illegális gyorsulási versenyek az emberi életre, testi épségre veszélyt jelentenek, negatív hatást gyakorolnak a közrendre és a közbiztonságra. A rendőrség

¹ Magyarország Alaptörvénye 46. cikk.

² A közbiztonság olyan közállapot, amelyben a személyek és a társadalom élete, működése és javai nincsenek jogellenes támadásnak, veszélynek kitéve (Boda, 2019).

rendészeti feladatkörében közlekedési hatósági, rendészeti és a közterület rendjének fenntartásával kapcsolatos feladatokat lát el,³ ezen fogalomkörökbe pedig nyilvánvalóan beletartoznak az illegális gyorsulási versenyek felszámolásával kapcsolatos teendők is. E feladatai ellátásával összefüggésben a rendőrség az állami és helyi önkormányzati szervekkel, civil és gazdálkodó szervezetekkel, állampolgárokkal és azok közösségével együttműködik.⁴

Az illegális gyorsulási versenyekben rejlő veszélyek

Jelenleg a gyakorlatban három kategóriába sorolhatók a gépjárműsport-rendezvények:

- a nemzetközi vagy hazai szövetségek által felügyelt és működtetett bajnokságok futamai (például Formula–1, European Rally Championship, Országos Rallycross Bajnokság);
- a hazai szövetségek a sportról szóló 2004. évi I. törvény (Stv.) 65. § (4) bekezdésén alapuló hozzájárulásával megtartott úgynevezett regisztrált versenyek;
- illegális versenyek.

A tanulmányban a szerzők ez utóbbi szabályozását elemzik.

Az Stv. 1. § (2) bekezdése értelmében sporttevékenységnek minősül a meghatározott szabályok szerint, a szabadidő eltöltéseként kötetlenül vagy szervezett formában, illetve versenyszerűen végzett testedzés vagy szellemi sportágban kifejtett tevékenység, amely a fizikai erőnlét és a szellemi teljesítőképesség megtartását, fejlesztését szolgálja. Sportrendezvénynek minősül a sportszervezet vagy sportszövetség által versenyrendszerben vagy azon kívül, sporttevékenység végzése céljából tartott verseny, mérkőzés.⁵ A sportesemény sportrendezvénynek minősül.

A Kúria a BH 2022.12.330 számú döntésében rámutatott arra, hogy az Stv.-hez fűzött indokolás szerint sem az Európai Sport Charta, sem a külföldi sporttörvények nem vállalkoznak arra, hogy tartalmilag meghatározzák, mi a sport, illetve a sportot milyen sportágak keretében lehet üzni. Nem vállalkozik erre az Stv. sem, mert ez nem lehet állami jogi szabályozás tárgya.

A különböző országok eltérő történelmi hagyományai alapján más és más tevékenység minősül sportnak, valamint a technikai fejlődéssel is új sportágak keletkeznek.

3 A rendőrségről szóló 1994. évi XXXIV. törvény (Rtv) 1. § (2) bekezdés 4–5. pont.

4 Rtv. 2. § (2) bekezdés a) pont.

5 Stv. 77. § u) pont.

A Kúria szerint az autósport egy sportág, de döntése alapján a gyorsulási sport nem értelmezhető önálló sportágként, kizárólag az autósport részeként.⁶

A közúti közlekedésről szóló 1988. évi I. törvény (Kkt.) alapján a „közúti közlekedésben mindenkinek joga van részt venni; a közutat és a közforgalom előtt el nem zárt magánutat közlekedés céljából gyalogosként vagy – meghatározott feltételek teljesítése esetén – járművezetőként bárki igénybe veheti”.⁷ Az illegális gyorsuláson való részvétel azonban nem tekinthető közlekedés céljából való használatnak. Emellett a jogszabály a közúti forgalomban részt vevőkre nézve kötelezően előírja, hogy a személy- és vagyónbiztonságot ne veszélyeztessék.⁸

Az illegális gyorsulási versenyekre jellemző, hogy azokat nagyobb kereskedelmi egységek várakozási területein, az éjszakai órákban csekély közúti forgalommal rendelkező közutakon szervezik meg. Közös jellemző még, hogy hiányos a szervezettség, nincsenek megjelölve felelős személyek, a szervező személye és indíttatása nem ismert. A biztonsági intézkedések hiánya is egy súlyos veszélyforrás: a gyorsulókat és a nézőket nem választja el semmilyen fizikai akadály egymástól, nincsenek védőtávolságok, a nézők gyakorlatilag közvetlenül az út mellett állva nézik a futamokat. A futamok résztvevői nem kiképzett, tapasztalt versenyzők, nincs meg a versenyzéshez szükséges vezetéstechnikai tudásuk, ezért jelentős részük nem lehet tisztában azzal, hogy hogyan kell egy veszélyhelyzetet elhárítani. A járművek technikai jellemzői, műszaki állapota nincs a versenykörülményekhez igazítva, esetenként ismeretlen szak tudású személy által, ismeretlen eredetű és minőségű alkatrészeket építhettek a járművekbe. Az egészségügyi személyzet, valamint a katasztrófavédelmi készség hiánya miatt baleset esetén késedelmes lehet a reagálás, a személyi sérülések ellátása.

A nagyvárosok többsávos közútjain is sor kerül – ad-hoc jellegű, spontán – illegális gyorsulási versenyekre, ahol azonban nézők helyett a járókelők élete és testi épsége kerülhet veszélybe ([URL3](#)).

A jelenségben rejlő veszélyeket igazolja, hogy 2024. március 16-án egy székesfehérvári kereskedelmi egység közelében olyan anyagi káros közúti közlekedési baleset történt, amely az ott készült – és nyilvánosan a mai napon is bárki számára elérhető – videófelvételek tanúsága szerint csak a vakszerencsének köszönhetően nem végződött személyi sérüléssel ([URL4](#)). A nyilvános

6 Kúria Gfv.VI.30.073/2022/7.

7 Kkt. 3. § (1) bekezdés.

8 Kkt. 4. § (1) bekezdés c) pont.

A veszély olyan állapot, amelyben sérelem fenyegeti a társadalom által értéknek elismert anyagi és szellemi javakat. A veszélyeztető cselekmény olyan élethelyzet, amelyben egy tevékenység vagy mulasztás sérelem bekövetkezésével járhat, és a sérelem bekövetkezése a veszélyeztető magatartással ok-okozati összefüggésben van (Finszter, 2018).

Facebook-csoportokban a hozzászólók szerint az út mindkét oldalán gyorsulási futamot indítottak, emiatt következhetett be a baleset. A rendőrség cserbenhagyás és közúti veszélyeztetés miatt vádemelést javasolt és átadta az ügy iratait az ügyészségnek ([URL5](#)).

Hatékony rendőri intézkedések az illegális gyorsulási versenyek felszámolása érdekében

A jelenség visszaszorítása érdekében a rendőrség fellépésének különösen határozottnak, demonstratívnak, szervezettnek kell lennie, hogy a jogsértő cselekményeket megakadályozza és szankcionálja, valamint a jövőbeli jogsértéseket, illegális gyorsulási verseny céljából történő gyülekezéseket megelőzze.

Az egyes rendőri intézkedéseket⁹ az Rtv. V. fejezete tartalmazza, amelyek közül elsősorban az igazoltatás, a fokozott ellenőrzés, a felvilágosításkérés, továbbá a közlekedésrendészeti intézkedés emelhető ki a tanulmány témájával összefüggésben.

A rendőr igazoltathatja azt, akinek személyazonosságát bűnmegelőzési és bűnüldözési célból, közlekedésrendészeti ellenőrzés során, vagy a közrend és a közbiztonság védelme érdekében szükséges.¹⁰ E rendelkezés alapján tehát nincs taxatív felsorolás arra vonatkozóan, hogy kiket lehet igazoltatni, azt a jogszabály a rendőr belátására, szakmai tapasztalatára bízva, azonban fontos megjegyezni, hogy az intézkedés nem lehet öncélú, azaz célhoz kötöttnek kell lennie. Az igazoltatás a jelenséggel szemben való fellépés kulcsmozzanata lehet, segítheti a limitált elkövetői kör azonosítását.

A gépjárműsporttal kapcsolatos rendezvényeket, tevékenységeket, valamint a sebességgel, készségekkel, megbízhatósággal kapcsolatos edzést, tesztet vagy bemutatót kizárólag korlátozottan megközelíthető, körülhatárolt területen lehet végezni úgy, hogy ott más forgalom, kívülálló személyek, és a tevékenységhez nem kapcsolódó felek ne közlekedhessenek.¹¹ A közterületen vagy közforgalom számára megnyitott magánterületen tartott illegális gyorsulási versenyek, futamok esetében az esemény nyilvános jellegét kell vizsgálni. Amennyiben a részvétel bárki számára azonos feltételekkel nyitva áll, az eseményt nyilvános

9 A rendőri intézkedés a rendőr azon hatósági tevékenysége, amelyet a közrend, valamint a közbiztonság védelme és fenntartása érdekében folytat. Végso esetben, ha a rendőri intézkedés másként nem vezet eredményre, a cél elérése érdekében a rendőr legitim fizikai erőszakot alkalmazhat (Boda, 2019).

10 Rtv. 29. § (1) bekezdés a) pont.

11 A gépjármű-felelősségbiztosításról és a biztosítási kötelezettség ellenőrzéséről szóló 2009/103/EK irányelv módosítására az Európai Parlament és a Tanács által kiadott 2021/2118 (2021. november 24.) irányelve (Irányelv) (10).

rendezvényként kell értékelni.¹² Tekintettel arra, hogy az illegális versenyek esetében a biztonságos megrendezés feltételei hiányoznak, az Stv. 68. § (3)–(4) bekezdések alapján a rendőrség megtiltja az esemény megtartását, amelyet szóban közöl a jelenlévőkkel. Amennyiben a megjelentek a távozásra való felhívásnak nem tesznek eleget, velük szemben igazoltatásnak van helye, szélsőséges esetben kényszerítő eszközök is alkalmazhatók, vagy rendezvarás szabálysértése miatt¹³ szabálysértési eljárás kezdeményezhető.

A felvilágosítás kérése az események feltérképezését, a szervező kilétének megállapítását szolgálhatja. Abban az esetben, ha az intézkedő rendőr a megfelelő, együttműködésre hajlandó személyhez intézi a felvilágosítás kérését, olyan információ – például a szervező személyazonossága – kerülhet a hatósághoz, amelyet másképp nem, vagy csak jelentős többletmunka nyomán szerezhethetett volna meg.

Az illegális gyorsulási versenyek felszámolásához a bünyügyi szolgálati ág felderítő tevékenysége is hozzájárulhat. A nyílt vagy titkos eszközök alkalmazásával már a jogsértők gyülekezését megelőzően a rendőrség látókörébe kerülhet az esemény, vagy akár a szervező személye is, amennyiben nem álprofil mögé rejtőzik a szervező.

Kiemelt jelentősége van a közlekedésrendészeti intézkedéseknek is, amelyek célja e jogellenes magatartás vonatkozásában annak megállapítása, hogy a közlekedők a közlekedésre, az okmányokra és felszerelésekre, valamint a jármű közlekedésbiztonsági állapotára vonatkozó szabályokat megtartják-e.¹⁴ Az illegális gyorsulási versenyek helyszínén, közforgalom elől el nem zárt magánúton, kereskedelmi egységek parkolóiban gyülekező járművezetők hajlamosak lehetnek megfélemedezni arról, hogy a KRESZ hatálya a Magyarország területén található közutakon és közforgalom elől el nem zárt magánutakon történő közlekedésre terjed ki.¹⁵ E tekintetben tehát nincs különbség aközött, hogy a jogsértő cselekményre egy országos közúton, vagy egy kereskedelmi egység várakozási területén kerül sor, ezért a bevásárlóközpontok területén is ellenőrizhető, hogy a közlekedők a KRESZ szabályait betartják-e.

E magatartás vonatkozásában kiemelendő, hogy a járművezetők a közúti közlekedés során a személy- és vagyonbiztonságot nem veszélyeztethetik, valamint a járműnek a műszaki, biztonsági és környezetvédelmi feltételeknek meg kell felelnie.¹⁶

12 A szabálysértésekről, a szabálysértési eljárásról és a szabálysértési nyilvántartási rendszerről szóló 2012. évi II. törvény (Szabs. tv.) 29. § (2) bekezdés.

13 Szabs. tv. 169. §.

14 Rtv. 44. § (1) bekezdés b) pont.

15 A közúti közlekedés szabályairól szóló 1/1975. (II. 5.) KPM–BM együttes rendelet (KRESZ) 1. §.

16 KRESZ 3. § (1) bekezdés c) pont, 4. § (1) bekezdés a) pont, 5. § (1) bekezdés c) pont.

Amennyiben a rendőr az ellenőrzés során jogsértő magatartást észlel, az elkövetővel szemben szankciót alkalmaz. Annak érdekében, hogy a jogkövetkezménynek visszatartó ereje legyen, célszerű olyan szankciót alkalmazni, amely az elkövetőt a jövőbeli jogsértésektől visszatartja (Hollán & Nagy, 2019).

A konkrétan illegális versenyzői magatartást tanúsító, futamon részt vevő járművezetők esetében a közlekedési magatartást mindig egyedileg, az összes körülményt figyelembe véve kell értékelni. Amennyiben a járművezető cselekményével más vagy mások életét, testi épségét vagy egészségét gondatlanságból közvetlen veszélynek teszi ki, vagy könnyű testi sértést okoz, szabálysértést követ el,¹⁷ így vele szemben a közúti közlekedés rendjének megzavarása miatt szankció alkalmazható. A szankció alkalmazásának nem feltétele a közúti közlekedési baleset okozása, ahhoz a közvetlen veszély gondatlanságból való előidézése is elegendő.

Abban az esetben, ha a közlekedésben olyan járművel vesznek részt, amelynek műszaki, biztonsági és környezetvédelmi jellemzői nem felelnek meg a jogszabályban meghatározott feltételeknek, a járművezetővel szemben a közúti közlekedési szabályok kisebb fokú megsértése miatt szankció alkalmazható.¹⁸

A megelőzés érdekében különös figyelmet kell fordítani az engedély nélkül átalakított gépjárművek közlekedésének visszaszorítására, amelynek egyik leghatékonyabb módja a forgalmi engedély helyszíni elvétele lehet. Az ellenőrzésre jogosult szerv nevében eljáró hatósági személy a forgalmi engedélyt, valamint az ideiglenes forgalomban tartási engedélyt a helyszínen elveszi például abban az esetben, ha a járművet engedély nélkül átalakították,¹⁹ de a vezetésre jogosító okmányok helyszíni elvételére és a vezetési jogosultság szünetelésére is sor kerülhet, többek között abban az esetben, ha a járművezető azzal gyanúsítható, hogy közúti veszélyeztetés bűncselekményét követte el.²⁰

Ez utóbbi két esetben az ellenőrző hatósági személynek nincs mérlegelési lehetősége, a jogalkotó világosan megfogalmazta akarátát az okmányok elvételével összefüggésben. Ezek a szankciók – tekintve, hogy az engedélyhez kötött járművezetést, valamint az adott közlekedési eszköz közúti forgalomban való részvételét is korlátozzák – lényegesen nagyobb visszatartó erővel bírhatnak, mint egy szabálysértési feljelentés, vagy egy kiszabott helyszíni bírság.

Fontos megjegyezni, hogy 2023. január 1-je óta a magyar hatóság által kiállított okmányokat a járművezetőnek nem szükséges magánál tartania,²¹ ettől

17 Szabs. tv. 219. § (1) bekezdés.

18 Szabs. tv. 224. §, KRESZ 5. § (1) bekezdés c) pont.

19 A közúti közlekedési igazgatási feladatokról, a közúti közlekedési okmányok kiadásáról és visszavonásáról szóló 326/2011. (XII. 28.) Korm. rendelet 96. § (1) bekezdés a) pont.

20 326/2011. (XII. 28.) Korm. rendelet 32. § a) pont.

21 326/2011. (XII. 28.) Korm. rendelet 3 § (3) bekezdés, 113. § (1) bekezdés bb) pont.

függetlenül a vezetési jogosultság,²² valamint a forgalomban való részvételi jogosultság azonnali felfüggesztésére²³ az engedélynyilvántartásba történő bejegyzéssel a helyszínen sor kerül.

Az illegális gyorsulási versenyekkel összefüggő rendőri intézkedések során fontos lehet az események rögzítése, amelynek alapján a későbbiekben kétség esetén a bizonyítás egyszerűbbé válik. A rendelkezésre álló technikai eszközök függvényében célszerű lehet akár pilóta nélküli állami légi jármű használatára intézkedni, amely az eseményekről és azok környezetéről légi felvételt készíthet, valós időben közvetíti a rendőrség számára az eseményeket, a jogsértéseket, vagy az elkövetők távozásának irányát.

Egyéb feladatok a megelőzés jegyében

Annak érdekében, hogy az illegális gyorsulási versenyek hatékonyan kezelhetők, visszaszoríthatók legyenek, a rendőrségnek a szankcionáláson kívül más feladatokat is végre kell hajtania.

A helyismerettel rendelkező rendőrök bevonásával össze kell gyűjteni az illegális gyorsulási versenyzésre alkalmas helyszíneket, amelyek lehetnek egyenes vonalvezetésű utak, kereskedelmi egységek várakozási területei, éjszaka csekély forgalomsűrűséggel rendelkező közutak, iparterületre vezető utak. Az összegyűjtött helyszíneket visszatérően ellenőrizni kell.

A közösségimédia-felületek kulcsfontosságú szerepet töltenek be a versenyek szervezése szempontjából, hiszen már percek alatt akár több száz emberhez is eljuthat egy-egy esemény híre. Ebből kifolyólag a rendőrség részéről a közösségi média, a népszerű videómegosztók, közösségimédia-csoportok folyamatos ellenőrzése, figyelése szükséges a hatékony hírszerzés érdekében, amelynek végrehajtásához a különböző szolgálati ágak szoros együttműködése is szükséges.

A hatékonyabb fellépés, az információáramlás, a tapasztalatok megosztása és a közös megoldáskeresés céljából együttműködést²⁴ kell kezdeményezni más hatóságokkal, szervezetekkel, jogi személyekkel, például a közlekedési hatósággal, a helyi önkormányzatokkal, a polgárőrséggel és az út kezelőjével.

22 326/2011. (XII. 28.) Korm. rendelet 32. §.

23 326/2011. (XII. 28.) Korm. rendelet 96. § (1a) bekezdés.

24 Az együttműködés olyan tevékenység, amellyel összefüggésben kettő vagy több személy vagy szervezet a tevékenységét összehangolja a cél, feladat, helyszín, idő és a végrehajtási mód szerint (Boda, 2019).

Együttműködés az illegális gyorsulási versenyek felszámolása érdekében

Szervezeten belüli együttműködés

Szervezeten belüli együttműködésről akkor beszélhetünk, ha az adott cél elérése, feladat megoldása érdekében egy szervezeten belül valósul meg kooperáció.

Tekintettel arra, hogy az illegális gyorsulási versenyekkel kapcsolatos jelenség komplikált, és felszámolása többféle szakmai ismeretet, kompetenciát igényelhet, elengedhetetlen, hogy a rendőrség különböző szolgálati ágai szoros együttműködést kezdeményezzenek. A csoportosulások megszüntetésével, tömegkezeléssel, sportrendezvényekkel kapcsolatban a közrendvédelmi szolgálati ág, a közlekedéssel összefüggő szabályok ellenőrzésére, betartatására vonatkozó ismeretekkel a közlekedésrendészeti, a felderítéssel összefüggő tevékenységgel kapcsolatban pedig a bűnügyi szolgálati ág rendelkezik szaktudással.

A hírszerzés kulcsfontosságú az illegális versenyek megelőzésében. Az OSINT – a nyílt forrású hírszerzés – lényege, hogy az alapvetően nyílt, technikai jellegű forrásokban fellelhető, szabadon, bárki számára hozzáférhető adatok, információk begyűjtésére irányul a tevékenység (Dobák & Tóth, 2021). A SOCMINT egy olyan speciális ágazat, amely kifejezetten a közösségi média felületein megtalálható információk, adatok gyűjtésére irányul. A hatékony SOCMINT tevékenységhez a közösségimédia-felületek fejlődésének, átalakulásának folyamatos figyelésére is szükség van, mert a változásokkal együtt folyamatosan változhatnak az információgyűjtést végző személy lehetőségei is, mind pozitív, mind negatív irányba (Dobák & Tóth, 2021).

A területi rendőri szervek közötti együttműködés szintén elengedhetetlen a jelenség megszüntetéséhez. Magyarország úthálózatából, fővároscentrikusságából adódóan Budapest és Pest vármegye közigazgatási területén jól kiépített gyorsforgalmi úthálózat található. Ami a közúti közlekedésben előny, az az illegális gyorsulási versenyek felszámolása szempontjából hátrány, hiszen a gyors helyváltoztatás, átcsoportosulás a sűrű úthálózatnak köszönhetően – akár más vármegyébe is – könnyedén abszolválható, ami megnehezítheti a rendőrség munkáját.

A hatékony, gördülékeny ellenőrzés, és a jogsértések megelőzése, megakadályozása érdekében – az esetenként több száz fős tömeggel szemben – nagy létszámú, demonstratív rendőri jelenlétet kell biztosítani az érintett helyszíneken. Ennek érdekében célszerű az érintett területi vagy helyi szervnek felvenni a kapcsolatot a Készenléti Rendőrséggel, hogy megfelelő létszámú, tömegkezelésben szakmai tapasztalattal rendelkező megerősítő erő is segédkezzen az események kezelésében.

A rendőrség kommunikációs szervezeti elemei és a rendészeti szakterület közös munkája nyomán a közösségi médiában is fel kell hívni a figyelmet a jelenségre. Ki kell használni a közösségi médiában rejlő lehetőségeket, ami a tömegtájékoztatást, a széles körű informálást illeti. Ezeket a lehetőségeket a rendőrség is felismerte olyannyira, hogy normatív utasításban szabályozza a rendőrség közösségi médiában való megjelenését. A kommunikációs csatornák közé tartozik a YouTube, a Facebook, az Instagram és a TikTok felülete is,²⁵ amelyek az internethasználók körében nagy népszerűségnek örvendenek. A kommunikációs szakembereknek olyan stílust kell használniuk, amely a lehető legszélesebb befogadói réteg számára érthető és világos, bizalomépítő (Uricska, 2020), és amely az ORFK utasításban foglaltak szerint a rendőrség tekintélyét megőrzi. Az elért eredményeket, a jelenséggel összefüggő veszélyeket, a lehetséges jogkövetkezményeket és a foganatosított intézkedéseket szükséges közzétenni a széles körű edukáció és az illegális versenyzéstől való elrettentés érdekében.

Szervezeten kívüli együttműködés

Szervezeten kívüli együttműködésről beszélhetünk, ha a rendőrség más hatóságokkal, szervezetekkel, jogi személyekkel kooperál valamilyen cél elérése, feladat végrehajtása érdekében.

Az illegális gyorsulási versenyek felszámolása érdekében folytatott kooperációba célszerű bevonni a közlekedési hatóságot, a polgárőrséget, az út kezelőjét, a helyi önkormányzatot, az érintett kereskedelmi egységek képviselőjét, a közoktatási intézményeket, az autósiskolákat, valamint a közösségi médiát.

Az oktatás szerepe

A megelőzés fontos része az edukáció, a biztonságos közlekedésre nevelés, ezért fontos lenne olyan előadások tartása a középiskolákban, autósiskolákban, amelyek a különböző közlekedési szabályok betartására ösztönöznek, és az illegális gyorsulási versenyek veszélyeire, lehetséges következményeire hívják fel a figyelmet.

A média bevonása

A televíziós csatornákkal, rádióműsorokkal, elektronikusan megjelenő, népszerű tartalomszolgáltatókkal létesített együttműködés javuló közlekedési morált

25 A nyilvánosság számára adható tájékoztatás rendjéről szóló 24/2023. (X. 12.) ORFK utasítás (ORFK utasítás) II. Fejezet 4. pont.

eredményezhet. A közösségi oldalakon jelenlévő véleményvezérek – úgynevezett influencerek – befolyásolhatják a többi felhasználót (Uricska, 2020), a rendőrséggel összeegyeztethető személyiségek rendészeti kommunikációba történő bevonása javulást hozhat a különböző jogsértések tekintetében.

Együttműködés a közúti gépjármű-közlekedési hatósággal

A járművek műszaki megvizsgálásában, valamint a járművek átépítésével összefüggésben a közlekedési hatóság jelentős szakmai tapasztalattal rendelkezik. Ellenőrizheti a közúti közlekedésben részt vevő járművek műszaki állapotát, közlekedésbiztonsági és környezetvédelmi megfelelőségét, a felelősségbiztosítási kötelezettség teljesítését, a járművek átalakítására vonatkozó előírások megtartását és a beépített alkatrészek minősége tanúsításának meglétét.²⁶

A közúti járművek közlekedésbiztonsági ellenőrzése során közúti gépjármű-közlekedési hatóságként a fővárosi és vármegyei kormányhivatal jár el.²⁷

Az illegális versenyek helyszínén történő együttműködéshez a közlekedési hatóság által alkalmazott szakemberek szakmai felkészültségén és tapasztalatán kívül a helyszíni vizsgálathoz szükséges – a hatóság rendelkezésére álló – technikai eszközök is elengedhetetlenek. A közös ellenőrzések megszervezéséhez célszerű a közlekedési hatóság közreműködését kellő időben kezdeményezni.

A polgárőrség szerepe a baleset-megelőzésben

A rendészet sajátos szereplője a polgárőrség, amely tevékenységét a polgárőrségről és a polgárőri tevékenység szabályairól szóló 2011. évi CLXV. törvény (Pötv.) és más jogszabályok, valamint a polgárőrség belső normái alapján végzi (Kardos, 2024). A Pötv. alapján a polgárőrség alapfeladatai közé tartozik a helyi közrend és közbiztonság védelme,²⁸ az önálló és közös feladatellátás során pedig segíti az együttműködő szervek szakmai tevékenységét.²⁹ Az együttműködések megkönnyítendő az Országos Polgárőr Szövetség és az Országos Rendőr-főkapitányság együttműködési megállapodást kötött. A polgárőrség a rendőrség munkájának segítése céljából számos esetben közreműködik, például rendezvénybiztosítások, közlekedési balesetek helyszínének biztosítása, vagy delegációk kísérése esetén. Lényeges, hogy a polgárőr a szolgálata ellátása során

26 Kkt. 44. § (1) bekezdés d)–e), (2) bekezdés.

27 A közlekedési igazgatási feladatokkal összefüggő hatósági feladatokat ellátó szervek kijelöléséről szóló 382/2016. (XII. 2.) Korm. rendelet 4. § (4) bekezdése.

28 Pötv. 3. § (1) bekezdés a) pont.

29 Pötv. 3. § (2) bekezdés d) pont.

hatósági jogkörrel nem rendelkezik, kényszerítő eszközt a Pötv.-ben meghatározottak kivételével nem alkalmazhat.³⁰

A klasszikus polgárőri tevékenységek közé tartoznak a különböző járőr- és figyelőszolgálatok, amelyek lényege, hogy a polgárőr álló vagy mozgó ellenőrzés során, területátfogó, objektumfigyelés, pontfigyelés vagy körkörös figyelés módjával hajtja végre a feladatot (Christián & Kardos, 2019). Az illegális gyorsulási versenyek megelőzése érdekében célszerű a polgárőrök járőrtevékenységét az e jogsértés szempontjából frekvenciát helyszínek környezetébe összpontosítani, intézkedésre okot adó körülmény esetén pedig a rendőrséget szükséges haladéktalanul értesíteni. A polgárőrök az információk gyűjtésébe is bevonhatók, hiszen helyismeretük, közösségi kapcsolataik segítségével akár olyan releváns információhoz is hozzájuthatnak, amely segítheti a jelenség felszámolását.

Az útkezelővel való együttműködés

Az illegális gyorsulási versenyek megakadályozásához a jellemző gyülekezési helyszíneken olyan forgalmi rend és forgalomcsillapító eszközök kialakítása szükséges, amelyek egyrészt – például időszakos behajtási tilalom bevezetésével – lehetővé teszik az éjszakai gyülekezések megakadályozását, másrészt fizikailag ellehetetlenítik a versenyzői magatartás tanúsítását.

A forgalmi rend kialakítása, megváltoztatása szempontjából kiemelkedő jelentősége van az útkezelőkkel – például a Magyar Közút Nonprofit Zrt.-vel, helyi önkormányzatokkal, kereskedelmi egységek várakozási területének tulajdonosaival – való hatékony együttműködés kialakításának. A Kkt. alapján a közút forgalmi rendjét a közút kezelője alakítja ki,³¹ a Kkt. közutakra vonatkozó rendelkezéseit pedig a közforgalom elől el nem zárt magánutak esetében is alkalmazni kell.³²

Az út kezelőjével való kapcsolatfelvételt követően a rendőrségnek szorgalmaznia kell az érintett helyszínek útkezelővel való közös helyszínbejárását. Szükség esetén – a jelentős szakmai tapasztalat miatt – indokolt lehet a Magyar Közút Nonprofit Zrt. bevonása az egyeztetésekbe abban az esetben is, ha a helyszín nem képezi az országos közúthálózat részét.

Megoldást jelenthet a menetdinamikai küszöb telepítése, amennyiben a kiépítés feltételei fennállnak, valamint behajtási tilalmat jelző táblák – időszakot vagy más kikötést megjelölő kiegészítő táblával való – kihelyezése. Ezeket

30 Pötv. 15. § (1) bekezdés.

31 Kkt. 34. § (2) bekezdés.

32 Kkt. 1. § (5) bekezdés.

a megoldásokat jellemzően helyi közutakon és közforgalom elől el nem zárt magánutakon, kereskedelmi egységek várakozási területén lehet alkalmazni, az országos közutak esetében egyéb megoldások – például sebességellenőrzés, rendőri jelenlét, visszatérő ellenőrzések – szükségesek. A jelzőtáblák kihelyezése abban az esetben jelenthet megoldást a fennálló problémákra, ha az utasításuk egyértelmű, betartásuk – akár szankció útján – elérhető.

Együttműködés az érintett kereskedelmi egységek képviselőivel

A kereskedelmi egységek képviselőivel fel kell venni a kapcsolatot annak érdekében, hogy a jelzőtáblákat és a menetdinamikai küszöböket telepítsék, másrészt azért, hogy a jogsértéseket minél hamarabb a rendőrség tudomására hozzák. Ebben segítségre lehet a kiépített kamerarendszer, valamint az érintett létesítmény biztonsági szolgálata, aki gyülekezés észlelése, vagy a illegális gyorsulási verseny esetén jelzéssel élhet a hatóság felé.

A kereskedelmi egységek együttműködésével a várakozási területen működő világítás lekapcsolása, a jelenlévők távozásra való felszólítása, a jelzőtáblák kihelyezése, valamint a forgalomcsillapító eszközök telepítése a rendőrség tapasztalatai alapján együttesen hozzájárulhat a jelenség felszámolásához.

Kamerarendszerek kialakítása

Az illegális versenyzéssel érintett területek esetében – kereskedelmi egységek vezetőivel, helyi önkormányzatokkal és útkezelővel – együttműködve intézkedni szükséges arra vonatkozóan, hogy a helyszínek környezetében és az odavezető utakon kamerarendszer legyen kiépítve, amely alkalmas arra, hogy a jogsértéseket, valamint a járművek forgalmi rendszámát – az esetleges szabálysértési- vagy büntetőeljárásban való felhasználhatóság céljából – jól olvashatóan rögzítse.

A gépjárműsporttal összefüggő jogszabályi környezet változása

A közelmúltban jelentős jogszabályváltozás következett be a gépjárműsportban, ugyanis a sportrendezvények biztonságáról szóló 54/2004. (III. 31.) Korm. rendelet (Rendelet) módosult, amely szerint a Rendeletet a gépjárműsport-rendezvények³³ esetében is alkalmazni kell. A változás a jogkövető

33 A gépjárműsport-rendezvényen részt vevő gépjárművekre kötött felelősségbiztosítás szabályairól szóló 121/2024. (VI. 10.) Korm. rendelet (Korm. rendelet) 2. §-a szerinti gépjárműsport-rendezvények.

szándékkal, sporttevékenység folytatása céljából szervezett versenyeket érinti. Az új szabályozás a vagyonbiztonság és az emberi élet és testi épség védelmét szolgálja.³⁴

A tömeges szabadidősport kialakulása és az élsport professzionalizálódása eredményeként az alapsportágak differencializálódtak, valamint új sportágak keletkeztek. Ennek a folyamatnak köszönhetően jöttek létre a technikai sportok, így az autósport is (Tóth, 2019a). A technikai sportok közös jellemzője, hogy a tevékenység speciális felszerelést, sportszert igényel, amelyek minősége befolyásolja a sportteljesítményt (Fekete et al., 2024). Különösen igaz ez a gépjárműsportban, ahol a járművek modifikálása, de akár egy gumibroncs, levegőszűrő vagy üzemanyag-adalék is jelenthet teljesítményjavulást.

A Korm. rendelet hatálya a gépjárművek részvételével, korlátozottan megközelíthető és körülhatárolt területen szervezett versenyre, edzésre, tesztre és bemutatóra terjed ki, ha az a Sporttörvény szerint sporttevékenységnek felel meg, vagy közvetlenül ahhoz kapcsolódik.³⁵ A gépjárműsporttal kapcsolatos rendezvényeket és tevékenységeket, valamint sebességgel, készségekkel, megbízhatósággal kapcsolatos edzést, tesztet vagy bemutatót kizárólag korlátozottan megközelíthető és körülhatárolt területen szabad végezni oly módon, hogy ott más ne közlekedhessen.³⁶

A Rendelet alapján a szervezőnek a sportrendezvényről az illetékes rendőrkapitányságot a sportrendezvény megtartása előtt legalább tizenöt nappal írásban tájékoztatnia kell.³⁷ Ezt követően a rendőrség feladata megvizsgálni, hogy a szervező sportszervezetnek, szakszövetségnek vagy sportági szövetségnek minősül-e, tekintettel arra, hogy sportrendezvényt más nem szervezhet.³⁸ A rendezvény lebonyolításához a szervezőnek rendelkeznie kell a szakszövetség vagy országos szövetség írásbeli hozzájárulásával,³⁹ amelyet autósport esetében kizárólag a Magyar Nemzeti Autósport Szövetség, motorsport esetében a Magyar Motorsport Szövetség adhat ki.⁴⁰ A Rendelet alapján a szervezőnek a sportrendezvény biztosítása érdekében rendező szervet vagy rendezőt kell megbíznia,⁴¹ továbbá rendezvényszervezői és

34 A jogszabályváltozás előzménye, hogy 2024. március 24-én az Esztergom–Nyerges Rally versenyen öt fő elhunyt, miután egy versenyautó az út mellett álló nézők közé sodródott.

35 Korm. rendelet 2. §.

36 Irányelv (10).

37 Rendelet 8. § (1) bekezdés.

38 Rendelet 5. § (1) bekezdés.

39 Stv. 65. § (4) bekezdés.

40 ORFK leirat 29000/22231-22/2023. ált. Rendelet módosításával kapcsolatos tájékoztatás és feladatmeghatározás, 2024. július 03., dr. Tóth Béla r. alezredes, ORFK RFIK Közrendvédelmi Főosztály, kiemelt főreferens.

41 Rendelet 6. § (1) bekezdés.

versenygépjárművekre vonatkozó felelősségbiztosítással kell rendelkeznie, amely egy esetleges kár bekövetkezése esetén nyújt fedezetet.⁴²

Itt elengedhetetlenül fontosnak tartjuk megjegyezni az állami szabályozás és az önszabályozás egysége kialakításának fontosságát a sport világában. Nagy-Tóth Nikolett Ágnes *A sportrendészet elméleti alapjai* című kötetében kitért arra, hogy a sport egyik jellemzője a normaalkotás, a versenyszabályok létrehozása. A sportszövetségi normák esetében persze klasszikus értelemben vett jogalkotásról nem lehet szó, hiszen – több más feltétel hiánya mellett – jogalkotási hatáskörrel nem rendelkező szervek hozzák létre. Maga a sporttörvény ad lehetőséget a sportszövetségeknek szabályzatok alkotására, ami természetesen nem minősül jogalkotásra vonatkozó felhatalmazásnak, ugyanakkor a sportszövetségek speciális szankciója, mint a például a kizárás, képes a megfelelő sportbéli rend fenntartására és az érdekérvényesítésre.

A szabályozás jogi jellege alapján három kategória különíthető el:

- 1) állami sportra vonatkozó játékszabályok,
- 2) szakszövetségi előírások,
- 3) sportjátékszabályok.

Az utóbbi kettő nem része a sportjognak (mert nem állami normák), ugyanakkor lényeges része a sport normatív önszabályozásának. A sportra vonatkozó állami jogi normák, illetve a nemzetközi és a hazai sportszövetségek szabályzatai együttesen teremtik meg a sporttevékenység intézményi kereteit, de az állami jog megelőzi a sport önszabályozó normáit, és ütközés esetén kizárólag az állami sportjog érvényesülhet.

Nagyon fontos az említett három kategória, ugyanis bár a sport a civil szektor terméke, de szükség van állami beavatkozásra is. A tanulmány témája kapcsán is kifejezetten elmondható, hogy a sportrendezvények, a sportversenyek biztosítása során elengedhetetlen az állami beavatkozás, az állam büntetőhatalmának érvényesítése, mert bár a szakszövetségi szabályozások között szerepel nem jogi norma, amelyet „lex sportivának” is nevezhetünk, hiszen abszolút irányadó, mégis elengedhetetlen a sporttörvény alkalmazása és a sportrendezvények biztonságáról rendelkező kormányrendelet alkalmazása, jogellenes cselekmények elkövetése esetén a vonatkozó jogszabályok alkalmazása. Fontos azonban hangsúlyozni, hogy az állam szerepe a sportban csak kiegészítő-segítő-befolyásoló lehet. A sportnak a civil szféra részének kell maradnia, ahol elsődleges az önszerveződés és az önszabályozás éppúgy, mint a tudományban, a művészetben vagy a kulturális élet más területein, és kiemelten fontossá vált a megváltozó

42 Korm. rendelet 3. §.

gazdasági, társadalmi változásokra történő gyors és hatékony jogszabályi reagálás képessége (Nagy-Tóth, 2024.)

A gépjárműsport több vonatkozásban sajátos veszélyes üzemi jelleggel bír, rizikófaktorai az elháríthatatlanság problémáját vetik fel. Az objektív felelősség egyik csoportja a veszélyes üzemi felelősség, amely egyértelműen felmerül az autó- és motorsporttal összefüggésben (Tóth, 2019b). A gépjárműsport-rendezvényeken a legnagyobb veszélyt a gépi meghajtású járművek irányíthatatlanná válása jelenti, amely a nézők közé sodródva súlyos, vagy akár halálos sérülések bekövetkezését eredményezheti, ezért ennek megakadályozása érdekében minden lehetséges eszközzel fel kell lépni. Jogszabályokból az erre vonatkozó rendelkezések pontosan nincsenek megfogalmazva, ezért a szakszövetségek biztonsági és infrastruktúra szabályzatait kell figyelembe venni. Külön kell választani az állandó, épített versenypályákat, és az ideiglenes versenypályákat egymástól,⁴³ ez azonban nem jelenti azt, hogy az ideiglenes pályára nem ugyanazok a szigorú követelmények vonatkoznak, mint az állandó pályákra.

Az állandó versenypályákat évente biztonságtechnikai ellenőrzés alá kell vonni,⁴⁴ amelynek során a Rendeletben és a szakszövetségek biztonsági és infrastruktúra szabályzataiban foglaltakat teljesülését vizsgálni kell,⁴⁵ legalább harminc nappal az első, versenyrendszerben szervezett verseny előtt.

Az ideiglenes versenypályák nem tekinthetők sportlétesítménynek, ugyanakkor ezek esetében figyelemmel kell lenni a személyi és vagyoni biztonságra.⁴⁶ Az ellenőrzés során ki kell térni a biztonságos rendezés feltételeinek ellenőrzésére, a nézők elhelyezkedésére, a rendezők alkalmazására. Vizsgálni kell a szervezéshez szükséges engedélyek meglétét, a kiürítési és menekítési tervet, a személyi és technikai feltételeket.⁴⁷

Ha a gépjárműsport-rendezvényen a résztvevők vagy a nézők magatartásukkal a biztonságot veszélyeztetik, és a felszólításuk nem vezet eredményre, a szervező a rendezvényt köteles felfüggeszteni, vagy ha ez nem lehetséges, a rendezvényt befejezetté kell nyilvánítani.⁴⁸ Ha a szervező a biztonságot veszélyeztető

43 ORFK leirat 29000/22231-22/2023. ált. Rendelet módosításával kapcsolatos tájékoztatás és feladatmeghatározás, 2024. július 03., dr. Tóth Béla r. alezredes, ORFK RFIG Közrendvédelmi Főosztály, kiemelt főreferens.

44 Sporttörvény 63. § (3) bekezdés.

45 ORFK leirat 29000/22231-22/2023. ált. Rendelet módosításával kapcsolatos tájékoztatás és feladatmeghatározás, 2024. július 03., dr. Tóth Béla r. alezredes, ORFK RFIG Közrendvédelmi Főosztály, kiemelt főreferens.

46 Stv. 67. § (3) bekezdés.

47 ORFK leirat 29000/22231-22/2023. ált. Rendelet módosításával kapcsolatos tájékoztatás és feladatmeghatározás, 2024. július 03., dr. Tóth Béla r. alezredes, ORFK RFIG Közrendvédelmi Főosztály, kiemelt főreferens.

48 Rendelet 12/A. §.

magatartás ellenére fenti kötelezettségének nem tesz eleget, a rendőrség a versenyt megszakíthatja vagy befejezetté nyilváníthatja.⁴⁹

A rendőrség határozatában megtiltja a sportrendezvények nézőkkel történő megtartását, vagy korlátozza a nézők számát abban az esetben, ha a biztonságos megrendezésnek a Sporttörvényben és a Rendeletben meghatározott feltételei hiányoznak, ha a biztonsági szabályokat a szervező vagy a rendező nem tartja be, vagy ha a biztonságtechnikai ellenőrzés elmaradt.⁵⁰ A biztonsági előírások megsértése esetén az illetékes rendőr-főkapitányság – az összes körülmény figyelembevételével – közigazgatási bírságot szabhat ki a szervezővel, illetve a rendezővel szemben. Ismételt jogsértés vagy a bírság befizetésének elmulasztása esetén a rendőrség korlátozza a rendezvény nézőszámát, vagy megtiltja a nézők részvételét.⁵¹

Összegzés

Elcsépeltnek tűnő, de aktuális üzenet, hogy a közút nem versenypálya, és annak érdekében, hogy a közutakat valóban senki ne használja versenypályaként, a rendőrségnek és más hatóságoknak, szervezeteknek együttműködést kell kezdeményezniük és fenntartaniuk.

Fontos azonban együttműködést foganatosítani annak érdekében is, hogy a technikai sportok iránt érdeklődő személyek számára olyan alternatívák legyenek felkínálva, amelyek elősegítik, hogy a gépjárművek teljesítményét biztonságos körülmények között összemérjék, és ne a közutakon veszélyeztessék a vagyonszámukat, mások életét, testi épségét.

A jelenség felszámolásához a rendőrségnek együttműködést kell kezdeményeznie és fenntartania más hatóságokkal, szervezetekkel, jogi személyekkel, például a közlekedési hatósággal, polgárőrséggel és az útkezelőkkel, hiszen az illegális gyorsulási versenyek felszámolása, megakadályozása kizárólag sportrendészeti vagy közlekedésrendészeti eszközökkel nem lehet hatékony.

Felhasznált irodalom

Boda J. (Szerk.) (2019). *Rendészettudományi szakszótár*. Dialóg Campus.

Christián L., & Kardos P. (2019). Sokszínű polgárőrség: New Yorktól az NKE egyetemi polgárőrségig. *Magyar Rendészet*, 19(2), pp. 33–51. <https://doi.org/10.32577/mr.2019.4.2>

49 Sporttörvény 68. § (7) bekezdés.

50 Sporttörvény 68. § (3) bekezdés.

51 Sporttörvény 68. § (11) bekezdés.

- Dobák I., & Tóth T. (2021). Régi módszerek a kibertérben? (CYBER-HUMINT, OSINT, SOC-MINT, Social Engineering). *Belügyi Szemle*, 68(2), pp. 195–212. <https://doi.org/10.38146/BSZ.2021.2.2>
- Fekete Cs., Tóth N. Á., & Gál E. (2024). A magyar autósport-rendezvények rendészeti vonatkozásai. *Belügyi Szemle*, 72(2), pp. 211–226. <https://doi.org/10.38146/BSZ.2024.2.2>
- Finszter G. (2013). *A rendészet elmélete és a rendészeti eszközrendszer*. Nemzeti Közszerológálati és Tankönyv Kiadó Zrt.
- Finszter G. (2018). *Rendészettan*. Dialóg Campus Kiadó.
- Hollán M., & Nagy J. (Szerk.) (2019). *A szabálysértési jog tankönyve*. Ludovika Egyetemi Kiadó.
- Kardos P. (2024). A polgárörtség belső normarendszere. *Magyar Rendészet*, 24(1), pp. 175–191. <https://doi.org/10.32577/mr.2024.1.11>
- Nagy-Tóth N. Á. (2024). *A sportrendészet elméleti alapjai*. Ludovika Egyetemi Kiadó.
- Tóth N. Á. (2019a). Sportigazgatás, sportrendészet. In Sárközi T. (Szerk.), *A magyar sport jogi szabályozása* (pp. 170–172). HVG-ORAC.
- Tóth N. Á. (2019b). *A sportjog mint sajátos szakjog*. Magyar Lap- és Közlönykiadó.
- Uricska E. (2020). Közszerológálati rendészet – közszerológálati oldalak? Elméleti háttér és a rendészeti digitális fogalmának bevezetése. *Magyar Rendészet*, 20(2), pp. 153–168. <https://doi.org/10.32577/mr.2020.2.8>

Alkalmazott jogszabályok

- 1/1975. (II. 5.) KPM–BM együttes rendelet a közúti közlekedés szabályairól
- 121/2024. (VI. 10.) Korm. rendelet a gépjárműsport-rendezvényen részt vevő gépjárművekre kötött felelősségbiztosítás szabályairól
1988. évi I. törvény a közúti közlekedésről
1991. évi LXXXII. törvény a gépjárműadóról
1994. évi XXXIV. törvény a Rendőrségről
2004. évi I. törvény a sportról
2012. évi II. törvény a szabálysértésekről, a szabálysértési eljárásról és a szabálysértési nyilvántartási rendszerről
- 2021/2118/EU európai parlamenti és tanácsi irányelv a 2009/103/EK irányelv módosításáról, a gépjármű-felelősségbiztosításra és annak ellenőrzésére vonatkozó szabályokról
- 24/2023. (X. 12.) ORFK utasítás a nyilvánosság számára adható tájékoztatás rendjéről
- 326/2011. (XII. 28.) Korm. rendelet a közúti közlekedési igazgatási feladatokról, a közúti közlekedési okmányok kiadásáról és visszavonásáról
- 382/2016. (XII. 2.) Korm. rendelet a közlekedési igazgatási feladatokkal összefüggő hatósági feladatokat ellátó szervek kijelöléséről
- 54/2004. (III. 31.) Korm. rendelet a sportrendezvények biztonságáról
- Magyarország Alaptörvénye

A cikkben szereplő online hivatkozások

URL1: *A rendőrség híre egy közlekedésrendészeti akcióról.* www.police.hu/index.php/hu/hirek-es-informaciok/legfrissebb-hireink/kozlekedesrendeszet/akcioztak-1

URL2: *Az Origo cikke a főtí illegális gyorsulási versenyről.* www.origo.hu/itthon/2023/06/csaladi-program-lett-az-eletveszelyes-illegalis-gyorsulasi-verseny-foton

URL3: *A HVG videós beszámolója az Árpád hídi gyorsulási versenyről.* https://hvg.hu/cegauto/20230707_arpad_hid_baleset_video

URL4: *A szekesfehervar.hu híre egy fehérvári illegális verseny balesetéről.* <https://www.szekesfehervar.hu/osszeutkoztek-a-fehervari-illegalis-gyorsulasi-versenyen>

URL5: *A rendőrség közleménye egy 2024-es illegális gyorsulási versenyről.* www.police.hu/hu/hirek-es-informaciok/legfrissebb-hireink/kozlekedesrendeszet/illegalis-gyorsulasi-versenyt-rendeztek

A cikk APA szabály szerinti hivatkozása

Tóth N. Á., & Kovács J. T. (2025). Hatékony rendőri intézkedések az illegális gyorsulási versenyek felszámolása érdekében, különös tekintettel a társszervekkel történő együttműködésre. *Belügyi Szemle*, 73(7), 1367–1386. <https://doi.org/10.38146/BSZ-AJIA.2025.v73.i7.pp1367-1386>

Nyilatkozatok

Összeférhetetlenség

A szerzők nem jelentettek összeférhetetlenséget.

Finanszírozás

A szerzők nem kaptak pénzügyi támogatást a kutatáshoz, a szerzőséghez és/vagy a cikk publikálásához.

Etikai nyilatkozat

Jelen cikkhez nem kapcsolódik adatkészlet.

Nyílt hozzáférésről szóló tájékoztatás

Jelen cikk a Creative Commons Attribution 4.0 International License (CC BY NC-ND 2.0) (<https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/2.0/>) feltételei szerint publikált Open Access közlemény, melynek szellemében a cikk bármilyen médiumban szabadon felhasználható, megosztható és újraközölhető, feltéve, hogy az eredeti szerző és a közlés helye, illetve a CC License linkje feltüntetésre kerülnek.

Levelező szerző

A cikk levelező szerzője Tóth Nikolett Ágnes, aki a toth.nikolett@uni-nke.hu e-mail címen érhető el.

Az általános forgalmi adóra elkövetett költségvetési csalás általános és speciális modelljei, továbbá alkalmazási lehetőségük a nyomozó hatósági fellépés során

General and specific models of value added tax budgetary fraud and their possible application in the context of investigative action

Szabó Barna

Dr., PhD, nyomozó, pénzügyőr őrnagy
Nemzeti Adó- és Vámhivatal Bűnügyi Főigazgatósága
Központi Nyomozó Főosztály
szabo.barna@nav.gov.hu

Absztrakt

Cél: A tanulmány célkitűzése a Magyarországon általános forgalmi adó néven bevezetett hozzáadottérték-adó (hozzáadottérték-adó/általános forgalmi adó továbbiakban egységesen: áfa) működési mechanizmusának kihasználása révén megvalósított költségvetési csalás büntett, más néven áfacsalás elkövetési magatartásainak modellezése (általános és speciális modelljeinek felvázolásával), valamint alkalmazásuk lehetőségének vizsgálata a nyomozó hatósági fellépés során.

Módszertan: A téma feldolgozása elsősorban szekunder kutatással történt, nagy hangsúlyt fektetve a rendszerszemlélet és a kriminalisztikai gondolkodásmód alkalmazására, továbbá a Nemzeti Adó- és Vámhivatalnál (NAV) nyomozóként teljesített szolgálat alkalmával megfigyelt bevált gyakorlatra, valamint esettanulmányok alapján levonható következtetésekre.

Megállapítások: Amennyiben elfogadjuk a kutatással feldolgozott források megállapításait, és az azokból, illetve továbbgondolásuk során levont következtetéseket, az áfacsalás általános modelljének három „építőköckája”, azaz elkövetési magatartása izolálható az áfa működési mechanizmusa alapján,

A szerző a kéziratot magyar nyelven nyújtotta be. Benyújtás: 2025. 01. 22. Átdolgozás: 2025. 02. 05.
Elfogadás: 2025. 02. 20.

nevezetesen: csalárd levonás, bevétel eltitkolás, illetve működés eltitkolás. Az elkövetők ezekből az „építőkövekből” bonyolult, országhatárokon átívelő struktúrákat építenek fel jellemzően a gyakorlatban, amelyek közös ismérveik – mindenekelőtt a specifikus résztvevői, és a közöttük fennálló számlázási/értékesítési kapcsolatok – alapján speciális modellekkel írhatók le. Ezek a speciális modellek egyben „előre legyártott” nyomozási verzióknak is tekinthetők, és megfelelő körülményekkel ugyan – hiszen a gyakorlatban összetettebb, torzult, kevert, olykor megújult formában jelennek meg – eredményesen használhatók a nyomozó hatósági fellépés során.

Érték: A kutatásban rejlő érték az áfacsalás elkövetési magatartásának rendszer, kriminalisztikai gondolkodásmód és bevált gyakorlat szemléletmódú megközelítése, illetve olyan egységes modellbe történő integrálása, amely megfelelő körülményekkel ugyan, de a nyomozó hatósági fellépés során is eredményesen alkalmazható.

Kulcsszavak: határon átnyúló ügyletek, adókijátszás, hazai és nemzetközi jellegű költségvetési csalás, munkamódszerek

Abstract

Aim: The aim of the study is to model the offence of fiscal fraud (also known as VAT fraud) committed by exploiting the operating mechanism of the value added tax (VAT/statutory VAT) introduced in Hungary (by outlining its general and specific models) and to examine the possibility of its application in the investigative action of the authorities.

Methodology: The topic was primarily addressed through secondary research, with a strong emphasis on the application of system thinking and criminological thinking, as well as best practices observed during the service as an investigator at the National Tax and Customs Administration (hereinafter: NAV) and conclusions drawn from case studies.

Findings: If we accept the findings of the sources processed by the research and the conclusions drawn from them and from their further reflection, the three “building blocks” of the general model of VAT fraud, i.e. the behaviour of the perpetrators, can be isolated on the basis of the VAT operating mechanism, namely: fraudulent deduction, concealment of income and concealment of operation. From these “building blocks”, the perpetrators typically build up complex cross-border structures in practice, which can be described by specific models based on their common features, in particular the specific participants and the invoicing/sales links between them. These specific models can also be considered as ‘prefabricated’ versions of investigations and, with due care, can

be used effectively in the investigative action of the law enforcement authorities, although in practice they appear in more complex, distorted, mixed and sometimes renewed forms.

Value: The value of the research lies in its approach to the VAT fraud offences in terms of systems, forensic thinking and best practice, and its integration into a coherent model that can be applied with due care and attention, but also effectively in the course of investigative action by the law enforcement authorities.

Keywords: cross-border transactions, tax evasion, domestic and international fiscal fraud, working method

Bevezetés

Problémafelvetés

Benjamin Franklin szerint csak két dolog biztos az életben: a halál és az adó. Tolnai Gábor ezt azzal egészítette ki: „*a harmadik, hogy az emberek jelentős erőfeszítéseket tesznek, hogy elkerüljék az első kettőt.*” (Fodor, 2017). Az adózás ennek ellenére az emberi lét, a közösségi élet szükségszerű része. Az intézményesített, mai értelemben vett formája az őskor végéhez, az államiság kialakulásához köthető, hiszen az állam fenntartásához a közösség tagjainak szükségszerűen hozzá kellett járulnia valamilyen formában (Bahn & Renfrew, 1999).

A tanulmányban vizsgált áfát 1954-ben vezették be először Franciaországban, majd napjainkra – néhány országot leszámítva – az egész világon a legnagyobb költségvetési bevételt eredményező adónemmé vált (Szlifka, 2020). Magyarországon az áfát 1988-ban vezették be (Sólyom, 2015).

A szóban forgó adónem világszerte való sikeres alkalmazása mellett azonban nem feledkezhetünk meg működési mechanizmusában rejlő árnyoldalairól sem – különös figyelemmel az Európai Unió (EU) tagállami határait átlépő gazdasági ügyletek tekintetében –, amelyek számos visszaélésre adhatnak lehetőséget az elkövetők számára (Magyar-Áhel, 2018). Pontos statisztikai számadatok ugyan nem állnak rendelkezésünkre a témával foglalkozó szakirodalmi forrásokban, csak durva becslések, amelyek viszont arról számolnak be, hogy a be nem fizetett áfa mértéke az EU viszonylatában akár 100 milliárd eurós nagyságrendre is tehető évente (Magyar-Áhel, 2018; Ritzlné & Máténé, 2022), és hazai vonatkozásban is az úgynevezett „áfa árrés” elérheti a költségvetésbe befolyt áfa 10–30%-át (Ritzlné & Máténé, 2020).

Célkitűzés

A fenti problémafelvetés kapcsán a tanulmány célkitűzése az áfacsalás elkövetési magatartásának modellezése, általános és speciális modelljeinek definiálása, valamint alkalmazásuk lehetőségének vizsgálata a nyomozó hatósági fellépés során.

A dolgozatban bemutatott esettanulmányok azonban a nevezett modellek alkalmazhatóságának korlátjaira is felhívják a figyelmet, hiszen – mint azt majd látni fogjuk – „köbe vésett” elkövetési alakzatok nem léteznek, a valóságban azok összetettebb, torzult és kevert változatban jelennek meg, valamint az idő múlásával, illetve a jogszabályi környezet változásával új formációk is létrejönnek.

Kutatási módszertan

A téma feldolgozása elsősorban szekunder kutatással történt, amelynek eredményeképpen – az áfára elkövetett költségvetési csalás törvényi tényállásának és az áfa működési mechanizmusának ismertetését, valamint az adózói jogkövetői magatartás modellezését követően – kísérletet tettem az áfa működési mechanizmusának legegyszerűbb, legáltalánosabb, önállóan is értelmezhető elemének izolálására, és azon keresztül rendszerszemléletű megközelítésben definiáltam a valamennyi elkövetési magatartásra érvényes áfacsalás általános modelljét. Kísérletet tettem továbbá az általános modellből – mint kvázi „építőköckéből” – levezetni a NAV-nál nyomozóként teljesített szolgálat alkalmával megfigyelt bevált gyakorlat szempontjából a legfontosabb összetett elkövetési magatartásokat is, mint speciális modelleket.

A kutatás eredményeinek – azaz az áfacsalás általános és speciális modelljeinek – és gyakorlati alkalmazási lehetőségeinek értékelése, továbbgondolása a kriminalisztikai gondolkodásmód alkalmazásával, valamint a már említett bevált gyakorlat és esettanulmányok figyelembevételével történt.

Kutatási téma felvezetése, az arra vonatkozó szakirodalom bemutatása, értékelése

Az áfacsalás törvényi tényállása

Amennyiben a nullum crimen sine lege – azaz nincs bűncselekmény törvény nélkül – jogi alapelvből indulunk ki, a költségvetési csalást a 2011. évi LXIII. törvény 2. §-a nevesítette új bűncselekményként a magyar Büntető Törvénykönyvben

2012. január 1-jei hatállyal. A jogalkotó az új törvényi tényállással több korábbi bűncselekményt – közöttük az adócsalást – vont össze abból a célból, hogy a költségvetést károsító bűncselekmények közvetlen jogi tárgyát (adó, vám, jövedék stb.) és az elkövetési magatartásokat a lehető legabsztraktabb módon fogalmazza meg (Molnár, 2023).

A költségvetési csalást az e sorok írásakor hatályos Büntető Törvénykönyvről szóló 2012. évi C. törvény (Btk.) 396. § (1) bekezdésének a) pontja definiálja úgy, hogy „*aki költségvetésbe történő befizetési kötelezettség vagy költségvetésből származó pénzeszközök vonatkozásában mást tévedésbe ejt, tévedésben tart, valótlan tartalmú nyilatkozatot tesz, vagy a valós tény elhallgatja, és ezzel egy vagy több költségvetésnek vagyoni hátrányt okoz*”, költségvetési csalás büntettet követ el.

E törvény 462. § (3) bekezdése azt is előírja, hogy „*nem valósul meg bűncselekmény [...], ha a költségvetési csalással okozott vagyoni hátrány az ötszáz-ezer forintot nem haladja meg.*” Ez utóbbi esetben közigazgatási eljárás keretén belül adóellenőrzés lefolytatására van lehetőség, amely során az adózás rendjéről szóló 2017. évi CL. törvény alapján adóhiány állapítható meg, és adóbírság szabható ki. Adóellenőrzésnek lehet helye a Büntetőeljárásról szóló 2017. évi XC. törvény alapján folytatott büntetőeljárással párhuzamosan is, azonban ebben az esetben figyelemmel kell lenni az ügynevezett ne bis in idem elv alkalmazására, azaz a kétszeres büntetés tilalmának betartására.

Mint ahogyan a törvényi tényállásból is kitűnik, a költségvetési csalás bűncselekmény elkövetésének tárgya a költségvetés bevétele, amelynek elemei között az adót az államháztartásról szóló 2011. évi CXCV. törvény 6. § (3) bekezdés b) pontjának első fordulata nevesíti, a működési – ezen belül is közhatalmi – bevételek egyik formájaként (Fischer, 2018). Az egyes adónemeket külön törvényben határozza meg a jogalkotó, az áfát a 2007. évi CXXVII. törvény (áfa-törvény) szabályozza.

Abban az esetben tehát, ha a költségvetési csalás elkövetési tárgya az adó, ezen belül is az áfa adónem, áfára elkövetett költségvetési csalásról, más szóval – röviden – áfacsalásról beszélünk.

Az áfa működési mechanizmusa, jogi szabályozása

Ahhoz, hogy az áfacsalás elkövetési magatartásait megérthessük, tipizálhassuk, elengedhetetlenül szükséges az áfa jogi szabályozásának és működési mechanizmusa lényeges elemeinek a tisztázása.

A ma EU-ként ismert Európai Gazdasági Közösség az 1960-as években dolgozta ki az áfa rendszerét, miközben az adó mértékének a megállapítását a

tagállamok hatáskörében hagyta. Az 1967. április 11. napján elfogadott első és második áfairányelv (67/227/EGK, 67/228/EGK) tette kötelezővé a közösség országai számára az adónem bevezetését 1970. január 1. napjáig (Molnár, 2011). Magyarországon az áfát az 1987. évi V. törvény ratifikálta 1988. január 1-jei hatállyal, a rendszerváltozást megelőző átmeneti időszakban. A jelenleg hatályos áfatörvény a hatodik áfairányelvre (77/388/EGK) épül (Steiner, 2023).

Az áfát összefázisú adónemként vezette be a jogalkotó a magyar adórendszerben, ami azt jelenti, hogy az értékesítési/szolgáltatási láncolat minden pontján meg kell fizetni a nettó, vagyis az áfát nem tartalmazó ár után. Az adóhalmozódás elkerülése érdekében azonban az adózó a terhére előzetesen felszámolt és általa megfizetett adót levonhatja a fizetendő adóból, és a különbözet összegével kell elszámolnia az adóhatóság felé (pozitív egyenleg esetében befizetési kötelezettsége, negatív egyenleg esetében visszaigénylési jogosultsága keletkezik). Ennek eredményeképpen az adózó csak az általa hozzáadott érték után fizet adót (Molnár, 2011). Ezért is nevezzük nemzetközi terminológiában hozzáadottérték-adónak (rövidítve: héa) ezt az adónemet.

Nemzetközi kereskedelemben az áfa működési mechanizmusa az alábbiak szerint változik:

- Termékimport és közösségen belüli beszerzés esetén az árukra és szolgáltatásokra ugyanazok az áfakulcsok vonatkoznak, mint a belföldi eredetűekre. A vevő azonban a saját importja és közösségen belüli beszerzése után fizetendő adót – törvényi feltételek fennállása esetén – ugyancsak, mintha belföldi beszerzés lett volna, levonásba helyezheti (Balláné Szentpáli, 2020).
- Tranzitügyletek során – vagyis abban az esetben, ha az importált árut egy másik tagállamba történő adómentes továbbértékesítés céljából hozták be – az importőr mentesül az adófizetési kötelezettség alól, mivel az áfa megfizetése majd a célországban fog megtörténni. Fontos azonban megemlíteni, hogy tranzitügyletek alkalmával az importőr adófizetésen kívüli egyéb adminisztratív jellegű adókötelezettségei továbbra is fennállnak.
- Termékexportot és a közösségen belüli termékértékesítést – a fent említett célország szerinti adózási elv miatt – nem terheli áfa, azonban az előzetesen felszámított áfa levonásba helyezhető (Fellegi, 2017).

Az adózók jogkövetési magatartása

Amennyiben a fent ismertetett büntető- és adójogi normákat a kriminalisztikai gondolkodásmód „szemüvegén” keresztül vizsgáljuk, fontosnak érzem figyelembe venni és elhatárolni az adózók jogkövetési magatartását is, hiszen – mint azt majd az alábbiakban látni fogjuk – a törvényesség útjáról letérők elleni

fellépés során, megszólításuk eszközszerrendszere alapvetően ennek a függvénye. Hatfield (2011) szerint azonban egy társadalomban a jogkövetés és az adójogi normák kikerülése, a „kiskapuk” kihasználása közötti határvonal nem egyértelmű. Szilovics (2003) szerint is csak a jog elméleti síkjára terelt világban oszthatók egyértelmű módon a társadalom tagjai jogkövetőkre és adómegtagadókra.

Amennyiben azonban a NAV fő szakterületeiből (mindenekelőtt adó- és vámigazgatás, rendészet, bűnügy) indulunk ki, figyelemmel az ultima ratio – azaz a büntetőjog csak végső eszközként vethető be – alapelvre, az adózók jogkövetési hajlandóságuk alapján három, viszonylag egyértelműen elkülöníthető fő csoportra oszthatók az alábbiak szerint (1. számú táblázat):

- 1) Jogkövető adózók (ideális esetben az adózók többsége), akik önként bevallják és befizetik az adót. Megszólításukhoz – azért, hogy ne vesszenek el az adózás „útvesztőjében” – elegendő az adóigazgatási eszközszerrendszert alkalmazni.
- 2) Feltételesen jogkövető adózók (feltételezhetően az adózók nem túl kicsi, de nem is túl nagy csoportja), akik csak addig a pontig jogkövetők, ameddig hatósági pressziót (például online pénztárgépek bevezetése) éreznek magukon. Megszólításukhoz – hogy ne térjenek le a jogkövetés útjáról – már rendészeti eszközszerrendszere van szükség.
- 3) Adóelkerülők (adózóknak az úgynevezett „állhatatos kisebbsége”), akik szándékosan nem vallják be, nem fizetik meg az adót. Tevékenységüket titokban, az adóhatóság számára láthatatlan módon, gyakran strómanok felhasználásával végzik. Megszólításukhoz – felderítésük és eljárás alá vonásuk céljából – a bűnügyi eszközszerrendszert hiányában nincs lehetőség (Vankó, 2017).

1. számú táblázat

Az adózók csoportosítása jogkövetési hajlandóságuk alapján

Adózói csoportok	Az adózói csoportok főbb ismérvei		Az adózók megszólítása	
	Magatartásuk	Vélhető nagyságuk	Megszólítás eszköze	Megszólítás célja
Jogkövető adózók	Önként bevallják és befizetik az adót	Adózók többsége	Adóigazgatási	Ne vesszenek el az adózás „útvesztőjében”
Feltételesen jogkövető adózók	Csak hatósági presszió esetén jogkövetők	Adózók nem túl kicsi, de nem is túl nagy csoportja	Rendészeti	Ne térjenek le a jogkövetés útjáról
Adóelkerülők	Szándékosan nem vallják be és nem fizetik be az adót	Adózók „állhatatos kisebbsége”	Bűnügyi	Felderítésük és eljárás alá vonásuk

Forrás. Vankó (2017) alapján a szerző saját szerkesztése.

Természetesen, a fenti kategóriák is „elméleti síkra terelve” értelmezhetők. A bevált gyakorlat alapján ugyanis az adózók jogkövetési hajlandósági skálája nem osztható fel éles határvonalakkal. A jogkövető adózókat például több motivációs tényező együttes megléte is segítheti a törvényesség útján maradni, amelyek között egyidőben lehetnek önkéntes vagy hatósági presszió alapuló indíttatásúak is. Az adóelkerülők magatartását úgyszintén több összetevő határozhatja meg. Egyes elkövetők alapvetően jogkövetők, de valamilyen élethelyzet miatt (például a megélhetési bűnözők esetében) gazdasági tevékenységük során kisebb-nagyobb részben (szélsőséges esetekben egészben) bizonyos ideig letérnek a törvényesség útjáról, de akadhatnak olyanok is, akik céltudatosan (akár tényleges gazdasági tevékenység végzése nélkül) életvitelszerűen gyarapítják vagyonukat a költségvetés rovására.

Amennyiben a fenti gondolatmenetet elfogadjuk, abból véleményem szerint szükségszerűen következik egyrészt az, hogy az adózói csoportok megszólítására használt adóigazgatási, rendészeti és bűnügyi eszközrendszerek közötti határmezsgye is elmosódik; másrészt az, hogy a fenti három „címkével” ellátott adózói csoportot egy időben többfajta eszközrendszer útján is érdemes lehet megszólítani. Ez utóbbi felvetést látszik alátámasztani a bevált gyakorlat. Nem ritka ugyanis, hogy a már említett ne bis in idem elv alkalmazása mellett egy cselekmény kapcsán adóellenőrzés és büntetőeljárás is foganatosításra kerül, így több szakterületet érintő eszközzel is megszólítják az eljárás alá vont személyeket (lásd később *Főnixmadár ügy* esettanulmány). Fontosnak tartom továbbá megjegyezni, hogy az adózói jogkövetés kontextusában értelmezett rendészeti eszközök (például online pénztárgép) nem feltétlenül esnek egybe a rendészettudományi szempontból is annak tekinthetőkkel.

A fenti pontosítások figyelembevételével úgy gondolom, hogy az 1. számú táblázatban összefoglalt, a lehető legmarkánsabb ismérvek alapján elhatárolt adózói magatartási modell kellő sorvezetőként szolgálhat a bevált gyakorlat során, a nyomozó hatósági fellépés alkalmával, a NAV fő szakterületeinek tükrében.

A jogkövetés útjáról letért adózók elkövetési magatartása

A jogkövetés útjáról letért adózók „állhatatos kissebségének” áfára történő elkövetési magatartásukat¹ sokféle szempontrendszer alapján csoportosítja a szakirodalom. A teljesség igénye nélkül például:

1 A felesleges duplikációk elkerülése és a könnyebb érthetőség, jobb áttekinthetőség érdekében az egyes elkövetési magatartások ismertetésére az áfacsalás modelljeinek bemutatásakor, illetve a modellek alkalmazási lehetőségének vizsgálatakor alkalmazott kriminológiai fogalmak levezetésére a következtetések levonása során kerül sor.

- Steiner (2023) az áfa működési mechanizmusát vette alapul, amely alapján az adóbevallás benyújtásának elmulasztását (működés eltitkolást), bevételek egy részének bevallását (bevétel eltitkolást), fizetendő adó összegének csökkentését fiktív számlákkal (csalárd levonást), jogosulatlan áfa-visszaigénylést (csalárd visszaigénylést), illetve az úgynevezett körhintacsálást különböztette meg.
- Szabó & Zierer (2023) is az áfa működési mechanizmusát vették alapul, álláspontjuk szerint mindössze két módon lehet áfacsalást elkövetni, bevétel eltitkolással és/vagy csalárd adólevonással.
- Sólyom (2015) a számlázási láncolatok földrajzi helyzetéből, illetve alkotóelemeiből indult ki, és a számtalan elkövetési magatartást három fő csoportra osztotta: belföldi kereskedelemben előforduló normál, általános adócsalásra, határon átnyúló kereskedelemben előforduló normál, általános adócsalásra és úgynevezett hiányzó kereskedős csalási konstrukciókra.
- Magyar-Áhel (2018) a szervezett EU-s áfacsalást vette górcső alá, és két releváns elkövetési magatartásukat a fent már említett körhintacsálást és hiányzó kereskedős csalást emelte ki.
- Molnár (2023) a törvény szövegéből kiindulva: tévedésbe ejtéssel, tévedésben tartással és valós tény elhallgatásával elkövetett költségvetési csalást különítette el.
- Szabó (2019) az áfacsalás elkövetési magatartásait a nyomozói munka sajátosságainak megfelelően három rendezőelv által elhatárolt komplex rendszerbe csoportosította. Mindenekelőtt az áfa működési mechanizmusa alapján megkülönböztetett levonásba helyezhető áfa értékének csalárd módon történő növelését, fizetendő áfa részben vagy egészben történő be nem vallását. Majd ezt követően a számlázási láncolatok alapján megkülönböztetett határokon átnyúló, szervezett áfacsalást (körhintacsálást, hiányzó kereskedős csalás különböző eseteit, és egyéb formációkat, mint például visszaélést 4200 eljárás kódú vámeljárással, fiktív közösségen belüli termékértékesítést/fiktív exportot, keresztbe számlázásos csalást, visszaélést háromszögüggyel), belföldi áfacsalást. Végül a törvényi tényállás alapján megkülönböztetett valótlán tartalmú nyilatkozattételt – adóbevallás –, és valós tény elhallgatását.

A tanulmány további részében elsősorban a fent idézett források figyelembevételével tettem kísérletet az áfacsalás modellezésére, a korábban már ismertetett kutatási módszerek alkalmazásának segítségével.

Kutatási eredmények

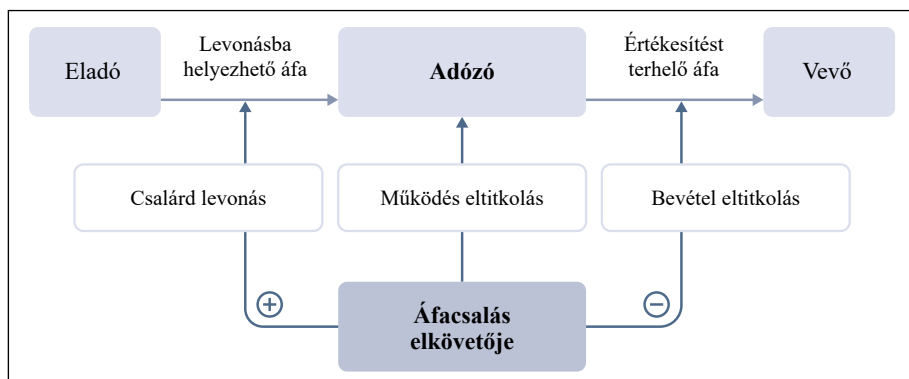
Az áfacsalás általános modellje (az áfa működési mechanizmusa alapján)

Álláspontom szerint, amennyiben az áfacsalás általános modelljét keressük, mindenképpen a bűncselekmény elkövetési magatartásának legegyszerűbb, legáltalánosabb, önállóan is értékelhető elemeit célszerű izolálni. Tekintettel azonban arra, hogy az áfacsalást magába foglaló törvényi tényállás, mint azt fentebb is láthattuk keretdiszpozíció, azaz tényleges tartalommal más jogszabály – esetünkben az áfatörvény – tölti ki, ezeket az alapelemeket szükségszerűen az áfa működési mechanizmusának vizsgálata során különíthetjük el.

Az áfa működési mechanizmusát meghatározó áfatörvény alapján tehát az adózó csak az általa hozzáadott érték után fizet adót, vagyis jogosult a bejövő, azaz szállítói számlák áfatartalmát (input áfa) levonásba helyezni az általa kibocsátott, vevő számlák áfatartalmából (output áfa). Ennek következtében szükségszerűen az input áfa növelésével és/vagy az output áfa csökkentésével mérsékelhető e két változó egyenlege is, vagyis az adófizetési kötelezettség. Álláspontom szerint áfacsalást ennek megfelelően legegyszerűbben, legáltalánosabban – Steiner (2023), és Szabó & Zierer (2023) terminológiájával élve – az alábbi három módon lehet elkövetni (1. számú ábra):

1. számú ábra

Az áfacsalás általános modellje

Forrás. Steiner (2023), Szabó & Zierer (2023) alapján a szerző saját szerkesztése.

Amennyiben a fenti „építőköveket” tekintjük az áfacsalás általános modellje alapelemeinek, és ennek keretén belül szemléljük az elkövetők szándékát, az alábbi három fő motivációs tényező azonosítható be:

- 1) áfafizetési kötelezettség csökkentése, ha input áfa < output áfa;
- 2) adóelkerülés, ha input áfa = output áfa;
- 3) jogosulatlan áfa visszaigénylés, ha input áfa > output áfa.

Az áfacsalás fent ismertetett általános modellje – az adózói magatartási modellhez hasonlóan – elméleti kategória. Ahhoz, hogy szürkepiaci² körülmények között működőképes legyen – mégpedig úgy, hogy lehetőleg ne vagy minél később kerüljön a hatóságok látókörébe – további kiegészítésekre szorul, azaz újabb rendszerelemekkel történő bővítése válik szükségessé, mindenekelőtt:

- input oldalon, a levonásba helyezhető áfa csalárd növelése érdekében, például fiktív költség számlák befogadásakor valós működés látszatát keltő fantom számlakibocsátó közbeiktatására;
- output oldalon, bevétel eltitkolással megvalósított, számla nélküli értékesítés nyomán hátra maradt, nem valós raktárkészlet különböző technikákkal (például fiktív közösségen belüli termékértékesítéssel, vagy fiktív exporttal) történő kivezetésére;
- mindkét oldalon, további szervezőmunkára, amelynek keretén belül a hatóságok munkájának megnehezítése céljából újabb rendszerelemeket iktatnak közbe (például fiktív számlákat kibocsátó, átszámlázó és befogadó fantomizált cégeket, stróman cégképviselőket, országhatárokon átvivő számlázási, értékesítési kapcsolatokat, illetve a számlázási láncolatok adminisztrálásához számlagyárakat³ szerveznek be), és hangolják össze tevékenységüket a büns szándékuk leplezése és minél átláthatatlanabbá tételének a szándékával.

Annak érdekében tehát, hogy az áfacsalás általános modellje átültethető legyen a gyakorlat számára (például a nyomozói fellépés során), úgy gondolom, egy nagyobb struktúrába – áfacsalás speciális modelljeibe – történő beolvasztására van szükség az alábbi fejezetben kifejtettek szerint.

Mindezek ellenére úgy gondolom, hogy az áfacsalás legkisebb, legáltalánosabb, önállóan is értékelhető elemeinek izolálásával felvázolt általános modell jó támpontot jelenthet nemcsak a bűncselekmény „mozgatórugójának” megértéséhez, hanem:

2 Fehérpiac alatt a legális termékek adminisztratív előírásoknak (adóbevallási és befizetési kötelezettségnek) megfelelő; szürkepiac alatt a legális termékek adminisztratív előírásoknak részben vagy egészben meg nem felelő; feketepiac alatt az illegális termékek gazdaságát értem.

3 Sok esetben az áfacsalás elkövetési eszköze a fiktív számla, amelyet gyakran nem az adott áfacsalás érintettjei állítanak ki saját maguknak, hanem erre szakosodott független elkövetői körök, akik tevékenységét számlagyárnak is szokás nevezni. Ezt a tevékenységet nem nevesíti a Btk. külön törvényi tényállásként, a költségvetési csalás büntett és a hamis magánokirat felhasználás vétség bűnszerű magatartásként értékelendő (Patz, 2018).

- a bonyolultabb struktúrák (speciális modellek) működésének levezetéséhez, értelmezéséhez és felismeréséhez a nyomozó hatósági fellépés során;
- az elkövetési érték, azaz az elkövetők által a költségvetésnek okozott vagyoni hátrány számszerűsítése⁴ céljából kirendelt igazságügyi könyvszakértő, illetve felkért revizori szaktanácsadó által tisztázandó kérdések meghatározásakor; továbbá
- a beérkezett igazságügyi könyvszakértői szakvélemény és revizori szaktanácsadói feljegyzés értékelésekor, és nyomozás során bizonyítékként történő felhasználásukkor.

Az áfacsalás speciális modelljei (áfacsalás általános modellje alapján)

Tóth (2018) szerint „*A gazdasági bűnözés gyakran száraz és nehéz világa, soha nem izgalmasságával, lobogásával, inkább bonyolultsága, összetettsége miatt jelent számunkra kihívást.*” Álláspontom szerint nincs ez másképpen az áfacsalás esetében sem, hiszen a bevált gyakorlat során is szembesülni kényszerülünk azzal, hogy az előző fejezetben ismertetett áfacsalás általános modelljéből, mint kvázi „építőkockákból”, milyen fondorlatos leleménnyel építenek országhatáron átívelő komplex és organikus struktúrákat az elkövetők. Ezeknek nemcsak térbeli kiterjedésük, összetettségük jelent kihívást a nyomozó hatósági fellépés során, hanem az is, hogy az idő múlásával az egyes elemeket – akár havi rendszerességgel – változtatják, kicserélik, és ennek eredményeképpen újabb, még bonyolultabb formációk jönnek létre.

Amennyiben tehát az áfacsalás három „építőkockáját” (csalárd levonás, bevétel eltitkolás, működés eltitkolás) általános modellnek nevezzük, célszerűnek tartom az ezekből felépített rendszereket az áfacsalás speciális modelljeinek tekinteni.

Az összetett áfacsalás szereplői

Az áfacsalás speciális modelljeit alkotó csalási mechanizmusok működésének jobb megértéséhez, illetve a csalárd elemek időben történő felismeréséhez szükségesnek tartom az elkövetők jellemvonásainak ismeretét (2. számú táblázat), amelyek alapján az alábbi főbb csoportokba sorolhatók.

- **Missing Trader (hiányzó kereskedő):** Általában a számlázási láncolat első bel-földi eleme. Célja az, hogy az áfabevallási és/vagy -befizetési kötelezettségének

4 Az elkövetési érték megállapítása szakkérdés, számszerűsítése igazságügyi könyvszakértő kirendelésével, kivételes esetben (például szakértői munka előkészítése céljából komplex ügyekben) revizori szaktanácsadó felkérésével történik.

megszegésével segítse a csalás többi résztvevőjét abban, hogy jogosulatlan áfalevonást, vagy visszaigénylést hajtsanak végre. Adóbevallási kötelezettségüket vagy nem teljesítik, vagy teljesítik, de adattartalom nélkül, nullás bevallást nyújtanak be. Továbbá olyan esetek is előfordulnak, hogy áfabevallási kötelezettségüknek megfelelő adattartalommal eleget tesznek, azonban az áfafizetési kötelezettségüket elmulasztják. Ezek a társaságok jellemzően elérhetetlenek a hatóságok számára, székhelyük gyakran székhelyszolgáltató (postafiókcégek). A missing traderek jellemzően új vállalkozások, vagy üzlet-részvásárlással, vezető tisztviselő váltással felélesztett úgynevezett alvó cégek, amelyeket sokszor a társadalom periferiájából választott stróman személyek képviselnek. Fontos megjegyezni, hogy a „hiányzó” kereskedő jelző nem arra utal, hogy a hatóságok számára elérhetetlenek e társaságok, hanem arra, hogy a gazdasági tevékenység folytatásának a szándéka hiányzik.

- Buffer (közbeiktatott láncszem): A számlázási láncolatban a missing trader és a későbbiekben ismertetésre kerülő bróker közé ékelődő elem. Célja a csalárd láncolat leplezése és bonyolultabbá tétele. Adóbevallási és befizetési kötelezettségüknek jellemzően eleget tesznek, de bevallásaikra az adóminimalizálás jellemző. További fő ismervük a buffereknek az, hogy a gazdasági kapacitásuk hiányzik, azonban a hatóságok számára elérhetőek, de általában addig a pontig, ameddig ki nem derül számukra, hogy a valódi szándékukat felismerték. Fontos megjegyezni, hogy – habár a gyakorlatban nem jellemző – az elkövetők a láncolat hitelességének növelése érdekében olyan helyzetet is előidézhetnek, hogy a buffer cég képviselője akarata nélkül lesz részese a csalárd láncolatnak. A tudatelem vizsgálata ezért is nélkülözhetetlen.
- Bróker (haszonhúzó): Általában az utolsó eleme a belföldi számlázási láncolatnak. Célja, hogy realizálja azt a profitot, amely érdekében a bűnös számlázási láncolatot létrehozták. Adóbevallási és befizetési kötelezettségüknek eleget tesznek, bevallásaik alapján általában adóminimalizálók vagy folyamatos visszaigénylők. A hatóságok számára elérhetőek, jóhiszeműnek és kellő körültekintést tanúsító vállalkozásnak tüntetik fel magukat. A bróker cégeket igyekeznek a csalás szervezői minél tovább életben tartani. Jellemzően az alaki szabályoknak maradéktalanul megfelelő könyvelésükben azonban fellelhetőek a missing trader/buffer cégektől befogadott költség-számlák, amelyeket jellemzően az EU más tagállamába, vagy harmadik országba számláznak tovább. A buffer cégekhez hasonlóan a brókereknél is előfordulhat – kivételes esetekben – az, hogy a cég képviselője akarata nélkül lesz részese a csalárd láncolatnak, ezért a tudatelem vizsgálata ilyenkor is nélkülözhetetlen.

- **Conduit** (csatornatársaság): A számlázási láncolat külföldi eleme. A Conduit a bróker cégtől vásárol és a missing trader társaságnak értékesít. Célja és jellemzői lényegét tekintve a bufferekkel egyezik, azzal a különbséggel, hogy más tagállamban vagy harmadik országban vannak bejegyezve.
- **Organiser** (szervező): A szervező az a központi személy, aki „mozgásban tartja” a számlázási láncolatot. Tevékenységét jellemzően strómanokkal, missing traderekkel, bufferekkel, és conduitokkal fedi el, de az is előfordulhat, hogy ő maga a bróker. A szervező lehet egy személy, és lehet többes elkövetői alakzat úgyszintén. A szervezők nem ritkán 50–100 céget is irányítanak, amelyek közötti bonyolult számlázási, pénzügyi teljesítési láncolatok felépítése magasfokú, komplex szaktudást igényel (Magyar-Áhel, 2018).

2. számú táblázat

Az összetett áfacsalás szereplői és legfontosabb jellemzőik

Áfacsalás szereplői	Az áfacsalás szereplőinek főbb ismérvei			
	Helyük a számlázási láncolatban	Céljuk	Áfabevallási és -befizetési kötelezettségük teljesítése, bevallásuk tartalma	Hatóságok előtti elérhetőségi szándékuk, magatartásuk
Missing Trader (hiányzó kereskedő)	Első belföldi eleme; a conduittól vásárol és a missing tradernek értékesít.	Segíti a csalás többi résztvevőjét abban, hogy jogosulatlan áfalevonást, vagy áfa-visszaigénylést hajtsanak végre.	Nem vallja be, vagy nullás bevallást tesz, vagy bevallja, de nem fizeti be.	Nem elérhető, gyakran „postafiók-cég”, stróman ügyvezetővel.
Buffer (közbeiktatott láncszem)	Missing trader és a bróker között, az előbbitől vásárol és az utóbbinak, vagy más buffernek értékesít.	A csalárd láncolat leplezése, bonyolultabbá tétele.	Eleget tesz, adóminimalizáló tartalommal.	Elérhető, de csak addig, ameddig ki nem derül számára, hogy valódi szándékát felismerték.
Bróker (haszonhúzó)	Utolsó belföldi eleme, a buffertől vásárol és a conduitnak értékesít.	Profit realizálása, amely érdekében a csalárd láncolatot létrehozták.	Alaki szabályoknak maximálisan megfelelő könyvelés alapján eleget tesz, adóminimalizáló, vagy folyamatos visszaigénylő.	Elérhető, jóhiszeműként és kellő körültekintést tanúsítónak tünteti fel magát.
Conduit (csatornatársaság)	Számlázási láncolat külföldi eleme, brókertől vásárol, missing tradernek értékesít.	Lényegét tekintve megegyezik a bufferrel.		
Organiser (szervező)	Jellemzően a láncolat külső eleme, de lehet a bróker is.	Irányítja a csalárd láncolatot.	A láncolat szereplőin keresztül tesz vagy nem tesz eleget.	Nem elérhető, a láncolat többi eleme mögött rejtőzködik.

Forrás. Magyar-Áhel (2018) alapján a szerző saját szerkesztése.

Az összetett áfacsalás főbb megjelenési formái

Az összetett áfacsalás tipikus megjelenési formáinak (speciális modelljeinek) bemutatása során, a könnyebb érthetőség kedvéért, egyszerűsítéseket (korlátozó feltételeket) és egységes jelölési rendszert vezettem be az alábbiak szerint:

- Magyarország regionális helyzetére való tekintettel az országhatárokon átívelő ügyleteknél elsősorban közösségen belüli beszerzésből és közösségen belüli termékértékesítésből indultam ki (kivéve a visszaélés 4200 eljárás-kódú vámeljárással esetében), holott e formációk harmadik ország kontextusában – import és export keretén belül – is értelmezhetők.
- Az áfacsalás speciális modelljeit bemutató kapcsolati ábrákon négyyszögekkel ábrázoltam a csalásban részt vevő személyeket, illetve nyilakkal jelöltem a számlázási/értékesítési láncolatokat és annak irányait.
- A 2. számú táblázatban összefoglalt terminológiát alkalmaztam az áfacsalás szereplőinek modellbe illesztése során, amelyet a könnyebb érthetőség kedvéért „eladóval” és „vevővel” egészítettem ki az egyes láncolatok bemutatásakor, holott ezek az eladók és vevők sok esetben a 2. számú táblázatban nevesített szereplők valamelyikével ekvivalensek.
- A jobb áttekinthetőség érdekében a csalárd szereplőket és csalárd számlázási/értékesítési láncolatokat vastag vonallal emeltem ki.
- Folytonos vonallal a hatóságok előtt láttatni kívánt, szaggatott vonallal a hatóságok elől eltitkolni szándékolt szereplőket és számlázási/értékesítési láncolatokat ábrázoltam (kivéve a visszaélés háromszögügylettel esetében, ahol a szaggatott nyíllal a számlázási láncolattal nem egyező áru útját jelenítettem meg).

Amennyiben tehát elfogadjuk az áfacsalás általános modelljét, és azt a koncepciót, hogy gyakorlati alkalmazásukhoz nagyobb, jellemzően országhatárokon átívelő struktúrákba történő beillesztésére van szükség – figyelemmel a korábban ismertetett szereplők jellemzőire, az egyes láncolatok bemutatása során bevezetett korlátozó feltételekre, és nem utolsósorban a bevált gyakorlatra –, álláspontom szerint az alábbi struktúrákat érdemes kiemelni az áfacsalás speciális modelljeiként.

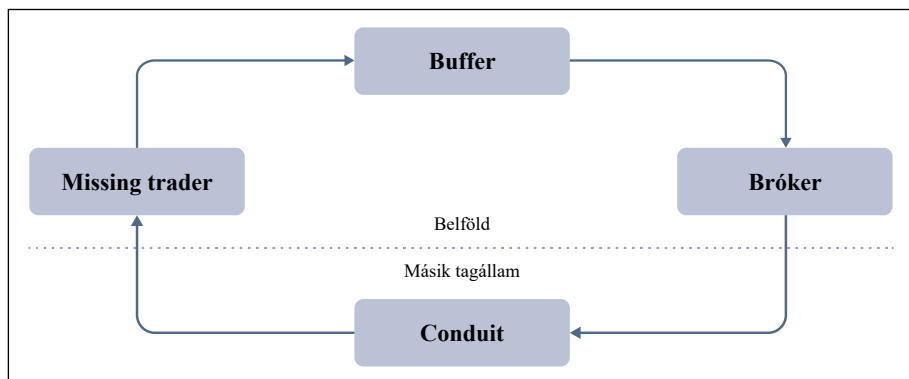
Körhintacsalás (2. számú ábra)

Kialakulása a Benelux Unió létrejöttéhez köthető, az EU megvalósulásával, bővülésével, valamint a technikai fejlődéssel párhuzamosan egyre inkább kifinomultabbá vált (Sólyom, 2015). Körhintacsalás során a belföldi számlázási láncolat

első eleme egy valós gazdasági tevékenységet nem folytató missing trader, aki más tagállamban bejegyzett conduittól fogad be számlát, amit továbbszámház – jellemzően a számlázási láncolat bonyolultabbá tételének szándékával buffer társaságon keresztül – a belföldi számlázási láncolat utolsó elemének, amely egy bróker társaság. A bróker ezt követően más tagállamban bejegyzett conduitnak bocsát ki számlát, amit a belföldi számlázási láncolat első eleme (missing trader) ismételtelen befogad a conduit társaságtól, mellyel bezárul a számlázási „körhinta”. A missing trader az értékesítést terhelő áfát nem fizeti be a költségvetésbe, és jellemzően be sem vallja, majd elérhetetlenné válik a hatóságok számára. A belföldi számlázási láncolat utolsó eleme (bróker) viszont a missing tradertől közvetlenül, vagy más buffer társaságokon keresztül közvetve befogadott költség számlát levonásba helyezi (ilyenkor áfa-visszaigénylő pozícióba is kerülhet), vagyoni hátrányt okozva ezzel a költségvetésnek (Steiner, 2023).

2. számú ábra

Körhintacsálás

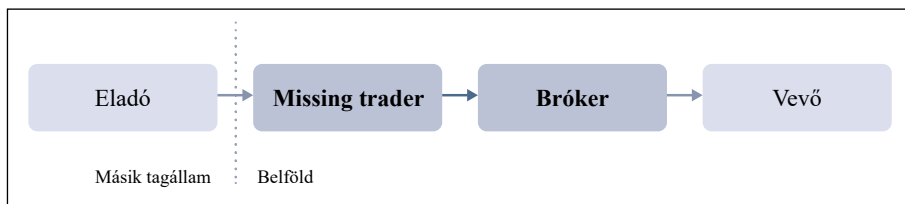
Forrás. Steiner (2023) alapján a szerző saját szerkesztése.

Hiányzó kereskedős család (3. számú ábra)

Ennek elkövetésekor a másik tagállamban bejegyzett eladó az árut adómentes közösségen belüli termékértékesítésként számlázza ki egy valós gazdasági tevékenységet nem folytató missing tradernek. A missing trader az így beszerzett terméket tovább számlázza (vagy közvetlenül, vagy buffer útján) a bróker részére, aki a missing trader vagy buffer cégtől befogadott számla áfáját levonásba helyezi, amely alapján fizetendő áfáját csökkenti, illetve áfa-visszaigénylő pozícióba is kerülhet (Magyar-Áhel, 2018). A hiányzó kereskedős család lényegét tekintve a körhintacsálás egy láncszakaszával azonosítható.

3. számú ábra

Hiányzó kereskedős család

Forrás. Magyar-Áhel (2018) alapján a szerző saját szerkesztése.

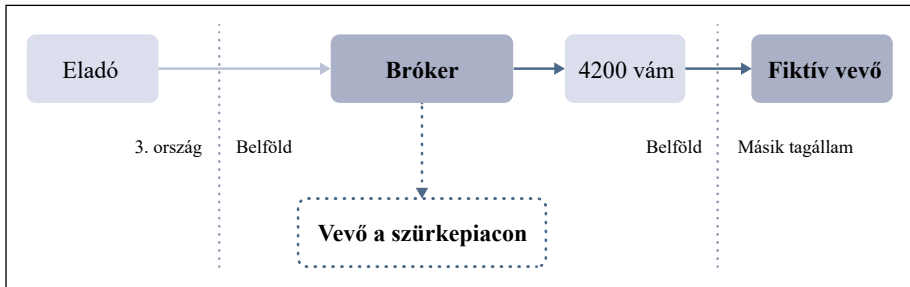
Visszaélés 4200 eljárás kódú vámeljárással (4. számú ábra)

Ennek során a harmadik országból az EU területére érkezett árut az adott tagállamban vámkezelik ugyan, azonban a vámfizetéssel egyidejűleg nem történik meg az import áfa megfizetése. Az import áfa megfizetése alóli mentesítés feltétele, hogy az árut továbbszállítsák egy másik tagállamba, és ott fizessék meg az import áfát. Tekintettel arra, hogy ez a rendszer nem zárt, magában hordozza a csalás lehetőségét azzal, ha például a bróker harmadik országból 4200 eljárás kódú vámeljárással importált árut, amelyet ezután közösségen belüli termékértékesítés keretén belül ad el más tagállamban bejegyzett fiktív cég számára. Az árut azonban a valóságban (az import áfa megfizetése nélkül) a belföldi szürkepiacon értékesítik számla nélkül (Molnár, 2011), vagy más néven kiállított számlával.⁵ Ennek a csalásnak (speciális modellnek) – mint ahogyan majd a *Selyemút-ügy* esettanulmányban is látni fogjuk – létezik egy összetettebb struktúrája is, amikor a bróker nem a szürkepiacon, hanem a fehérpiacon működő vevők részére saját maga nevében kiállított számlával értékesít. Ebben az esetben a brókernek egy importőr missing trader közbeiktatására van szüksége, illetve arra, hogy az így beszerzett áru eredetét fiktív költség számlákkal igazolja (9. számú ábra).

⁵ Ez utóbbi esetben – a Btk. 13. § (2) bekezdése alapján – közvetett tettesi alakzatról beszélünk, ugyanis az elkövető (bróker) a szándékos bűncselekmény törvényi tényállását tévedésben lévő személy (vagyis az adózó, aki nevében a számlát kiállítja) felhasználásával valósítja meg.

4. számú ábra

Visszaélés 4200 eljárás kódú vámeljárással

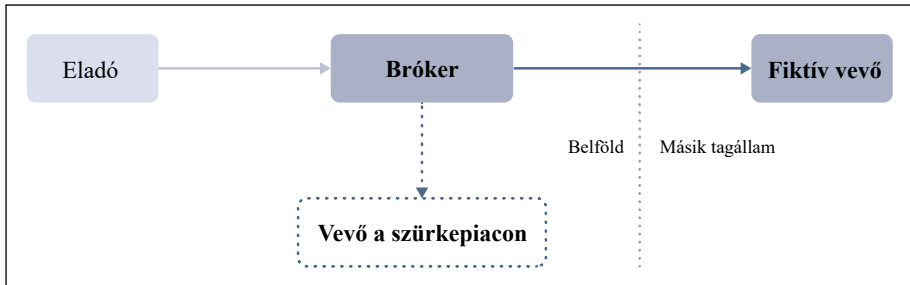
Forrás. Molnár (2011) alapján a szerző saját szerkesztése.

Fiktív közösségen belüli termékértékesítés (5. számú ábra)

Míg a hiányzó kereskedős család és a visszaélés 4200 eljárás kódú vámeljárással esetében a csalárd magatartás a termékimport áfáját célozza, addig ez az elkövetési alakzat éppen ellenkezőleg, az áfamentes közösségen belüli termékértékesítésre irányul olyan módon, hogy a bróker más tagállamban bejegyzett fiktív cég részére értékesít, azonban a tényleges eladás a belföldi szürkepiacon történik számla nélkül (Sólyom, 2015), vagy más nevében kiállított számlával.

5. számú ábra

Fiktív közösségen belüli termékértékesítés

Forrás. Sólyom (2015) alapján a szerző saját szerkesztése.

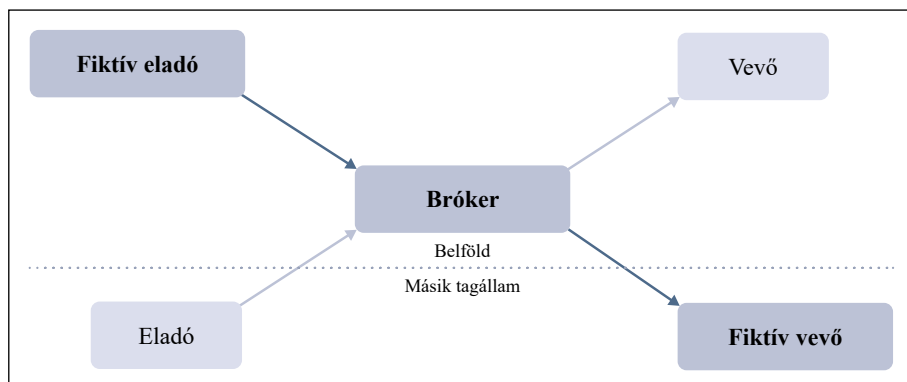
Keresztbeszámlázásos család (6. számú ábra)

Ez az elkövetési alakzat már jóval kifinomultabb az előbbieknél. A keresztbe számlázó bróker (cross invoicing) célja az adókötelezettségekkel járó közösségen

belüli beszerzés és belföldi értékesítés után fizetendő áfa fiktív belföldi beszerzéssel és fiktív közösségen belüli termékértékesítéssel történő csalárd csökkentése, kiegyenlítése (Sólyom, 2015).

6. számú ábra

Keresztbeszámlázásos család

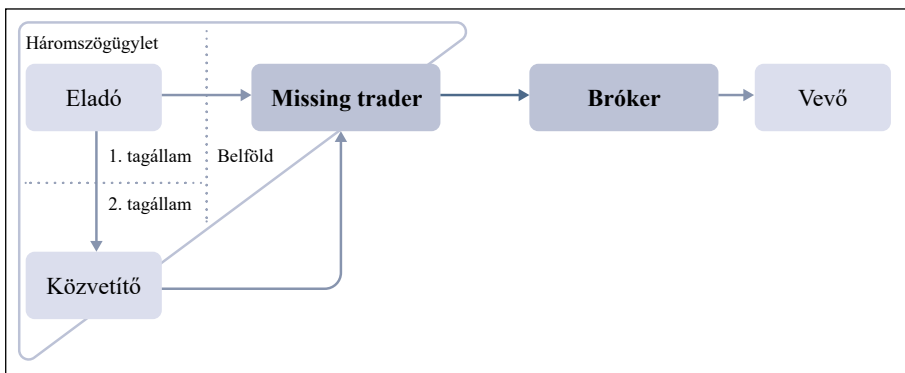
Forrás. Sólyom (2015) alapján a szerző saját szerkesztése.

Visszaélés háromszögügylettel (7. számú ábra)

Mindenekelőtt meg kell jegyezni, hogy a háromszögügylet alapvetően legális konstrukció. Ennek során a közösség egyik tagállamában bejegyzett eladó terméket értékesít a másik tagállamban bejegyzett közvetítő számára, aki az így beszerzett terméket továbbértékesíti a harmadik tagállamban bejegyzett vevő részére. Az árut azonban az eladó közvetlenül a vevőnek szállítja le. A háromszögügylettel akkor jelenik meg csalárd szándék, ha az ügylet valamelyik szereplője egyben csalásra épülő értékesítési láncolatnak – például hiányzó kereskedős csalásnak – is tagja. Tekintettel arra, hogy a háromszögügyleteknél a számlázási láncolat szükségszerűen tér el az áru tényleges útjától, bűnös szándékú alkalmazásuk lehetővé teszi a számlázási láncolat átláthatatlanabbá tételét a hatóságok munkájának megnehezítése céljából (Ritzlné & Máténé, 2022; Sólyom, 2015).

7. számú ábra

Visszaélés háromszögüggyel (hiányzó kereskedős csalásba ágyazva)

Forrás. Ritzlné & Máténé (2022) és Sólyom (2015) alapján a szerző saját szerkesztése.

Egyszerű belföldi áfacsalási konstrukciók

Az áfa működési mechanizmusának és a fent bemutatott áfacsalás speciális modelljeinek ismeretében könnyen belátható, hogy az országhatárokon átívelő gazdasági események adnak elsősorban lehetőséget az elkövetők számára bűnös szándékuk megvalósításához, leplezéséhez. A bevált gyakorlatban azonban megfigyelhetünk egyszerűbb, az áfacsalás általános modelljével egybevágó vagy kis mértékben bővített belföldi konstrukciókat (botor próbálkozásokat) is. A brókerek ebben az esetben általában egy láncszemig nyúlnak vissza input, output, esetleg mindkét irányban (például fiktív számla befogadásával, számla nélküli vagy más nevében kiállított számlával történő értékesítéssel), de nem kizárt ezeknél a konstrukcióknál sem a missing trader és a buffer cégek bevonása. Tekintettel azonban arra, hogy a csalárd számlázási/értékesítési láncolatok „végpontjai” belföldön találhatók, az elkövetők számára sokkal nagyobb a lebukás esélye, így – figyelemmel a csalási konstrukció egyszerűségére – jellemzően az úgynevezett kényszervállalkozók és megélhetési bűnözők alkalmazzák ezt az elkövetési magatartást.

Az egyszerű belföldi áfacsalási konstrukciók kapcsán megfontolásra tartom érdemesnek önálló modellezésüket úgy, mint az általános és speciális modellek között átívelő „hibrid” formációkat. E modellek kidolgozása azonban meghaladja a kutatás kereteit és célkitűzését.

Az összetett áfacsalás fő motivációja

Amennyiben az áfacsalás speciális modelljeit teljes mélységben megérteni és ezen felül az áfacsalás elleni fellépés során használni kívánjuk, álláspontom szerint – az általános modellhez hasonlóan – nem hagyhatjuk figyelmen kívül az elkövetők szándékát sem, amely egyrészt az adott csalási konstrukcióból szükségszerűen következik, másrészt a bevált gyakorlat során is rendszerint visszatükröződik.

Az áfacsalás legkomplexebb formája talán a körhintacsalás, amely célja, és egyben az elkövetők fő motivációja – természetesen a költségvetés számára történő vagyoni hátrány okozásával való illegális gazdagodásuk⁶ nyilvánvaló szándékán túl – a költségvetés „megcsapolása” akár valós gazdasági események nélkül, adminisztratív eszközökkel, „laboratóriumi körülmények” mellett.

A hiányzó kereskedős csalás, a visszaélés 4200 eljárás kódú vámjárással és a fiktív közösségen belüli termékértékesítés alkalmával megjelenik az árelőny megszerzésének szándéka a piaci versenytársakkal szemben; valamint a keresztbeszámlázásos csalás és a visszaélés háromszögüggyellett eseteiben a csalárd számlázási láncolat bonyolultabbá, átláthatatlanabbá tételének a szándéka is. Az egyszerű belföldi áfacsalási konstrukciók esetében a fentiekkel szemben a motiváció inkább keresendő megélhetési kényszerűségben, mint tudatosan kitűzött csalárd gazdagodási szándékban.

Következtetések

Az áfacsalás általános és speciális modelljeinek alkalmazási lehetősége a nyomozó hatósági fellépés során

Amennyiben az áfacsalás elleni nyomozó hatósági fellépést a bevált gyakorlat szempontjából közelítjük meg, álláspontom szerint célszerű a kriminalisztika eszköztárát segítségül hívni. Mint tudjuk a kriminalisztika a hatékony és szakszerű bűnüldözés szakterülete, amely mintegy 120–170 éves múlttal rendelkezik, főként gyakorlati és kisebb részben elméleti multidiszciplináris tudományág (Fenyvesi, 2021). A kriminalisztika eszköztárán belül fontosnak tartom megemlíteni a kriminalisztikai gondolkodást, amelynek ugyan egységesen definiált

6 A fentiekből az is következik, hogy gazdasági bűncselekmények elleni fellépés hatékonyságát elsősorban nem a kiszabható büntetés szigorával, hanem a bűncselekményből származó jövedelem elvonásával lehet fokozni (Tóth, 2015).

fogalma nincsen, de Angyal (2019) szerint azonban több a „józan paraszti ésnél”. Lakatos (2005) úgy érvel, hogy a kriminalisztikai megismerési módszerek egyike, egyúttal a nyomozási problémák megoldásának sajátos módszere is. Mátyás (2021), valamint Mészáros (2021) szerint a kriminalisztikai gondolkodás egyik legfontosabb eleme a verzióalkotás, vagyis az, hogy olyan logikusnak tekinthető, egymással versengő hipotéziseket (feltevéseket, sejtéseket) állítsunk fel, amelyek reális magyarázatot adhatnak a bűncselekmény indítékára, az elkövetőre stb. Egy verzió (hipotézis) természetesen mindaddig mindössze logikus felvetésnek tekinthető, ameddig a nyomozás alkalmával nem nyer bizonyítást, vagy nem cáfolható meg (Petrétei, 2018).

Álláspontom szerint az áfacsalás általános modelljéből felépített speciális struktúrák egyben „előre legyártott” verzióknak is tekinthetők a bevált gyakorlat során, hiszen az áfa működési mechanizmusa alapján rendszerbe foglalja az egyes elkövetői alakzatok szereplőit és a közöttük fennálló fő kapcsolatokat (áru-, számlázási- és pénzügyi teljesítési láncolatokat). Ezek az összefüggések a bűncselekmény indítékának megértésén túl, a nyomozás kezdeti szakaszában a releváns bizonyítékok körének felvetésében, felkutatásában (vagy az erre irányuló összehangolt művelet megtervezésében, végrehajtásában), a nyomozás későbbi szakaszában a beszerzett bizonyítékok értékelésében-elemzésében, a potenciális tanúk körének meghatározásában, feltételezett elkövetők beazonosításában nyújthatnak segítséget.

A tanulmány kutatási eredményeinek alátámasztása céljából – különös figyelemmel arra, hogy egy elkövetői cselekményen belül több szakterületet érintő eszközzel is eredményesen megszólíthatók az eljárás alá vont személyek, továbbá az elkövetők komplex áfacsalási struktúrákat hozhatnak létre, amelyek a nyomozói verzióalkotás során az áfacsalás speciális modelljeinek letisztult elméleti kategóriáira vezethetők vissza, illetve az idő múlásával új elkövetési alakzatok jönnek létre – az alábbiakban két kitalált fedőnévvel ellátott, anonimízt esettanulmányt szeretnék bemutatni.

Selyemút-ügy

A Selyemút-ügyben folytatott nyomozás során a nyomozó hatóság megállapította, hogy egy elkövetői kör (organiser) az általuk alapított valós gazdasági tevékenységet nem folytató társaságok felhasználásával valótlan tartalmú számlák kibocsátását végezte, azaz számlagyárat működtettek.

Az elkövetői kör fenti cselekményével továbbá segítséget nyújtott egyrészt abban, hogy a számlákat befogadó gazdasági társaságok képviselői a tevékenységükből származó bevételeik után a fizetendő áfa összegét csökkenthessék,

vagyoni hátrányt okozva ezzel a költségvetésnek. Másrészt abban, hogy a Távol-Keletről megrendelt árukat 4200 eljárás kódú vámeljárással nem a számlabefogadó társaságok, hanem a számlakibocsátók nevére vámkezelhessék.

A nyomozás során a nyomozó hatóság azt is megállapította, hogy a számlakibocsátó társaságok jogosulatlan áfa-visszaigényléseket is megkíséreltek végrehajtani, fiktív költség számlák befogadásával, illetve fiktív közösségen belüli termékértékesítésről szóló számlák kiállításával.

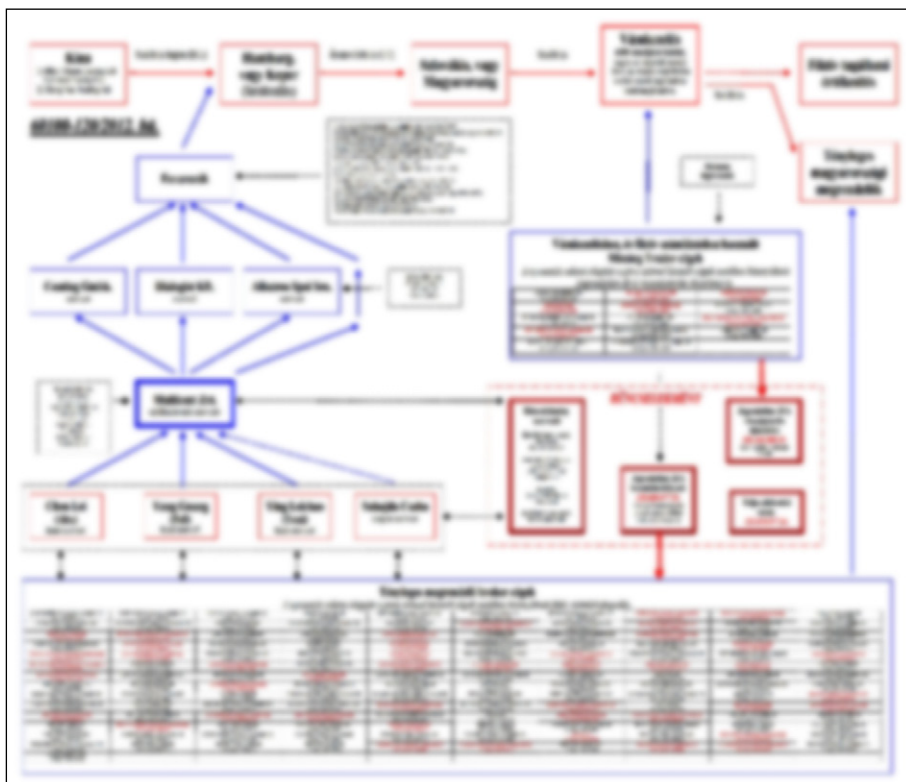
A Selyemút-ügyben folytatott nyomozással feltárt valós és fiktív számlázási láncolatokról és szereplőkről kapcsolati ábra készült (8. számú ábra), amely adatai alapján – az áfacsalás általános és speciális modelljeinek az ismeretében – a 4. számú ábrán bemutatott visszaélés 4200 eljárás kódú vámeljárásnak egyik összetettebb (missing traderrel kiegészített) változatának verziója merült fel (9. számú ábra), árnyalva azt az 5. számú ábrán bemutatott fiktív közösségen belüli termékértékesítés verziójával.

A nyomozás során nagyságrendileg egy tucat számlakibocsátó társaság volt beazonosítható. Ezek a társaságok alapvetően a missing traderek funkcióját látták el a visszaélés 4200 eljárás kódú vámeljárársban, de a jogosulatlan áfa-visszaigénylési kísérleteknél tevékenységük kvázi brókerként is értékelhető.

A visszaélés 4200 eljárás kódú vámeljárással brókere több mint száz önállóan gazdálkodó számlabefogadó volt, amelyek cselekménye néhány esetben nem érte el a költségvetési csalás bűncselekmény értékhatárát. Az ilyen brókerek ügyében – figyelemmel arra, hogy az ultima ratio elv alapján a büntetőeljárás esetükben nem indokolt, megszólításukhoz és felelősségre vonásukhoz elegendő az adóigazgatás eszközrendszere – szignalizáció keretén belül adóellenőrzéseket kezdeményezett a nyomozó hatóság.

8. számú ábra

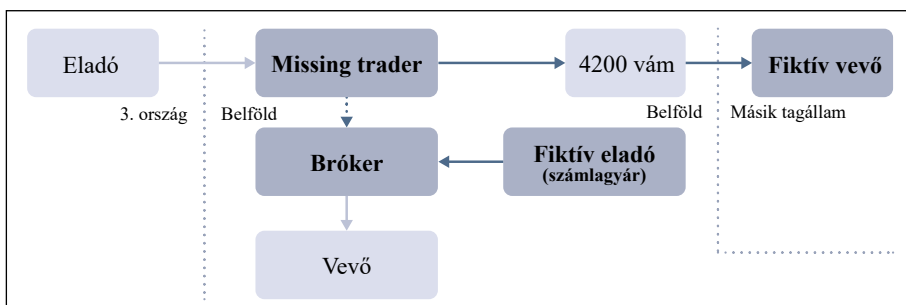
A Selyemút-ügy teljes kapcsolati ábrája (anonimizált)

Forrás. A szerző saját szerkesztése.

9. számú ábra

A Selyemút-ügy során vizsgált visszaélés 4200 eljáráskódú vámeljárással speciális modellje

Forrás. A szerző saját szerkesztése.

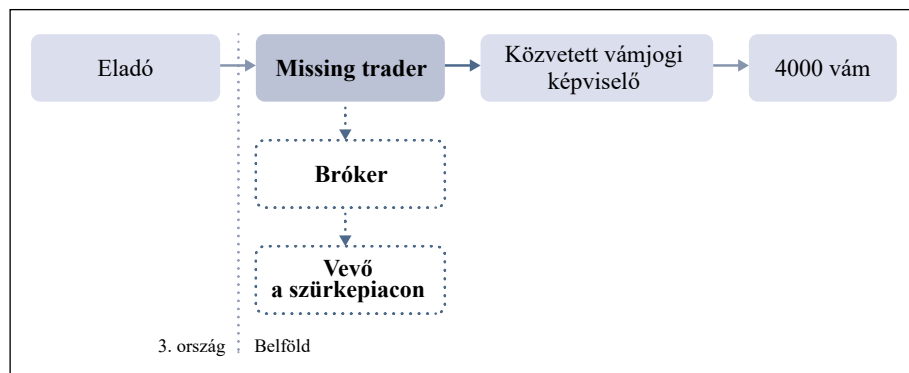
Főnixmadár-ügy

A visszaélés 4200 eljárás kódú vámjárással kapcsolatos esetek elleni fellépés során az EU tagállamainak hatóságai számos erőfeszítést (például adóbiztosíték nyújtási kötelezettség bevezetése) tettek, amelyekre válaszul az elkövetők egy újfajta csalási mechanizmust dolgoztak ki. Egy ilyen verzió merült fel a Főnixmadár-ügy nyomozása alkalmával is.

A Főnixmadár-ügyben a harmadik országból importált áru vámkezelése Magyarországon történt 4000 eljárás kódú vámjárással, amely során a vámot és az áfát a behozatal időpontjában kell befizetni. Az importőr azonban missing trader társaság volt, és közvetett vámjogi képviselő útján lépett fel a vámhatóság előtt. A közvetett képviselő jóhiszeműen vállalta, hogy ügyfele helyett megfizeti a vámot, illetve a vámkezeléshez kapcsolódó egyéb köztartozásokat is (például áfa), amelynek összegét a szolgáltatási díjával együtt, utólag számlázta ki. A fentieket követően a missing trader elérhetetlenné vált, az importált árut számla nélkül értékesítette a bróker a szürkepiacon (10. számú ábra).

10. számú ábra

A Főnixmadár-ügy során vizsgált közvetett vámjogi képviselő útján történő visszaélés 4000 eljárás kódú vámjárás speciális modellje

Forrás. A szerző saját szerkesztése.

A NAV nyomozó hatósága az újszerű elkövetési magatartás felderítését követően – a hasonló esetek elleni eredményes fellépés érdekében – jelzéssel élt az Európai Rendőrségi Hivatal (Europol) felé.

A bemutatott esettanulmányok a fenti megállapítások alátámasztása mellett felhívják a figyelmet az áfacsalás általános és speciális modelljei alkalmazásának korlátjaira is, hiszen láthattuk, a valóságban azok összetettebb, torzult és

kevert változatban jelennek meg, valamint az idő múlásával, illetve a jogszabályi környezet változásával új formációk is létrejönnek. Mindezek ellenére azonban úgy gondolom, „sorvezetőként” kiválóan alkalmazhatók a nyomozó hatósági fellépés során.

Felhasznált irodalom

- Angyal M. (2019). A kriminalisztikai gondolkodás – újratöltve. *Belügyi Szemle*, 67(3), 67–82. <https://doi.org/10.38146/BSZ.2019.3.2>
- Bahn, P., & Renfrew, C. (1999). *Régészet. Elmélet, módszer, gyakorlat*. Osiris Kiadó.
- Balláné Szentpáli E. (2020). A költségvetési csalás a statisztikai adatok tükrében a rendszer-változástól napjainkig. *Belügyi Szemle*, 68(1), 67–82. <https://doi.org/10.38146/BSZ.2020.1.4>
- Fellegi M. (2017). Közvetett (indirekt) adók és vámok. In Bozsik S., Fellegi M., Gróf P., Süveges G., & Szemán J. (Szerk.), *Adózási ismeretek* (pp. 114–164). Miskolci Egyetemi Kiadó.
- Fenyvesi Cs. (2021). A kriminalisztika bűnmegelőzési funkciója. *Belügyi Szemle*, 69(10), 1759–1769. <https://doi.org/10.38146/BSZ.2021.10.5>
- Fischer Gy. (2018). Nyomozási útmutató a Btk. 396. § (1) bekezdés a) pontjában meghatározott költségvetési csalás bűncselekmény nyomozásához – bevételtiltkolás adóbevallási kötelezettség nem teljesítésével. In Szabó A. (Szerk.), *Pénzügyi nyomozói kézikönyv* (pp. 13–18). Dialóg Campus Kiadó.
- Fodor B. G. (2017). Az áfacsalások büntetőjogi megítélésének elméleti és gyakorlati kérdései. In Domokos A. (Szerk.), *A költségvetés büntetőjogi védelme* (pp. 90–111). Károli Gáspár Református Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar. <https://ajk.kre.hu/images/doc4/konferenciak/A-koltsegvetes-buntetojogi-vedelme.pdf>
- Hatfield, M. (2009). Tax lawyers, tax defiance, and the ethics of casual conversation. *Florida Tax Review*, 10(10), 841–868.
- Lakatos J. (2005). *Kriminalisztikai alapismeretek*. Rendőrtisztí Főiskola.
- Magyar-Áhel E. (2018). Áfacsalások az Európai Unióban. In Szabó A. (Szerk.), *Pénzügyi nyomozói kézikönyv* (pp. 123–135). Dialóg Campus Kiadó.
- Mátyás S. (2021). A verziók szerepe a Teréz körúti robbantás nyomozása során. *Erdélyi Jogélet*, 4(3), 93–101. <https://doi.org/10.47745/ERJOG.2021.03.08>
- Mészáros B. (2021). A kriminalisztika hipotézisei. *Belügyi Szemle*, 69(10), 1771–1781. <https://doi.org/10.38146/BSZ.2021.10.6>
- Molnár G. M. (2011). *Az adócsalás a költségvetési csalásban*. HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó.
- Molnár G. M. (2023). A költségvetést károsító bűncselekmények – Btk. XXXIX. fejezet. In Belovics E. (Szerk.), *Büntetőjog II. különös rész* (pp. 807–834). ORAC Kiadó.
- Patz A. (2018). Számlagyár. In Szabó A. (Szerk.), *Pénzügyi nyomozói kézikönyv* (pp. 19–22). Dialóg Campus Kiadó.

- Petrétei D. (2018). A bizonyítékok ismeretelméleti megközelítéséről. *Belügyi Szemle*, 66(4), 53–72. <https://doi.org/10.38146/BSZ.2018.4.5>
- Ritzlne K. I., & Máténé B. K. (2022). A hiányzó kereskedős áfacsalás miatt végzett importkiigazítás a magyarországi nemzeti számlákban 2015 és 2020 között. *Statisztikai Szemle*, 100(4), 383–407. <https://doi.org/10.20311/stat2022.4.hu0383>
- Sólyom B. (2015). Az adócsalás és az adóelkerülés és elleni harc az Európai Unióban az általános forgalmi adózás területén különös tekintettel az Európai Bíróság joggyakorlatára. *Doktori (PhD) értekezés*, Pázmány Péter Katolikus Egyetem, Jog- és Államtudományi Kar, Jog- és Államtudományi Doktori Iskola. <https://doi.org/10.15774/PPKE.JAK.2015.002>
- Steiner G. (2023). *Költségvetési csalás és áfacsalás a gyakorlatban*. ORAC Kiadó.
- Szabó B. (2019). Grouping of misconduct types in case of VAT fraud. *Magyar Rendészet*, 67(1), 101–116. <https://doi.org/10.32577/mr.2019.1.6>
- Szabó B., & Zierer Cs. (2023). A büntügyi helyszínelés (korlátozott?) lehetőségei az általános forgalmi adóra elkövetett költségvetési csalás büntett nyomozása során. In Csaba Z., Szabó A., & Zsámbokiné F. Á. (Szerk.), *Tudás- és értékmegosztás – mesterséges intelligencia – generációváltás?* (pp. 174–188). Magyar Rendészettudományi Társaság Vám- és Pénzügyőri Tagozata. <https://doi.org/10.37372/mrtvpt.2023.1.14>
- Szilovics Cs. (2003). *Csalás és jogkövetés az adójogban*. Gondolat Kiadó.
- Szlifka G. (2020). A hozzáadottérték-adó jelene és jövője Európában. *Doktori (PhD) értekezés*, Pázmány Péter Katolikus Egyetem, Jog- és Államtudományi Kar, Jog- és Államtudományi Doktori Iskola. <https://doi.org/10.15774/PPKE.JAK.2020.008>
- Tóth M. (2015). *A gazdasági bűnözés és bűncselekmények néhány aktuális kérdése*. Magyar Tudományos Akadémia Társadalomtudományi Kutatóközpont. <https://real.mtak.hu/121348/>
- Tóth M. (2018). A gazdálkodással összefüggő bűncselekmények – egy kriminológiai gyufásdoboz oldalai, vagy lángra lobbanni képes gyufaszálak is? In Domokos A. (Szerk.), *A gazdálkodással összefüggő bűncselekmények büntetőjogi értékelése* (pp. 11–24). Károli Gáspár Református Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar. https://ajk.kre.hu/images/doc4/dokumentumok/Gazdalkodással_osszefuggo_kiadvany.pdf
- Vankó L. (2017). Az adózás kriminalizálása és annak aktualitásai. In Domokos A. (Szerk.), *A költségvetés büntetőjogi védelme* (pp. 73–80). Károli Gáspár Református Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar. <https://ajk.kre.hu/images/doc4/konferenciak/A-koltsegvetes-buntetojogi-vedelme.pdf>

Alkalmazott jogszabályok

1987. évi V. törvény az általános forgalmi adóról
2007. évi CXXVII. törvény az általános forgalmi adóról
2011. évi CXCV. törvény az államháztartásról
2011. évi LXIII. törvény a Büntető Törvénykönyvről szóló 1978. évi IV. törvény és egyes törvények pénzügyi bűncselekményekkel összefüggő módosításáról

2012. évi C. törvény a Büntető Törvénykönyvről

2017. évi CL. törvény az adózás rendjéről

2017. évi XC. törvény a büntetőeljárásról

67/227/EGK irányelv a tagállamok forgalmi adókra vonatkozó jogszabályainak összehangolásáról

67/228/EGK irányelv a tagállamok forgalmi adóra vonatkozó jogszabályainak összehangolásáról – a közös hozzáadottértékadó-rendszer struktúrájáról és alkalmazásának módjáról

77/388/EGK irányelv a tagállamok forgalmi adóra vonatkozó jogszabályainak összehangolásáról – közös hozzáadottértékadó-rendszer: egységes adóalap-megállapításról

A cikk APA szabály szerinti hivatkozása

Szabó B. (2025). Az általános forgalmi adóra elkövetett költségvetési csalás általános és speciális modelljei, továbbá alkalmazási lehetőségük a nyomozó hatósági fellépés során. *Belügyi Szemle*, 73(7), 1387–1414. <https://doi.org/10.38146/BSZ-AJIA.2025.v73.i7.pp1387-1414>

Nyilatkozatok

Összeférhetetlenség

A szerző nem jelentett összeférhetetlenséget.

Finanszírozás

A szerző nem kapott pénzügyi támogatást a kutatáshoz, a szerzőséghez és/vagy a cikk publikálásához.

Etikai nyilatkozat

Az adatokat kérésre rendelkezésre bocsátják.

Nyílt hozzáférésről szóló tájékoztatás

Jelen cikk a Creative Commons Attribution 4.0 International License (CC BY NC-ND 2.0) (<https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/2.0/>) feltételei szerint publikált Open Access közlemény, melynek szellemében a cikk bármilyen médiumban szabadon felhasználható, megosztható és újraközölhető, feltéve, hogy az eredeti szerző és a közlés helye, illetve a CC License linkje feltüntetésre kerülnek.

Levelező szerző

A cikk levelező szerzője Szabó Barna, aki a szabo.barna@nav.gov.hu e-mail címen érhető el.

Epigenetika, azaz a „genetikán túl”

I. rész

Epigenetics or “beyond Genetics” Part I

Petrétei Dávid

Dr., osztályvezető
Nemzeti Szakértői és Kutató Központ
Daktiloszkópiai Szakértői Intézet
petreteid@nszkk.gov.hu

Lontai Márton

főigazgató
Nemzeti Szakértői és Kutató Központ
lontaim@nszkk.gov.hu

Pamzsav Horolma

Dr., DSc, igazságügyi genetikus
szakértő
Nemzeti Szakértői és Kutató Központ
pamzsavh@nszkk.gov.hu

Absztrakt

Cél: A kétrészes tanulmány szerzői egy újabban feltörekvő tudományterületet – az epigenetikát – ismertetik publikált szakirodalmi adatok alapján, a génkifejeződés folyamatát hagyományos genetikai és epigenetikai példán keresztül, valamint a forenzikus tudományok – genetika és daktiloszkópia – területén elért eredményekkel fűszerezve. Az első tanulmányban az epigenetika alapjai, az intergenerációs trauma, illetve az epigenetika jogi és etikai vonatkozásai kerülnek bemutatásra.

Módszertan: A tanulmány szacikkek feldolgozását, azok szintézisét végzi el.

Megállapítások: Minden külső és belső környezeti tényező kémiai módosításokat okozhat a génjeinkben és idővel be- vagy kikapcsolja őket. Ezek a változások legalább részben átöröklíthetők a következő nemzedékre is. Az epigenetika kutatása, illetve az eredmények felhasználása jogi és etikai szabályoknak is meg kell feleljen.

Érték: A tanulmány átfogó képet nyújt az epigenetikai öröklődés molekuláris háttéréről szakirodalmi tanulmányokon keresztül, strukturáltan ismerteti az epigenetikával kapcsolatos jogi és etikai aggályokat is.

Kulcsszavak: genetika, epigenetika, génkifejeződés, etika

A szerzők a kéziratot magyar nyelven nyújtották be. Benyújtás: 2024. 12. 09. Átdolgozás: 2025. 02. 04.
Elfogadás: 2025. 02. 18.

Abstract

Aim: The authors of the two-part study present a recently emerging field of science – epigenetics – based on published literature data, illustrating the process of gene expression through traditional genetic and epigenetic examples, as well as results achieved in the field of forensic sciences – genetics and dactyloscopy. The first study presents the basics of epigenetics, intergenerational trauma, and the legal and ethical aspects of epigenetics.

Methodology: The study processes and synthesizes academic papers from a wide range of sciences, including genetics, history, ethics, and law.

Findings: All external and internal environmental factors can cause chemical modifications in our genes, turning them on or off over time. These changes can be passed on, at least in part, to the next generation. Epigenetics research and the use of its results must comply with legal and ethical rules.

Value: The study provides a comprehensive picture of the molecular background of epigenetic inheritance through literature studies and also presents a structured description of the legal and ethical concerns related to epigenetics.

Keywords: genetics, epigenetics, gene expression, ethics

*“We’re all ghosts. We all carry, inside us,
people who came before us.”*
Liam Callanan, *The Cloud Atlas*

Bevezetés

Az az elképzelés, hogy őseink tapasztalatai formálják azt, akik ma vagyunk, nem újdonság. Valójában a történelem során a világ nagy gondolkodói elméleteket gyártottak annak magyarázatára, hogy elődjaink tapasztalatai hogyan alakíthatják biológiánkat.

Ebben az összefoglaló cikkben szeretnénk bemutatni az epigenetika rövid történetét, a génkifejeződés folyamatát hagyományos genetikai és epigenetikai példán keresztül, valamint bizonyos „emlékek” – például elődjaink éhínsége okozta vagy lelki traumájuk következményei – öröklődését. Mindezt pedig a forenzikus tudományok – ezen belül a szerzők szakterületére tekintettel a genetika és a daktiloszkópia – terén elért eredményekkel fűszerezve.

A genetika az öröklődéssel foglalkozó tudományterület, a genom pedig az emberi DNS összessége. Az epigenetika az, amely a „*genetikán túl, felette van*”, amelyet nagyon találóan a megfelelő görög előtaggal („epi”) neveztek el. Ha a DNS összessége a genom, akkor a genomon felüli réteg az epigenom.

Az epigenetika a gének öröklődési folyamatának azon részét vizsgálja, amely nem a DNS szekvenciájában (struktúrája) keletkezett változások által okozott eltérések öröklődését, hanem az adott szekvenciák – a gének – kódolt információjának átírása, úgynevezett transzkripció során változott folyamatok ideiglenes vagy tartós hatásának öröklődését. Általában csak a tartós változásokat kutatják, amelyek a sejtosztódás során folyamatosan fennmaradnak. Más szóval az epigenetika kutatása arra a kérdésre keresi a választ, hogy a környezeti tényezőknek, az életmódnak milyen hatása van a szülőknél az utódokat tekintve, amikor ezek a tényezők nem a gén szerkezetében okoznak változást, hanem más módon – leginkább a gén kifejeződését befolyásolva, azaz „a gének megszólaltatásával vagy elhallgattatásával” – gyakorolnak hatást az emberre.

Ezt a folyamatot az epigenom oly módon szabályozza, hogy a gének kifejeződését, az úgynevezett génexpressziót a DNS-hez kapcsolódó fehérjék módosításán keresztül, mint például a kromatin kölcsönhatások és a hiszton módosítások, vagy a DNS-láncon bizonyos nukleotidok (citozin, illetve adenin) metilációja (CH₃ csoport) révén. A következőkben inkább a metilációt fogjuk tárgyalni.

Fontos, hogy ezeket az epigenetikai módosulásokat a környezet megváltoztathatja és ezek a változások továbbadhatók. Tehát az epigenetika megmagyarázhatja, hogy a környezetünk által okozott változások hogyan adódnak tovább és az epigenetikai módosulások hogyan változtatják génjeink működését, kifejeződését. Az epigenetikai öröklődés felfedezése megkérdőjelezte azt a korábbi feltételezést, hogy a gének az egyed fejlődésének elsődleges meghatározói, és a környezet kevésbé játszik szerepet. Az „öröklés vagy környezet”, „nature versus nurture” vitát a modern természettudományos gondolkodásba éppen az a Francis Galton hozta be, akit a daktiloszkópia, az ujjnyomatokra épülő személyazonosítás atyjának is tekintünk (Galton, 1875).

Ahogy a génexpresszióval kapcsolatos folyamatok összetettségére és kétirányúságára vonatkozó bizonyítékok nőttek, úgy a Watson, Crick és Franklin által 1953-ban feltételezett molekuláris biológia génközpontú modellje megkérdőjelezhetővé vált. Ez a kutatások új korszakához vezetett, amely kiemelte a környezet szerepét, különösen a kritikus és érzékeny fejlődési időszakokban (magzati élet), és feltárta, hogy az a korábban gondoltnál nagyobb hatással van az egyén fejlődésére. Ennek eredményeként a tudományos közösség egyre inkább felismerte a környezet szerepét az egyén fejlődésében. Annak megértése, hogy a környezeti tényezők hogyan befolyásolhatják a génexpressziót, olyan epigenetikai markerek felfedezéséhez vezetett, amelyek továbbadhatnak az utódok számára, befolyásolva fejlődésüket, és potenciálisan öröklődő viselkedési vagy fiziológiai változásokhoz vezethetnek. Ez a megállapítás azért volt jelentős, mert kiterjesztette az öröklődésről alkotott ismereteinket a klasszikus

mendeli öröklődési modellen túlra. A mendeli modell szerint csak a DNS struktúrájában bekövetkezett változásokat tartották örökölhetőnek. Az epigenetikai öröklődés új utakat nyitott meg a kutatásban, feltárva a környezeti tényezők fontosságát a fejlődés alakításában, és potenciálisan betekintést nyújtva bizonyos betegségek vagy állapotok generációkon keresztül történő öröklődésébe. Az utóbbi években számtalan genetikai és pszichológiai vizsgálatot végeztek ezen a téren, azaz, hogy mennyire és meddig hatnak ránk a családjunk idősebb, korábban élt generációinak érzései, tapasztalatai. Felmerül a kérdés, hogy vajon hol kezdődik a mi életünk?

Az epigenetika azt mutatja meg, hogy az adott ember szervezete hogyan olvassa le a génjeiben kódolt információt. Isabelle M. Mansuy, a zürichi egyetem Orvostudományi Karának neuroepigenetikus professzora szerint úgy kell ezt elképzelni, hogy a genom a könyvtár, az epigenom pedig az olvasó. Az olvasó a könyvtárban azt a könyvet választja ki, amely az ő ízlésének, érdeklődésének megfelel, az abban olvasottakat pedig a saját szűrőin átengedve értelmezi.

Az epigenetikai öröklődés fogalma nem cáfolja jelenlegi evolúciós felfogásunkat, hanem egy plusz réteget ad hozzá. Míg a genetikai változások véletlenszerű mutáció és természetes szelekció révén fokozatosan mennek végbe, és több generációra van szükség ahhoz, hogy egy tulajdonság széles körben elterjedjen a populációban, az epigenom gyors és dinamikus átalakulásra képes, válaszul a környezeti jelzésekre. Ezenkívül az epigenetikai változások egyszerre több egyedben is előfordulhatnak. Az epigenetikai öröklődés révén őseink tapasztalatainak egy része továbbadható a következő generációknak. Ugyanakkor az epigenom megőrzi alkalmazkodóképességét a változó környezeti feltételekhez. Ennek eredményeként az epigenetikai öröklődés lehetővé teheti egy szervezet számára, hogy folyamatosan módosítsa génexpresszióját a környezetének megfelelően, anélkül, hogy módosítaná DNS-kódját.

Összefoglalva az epigenetikai öröklődés jelentős paradigmaváltást jelent a fejlődés és az öröklődés megértésében. Bemutatja, hogy a környezet hogyan befolyásolhatja a génkifejeződést, és nemcsak az egyén fejlődését, hanem potenciálisan a jövő generációinak fejlődését. *„Mindannyian szellemek vagyunk. Mindannyian hordozunk magunkban olyan embereket, akik előttünk jártak.”* – írta Liam Callanan (2004), amerikai író *The Cloud Atlas* című könyvében. Magyarul, mintha a reinkarnációra, azaz a lélekvándorlásra célozna a szerző!

Ebben a tanulmányban azonban nem a „lélekvándorlásra” foglalkozunk, hanem egy újonnan feltörő tudományágról beszélünk, az epigenetikáról, amelynek rejtélyei minket is meglepnek, és csak most, a technika és technológia fénykorában, a 21. században kezdenek feltárulni előttünk titkai.

Az epigenetika rövid története (URL1)

Időszámításunk előtt 350-ben *Az állatok nemzedékéről* című értekezésében Arisztotelész kifogásolta az akkoriban uralkodó felfogást, amely szerint a felnőtt arcvonások véglegesen a zigótában alakulnak ki. Ő azt feltételezte, hogy egy organizmus fokozatosan fejlődik ki egy differenciálatlan anyagból a genezis vagy „epigenezis” után. Fontos, hogy ezt a fejlődést a környezet változásai is befolyásolhatják, valószínűleg ez az egyik első kapcsolat a környezet és annak génjeinkre gyakorolt hatása között.

A 19. század az evolúció természetéről folytatott intenzív viták időszakává vált a tudósok és filozófusok között. Az egyik központi kérdés, amely Darwin evolúciós elméletével kapcsolatban felmerült, hogy a környezetnek szerepe van-e az öröklött tulajdonságok alakításában. Mind Jean-Baptiste Lamarck evolúcióelméletében, „a megszerzett tulajdonságok öröklődése” kapcsán, mind a német természettudós, Ernst Haeckel felvetette, hogy a környezet közvetlen hatással lehet egy szervezetre, és ez a hatás bizonyos tulajdonságok átörökítését eredményezheti a következő generációnak.

A 20. században Conrad Hal Waddington volt az első tudós, aki kimutatta, hogy az epigenetikai változások egyik generációról a másikra átörökíthetők. Waddington a gyümölcslegyeket különböző környezeti feltételeknek, például hőmérsékletváltozásoknak vagy vegyszer hatásoknak tette ki. Ezután megfigyelte ezeknek a változásoknak a hatását, és megállapította, hogy a környezet nem csak az érintett egyedek fejlődésére van jelentős hatással, de ezek a változások a következő generációra is átörökíthetők. A sok év alatt, amióta Waddington először megalkotta a kifejezést, a tudósok rohamtempóban haladtak az epigenetika megértésében. Az epigenetikai kutatások előrehaladtával újra megnőtt az érdeklődés annak vizsgálata iránt, hogy a környezet által okozott változások átörökíthetők-e a jövő generációira, azaz az epigenetikai öröklődés iránt.

Ahhoz, hogy megértsük az epigenetikai öröklődést, alapszinten meg kell érteni a genetikai öröklődést is, ezért először a genetikai szabályozást, majd utána az epigenetikai szabályozást tárgyaljuk.

A genetikai szabályozás – a génkifejeződés

A DNS az öröklődés molekuláris alapjaként szolgál az úgynevezett replikáció, transzkripció és transzláció elnevezésű folyamatokon keresztül. A replikáció azonos DNS-szálat hoz létre (önsokszorosítás), míg a transzkripció – az átírás – a DNS-t hírvivő RNS-sé (messenger RNS = mRNS) alakítja át. A transzláció

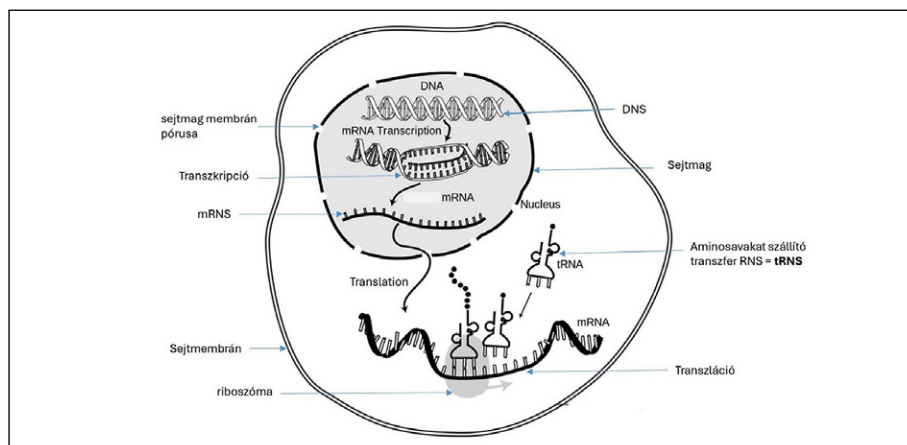
(fordítás) ezután az mRNS kódjait dekódolja és fehérje nyelvre fordítja, azaz aminosavakká, így termelődnek az életfunkciókhoz nélkülözhetetlen fehérjék. Ilyenek például a vércukrot bontó inzulin vagy a bőr sötét színű pigmentjét adó melanin fehérje, amelyek aminosavakból tevődnek össze (aszparaginsav, glutaminsav, fenilalanin stb.). A DNS replikációt (önsokszorozás) jelen esetben nem tárgyaljuk, ez egy korábbi tanulmányban olvasható (Pamzsav, 2019).

Ahhoz, hogy megértsük a génkifejeződés fogalmát, meg kell értenünk pár alapvető fogalmat, mint például a sejt szerkezete, a DNS, az RNS, a fehérje stb.

Az 1. számú ábrán bemutatjuk az előbbi fogalmakat. Tehát a sejtmag nélküli élőlényeken (vírusok, baktériumok, archeák) kívül az összes többi élőlényben a DNS a sejtmagon belül van és két membrán védi: az egyik a sejtmembrán, a másik a sejtmag membrán. Az élő sejtben a DNS mindig a sejtmagon belül van, és onnan sosem kerül ki; a DNS óriási molekula, egyszerűen nem fér ki a sejtmag-membrán pórusain keresztül. Az információáramlást a DNS úgy oldja meg, a benne lévő génekben tárolt kódokat úgy juttatja ki a sejtmagból, hogy egyszálú, jóval kisebb méretű RNS-nek (ribonukleinsav) adja át. Ez a már említett transzkripció, azaz átírás. Az RNS pedig könnyedén kifér a sejtmag membrán pórusain keresztül. Ezt az RNS-t nevezzük messenger RNS-nek (mRNS), amely magyarul „hírvivő RNS”. Az elnevezés beszédes: az mRNS közvetíti az öröklődés genetikai információját, viszi a DNS-ben tárolt információt a fehérjeszintézis helyszínére, a riboszómákhoz, amik a sejtek fehérjegyártó üzemei, a sejtmagon kívül, a citoplazmában található sejt szervecskék.

1. számú ábra

Sejt szerkezete, transzkripció és transzláció (módosítva)

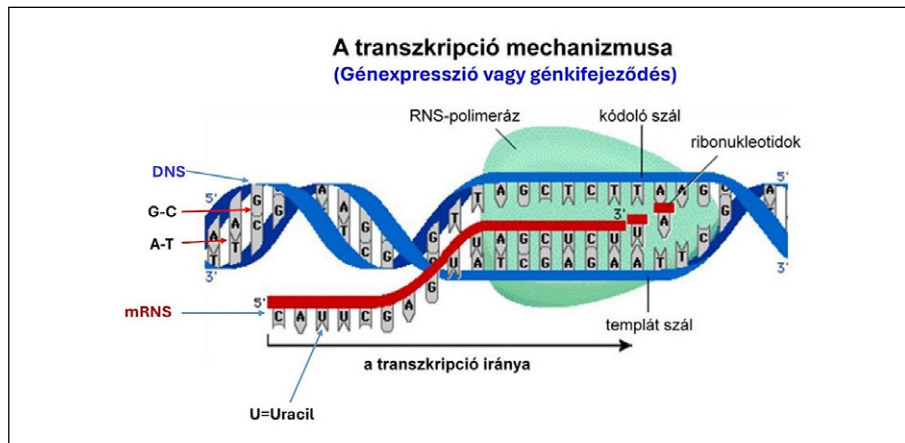

Forrás. URL2.

Most kiragadjuk a transzkripció folyamatát az 1. számú ábrából, és a 2. számú ábrán részletesebben bemutatjuk, mivel ennek megértése nélkül a későbbiekben tárgyalandó epigenetikai szabályozás nem értelmezhető.

2. számú ábra

A transzkripció (génexpresszió) mechanizmusa (módosítva)

Forrás. URL3.

Mielőtt az mRNS képződéséről (transzkripcióról) tárgyalnánk, a DNS szerkezetéről és a bázispárosodás elvéről is szót kell ejteni. A DNS négy „betűből” íródott digitális könyv, pontosabban az alábbi bázisokból épül fel: A = Adenin, C = Citozin, G = Guanin, T = Timin. A bázisok egy cukor- és egy foszfátcsoporthal kiegészülve alkotják a nukleotidot. A DNS-szerkezet meghatározó vonása, hogy két egymáshoz kapcsolt láncszerű óriásmolekulából áll, amelyek együttesen alkotják a jellegzetes kettős spirál szerkezetét. A két szembenálló egysoros lánc laza kémiai kötéssel (hidrogénkötés) kapcsolódik egymáshoz. A láncok egymáshoz kapcsolódásának meghatározott szabálya van. A DNS-ben Adeninnel (A) szemben csak Timin (T), Timinnel szemben csak Adenin, Guaninnal (G) szemben csak Citozin (C) és Citozinnal szemben csak Guanin lehet (bázispárosodás elve). Ha az A-val szemben G lenne, akkor a kettős spirál kifeszül, vagy ha a C-vel szemben T lenne, akkor behorpad a lánc. Ez azt is jelenti, hogy a DNS egyik lánc egyértelműen meghatározza a másikat, a tükörképét.

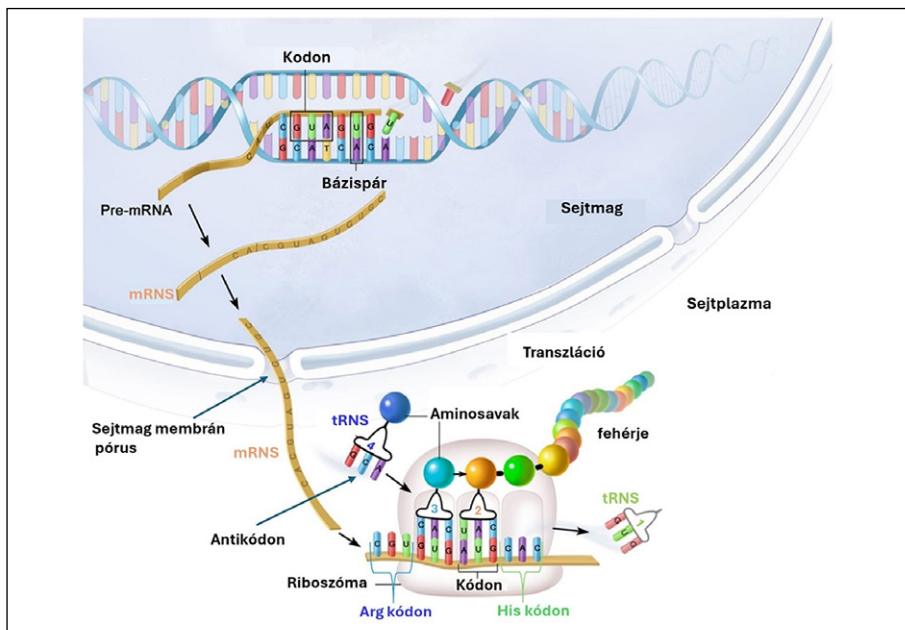
Ahogy egy írott szövegben a betűk sorrendje és a betűkből képzett szavak sorrendje információt hordoz olvasója számára, ugyanúgy a nukleotidok sorrendje hordozza az öröklődésért felelős információkat. Szinte minden sejtés élőlény, a baktériumok, archeák, protiszták, gombák, növények és állatok, az

emberek, ugyanezen négy nukleotidból álló DNS-t hordozzák. Jogosan kérdezhetjük, hogy akkor miért különböznek annyira az élőlények, mint például egy koala és az ember, vagy a rózsza és az elefánt? Ennek oka a DNS-t alkotó négy elem egymás utáni sorrendjében rejlik. Bármilyen hihetetlen, de ebből a négy betűből, nukleotidból álló ABC írja le a teljes földi élővilág öröklődési és működési elvét. Maga a DNS egy irányítási központ, soha nem jön ki a sejtmagból, csak az utasítások sorozatát közvetíti az mRNS-en keresztül a „katonáknak”, azaz a fehérjéknek, amelyek végzik a munkát, az anyagszere folyamatokat és az élettani funkciók összehangolását. A 2. számú ábrán is látható a DNS ezen kettős spirál szerkezete. Az mRNS a DNS-molekula az úgynevezett templát vagy antiszensz száláról íródik át, így az mRNS molekula a kódoló vagy szensz szál információját viszi tovább. A DNS struktúrájához képest az RNS-ben csak egy betű (nukleotid) eltérés lesz, a Timin Uracilként – egy apró kémiai módosulással – jelenik meg és továbbra is az Adeninnal képez párt (2. számú ábra). Az átírás folyamatát egy RNS polimeráz nevű enzim (fehérje) végzi.

Az alábbiakban az 1. számú ábrából kiragadott transzlukáció folyamatát mutatjuk be (3. számú ábra).

3. számú ábra

Transzlukáció: a fehérjeszintézis (módosítva)

Forrás: URL4.

Az ember a fehérjét táplálékkal (hús, tojás, növények) is beviszi a szervezetébe, de vannak olyan fehérjék (enzimek), amelyek táplálékkal való bevitel kizárt, ilyen például a szinte mindenki számára ismert inzulin. Az inzulin (fehérje) termeléséről egy egészséges (nem cukorbeteg) emberben magának a sejtnek kell gondoskodnia. De a testünk nem minden sejtjének, hanem csak és kizárólag a hasnyálmirigyben lévő bizonyos sejteknek a feladata, nem az idegsejté, nem a májsejté.

A 3. számú ábrán látható, hogy az mRNS a riboszóma két alegysége közé kerül. A DNS által közvetített digitális információ dekódolása a riboszómákon zajlik. Az mRNS-ek nukleotid sorrendje hármásával (triplet) az úgynevezett kódot alkotja, amely egy-egy aminosavat szállító transzfer RNS-ek (tRNS) szintén három nukleotidjához (triplet), azaz az antikódonhoz úgy passzol, mint kulcs a zárba. Az antikódon arra jogosítja fel a tRNS-t, hogy csakis kizárólag azt az aminosavat szállítsa, amely szerepet ráosztott az evolúció. Ebben az esetben is a bázispárosodás elve valósul meg (G-C, A-U). A 3. számú ábrán az 1. jelzésű zöld tRNS csak a hisztidin (His) aminosav (zöld golyó) szállítására hivatott, mivel az ő antikódja (GUG) az mRNS-en lévő kódon CAC hármához illeszkedik (lásd 3. számú ábra jobb oldalán His kódot). Amint a tRNS befejezte a szállítás feladatát, a riboszómáról aminosav nélkül távozik (3. számú ábra, 1. jelzésű tRNS). Az ábra bal oldalán a sötétkék színű (4. jelzésű) tRNS (GCA) sorban áll és szállítja majd az Arginin aminosavat az Arg kódonhoz (CGU). Ily módon egymás után az mRNS-en sorakozó aminosavakat peptidkötés kapcsolja össze, ezután aminosavakból álló fehérje távozik a riboszómáról, és a vérkeringésbe kerülve eljut oda, ahol a ráosztott élettani funkcióját ellátja. A fent említett inzulin szintézise után a vérbe kerülve az ott lévő cukormolekulákat lebontja. E három nukleotidos kódot genetikai kódnak nevezzük, és egy kódszótár is létezik, hogy melyik triplet milyen aminosavat kódol. Ezek a kódek szinte valamennyi élőlényben egyformák. Tehát látható, hogy a tRNS-nek is milyen fontos szerepe van az élettani funkciók ellátásában. A tRNS-t is a DNS kódolja, és ha netán egy-egy tRNS-t kódoló DNS-ben hiba keletkezik, akkor a szervezet nem tud olyan fehérjét termelni, amelyben az adott aminosavnak kell lennie (például Arginin). Az evolúció erre is gondolt és gondoskodott arról, hogy minden tRNS-t kódoló gén több tíz példányban legyen megtalálható a genomban vagy több kódszótár legyen egy-egy aminosav kódolására.

Tehát a DNS-ben tárolt információ mRNS-en (nukleinsav is) keresztül fehérje nyelvre fordítódik. A fehérjeszintézisnek van eleje és vége. Az mRNS-en az AUG kód a fehérjeszintézis kezdetét jelenti, azaz a „Start” utasítást, ha UAA, UAG vagy UGA kód van, akkor a fehérjeszintézis befejezését jelenti, azaz a „Stop” utasítást. Viccesen azt mondhatjuk, hogy a fehérjeszintézis augusztusban (AUG)

kezdődik, az iskola pedig szeptemberben. Mint minden élő szervezetben „hibák” mindig előfordulhatnak, ezért a DNS-ben történt pontmutáció (például egy nukleotidváltozás) okozhat olyan változást a fehérjeszintézisben, ahol az egyik aminosav kódja egy másik aminosavéra változhat, ezáltal a fehérje szerkezetébe egy „idegen” aminosav kerül, vagy pedig pont egy „Stop” kódot jelentő mutáció keletkezik, ezáltal félbeszakad a fehérjeszintézis. Mindkét esetben a fehérje szerkezete megváltozik és elveszítheti a funkcióját.

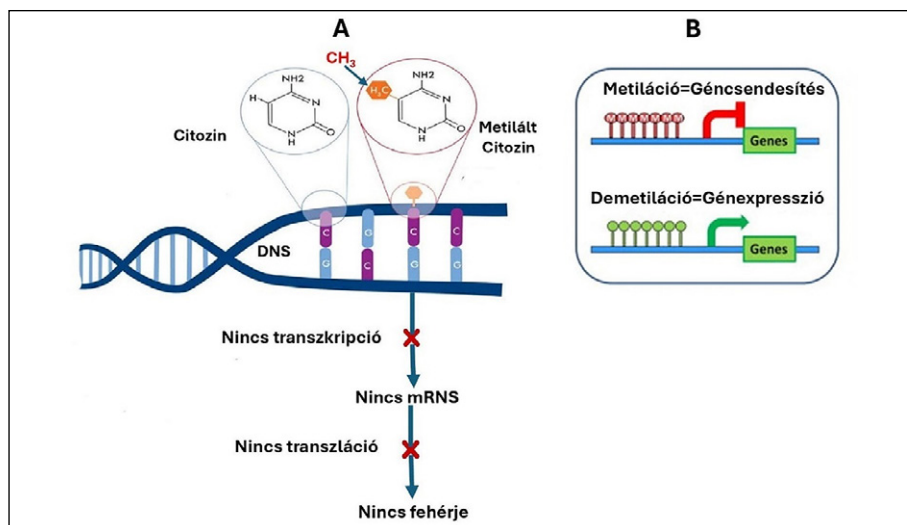
Az öröklődési recept továbbítását egyik generációról a másikra öröklön-öröklé magá a DNS teszi lehetővé, amely nélkülözhetetlen a fajfenntartás érdekében. A DNS-molekula ezen képességének köszönhető a kimerítő részletességgel felépült szervezetünk létezése és az atomóra pontossággal működő életfunkcióink, beleértve az epigenetikát.

Az epigenetikai szabályozás – a génkifejeződés

Az előző fejezetben a genetikai szabályozást, azaz a génexpressziót tárgyaltuk. Mi a különbség az epigenetikai szabályozásban? A folyamatot a 4. számú ábrán mutatjuk be.

4. számú ábra

A DNS metilációja, génexpresszió gátlása, módosítva (A). Géncsendesítés és génexpresszió, módosítva (B).

Forrás. URL5; URL6.

A metiláció leggyakrabban a DNS-molekulában fordul elő, ahol a metilcsoportok a citozin bázisokhoz kapcsolódnak. A metilált DNS-szekvenciák általában inaktív géneket jelölnek, mivel a metilcsoportok gátolják a transzkripciót, vagyis a gének átírását RNS-re.

A 4A. számú ábrán látható a DNS szerkezetét alkotó egy citozin (C) és egy metilált citozin (5mC: 5-metil-citozin) molekuláris szerkezete, ahol a metil (CH_3) csoportot nyíllal jelöltük. Tehát a 4A. számú ábrát az 1. számú ábrával (részletesebben a 2. és 3. számú ábrával is) összehasonlítva az látható, hogy a DNS-ből nem íródik át az mRNS (nincs transzkripció), ennek következtében nincs transláció, végeredményben nem képződik fehérje, azaz génexpresszió sincs. A 4B. számú ábra sematikusan mutatja a 4A. számú ábrán feltüntetett folyamatot, ahogy a génmetiláció kikapcsolja a gént, azaz gécnsendesítés történik. Ez azt jelenti, hogy a metilált gének kevésbé aktívak, vagy akár teljesen kikapcsolódnak. A metilációt a metiltranszferáz, a demetilációt a demetiltranszferáz nevű enzimfehérje végzi. Ez a folyamat fontos a sejtek differenciálódásában és a szövetek kialakulásában, mivel a különböző sejt típusokban eltérő gének vannak metilálva. Az epigenetika a gének környezeti hatásokra adott választit vizsgálja, amelyek nem befolyásolják a DNS-szekvenciát, de befolyásolják a génexpressziót. Az epigenetikai változások öröklődhetnek és befolyásolhatják a szervezet egész életét és egészségét. A metiláció vizsgálata és befolyásolása lehetőséget nyújt a betegségek diagnosztizálására és kezelésére. A metilációs mintázatok elemzése segíthet a rák korai felismerésében és a betegség prognózisának meghatározásában. Ezenkívül a metiláció befolyásolása terápiás célokra is használható. Például a metilációs inhibitorok olyan gyógyszerek, amelyek gátolják a metilációt, és így befolyásolják a génexpressziót. Ezek a gyógyszerek potenciálisan hasznosak lehetnek a rák és más betegségek kezelésében.

A metiláció-demetiláció reverzibilis – visszafordítható – folyamat is lehet, amelyet a későbbiekben fogunk tárgyalni az epigenetika és öregedési folyamatok kapcsolata témakörben.

Ha a metilcsoportok leválnak (demetiláció), akkor újra megszólal a gén, és a génexpresszió beindul (Davies et al., 2015). Az epigenetikai szabályozás olyan, mint egy lámpa: ki- és bekapcsolható, vagy távirányítóval szabályozható a világítás intenzitása (erős vagy gyenge, éjszakai vagy nappali fény, hideg vagy meleg fénnel világítson stb.).

Az intergenerációs trauma

1944–1945 telén, a második világháború utolsó hónapjaiban súlyos élelmiszerhiány volt Hollandiában (ez volt az úgynevezett Dutch Hunger Winter, vagy

hollandul Hongerwinter). Számos olyan személyt vizsgáltak, akik akkor az anyaméhben éhínségnek voltak kitéve. Később feltárták, hogy szokatlan jellemvonásaik vannak: magas koleszterinszint, nagyobb arányú elhízás, cukorbetegség és skizofrénia stb. Kutatók széles körű vizsgálatot végeztek ezeken a személyeken, akiktől a 1990-es években vérmintákat gyűjtöttek. Modern epigenomikai profilalkotási technikákat alkalmaztak annak feltárására, hogy a DNS-metilációs mintázatok megváltoztak-e ezeknél az egyéneknél (Tobi et al., 2014; Stenz et al., 2018).

Az 1959–1961. évi nagy kínai éhínséget (Great Chinese Famine, vagy kínaiul sannian da jihuang, hároméves nagy éhezés) (Smil, 1999) is alaposan tanulmányozták, és a kutatók hasonló eredményeket tártak fel. A vizsgálatok ismét azt mutatták ki, hogy a méhen belüli éhínségnek kitett személyek epigenetikai profilja megváltozott. További tanulmányok azt is kimutatták, hogy ezek a hatások a második, sőt a harmadik generációban is fennmaradtak, és számos egészségügyi problémát okoztak (Shen et al., 2019; Wang et al., 2020).

„A szülők nincsenek feltűnően összetörve, mégis a holokauszttól született gyermekeik súlyos pszichiátriai tüneteket mutatnak. Szinte könnyebb lenne elhinni, hogy nem a szüleik, hanem ők szenvedték el a romboló, perzselő poklot.” – írta Dr. Vivian Rakoff *A koncentrációs tábor tapasztalatának hosszú távú hatásai* című tanulmányban 1966-ban (Felsen, 1998).

Az intergenerációs trauma fogalmát először a pszichiátriai irodalom vezette be a holokauszttúlélők utódainak viselkedési és klinikai problémáinak megfigyelése révén. A fent említett 1966. évi tanulmányban Dr. Vivian Rakoff, prominens pszichológus, három olyan beteg esetét írta le, akik pszichiátriai kezelést kértek. Megjegyezte, hogy szüleik, akik túléltek a holokausztot, nem mutattak súlyos pszichés tüneteket, de a gyerekeik igen. Ez volt az első eset, amelyet szkepticizmussal és negatív reakciókkal fogadtak, de sok más tanulmány viselkedési nehézségeket talált a holokauszttutódoknál, beleértve az önbecsüléssel, a szorongással és az interperszonális működéssel kapcsolatos problémákat.

Rachel Yehuda és munkatársai (2013) először világítottak rá, hogy a traumának való kitettség okozta epigenetikai változások átörökökíthetők az esemény után született gyermekekre – jelen esetben a holokauszttúlélőire és felnőtt gyermekeikre. Ebben a tanulmányban az FKBP5 (FK506 binding protein 5) génre összpontosítottak, amelyet számos mentális egészségi állapothoz kapcsolnak, mint például a PTSD (Post Traumatic Stress Disorder), a depresszió, valamint a hangulati és szorongásos zavarok. A holokauszttúlélők és felnőtt gyermekeik vérmintáinak, valamint a holokausztnak nem kitett zsidó szülők kontrollcsoportjának vizsgálatával a kutatók azonosítani tudták az FKBP5 metilációjában bekövetkezett változásokat. A kutatók azt találták, hogy a holokauszttal való expozíció

hatással volt az FKBP5 metilációjára mind a szülőkben, mind az utódaiknál (Yehuda et al., 2013, 2016; Bierer et al., 2020).

Fontos, hogy a tanulmány nem igazolta a PTSD „átvitelét” a szülőről a gyermekre, hanem azt, hogy a szülő tapasztalata valamilyen módon összefügg utódaik fenotípusával és biológiájával. A fenotípus egy szervezet fizikai megjelenésére és viselkedésére utal, amelyet genetikai és környezeti tényezők egyaránt meghatároznak. Ebben az esetben a kutatók mind a holokauszt túlélőknél, mind gyermekeiknél megfigyelték az FKBP5 metilációjának változását, de ellentétes irányban. Ez azt sugallja, hogy a traumatizált szülők gyermekei nem egyszerűen PTSD-szerű biológiával születnek, hanem inkább örökölhetnek olyan tulajdonságokat, amelyek elősegítik a rugalmasságot és a sebezhetőséget. Hasonló eseteket publikáltak a 2001. szeptember 11-i, World Trade Center elleni támadások áldozatainak túlélői között is (Yehuda et al., 2009).

Tehát a technológiai fejlődés ellenére még mindig sok kérdés vár válaszra. Azonban ezen tanulmányok megállapításai minden bizonnyal jelentős biológiai, de társadalmi, történelmi és személyes vonatkozásokat is hordoznak magukban, és átformálhatják azt, hogy kik vagyunk valójában.

Ide kívánczik egy egerekkel végzett kísérlet. A kísérlet úgy zajlott, hogy a kutatók az egerek ketreceibe cseresznyeillatot permeteztek, miközben az állatokat áramütésnek tették ki. A kis rácsálóknál hamar kialakult az úgynevezett pavlovi reflex. A cseresznye illata fájdalmat jelent, tehát ha megérezik, félniük kell. Eddig semmi meglepő nincs az eredményeikben, sok hasonló kísérletet végeztek a tudósok azzal kapcsolatban, hogy az állatokat meg lehet tanítani bizonyos cselekvésekre, társítva például hangokhoz, fájdalomhoz. Ám itt nem állt meg a történet. Megvizsgálták a kísérleti egerek utódait is, akik soha nem kaptak áramütést, tehát nem ismerték az érzést. Ennek ellenére, ha megéreztek a cseresznye illatot, azonnal úrrá lett rajtuk a rettegés, ráadásul nemcsak az első generációs utódokon, hanem a következő két generáción is. A kísérletben vizsgált egereknek és utódaiknak az agyában a negatív érzések hatására a szaglásért felelős területeken változások jöttek létre, így megváltozott az idegrendszerük működése. Ez is transzgenerációs hatás (Dias et al., 2015).

Az ELSI – az epigenetika jogi és etikai vetületei

A fenti betűszó az angol *ethical, legal, social implications* rövidítése, és szükségét éreztük, hogy az epigenetikai kutatások bemutatását ezekre a kérdésekre is kiterjesszük. Az alapos összefoglaló tanulmány, ahonnan az ELSI szót kölcsönöztük (Dupras et al., 2019), számos szócikk analízisével arra jutott, hogy

külencféle vonatkozásban kerülhetnek szóba etikai és jogi szempontok az epigenetikát illetően. Ezeket az alábbiakban mi is összefoglaljuk.

- 1) A környezet vagy öröklés vitája. Az általunk fentebb már említett *nature versus nurture* megközelítésben az epigenetika hídszerepet tölthet be. Eredményeire felfigyeltek az antropológusok, a filozófusok és szociológusok is, mert a környezet vagy öröklés dichotómikus szembenállásában olyan válaszokat tud nyújtani, amiket a hagyományosan egymástól elszigetelt tudományterületek egyformán hasznosítani tudnak. A cikk egyrészt üdvözli az ellentétes megközelítések közti éles határ elmosását, ami megtermékenyítően hat a tudományos együtt gondolkodásra, ugyanakkor felhívja a figyelmet azokra a szerzőkre is, akiket aggodalommal tölt el egy újfajta determinista megközelítés, az epigenetikai determinizmus lehetséges tévútja (Waggoner & Ulner, 2015).
- 2) „Biologizáció”, avagy az életrajz és az életkörülmények „molekulásítása”. Veszélyesen redukcionista lenne az a mechanikusan determinista megközelítés, hogy a környezeti és szociokulturális körülmények mindig és közvetlenül beleépülnek az ember génkészletébe. Fennállhat a veszélye, hogy epigenetikai eredményeik alapján politikai mozgalmak elégtételt kérjenek múltbéli sérelmekért. Ugyanígy veszélyeket hordozhat ennek fordítottja is, amikor társadalmi problémákat (egyenlőtlenségeket) egyszerűen az epigenetikai különbségekre vezetnek vissza.
- 3) Közegészségügy. Az epigenetika szerepet játszik az egészség és betegség alakulásában. Több, a cikkben idézett tanulmány szerint a kisgyermekkori egészségügyi és szociális problémák nemcsak az egyén későbbi életére lehetnek komoly kihatással, hanem adott esetben átörökökíthetők lesznek a jövő nemzedékre. Ez rendkívüli mértékben felértékeli a védőnők és szociális munkások tevékenységét, indokolt lenne a területet ennek megfelelően finanszírozni. Más szerzők ugyanakkor figyelmeztetnek, hogy egyelőre keveset tudunk a későbbi egészséget, sőt a jövő nemzedékek egészségét rendkívül összetett módon meghatározó tényezőkről ahhoz, hogy előírásokat, jogszabályokat hozzunk az egyének életébe beleavatkozva. Ahogy felmerülnek etikai kérdőjelek az epigenetikai alapokon személyre szabott egészségügy kapcsán is: például bizonyos kockázati tényezőket mikor és hogyan szabad vagy célszerű a páciens tudomására hozni (Santaló & Berdasco, 2022).
- 4) Családtervezés. Az anya teste nem egyszerűsíthető le holmi „epigenetikai vektorra”, és óvatosnak kell lenni a terhesség alatti szokások magzatra gyakorolt hatásának túlzottan leegyszerűsítő megfogalmazásával, mert ez a női „túlfelelősség” szemléletéhez vezethet. Ezek mind azt a veszélyt

hordozzák, hogy a nőket korlátozzák a saját testük feletti uralomban (holott, hogy mást ne mondjunk, a magzat fogantatásában és a nő terhesség és szoptatás alatti körülményeinek kialakításában az édesapák szerepe is meghatározó). Észre kell venni az alapvető etikai feszültség potenciális lehetőségét az olyan, kétségtől védendő értékek között, mint amilyen a kisgyermek egészsége, illetve a családtervezés és gyermekvállalás szabadsága. Mindezekkel együtt azon a társadalmak, illetve az emberiség csak nyerhet, ha a nők egészségügyi és szociális védelmét nemcsak az anyaság idején, hanem már az azt megelőző életszakaszokban is biztosítják.

- 5) Politikai, társadalmi felelősség. Az epigenetika elmosza az éles határokat a születéskor várható életkilátások társadalmi és genetikai meghatározottsága között (értve ezalatt, hogy a kisgyermek nem választhatja meg sem azt, hogy milyen családba születik, sem azt, hogy milyen génkészlettel). Elmosódhatnak a határok, a gyermek életkilátásainak alakulása tekintetében az epigenetika a társadalom válláról venne le felelősséget, hogy azt a szülő vállára helyezze. Ugyanakkor veszélyes lehet az, hogy egyelőre nem tudjuk teljes pontossággal, hogy mi számít „jó” epigenomnak. Ártathat-e olyasvalakinek, aki még nem is létezik? És ha igen (mert nyilván igen), akkor hol alakul az egyéni felelősségem határa ebben?
- 6) Jogalkalmazás. Átalakíthatja a kárfelelősséget, ha egyes ártalmak esetében sikerül azonosítani az azok által kiváltott epigenetikai változásokat? Másképpen kell majd megítélni a (nem kóros) viselkedési zavarral élő bűnelkövetőt, ha a viselkedési zavara epigenetikai hatásoknak köszönhető? A tanulmány által idézett jogász szerzők nem így látják, ezek általában nem jogász szerzők felvetései.
- 7) Diszkrimináció. Természetesen vissza lehet vezetni egyes népek, etnikai csoportok rosszabb egészségügyi mutatóit epigenetikai hatásokra is, azonban nagyon óatosan kell bánni minden olyan következtetéssel, ami szerint az egyes embercsoportok között valódi biológiai különbségek léteznének. (Ehhez adalékként megjegyezzük, hogy a modern antropológia már nem beszél a rasszok létezéséről sem.) Ugyancsak óatosnak kell lenni, amikor egy etnikai kisebbség rosszabb egészségügyi mutatóit a többségi (vagy „privilegizált”) társadalom tagjainak mutatóival hasonlítják össze, hiszen ezzel kinyilvánítják, hogy a többségi társadalom számít „a” normálisnak, míg az etnikai kisebbség nem. (Szerzőként megjegyezzük, hogy mi nem szeretnénk politikai kérdéseket a tudományba keverni, ahogy nézetünk szerint a tudománynak sincs, illetve nem kéne, hogy legyen politikai funkciója.)
- 8) A személyiségi jogok kérdése. Számos szerző hívja fel a figyelmet arra, hogy az epigenetikai adatok jóval érzékenyebb különleges személyes

adatok a genetikai adatoknál, hiszen meglévő betegségre, korábbi betegségre, illetve életmódra is lehet belőlük következtetni. Ez nagyon gondos adatvédelmet igényel, természetesen azonban nem vezethet oda, hogy megtiltják a kutatóknak az epigenetikai adatok tudományos célú gyűjtését vagy elemzését. Számos kutató tartja kifejezetten aggasztónak például azt a lehetőséget, hogy az epigenetikai adatok az életbiztosítási szerződéseket befolyásolhatják (Dupras et al., 2022).

- 9) A tudományos eredmények kritikus értékelése és közzététele. A fenti pontokból következik, hogy az epigenetikai eredményeket, az epigenetikában rejlő lehetőségeket korrekten kell értékelni, illetve közzétenni. Nagyon vigyázni kell arra, hogy a politika vagy a kereskedelem ne „forradalmi eredményként” találjon a saját céljai érdekében egy kutatási adatot – lényegében függetlenül annak pontosságától. Ebben kiemelendő a média felelőssége is. Cégek használhatják pénzügyi lehetőségeiket olyan nyomásgyakorlásra, hogy az epigenetikai kutatási eredményeket a magánklinikákon hasznosítsák, ami elvonhatja a más irányú kutatásoktól az energiát.

A jogi kérdések kapcsán egy másik cikk kiemeli, hogy az első diszkriminációnak ítéltető intézkedések a nőket zárták ki az olyan munkakörökből, amik későbbi terheesség esetén a magzatot károsíthatják. Ezen kívül az Amerikai Egyesült Államokban szövetségi és tagállami jogszabályok zárják ki a genetikai alapú diszkriminációt, ami 2011-ben azonban még nem terjedt ki az epigenetikai alapú megkülönböztetésre, ideértve a munkaügyi és a biztosítási jogviszonyokat is (Rothstein et al., 2009).

A jogi és etikai vetületek a katonai, védelmi és biztonsági kérdésekben is felmerülnek. Epigenetikai beavatkozások segítségével a katonák potenciálisan ellenállóbbá tehetők vegyi harcanyagokkal vagy sugárzással szemben. Etikai kérdés, hogy egy egység valamennyi tagját egyformán fel kell-e vértetni ilyen megnövelt ellenállóképességgel. Az epigenetikai beavatkozások azonban mindig kockázatosak – például megnövelhető a katona kockázatvállalási kedve, ami harctéren előny, békeidőben viszont hátrány lehet. Továbbá mindig fennáll a bizonytalanság, hogy egy ilyen beavatkozás mást is módosít az epigenomban (Dalpé et al., 2023).

Zárszó az első részhez

A tanulmány első felét egy ízig-vérig forenzikus alkalmazási lehetőség ismertetésével zárjuk. Az Egyesült Államok védelmi tárcájához tartozó híres-hírhedt kutatóintézet, a DARPA¹ hordozható műszert fejlesztett ki, ami epigenetikai vizsgálatokra képes. Az eszköz a tesztalany génszerkezetében beállott olyan változásokat mutatja ki, ami tömegpusztító fegyverekkel kapcsolatos korábbi tevékenység során állhatott elő. Mind a nukleáris sugárzásnak, mind a vegyi harcanyagok előállításakor a prekursoroknak (előanyagoknak) való kitettség olyan változást tud okozni a szervezetben, amit a hordozható epigenetikai vizsgálóműszer ki tud mutatni (Dalpé et al., 2023).

Felhasznált irodalom

- Bierer, L. M., Bader, H. N., Daskalakis, N. P., Lehrner, A., Provençal, N., Wiechmann, T., Klen-
gel, T., Makotkine, I., Binder, E. B., & Yehuda, R. (2020). Intergenerational effects of maternal
Holocaust exposure on FKBP5 methylation. *American Journal of Psychiatry*, 177(8), 744–753.
<https://doi.org/10.1176/appi.ajp.2019.19060618>
- Callanan, L. (2004). *The cloud atlas*. Thorndike Press.
- Dalpé, G., Huerne, K., Dupras, C., Cheung, K., Palmour, N., Winkler, E., Alex, K., Mehlman,
M., Holloway, J. W., Bunnik, E., König, H., Mansuy, I. M., Rots, M. G., Erwin, C., Erler, A.,
Libertini, E., & Joly, Y. (2023). Defusing the legal and ethical minefield of epigenetic applica-
tions in the military, defense, and security context. *Journal of Law and the Biosciences*, 1–32.
<https://doi.org/10.1093/jlb/lsad034>
- Davies, P. F., Manduchi, E., Stoeckert, C. J., Jiménez, J. M., & Jiang, Y. Z. (2015). Emerging
topic: Flow-related epigenetic regulation of endothelial phenotype through DNA methylation.
Vascular Pharmacology, 62(2), 88–93. <https://doi.org/10.1016/j.vph.2014.05.007>
- Dias, B. G., Maddox, S., Klengel, T., & Ressler, K. J. (2015). Epigenetic mechanisms underly-
ing learning and the inheritance of learned behaviors. *Trends in Neurosciences*, 38(2), 96–107.
<https://doi.org/10.1016/j.tins.2014.12.003>
- Dupras, C., Knoppers, T., Palmour, N., Beauchamp, E., Liosi, S., Siebert, R., Berner, A. M.,
Beck, S., Charest, I., & Joly, Y. (2022). Researcher perspectives on ethics considerations in
epigenetics: An international survey. *Clinical Epigenetics*, 14, 110. <https://doi.org/10.1186/s13148-022-01322-7>
- Dupras, C., Saulnier, K. M., & Joly, Y. (2019). Epigenetics, ethics, law and society: A multidis-
ciplinary review of descriptive, instrumental, dialectical and reflexive analyses. *Social Studies
of Science*, 49(5), 785–810. <https://doi.org/10.1177/0306312719866007>

1 Defense Advanced Research Projects Agency ([URL7](https://www.darpa.mil/)).

- Felsen, I. (1998). Transgenerational transmission of effects of the Holocaust. In Danieli, Y. (Ed.), *International handbook of multigenerational legacies of trauma* (pp. 43–68). Springer. https://doi.org/10.1007/978-1-4757-5567-1_3
- Galton, F. (1875). On men of science, their nature and their nurture. *Proceedings of the Royal Institution of Great Britain*, 7, 227–236.
- Pamzav H. (2019). Populációgenetika újabb eredménye: genetikai eredetkutatás. *Belügyi Szemle*, 2019(11). <https://doi.org/10.38146/BSZ.2019.11.1>
- Rothstein, M. A., Cai, Y., & Marchant, G. E. (2009). The ghost in our genes: Legal and ethical implications of epigenetics. *Health Matrix: Journal of Law-Medicine*, 19(1), 1–62. <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/19459537/>
- Santaló, J., & Berdasco, M. (2022). Ethical implications of epigenetics in the era of personalized medicine. *Clinical Epigenetics*, 14, 44. <https://doi.org/10.1186/s13148-022-01263-1>
- Shen, L., Li, C., Wang, Z., Zhang, R., Shen, Y., Miles, T., Wei, J., & Zou, Z. (2019). Early-life exposure to severe famine is associated with higher methylation level in the IGF2 gene and higher total cholesterol in late adulthood: The Genomic Research of the Chinese Famine (GRECF) study. *Clinical Epigenetics*, 11(1), 88. <https://doi.org/10.1186/s13148-019-0676-3>
- Smil, V. (1999). China's great famine: 40 years later. *British Medical Journal*, 319(7225), 1619–1621. <https://doi.org/10.1136/bmj.319.7225.1619>
- Stenz, L., Schechter, D. S., Serpa, S. R., & Paoloni-Giacobino, A. (2018). Intergenerational transmission of DNA methylation signatures associated with early life stress. *Current Genomics*, 19(8), 665–675. <https://doi.org/10.2174/1389202919666171229145656>
- Tobi, E. W., Goeman, J. J., Monajemi, R., Gu, H., Putter, H., Zhang, Y., Slieker, R. C., Stok, A. P., Thijssen, P. E., Müller, F., van Zwet, E. W., Bock, C., Meissner, A., Lumey, L. H., Slagboom, P. E., & Heijmans, B. T. (2014). DNA methylation signatures link prenatal famine exposure to growth and metabolism. *Nature Communications*, 5, 5592. <https://doi.org/10.1038/ncomms6592>
- Waggoner, M. R., & Uller, T. (2015). Epigenetic determinism in science and society. *New Genetics and Society*, 34(2), 177–195. <https://doi.org/10.1080/14636778.2015.1033052>
- Wang, Z., Song, J., Li, C., Li, Y., Shen, L., Dong, B., Zou, Z., & Ma, J. (2020). DNA methylation of the INSR gene as a mediator of the association between prenatal exposure to famine and adulthood waist circumference. *Scientific Reports*, 10(1), 12212. <https://doi.org/10.1038/s41598-020-69120-w>
- Yehuda, R., Cai, G., Golier, J. A., Sarapas, C., Galea, S., Ising, M., Rein, T., Schmeidler, J., Müller-Myhsok, B., Holsboer, F., & Buxbaum, J. D. (2009). Gene expression patterns associated with posttraumatic stress disorder following exposure to the World Trade Center attacks. *Biological Psychiatry*, 66(7), 708–711. <https://doi.org/10.1016/j.biopsych.2009.02.034>
- Yehuda, R., Daskalakis, N. P., Bierer, L. M., Bader, H. N., Klengel, T., Holsboer, F., & Binder, E. B. (2016). Holocaust exposure induced intergenerational effects on FKBP5 methylation. *Biological Psychiatry*, 80(5), 372–380. <https://doi.org/10.1016/j.biopsych.2015.08.005>

Yehuda, R., Daskalakis, N. P., Desarnaud, F., Makotkine, I., Lehrner, A. L., Koch, E., Flory, J. D., Buxbaum, J. D., Meaney, M. J., & Bierer, L. M. (2013). Epigenetic biomarkers as predictors and correlates of symptom improvement following psychotherapy in combat veterans with PTSD. *Frontiers in Psychiatry*, 4, 118. <https://doi.org/10.3389/fpsyt.2013.00118>

A cikkben szereplő online hivatkozások

URL1: *Epigenetics and Ancestry: How Our History Shapes Who We Are*. <https://frontlinegenomics.com/epigenetics-and-ancestry-how-our-history-shapes-who-we-are/>

URL2: *DNA*. https://hu.wikipedia.org/wiki/Transzkripci%C3%B3_%28biol%C3%B3gia%29#/media/F%C3%A1jl:MRNA-interaction.svg

URL3: *Az RNS-molekulák sokfélesége Pízní munu PHK*. <https://bio-urok.blogspot.com/p/blog-page.html>

URL4: *Transcription*. <https://www.cancer.gov/publications/dictionaries/cancer-terms/def/transcription>

URL5: *Reveal epigenetic mechanisms in difficult samples with targeted methylation sequencing*. https://www.qiagen.com/us/applications/next-generation-sequencing/epigenomics?cmpid=PC_GEN_NON_ngs-traffic_0121_SEA_GA&gad_source=1&gclid=Cj0KCQjwsaqzBhDdARIsAK2gqnfAoJ13W9X2z6zAhW4PW3AHMHJjLNfxFoC8ypzWntQCPmYGdp35-04aAh61E-ALw_wcB

URL6: *Emerging topic: flow-related epigenetic regulation of endothelial phenotype through DNA methylation*. <https://pmc.ncbi.nlm.nih.gov/articles/PMC4116435/>

URL7: *Create Technological Surprise for National Security*. <https://www.darpa.mil/>

A cikk APA szabály szerinti hivatkozása

Petrétei D., Lontai M., & Pamzsav H. (2025). Epigenetika, azaz a „genetikán túl” – I. rész. *Belügyi Szemle*, 73(7), 1415–1434. <https://doi.org/10.38146/BSZ-AJIA.2025.v73.i7.pp1415-1434>

Nyilatkozatok

Összeférhetetlenség

A szerzők nem jelentettek összeférhetetlenséget.

Finanszírozás

A szerzők nem kaptak pénzügyi támogatást a kutatáshoz, a szerzőséghez és/vagy a cikk publikálásához.

Etikai nyilatkozat

Jelen cikkhez nem kapcsolódik adatkészlet.

Nyílt hozzáférésről szóló tájékoztatás

Jelen cikk a Creative Commons Attribution 4.0 International License (CC BY NC-ND 2.0) (<https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/2.0/>) feltételei szerint publikált Open Access közlemény, melynek szellemében a cikk bármilyen médiumban szabadon felhasználható, megosztható és újraközölhető, feltéve, hogy az eredeti szerző és a közlés helye, illetve a CC License linkje feltüntetésre kerülnek.

Levelező szerző

A cikk levelező szerzője Pamzsav Horolma, aki a pamzsavh@nszkk.gov.hu e-mail címen érhető el.

A schengeni értékelési rendszer második generációjának működése és tapasztalatai

Operation and experiences of the second generation of the Schengen evaluation system

Zsákai Lénárd

belügyi szakdiplomata
Magyarország Állandó Képvislete az Európai Unió mellett
Bel- és Igazságügyi Csoport
Lenard.Zsakai@mfa.gov.hu

Absztrakt

Cél: A tanulmány célja a második generációs schengeni értékelések közel tízéves működésének, valamint a működéssel kapcsolatos közvetlen tapasztalatok feltárása és összegzése.

Módszertan: Szakmai, félig strukturált interjúk, dokumentum- és tartalom-elemzés.

Megállapítások: A 2020-ban közzétett átfogó bizottsági jelentés stratégiai jelentőségű volt a schengeni értékelési rendszer első öt éves programjának elemzésében, amely a schengeni övezet működési hatékonyságát és koherenciáját vizsgálta. Az előző értékelési rendszer végrehajtása során jelentős hátráltató tényezők merültek fel, mint például az adminisztratív folyamatok lassúsága, a tagállamok terhelése és a szakértői felkészültség hiányosságai. Az értékelési mechanizmus eredeti célkitűzései, mint a dinamizmus és gyorsaság, nem valósultak meg teljes mértékben, amit az Európai Bizottság lassú adminisztratív folyamatai is hátráltattak. A schengeni mechanizmus megújítása megkerülhetlenné vált 2021-től kezdődően.

Érték: A tanulmány tudományos jelleggel hozzájárulhat annak megértéséhez, hogy milyen okok és folyamatok indokolták a schengeni értékelések második generációjának megreformálását.

Kulcsszavak: Schengen, schengeni értékelések, Scheval, értékelési mechanizmus

Magyar nyelvű utánközlés. Jelen cikk angol változata megjelent a Belügyi Szemle 2025. évi 7. számában.
DOI link: <https://doi.org/10.38146/BSZ-AJIA.2025.v73.i7.pp1469-1482>

Abstract

Aim: This study aims to explore and summarise nearly a decade of the operations of the second-generation Schengen evaluations, along with the direct experiences related to its implementation.

Methodology: Professional, semi-structured interviews, document analysis, and content analysis.

Findings: The comprehensive Commission report published in 2020 was of strategic importance in analysing the first five-year programme of the Schengen evaluation system, examining the operational efficiency and coherence of the Schengen area. Significant hindering factors emerged during the implementation of the previous evaluation system, such as the slow administrative processes, the burden on member states, and the lack of expert preparedness. The original objectives of the evaluation mechanism, such as dynamism and speed, were not fully achieved, which was further hampered by the slow administrative processes of the Commission. The renewal of the Schengen mechanism became unavoidable from 2021.

Value: The study can contribute to the scientific understanding of the reasons and processes that justified the reform of the second-generation Schengen evaluations.

Keywords: Schengen, Schengen evaluations, Scheval, evaluation mechanism

Bevezetés, kontextusba helyezés

Az Európai Bizottság 2010. november 16-án javaslatot fogadott el egy átfogó schengeni értékelési mechanizmus kialakítására vonatkozóan. A javaslat azon kettős schengeni reformcsomag (Bocquillon & Dobbels, 2014) része volt, amely az azóta hatályon kívül helyezett 562/2006/EK rendelet (korábbi Schengeni határellenőrzési kódex) módosítására irányuló javaslatot is tartalmazta. Többéves jogi eljárást követően az 1053/2013/EU tanácsi rendelet (a továbbiakban 1053/2013/EU Scheval-rendelet) elfogadásával hivatalosan is megszületett a schengeni értékelési és monitoring mechanizmus (Scheval) uniós jogalapja.

A rendelet 2014 novemberében lépett hatályba, létrehozva a schengeni értékelések második generációját és egyben az értékelések komplex mechanizmusát (ti. a schengeni értékelések ezt megelőzően csak kormányközi alapon működtek). A rendelet 2023-ig volt hatályban, ugyanis ekkor a schengeni

értékelések harmadik generációját elindító új uniós tanácsi rendelet¹ váltotta fel az 1053/2013/EU Scheval-rendeletet.

E tanulmány célja, hogy feltárja és összefoglalja a schengeni értékelések második generációjának közel tízéves működését és a működéssel kapcsolatos közvetlen tapasztalatokat. A kutatás főként szakmai interjúkon, dokumentumokon és tartalomelemzésen alapul.

A schengeni értékelési rendszer működése 2014–2019 között (második generáció)

Az 1053/2013 Scheval-rendelet szerinti schengeni ellenőrzési és monitoring mechanizmus kettős célt szolgált. Egyrészt a schengeni vívmányok schengeni tagállamok általi alkalmazásának átfogó értékelését és nyomon követését volt hivatott biztosítani. Másrészt a schengeni feltételek teljesítésének ellenőrzésére is kiterjedt azokban a tagállamokban, ahol még nem született döntés a schengeni szabályok teljes vagy részleges alkalmazásáról. Ezt a funkciót gyakran a „hatályba léptetésként” írják le (Pascouau, 2012). A rendelet kimondta, hogy a Bizottságnak a tagállamokkal együttműködve objektív és pártatlan értékeléseket kell végeznie. Az 1053/2013 Scheval-rendelet a következőképpen határozta meg az értékelendő schengeni alkalmazási területeket:

- Külső határok igazgatása.
- Közös vízümpolitika.
- A Schengeni Információs Rendszer működése.
- Adatvédelem.
- Rendőrségi együttműködés.
- Büntetőügyekben folytatott igazságügyi együttműködés.

Az értékelési területek különböző dimenziókra terjedtek ki. A külső határok igazgatása stratégiai jelentőséggel bír az országok biztonságának és stabilitásának fenntartásában, különösen a migráció, az illegális migráció, a terrorizmus és más határokon átnyúló kihívások tekintetében. A schengeni vízümpolitika szabályozza, hogy a harmadik országok állampolgárai hogyan szerezhetnek vízumot a schengeni térségbe való belépéshez. A Schengeni Információs Rendszer (SIS) az övezet tagállamai közötti nagyméretű informatikai rendszer, amelynek

¹ A Tanács (EU) 2022/922 rendelete (2022. június 9.) a schengeni vívmányok alkalmazását ellenőrző értékelési és monitoring mechanizmus létrehozásáról és működéséről, valamint az 1053/2013/EU rendelet hatályon kívül helyezéséről.

célja a határellenőrzés, a gyors információcsere és a schengeni térség országai közötti belügyi együttműködés támogatása. Az uniós adatvédelem az Európai Unió által létrehozott adatvédelmi keretrendszerre utal, amely biztosítja a személyes adatok EU-n belüli kezelésének megfelelőségét. A legjelentősebb jogszabály ezen a területen az EU általános adatvédelmi rendelete (GDPR), amely 2018. május 25-én lépett hatályba (GDPR, 2016). A rendőrségi együttműködés az uniós tagállamok közötti rendőrségi együttműködési mechanizmusokra utal. Ebben az összefüggésben fontos kiemelni, hogy a határokon átnyúló együttműködés számos területen az Európai Unió belüli kohéziós és regionális politika eszközeként szolgál (Soós & Fejes, 2008). A büntetőügyekben folytatott igazságügyi együttműködés az ítéletek és bírósági határozatok kölcsönös elismerésének alapelvein alapul. Az Európai Unió büntetőügyekben folytatott együttműködése harmadik országokkal szintén kiemelkedő jelentőségű.

Az 1053/2013 Scheval-rendelet előírta az Európai Bizottság számára, hogy hozzon létre egy öt évre szóló többéves értékelési programot, amelyben minden tagállamot értékelni kell. A többéves értékelési program keretében a Bizottságnak előre meg kellett határoznia – és szükség esetén időközben kiigazítania – az értékelendő tagállamok listáját (éves bontásban), valamint a taggá válás (schengeni csatlakozás) előtt álló értékelendő országok előcsatlakozási értékelésének évét. Azonban a Bizottságnak a többéves értékelési program átfogó keretet szabott a soron következő öt évre. Az egyes években elvégzendő értékelések időzítését és az értékelések végrehajtásának részleteit a rendelet szerinti éves értékelési programban kellett megállapítania. A Bizottságnak a legszigorúbb titoktartás mellett a program egy olyan részét is össze kellett állítania, amelyet a tagállamok számára nem hoztak nyilvánosságra, és amely az úgynevezett előre be nem jelentett helyszíni látogatásokra vonatkozott.

Az 1053/2013-as Scheval-rendelet értelmében a Frontexnek évente részletes kockázatelemzést kellett benyújtania a Bizottságnak és a tagállamoknak. A kockázatelemzésnek számos tényezőre kellett kiterjednie, többek között az illegális bevándorlásra és a külső határok operatív környezetében bekövetkező incidensekre. Az ajánlások között szerepelt, hogy a következő évi értékelések során milyen prioritásokra kell összpontosítani (Borsa, 2020). Ezen túlmenően a Frontexnek évente további egyedi kockázatelemzést kellett benyújtania a Bizottsághoz. Ez a dokumentum konkrét ajánlásokat tartalmazott az előre be nem jelentett helyszíni látogatások során elvégzendő értékelések prioritásaira vonatkozóan. A dokumentum a következő évre tervezett tevékenységekre összpontosított.

A rendelet felhatalmazta az Európai Bizottságot, hogy a tagállamokkal együttműködve dolgozzon ki egy úgynevezett szabványkérdőívet, amelyet

a tagállamoknak a helyszíni értékelések előtt minden egyes értékelési területre vonatkozóan ki kellett tölteniük és el kellett küldeniük a Bizottságnak. A kérdőívet úgy kellett megtervezni, hogy figyelembe vegye a schengeni vívmányok végrehajtásához szükséges szervezeti és technikai eszközöket, valamint a rendelkezésre álló statisztikai adatokat, a vonatkozó jogszabályokat és a különböző értékelési területekre vonatkozó ajánlásokat (Wagner et al., 2020). Az Európai Bizottság minden év első felében elküldte a kérdőíveket a tagállamoknak a következő évi értékelés céljából. A tagállamoknak a kitöltött kérdőíveket a kérdőív kézhezvételétől számított nyolc héten belül kellett visszaküldeniük a Bizottságnak. A Bizottság köteles volt a válaszokat a többi tagállam rendelkezésére bocsátani, és ezekről az adatokról tájékoztatni az Európai Parlamentet.

A rendelet előírja, hogy a tagállamok által kijelölt szakértőkből és a Bizottság képviselőiből a Bizottságnak helyszíni értékelő szakértői csoportot kell összeállítania. A Bizottság felkérte a tagállamokat, hogy jelöljék ki a helyszíni látogatásokon részt vevő szakértőket. A Bizottság azt is kérte a tagállamoktól, hogy az előre bejelentett helyszíni látogatások esetében legalább negyedévvél korábban, az előre be nem jelentett helyszíni látogatások tervezett kezdete előtt pedig legalább két héttel jelöljék ki a szakértőket.

A helyszíni látogatások során a Bizottság képviselőinek maximális száma kettő volt. A tagállamok szakértőinek maximális létszáma a tervezett helyszíni látogatások esetében nyolc, az előre be nem jelentett helyszíni látogatások esetében pedig hat fő volt, így korlátozva a résztvevők számát. Fontos kritérium volt, hogy a tagállamok szakértői nem vehettek részt olyan értékelő látogatáson, amelyet abban a tagállamban terveztek, ahol dolgoznak vagy feladatukat elláttak. A Bizottság felkérhette az Europolt, a Frontextet vagy más uniós hivatalokat, szerveket vagy ügynökségeket is, hogy delegáljanak egy képviselőt az értékelésekre, hogy megfigyelhessenek egy, a hatáskörükbe tartozó helyszíni látogatást (Monar, 2014). A helyszíni csoportokban a vezető szakértői szerepet a Bizottság egy képviselője és egy tagállami szakértő töltötte be. A helyszíni csoport tagjai a csoport felállítását követően a lehető legrövidebb időn belül közösen jelölték ki ezt a vezető pozíciót. A minőséget, a hatékonyságot és az objektivitást alapvetően az értékelést végző szakértők felkészültsége biztosította. Ezeknek a szakértőknek megfelelő képesítéssel, a vonatkozó területek mély elméleti megértésével, gyakorlati tapasztalattal, az értékelési elvek, módszerek és technikák széles körű ismeretével, valamint erős nyelvtudással kellett rendelkezniük (Balla et al., 2019).

A rendelet általános keretet határozott meg a tagállamokban a tényleges helyszíneken végzett ellenőrzésekhez. A Bizottságnak a vezető szakértőkkel és az érintett tagállammal szoros együttműködésben részletes programot kellett

kidolgoznia a bejelentett helyszíni látogatásokhoz, a már említett éves értékelési program iránymutatásait követve. A programtervezet jelezte, hogy egyes helyszíneket, szervezeteket és létesítményeket személyes ellenőrzésnek vetnek alá, ugyanakkor fenntartva a jogot az olyan helyszínek ellenőrzésére, amelyekről korábban nem született megállapodás (Éberhardt, 2018). A Bizottságnak meg kellett osztania a programot az érintett tagállamokkal.

Az 1053/2013 Scheval-rendelet előírta, hogy minden egyes értékelést követően jelentést kell készíteni. Ezt az értékelő jelentést a helyszíni csoportnak kellett elkészítenie, figyelembe véve a helyszíni látogatás megállapításait és az előre kitöltött szabványkérdőív elemzését. A rendelet kimondta, hogy a tagállamok szakértői és a Bizottság képviselői felelősek az értékelő jelentés elkészítéséért, valamint annak egységességének és minőségének biztosításáért. A helyszíni látogatások során az értékelők minden egyes megállapítást három kategória egyikébe sorolhatták:

- Megfelelő;
- Megfelelő, de javítani szükséges;
- Nem felel meg a schengeni elvárásoknak (nem megfelelő).

Az értékelő jelentés főbb megállapításai alapján az érintett tagállamra vonatkozó konkrét ajánlásokat nem a Bizottság, hanem az Európai Unió Tanácsa fogadta el, majd továbbította azokat az Európai Parlamentnek és a nemzeti parlamenteknek. Az ajánlások a tagállamok szakértői és a Bizottság képviselői által készített értékelő jelentés megállapításain és értékelésein alapultak és javaslatot tettek az érintett tagállamoknak az említett hiányosságok orvoslásához szükséges intézkedések megtételére.

A rendelet egy nyomon követési (monitoring) keretet is létrehozott azáltal, hogy előírta a tagállamok számára, hogy a fent említett ajánlások mindegyikére vonatkozóan értékelési területenként cselekvési terveket dolgozzanak ki, amelyekben meghatározzák az értékelő jelentésben megállapított hiányosságok orvoslására irányuló nemzeti intézkedések céljait, megjelölve a tervezett intézkedéseket és a végrehajtás határidejét. A cselekvési terveket az ajánlások elfogadásától számított három hónapon belül be kellett nyújtani az Európai Bizottságnak és a Tanácsnak. Ez a határidő azonban egy hónapra leszűkül, ha az értékelők az ellenőrzés során súlyos hiányosságokat találtak. Súlyos hiányosság észlelése esetén a Bizottság a rendelet értelmében jogosult volt (előre be nem jelentett) helyszíni látogatásokat tenni a cselekvési terv végrehajtásának ellenőrzése céljából (Guild et al., 2016).

A megfelelő nyomon követés biztosítása érdekében a rendelet azt is előírta, hogy az értékelt tagállamok megfelelő időközönként (utánkövetési jelentés

formájában) számoljanak be a tervezett intézkedések végrehajtásának állásáról. Ez a kötelezettség mindaddig fennállt, amíg a cselekvési tervben szereplő valamennyi intézkedés be nem fejeződik, és a Bizottság nem nyilvánította azokat lezárásra késznek, azaz nem fogadta el a végrehajtásukat.

A schengeni értékelési rendszer működési tapasztalatai 2014–2023 között (második generáció)

A mechanizmus működésének átfogó (főként az Európai Bizottság által végzett) kiértékelése 2019 második felében kezdődött (Ulrich et al., 2020). A Bizottság 2020. november 25-én közzétette és 2020. december 15-én bemutatta az első többéves értékelési program (2015–2019) hatálya alá tartozó értékelésekről szóló jelentését a schengeni ügyekkel foglalkozó EU tanácsi munkacsoportban (URL1). A Scheval működéséről szóló bizottsági jelentés – mint azt a címe is mutatja – a 2015–2019-es időszakra vonatkozó többéves értékelési program keretében végzett értékelésekre összpontosított. Kidolgozásáért a Bizottság schengeni irányítási csoportja felelt, a kidolgozott megállapítások azonban objektív statisztikai adatokon, valamint a tagállamok tapasztalatain, visszajelzésein és javaslatain alapulnak.

A jelentés rávilágít, hogy a nehézkes értékelési folyamat a Scheval hatékonyságának egyik központi kihívása volt. Miközben a vizsgált időszakban (2015–2019) az értékelő látogatások száma meghaladta a 200-at, és az Európai Bizottság közel 200 értékelő jelentést és több mint 4500 ajánlást fogadott el, mindössze 45 értékelés fejeződött be teljes egészében,² és a 2019-ben elvégzett értékelésekről szóló értékelő jelentések és ajánlások elfogadásának nagy része még a jelentés készítésének és közzétételének idején folyamatban volt (URL1). A jelentések és a Bizottság értékelése szerint átlagosan 11 hónap telt el az értékelő látogatás vége és az értékelt tagállam által a hiányosságok orvoslására tett tanácsi ajánlások elfogadása között, de számos esetben ez a szakasz több mint egy évet, vagy pedig másfél évnél is több időt vett igénybe. Mindemellett azon tényező, hogy az értékelések és ajánlások túlságosan a konkrét és részletes körülményekre összpontosítottak, nem pedig a schengeni vívmányok alapvető dimenzióira és elvárásaira, szintén a rendszer problémáját jelezte (URL1). Ehhez számos más probléma is kapcsolódik, például az a fontos szempont, hogy a migráció (mely

2 A teljes schengeni értékelés csak abban az esetben tekinthető befejezettnek, ha a nyomon követési szakasz (a korrekciós intézkedések teljes körű végrehajtása és ezáltal a nemzeti cselekvési terv lezárása) is megtörtént.

a schengeni övezetet, következésképpen a schengeni értékeléseket is érinti) gyorsan változó terület, ahol a tendenciák és az áramlások összetétele folyamatosan változik. A migráció területén különösen igaz lehet, hogy a túlságosan elhúzódó schengeni ellenőrzések nem jelentenek megfelelő megoldást egy adott időpontban javasolt, de hosszú idő után végrehajtott intézkedésre, mivel a körülmények folyamatosan változhatnak.

A fentiekén kívül a jelentés a következő főbb hiányosságokat állapítja meg:

- Az alapvető jogok tiszteletben tartásának az értékelésbe való bevonása nem valósult meg kellőképpen az értékelések során.
- A tagállamok cselekvési terveiben foglalt kötelezettségvállalások lassú végrehajtása és a tagállamokra nehezedő túlzott adminisztratív terhek.
- Az értékelő szakértők hiánya egyes területeken, például az adatvédelem és a vízümpolitika területén, valamint a tagállami szakértők rendelkezésre állásának kiegyensúlyozatlansága (a szakértők egyharmadát ugyanazok a tagállamok jelölték).
- A rendszer nem biztosította a schengeni helyzet megfelelő irányítását, és az Európai Parlament bevonása nem volt rendszeres (Zsákai, 2023).

A Bizottság jelentésében megállapított, a tagállamok között visszatérő hiányosságok és eltérő gyakorlatok, valamint a nehézkes működés esetében érdemes azt is megjegyezni, hogy a schengeni szabályok nem egységes végrehajtása és a tagállamok geopolitikai helyzete (például egyes államoknak van szárazföldi külső határszakasza, másoknak nincs) is meglehetősen befolyásoló tényezők, melyek hatással lehetnek a schengeni térség egészének általános működésére (Zsákai, 2022).

A hiányosságok és problémák azonosítása mellett a jelentés konkrét lehetséges operatív intézkedésekre is javaslatot tett:

- A belső munkafolyamatok racionalizálása és időbeni kritériumok meghatározása a folyamatok hosszának csökkentése érdekében.
- Új képzések kidolgozása és a meglévő képzések egységesítése a részvétel ösztönzése és javítása érdekében.
- Az előre be nem jelentett értékelések és a tematikus értékelések alkalmazásának stratégiaibbá tétele.
- A szinergiák és az együttműködés javítása az uniós ügynökségekkel és a nemzeti minőségbiztosítási mechanizmusokkal.
- Az értékelő jelentések egyszerűsítése és célzottabb ajánlások kidolgozása.
- A legjobb gyakorlatok összegyűjtése és folyamatos aktualizálása, bővítése.
- Éves schengeni jelentések összeállítása, amely elősegítheti a szakpolitikai döntéshozatalt és a prioritások meghatározását ([URL1](#)).

Az Európai Bizottság a jelentésben kidolgozott észrevételek mellett világossá tette, hogy a schengeni értékelési és ellenőrzési mechanizmust a jövőben meg kell újítani: „... nyilvánvalóvá vált, hogy a mechanizmus jövőbeli, teljes hatékonysággal való működése érdekében alapvető, hogy az operatív fejlesztések olyan jogszabályi változásokkal egészüljenek ki, amelyek a meglévő szabályok és eljárások egyértelműsítéséhez és megerősítéséhez szükségesek” ([URL1](#)).

Interjúeredmények

A témakör vizsgálata érdekében félig strukturált interjúkat folytattam le, összesen 12 személlyel, akik mindannyian aktívan részt vettek a korábbi schengeni értékelési rendszerben (második generáció), és jelenleg is részt vesznek a megújult rendszer működésében értékelőként, koordinátorként vagy a tagállamok és a Bizottság képviselőjeként. A megkérdezettek között volt hét magyar schengeni értékelési szakértő, egy nemzeti koordinátor a Belügyminisztériumból, két diplomata, akik Magyarország Európai Unió melletti Állandó Képviseletén aktívan részt vettek az új értékelési rendszer kidolgozásában, valamint az Európai Bizottság két képviselője, akik részt vettek az értékelések szervezésében és koordinálásában.

A félig strukturált interjúkat személyesen és videokonferencián keresztül (a Microsoft Teams platformon) készítettem 2024. április 1. és május 31. között. Minden interjú 45–60 percig tartott. Szándékosan választottam a félig strukturált interjúformát, amely a strukturált és a strukturálatlan interjúk elemeit egyaránt ötvözi. Ez lehetővé tette a résztvevők számára, hogy bizonyos témákkal kapcsolatban mélyebb betekintést nyújtsanak, és amikor relevánsnak találtam, kissé eltérhettem az előre elkészített kérdésektől.

Az interjúalanyok általánosságban több problémát is kiemelték a végrehajtás során. Az 1053/2013 Scheval-rendelet megalkotása előtt a fő cél az értékelési folyamatok egységesítése, minőségük javítása volt. Az értékelések lassúsága (részben a Bizottság lassú adminisztratív folyamatai miatt) akadályozta a hatékony és gyors értékelési folyamatokat. Ezenkívül a mechanizmus viszonylag nagy terhet rótt a tagállamokra, különösen a nyomon követési (monitoring) folyamatok tekintetében. Az értékelési folyamatok strukturálatlansága szintén kihívást jelentett. A helyszíni látogatásokat megelőzően, amikor a tagállamok elküldték a Bizottságnak az előzetes átfogó kérdőíveket, és az értékelések között számos változás történt, amelyeket a tagállamoknak sok esetben nem volt lehetőségük felülvizsgálni és később kiigazítani (a jelenlegi realitásokhoz igazítani). A tapasztalat továbbá azt mutatta, hogy sem a Bizottság, sem a tagállamok

szakértői nem használták fel érdemben a tagállamok által a helyszíni értékelések előtt kitöltött kérdőíveket, az értékelők inkább az időigényes helyszíni kérdésekre összpontosítottak. Valamennyi értékelési szakterület közös tapasztalata volt, hogy az értékelők által a helyszíni látogatások során feltett kérdések gyakran strukturálatlanok és ad hoc jellegűek voltak, ami szintén megkérdőjelezte a folyamat megbízhatóságát és érvényességét. Az értékelői jelentések rendszere töredezett volt, és a jelentések elfogadása gyakran hosszú időt vett igénybe (akár egy évet is), különösen az adatvédelmi értékelés területén végzett értékelésekről szóló jelentések esetében.

Az interjúk során világossá vált, hogy a schengeni értékeléseket követő ajánlások kidolgozása meglehetősen hosszadalmas volt. A nyelvi különbségek (például a szakkifejezések helytelen fordítása az érintett tagállam hivatalos nyelvére) és a nem mindig pontos megfogalmazás miatt ezek az ajánlások gyakran nem úgy születtek, ahogyan eredetileg tervezték, vagy – ami a legproblémásabb – az aktualitások és a kihívások dinamikus változása miatt elavultak, vagy nem voltak naprakészek, mielőtt végrehajtották volna őket.

Az egyik legkritikusabb tanulság az értékelő csoportok szakmaiságával kapcsolatos. A megkérdezettek azt tapasztalták, hogy az értékelőcsoport tagjainak jelentős része szakmai kompetenciája olykor problémás volt, ami szoros összefüggésben áll a szakértők képzésével. Az interjúk elemzéséből kiderült, hogy bár a Frontex, a CEPOL és az Europol évek óta tart képzéseket olyan területeken, mint a külső határigazgatás, a visszatérési eljárások, a Schengeni Információs Rendszer működése és a rendőrségi együttműködés, a közös vízümpolitika és az adatvédelem területén nem volt megfelelő és átfogó képzési program a leendő értékelők számára. Emellett az ügynökségeknek nehézségekbe ütközött, hogy megfelelő előadókat és oktatókat találjanak a képzések lebonyolításához. Az olyan kulcsfontosságú területeken, mint a közös vízümpolitika és az adatvédelem, a szilárd képzési programok hiánya jelentős kompetenciahiányhoz vezetett az értékelők körében.

Sok értékelőnek nemcsak az alapvető szakértelem, hanem a közvetlenül a terepen szerzett gyakorlati tapasztalat is hiányzott. Nem volt meghatározott minimális tapasztalati követelmény sem, ami hozzájárult az értékelők készség-szintjének és felkészültségének következtelenségéhez. Következésképpen ez a változatosság kihatott az értékelések minőségére, mivel az értékelők gyakran erősen támaszkodtak az elméleti keretekre anélkül, hogy a helyszíni értékelésekhez szükséges gyakorlati rálátásuk lett volna.

Gyakori probléma volt, hogy az értékelők túlságosan „merek” vagy a valós végrehajtási igényektől elrugaszkodott kérdéseket tettek fel, ami zavart okozott az értékelések során. A gyakorlatorientáltság hiánya gyakran vezetett ahhoz,

hogy az értékelők olyan elvont kérdésekre összpontosítottak, amelyek nem illeszkedtek a schengeni vívmányok végrehajtásának mindennapi realitásaihoz. Ez a megközelítés gyakran zavarba ejtő volt az értékeltek számára, mivel a kérdések nem mindig a szerepükkel kapcsolatos alapvető feladatokra vagy közvetlen kihívásokra vonatkoztak. Ezen túlmenően az értékelők gyakran megismételték az előre kitöltött kérdőívek kérdéseit, ami az értékelési folyamat elmélyítése helyett inkább csak felesleges többletterheket eredményezett. Ezek az ismétlődő kérdések néha az operatív feladatokban közvetlenül részt nem vevő személyzetnek szóltak, ami tovább rontotta az értékelések relevanciáját és hasznosságát. E kihívásokat súlyosbította, hogy az ügynökségeknek tartósan nehézségekbe ütközött a képzési programok megtartásához szükséges képzett oktatók és előadók biztosítása.

Az uniós ügynökségek bevonása az értékelésekbe szintén kihívást jelentett, mivel (a korábbi Scheval-rendelet esetében) nem volt jogi kötelezettségük arra, hogy megfigyelőt/szakértőt biztosítsanak az értékelésekhez. Az alapjogi tisztviselő megfigyelőként való bevonását szintén nem értékelték kellően hatékonynak, mivel az interjúk valamennyi alanya hangsúlyozta, hogy ezek a megfigyelők több esetben szubjektíven befolyásolták az ellenőrzési folyamatokat, és – szabálytalan – javaslatokat tettek a szakértőknek a jelentés elkészítéséhez.

A félig strukturált interjúk során irányadó kérdéseket tettem fel a megkérdezetteknek a schengeni értékelések második generációjának hiányosságairól szóló bizottsági jelentés tartalmával kapcsolatos véleményükre vonatkozóan. Több interjúalany rámutatott, hogy a Bizottság a jelentésben azonosított problémákat a vezető értékelők számára szervezett több munkaértekezleten is kiemelte. A megkérdezettek egyetértettek abban, hogy a Bizottság jelentése üdvözlendő lépés, mivel a tapasztalatok egyértelműen megmutatták, hogy a schengeni értékelési rendszer reformra szorul. Az Európai Bizottság részéről az interjúalanyok elmondták, hogy a jelentés megírása 2020 elején kezdődött, és a Bizottság és a tagállamok által többször felvetett főbb kérdéseket – különböző szempontokat figyelembe véve – megerősítették. A Bizottság összegzett minden olyan tényezőt a rendszerrel kapcsolatban, amelyről tudomást szerzett, statisztikákkal alátámasztva, hogy megmutassa, melyek a valós operatív és stratégiai problémák és hiányosságok. Az érintett interjúalanyok azonban azt is hozzátették, hogy a Bizottságon belül nem alakult ki konszenzus az ezek kezelésére javasolt megoldásokról, például arról, hogy hogyan lehetne orvosolni a végrehajtás lassú ütemét.

Záró megjegyzések

A schengeni értékelések előző (második) generációja a korábbi 1053/2013/EU tanácsi rendeleten alapult. A Bizottság 2020-ban közzétett jelentése stratégiai mérföldkő volt a schengeni értékelési rendszer első ötéves programja számára, amelyet a 2013-as Scheval-rendelet hozott létre. Az átfogó és összetett jelentés a tagállamok, valamint az uniós szervek és intézmények aktív részvételével készült, és célja a schengeni térség működési hatékonyságának és koherenciájának elemzése volt. Rávilágít a schengeni rendszer koherens működésével kapcsolatos kihívásokra és a tagállamok közötti koordináció szükségességére. Az uniós intézmények és a tagállamok közötti szorosabb együttműködés a következtetlen végrehajtások megszüntetésével és egységes értékelési gyakorlatok bevezetésével hozzájárulhat a schengeni térség jövőbeli fenntartható és hatékony működéséhez. Ezek a fejlesztések hozzájárulhatnak a határok nélküli utazás elvének fenntartásához és az EU belső biztonságának megerősítéséhez.

Az értékelési folyamatok során a tagállamok jelentős munkateherrel szembesültek, különösen a helyszíni látogatásokat követő nyomon követési szakaszban. A helyszíni látogatások és az előzetes kérdőívek közötti eltérések és a szakértői felkészültség hiányosságai tovább bonyolították a helyzetet. Az uniós ügynökségek bevonása problémás volt, és a jelentések elfogadása gyakran hosszadalmasnak bizonyult, ami rávilágított a schengeni értékelési rendszer reformjának szükségességére. A schengeni mechanizmus megújítása kétségtelenül elkerülhetetlenné vált, és a reform 2021-ben el is indult.

Felhasznált irodalom

-
- Balla, J., Vájlók, L., & Kui, L. (2019). Theory and practice of the Schengen Evaluation Mechanism. *Magyar Rendészet*, 19(1), 15–33. <https://doi.org/10.32577/mr.2019.1.1>
- Bocquillon, P., & Dobbels, M. (2014). An elephant on the 13th floor of the Berlaymont? European Council and Commission relations in legislative agenda setting. *Journal of European Public Policy*, 21(1), 20–38. <https://doi.org/10.1080/13501763.2013.834548>
- Borsa Cs. (2020). Egy schengeni értékelés margójára. *Belügyi Szemle*, 68(9), 35–45. <https://doi.org/10.38146/BSZ.2020.9.2>
- Éberhardt G. (2018). A schengeni értékelési rendszer elmélete és gyakorlata: A Szegedi Határrendészeti Kirendeltség szerepe a szárazföldi határok viszonylatában történt bizottsági értékelésben. *Határrendészeti Tanulmányok*, 15(2), 46–63.

- Guild, E., Carrera, S., Vosyliūtė, L., Groenendijk, K., Brouwer, E., Bigo, D., Jeandesboz, J., & Martin-Mazé, M. (2016). *Internal border controls in the Schengen area: Is Schengen crisis-proof?* Department C: Citizens' Rights and Constitutional Affairs Report, European Parliament. Brussels.
- Monar, J. (2014). Justice and Home Affairs. *Journal of Common Market Studies*, 52(S1), 141–156. <https://doi.org/10.1111/jcms.12160>
- Pascouau, Y. (2012). *The Schengen evaluation mechanism and the legal basis problem: Breaking the deadlock*. European Policy Centre.
- Soós, E., & Fejes, Z. (2008). Hungarian experiences of cross-border cooperation. *Fundamentum*, 5, 123–157.
- Ulrich, S., Nøkleberg, M., & Gundhus, H. O. I. (2020). Schengen evaluation: An educational experience—The example of Norway. Politihøgskolen. <https://hdl.handle.net/11250/2650172>
- Wagner, M., Katsiaficas, C., Liebl, J., Hadj-Abdou, L., Dražanová, L., & Jeandesboz, J. (2020). *The state of play of Schengen governance: An assessment of the Schengen evaluation and monitoring mechanism in its first multiannual programme* (Study, Policy Department for Citizens' Rights and Constitutional Affairs, European Parliament).
- Zsákai L. (2022). A Schengen Fórum létrejötte és eredményei: uniós szakpolitikai lépések a schengeni térség megreformálására II. *Határrendészeti Tanulmányok*, 19(1), 95–106.
- Zsákai, L. (2023). A Renewed Schengen Evaluation Mechanism in the Light of the Schengen Reforms. *Magyar Rendészet*, 23(1), 89–100. <https://doi.org/10.32577/mr.2023.1.5>

Alkalmazott jogszabályok

- Az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2016/679 rendelete (2016. április 27.) a természetes személyeknek a személyes adatok kezelése tekintetében történő védelméről és az ilyen adatok szabad áramlásáról, valamint a 95/46/EK irányelv hatályon kívül helyezéséről (általános adatvédelmi rendelet)
- A Bizottság jelentése a Tanácsnak és az Európai Parlamentnek a schengeni értékelési és monitoringmechanizmus működéséről az 1053/2013/EU tanácsi rendelet 22. cikke alapján – Az első többéves értékelési program (2015–2019)
- A Tanács 1053/2013/EU rendelete (2013. október 7.) a schengeni vívmányok alkalmazását ellenőrző értékelési és monitoring mechanizmus létrehozásáról és működéséről, valamint az Állandó Bizottság létrehozásáról szóló, 1998. szeptember 16-i végrehajtó bizottsági határozat hatályon kívül helyezéséről
- A Tanács (EU) 2022/922 rendelete (2022. június 9.) a schengeni vívmányok alkalmazását ellenőrző értékelési és monitoring mechanizmus létrehozásáról és működéséről, valamint az 1053/2013/EU rendelet hatályon kívül helyezéséről

A cikkben szereplő online hivatkozás

URL1: *A Bizottság közleménye az Európai Parlamentnek és a Tanácsnak – Első éves jelentés az uniós külföldi közvetlentőke-befektetés-ellenőrzési mechanizmusról.* <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/?uri=CELEX%3A52020DC0779>

A cikk APA szabály szerinti hivatkozása

Zsákai L. (2025). A schengeni értékelési rendszer második generációjának működése és tapasztalatai. *Belügyi Szemle*, 73(7), 1435–1448. <https://doi.org/10.38146/BSZ-AJIA.2025.v73.i7.pp1435-1448>

Nyilatkozatok

Összeférhetetlenség

A szerző nem jelentett összeférhetetlenséget.

Finanszírozás

A szerző nem kapott pénzügyi támogatást a kutatáshoz, a szerzőséghez és/vagy a cikk publikálásához.

Etikai nyilatkozat

Jelen cikkhez nem kapcsolódik adatkészlet.

Nyílt hozzáférésről szóló tájékoztatás

Jelen cikk a Creative Commons Attribution 4.0 International License (CC BY NC-ND 2.0) (<https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/2.0/>) feltételei szerint publikált Open Access közlemény, melynek szellemében a cikk bármilyen médiumban szabadon felhasználható, megosztható és újraközölhető, feltéve, hogy az eredeti szerző és a közlés helye, illetve a CC License linkje feltüntetésre kerülnek.

Levelező szerző

A cikk levelező szerzője Zsákai Lénárd, aki a Lenard.Zsakai@mfa.gov.hu e-mail címen érhető el.

Mi várható a kihallgatószobában? Szexuális bűnelkövetők kihallgatása

What to expect in the interrogation room? The confession of sex offenders

Lohner Klaudia

doktorandusz, tanársegéd, rendőr főhadnagy
Nemzeti Közszerológati Egyetem,
Rendészettudományi Kar
lohner.klaudia@uni-nke.hu

Bellavics Mária Zsóka

Dr., PhD, tanársegéd
Nemzeti Közszerológati Egyetem,
Rendészettudományi Kar
Bellavics.Maria.Zsoka@uni-nke.hu

Absztrakt

Cél: Jelen tanulmány célja, hogy az általános ajánlásokon túlmutató javaslatokat fogalmazzon meg a szexuális bűnelkövetők kihallgatására vonatkozóan.

Módszertan: A témakör vizsgálata a hazai és nemzetközi szakirodalom feldolgozásával történt, mely a kihallgatásokkal kapcsolatos általános, illetve speciálisan a szexuális bűnelkövetők kihallgatásával kapcsolatos kutatási eredményekre, valamint ezen deliktumtípus elkövetőinek általános és speciális jellemzőire, a szexuális bűnelkövetők típusaira terjed ki. A szakirodalom-kutatás a témakör profilelemzési kapcsolódási pontjainak nemzetközi ismeretetésével zárul.

Megállapítások: A szakirodalom áttekintése alapján a szexuális bűnelkövetők kihallgatását az áldozathoz, elkövetőkhöz és az eljárás lefolytatásához kapcsolódó tényezők is befolyásolhatják. Az eredmények, rávetítve a profilelemzési eljárásokra, azt mutatják, hogy lehetséges és szükséges, hogy a kihallgatásokra vonatkozó kutatások deliktumtípusonként elkülönüljenek, így a szexuális bűnelkövetők kihallgatása is külön kutatási részterületet képez. Az általános tudományos eredményekre alapozott megállapítások azonban nem lesznek elegendőek egy sikeres kihallgatás lefolytatásához, ugyanis azt nagyban befolyásolja az a számos szituatív és pszichés tényező által determinált, egyéni és minden esetben egyedi helyzet, amelyben a kihallgatás történik.

Magyar nyelvű utánakzlés. Jelen cikk angol változata megjelent a Belügyi Szemle 2025. évi 7. számában.
DOI link: <https://doi.org/10.38146/BSZ-AJIA.2025.v73.i7.pp1483-1500>

Érték: A kriminalisztikai szakemberek, illetve a nyomozó hatóság tagjai között egyetértés mutatkozik abban, hogy a vallomás kiemelten fontos bizonyítási eszköz. A kihallgatás tehát meghatározó a büntetőeljárásokban. A profilozók és viselkedéselemző szakemberek már régóta (a profilalkotási tevékenység kialakulása óta) foglalkoznak a kihallgatástaktikai tanácsok megfogalmazásával is, azonban a kutatók csak az elmúlt két évtizedben kezdték el empirikus módszerekkel vizsgálni a kihallgatásokat, az abban részt vevő alanyokat, az alanyok közötti dinamikát, illetve a beismerő vallomást és hamis beismerő vallomást eredményező helyzeteket. Jelen tanulmány abban nyújt hathatós segítséget, hogy egyrésztől körvonalazza azokat a kutatási célokat, melyek hazai adatokon való elvégzése és az eredményeik gyakorlati adaptálása hozzájárulhat a büntetőeljárások sikerességéhez, másrésztől támogatja a szexuális bűnelkövetők kihallgatását végző nyomozók szakmai munkáját.

Kulcsszavak: kihallgatás, kriminalisztika, kihallgatástaktikai tanácsadás, profilalkotás

Abstract

Aim: The aim of the present paper is to provide specific techniques in the support of the interrogation of sex offenders beyond the basic level applying international and domestic empirical findings.

Methodology: The topic was examined by reviewing the empirical findings of interrogation in general, interrogation of sex offenders in particular, and the international and national literature on sex offenders and their typologies. The literature review concludes with an international understanding of the profiling nexus of the topic.

Findings: The literature review suggests that the interrogation of sex offenders may be influenced by factors related to the victim, the offender and the conduct of the criminal procedure. Recent results suggest that the distinction of research on interrogation by type of offence is necessary. Therefore, the interrogation of sex offenders should be treated as an individual field of forensic science. However, results focusing on interrogation only at the general level are not sufficient for practical application. Each interrogation situation is greatly influenced by the individual and unique circumstances of it and the outcome of them is determined by a number of situational and psychological factors.

Value: That is a widely accepted fact by forensic experts that confession is crucial during the investigative process, its significance therefore is unquestionable also during the criminal proceedings. Criminal profilers and behavioural experts have been developing technique of interrogation counselling for decades – since the very beginning of criminal profiling, although the method of interrogation

strategy has only recently been supported by empirical findings. These scientific works primarily focus on aspects of the interrogation such as the dynamics between the participants of the interrogation – including interrogator and the subject, the confession and those factors that may increase the risk of false confessions. The summary and integration of such works may provide practical tools for interrogation strategy.

Keywords: interrogation, forensic science, interviewing advice, criminal profiling

Bevezető

A vallomások (tanú és terhelti vallomás) jelentőségét talán semmi nem mutatja jobban, minthogy ez az egyetlen olyan bizonyítási eszköz, amely a kriminalisztika mind a hét alapkérdésére (mi? hol? mikor? hogyan? ki? kivel? miért?) választ adhat a büntetőeljárásban (Fenyvesi, 2013). Az egész eljárás menetére vonatkozóan meghatározó jelentőséggel bír a tanúk és terhelték nyomozás során tett vallomása, ezért az ezek felvételénél alkalmazandó taktika kidolgozása minden nyomozás alapvető feladata.

Egy amerikai kutatás során New York-i rendőröket kérdeztek meg azzal kapcsolatban, hogy mi a legfontosabb aspektusa a bűnügyi nyomozásnak. A válaszadók többsége a tanúkihallgatást jelölte meg válaszul, illetve az eredmények alapján a nyomozók teljes munkaidejük mintegy 86%-át a tanúk kikérdezésére fordították. A vizsgálatot angol nyomozókkal is megisméltették, hasonló eredménnyel (Sanders, 2003). A vallomások megbízhatósága, pontossága és hitelessége tehát a büntetőeljárás kulcskérdése (Ibolya, 2005).

A kriminalisztika számos ajánlást fogalmaz meg a kihallgatásokra való felkészüléssel, valamint azok lefolytatásával kapcsolatosan (Fenyvesi et al., 2022; Nagygyőr 2022). Azonban nem szabad elfelejtenünk, hogy a kihallgatások menete, dinamikája, célja, specifikumai, kimenetele esetenként (deliktumtípusonként, egyénenként és szituációnként) jelentős mértékben eltérő lehet. A kihallgatásban résztvevők (kihallgató és kihallgatott) egyéni jellemzői és viselkedése jelentős mértékben befolyásolhatják egy kihallgatás eredményességét és kimenetelét. Mindezen túlmenően az egyes bűncselekmény típusok elkövetőinek meglehetnek azok az általános jellegzetességei, melyeket szem előtt tartva eredményesebb kihallgatás folytatható.

Jelen tanulmány célja, hogy az általános ajánlásokon túlmutató javaslatokat fogalmazzon meg a szexuális bűnelkövetők kihallgatására vonatkozóan a nemzetközi és hazai szakirodalom eredményeinek bemutatásán keresztül.

A kihallgatás

A kihallgatás kriminalisztikai értelemben a személyek eljárási szabályokhoz kötött kikérdezésének (vallomásuk megszerzésének) módszere, a vallomás pedig olyan kijelentések sorozata, amelyek – helyesen vezetett kihallgatás esetén – az ügy szempontjából releváns tényekről szóló ismereteket (adatokat) hordoznak (Bócz, 2004).

A kriminalisztikai racionalitás keretei között a nyomozó hatóság nagy autonómiát élvez a szükségesnek mutakozó nyomozási cselekmények – például kihallgatások – sor- és időrendjének megállapítása terén. Mindazonáltal azt, hogy kit, milyen minőségben hallgathat ki, aszerint kell meghatározni, hogy az illető az események menetében az aktuális verzió szerint milyen szerepet játszott, és e szerepnek mi az anyagi büntetőjogi minősítése. A 2017. évi XC. törvény a büntetőeljárásról (Be.) 168. § (1) bekezdése szerint tanúként azt lehet kihallgatni, akinek a bizonyítandó tényről tudomása lehet. Ezzel szemben, aki a hatóság által ismert adatok szerint megalapozottan gyanúsítható bűncselekmény elkövetésével, azt a hatóság – a Be. 385. § (1) bekezdése szerint – gyanúsítottként kezeli (Bócz, 2015).

A kihallgatásokra vonatkozó hazai kriminalisztikai szakirodalom (és ajánlások) jellemzően – a teljesség igénye nélkül – az alábbi fő témakörökre terjed ki: (1) a kihallgatás fajtái, mely megkülönbözteti a terheltek, tanúk és sértettek kihallgatási specifikumait; (2) a kihallgatás speciális fajtái, mint a szembesítés, helyszíni kihallgatás, és a felismertetésre bemutatás; (3) a kihallgatás szakaszai: a kihallgatásokra való felkészülés, a kihallgatás megkezdése, érdemi kihallgatás, a kihallgatás eredményeinek rögzítése, menet közbeni, illetve utólagos kiértékelése; (4) kérdéstípusok; (5) kriminálpszichológia kihallgatások során történő alkalmazása; (6) speciális alanyok kihallgatása (gyerekek, fiatakorúak); (7) műszeres vallomás-ellenőrzés; (8) speciális kihallgatási módszerek és technikák (Fenyvesi et al., 2022; Bárány, 2015; Petőfi & Tóth, 2015).

A kriminálpszichológia kihallgatásokkal foglalkozó területe igen összetett az általa vizsgált jelenségek mentén. Ezek közül kiemelendő a memória, a tanúk, illetve terheltek tipológiája, a sértettek, ezen belül is különösen a gyermekek, fiatakorúak, nők vallomásai, a terheltek típusai, és a tagadástól a beismerésig vezető lélektani folyamat, illetve a hamis beismerés okai (Fenyvesi et al., 2022).

Beismerő vallomás

Klockars és Mastrofski (1991) kutatásában kitér arra, hogy a bűnösség megállapítását (az angolszász jogrendszerben) az alábbiak közül legalább

egynek alá kell támasztania: a bűnösséget bizonyító tanúvallomás, tárgyi bizonyíték vagy beismerő vallomás. A nemzetközi empiria azt sugallja, hogy az esetek 8–33%-ában a gyanúsítottak bűnössége csak a beismerő vallomás alapján bizonyítható (Baldwin & McConville, 1980; Irving & McKenzie, 1989; Leo, 1996; Vennard & Williams, 1980; Wald et al., 1967; Beauregard et al., 2010). Angliában a gyanúsítottak mintegy 60%-a tesz vallomást a rendőrségen a kihallgatás során, míg az USA-ban ez az arány körülbelül 45% (Gudjonsson, 2006).

Beauregard és munkatársai (2010) szerint a kihallgatások során tett beismerő vallomások esélyét szignifikáns mértékben növelik a következő tényezők: (a) a gyanúsítottak hajlandósága a kommunikációra; (b) erős bizonyítékok rendelkezésre állása; (c) kihallgatási stratégiák alkalmazása (például erkölcsi igazolás, bókók és az esetleges ellentmondások azonosítása); (d) a nyomozók által mutatott megerősítő attitűd (például empátia, tisztelet és türelem) (Beauregard et al., 2010).

A bűncselekmények bizonyos kategóriáiban – például a vagyoni elleni bűncselekmények (Mitchell, 1983; Neubauer, 1974) és egyes kevésbé súlyos deliktumok kapcsán (Evans, 1993; Leo, 1996) – a terheltek nagyobb valószínűséggel tesznek vallomást. Pozitív kapcsolatot találtak továbbá az olyan szociodemográfiai tényezők esetében is, mint a női nem, fiatalabb életkor (Baldwin & McConville, 1980) és a kaukázusi rassz (Pearse et al., 1998; St-Yves & Pellerin, 2002). Egyes kriminológiai és pszichológiai karakterisztikák esetében is nőhet a kihallgatás sikeressége, úgy mint a letartóztatást közvetlenül megelőző szerhasználat (Pearse et al., 1998), az eseménytelen bűnelkövetői előélet (Moston et al., 1992), és az introvertált személyiségjegyek (Gudjonsson, 1999; Beauregard et al., 2010).

Az irodalom alapos áttekintése azonban számos ellentmondó megállapítást is feltár. Például egyes tanulmányok nem találtak szignifikáns összefüggést az elkövető életkora és a beismerő vallomások aránya között (Moston et al., 1992; Neubauer, 1974). Sőt, bár a legtöbb tanulmány negatív összefüggést talált a korábbi elítélések és a vallomás valószínűsége között (Neubauer, 1974), néhány kutatás ennek az összefüggésnek pont az ellenkezőjét igazolta (Baldwin & McConville, 1980; Beauregard et al., 2010).

Ahogy Fenyvesi Csaba a *Kriminalisztika* című szakkönyv kihallgatásokkal foglalkozó fejezetében is említi (Fenyvesi et al., 2022), a kriminálpszichológia és a kriminalisztika foglalkozik a tanúk, terheltek tipológiáival és a vallomásokat befolyásoló tényezőkkel, a beismerő vallomáshoz vezető úttal és a tagadás jelentésével. A jelen tanulmány a továbbiakban kizárólag a szexuális bűnelkövetők kihallgatási specifikumaira koncentrál. De kik is a szexuális bűnelkövetők, mit érdemes tudnunk róluk és az őket érintő kihallgatási helyzetekről?

A szexuális bűnelkövetők

A szexuális bűnelkövető – bűnelkövető jellegéből fakadóan – elsősorban jogi kategória (Grady, 2009), azaz egy adott ország büntető törvénykönyvében rögzített magatartási kör, mely jelentősen eltérő az egyes országok jogi terminológiáiban. Akárcsak a bűnelkövetők egésze, úgy a szexuális bűnelkövetők is nagyon heterogén csoportot alkotnak kriminológiai és pszichológiai értelemben egyaránt. A különböző típusoknak emellett jelentősen eltérő mintázata van az áldozat életkora, ismeretségi szintje és az erőszak alkalmazásának szintje stb. szerint is. A magyar nyilvántartásban szexuális bűnelkövetőként – minden ilyen tartalmú bűncselekményt beleértve – 2021 októberében a teljes fogvatartotti populáció 5,8%-a volt nyilvántartva (elítélte és letartóztatotti létszámmal együtt) (Somogyvári, 2022).

A 2012. évi C. törvény a Büntető Törvénykönyvről (Btk.) XIX. fejezete tartalmazza a nemi élet szabadsága és nemi erkölcs elleni bűncselekményeket: szexuális erőszak, szexuális kényszerítés, szexuális visszaélés, vérfertőzés, kerítés, prostitúció elősegítése, kitarthatóság, gyermekprostitúció kihasználása, gyermekpornográfia, szemérem sértés. Az erőszakos szexuális bűncselekmények aránya igen magas a bűncselekménycsoporton belül: 89,6%. Az áldozatok kevesebb mint fele felnőtt áldozat (47%), tehát az erőszakos szexuális bűncselekményt elszenvedők között jellemzőbb a fiatalos áldozat. Tovább bontva az áldozatok életkorát, megállapítható, hogy az elkövetők közel harmadának (32,2%) volt gyermekkorú, vagyis 14 éven aluli áldozata. Fontos azonban megjegyezni, hogy a hazai szabályozás alapján erőszakosnak tekintjük a 12 éven aluli áldozat sérelmére elkövetett bűncselekményeket akkor is, ha azokban erőszakos jelleg vagy genitális szexuális cselekmény nem jelenik meg (Somogyvári, 2022).

Szexuális bűnelkövetők típusai

Craig és munkatársai (2006) a szexuális és az erőszakos elkövetői jellegzetességeket vetették össze a fennmaradó összes deliktum kapcsán tapasztalhatók. A három csoport között jelentős különbségeket fedeztek fel. Az erőszakos elkövetők nagyobb valószínűséggel mutattak kóros személyiségjegyeket, mint a szexuális bűnözők. Az erőszakos elkövetőket pszichopátiás és agresszív vonások jellemezték. Ez összhangban van Chantry és Craig (1994) véleményével is. Vizsgálatukban a szexuális bűnelkövetőket általánosságban magas hazugságskála és zárkózottság jellemezte, amely megegyezik Curnoe és Langevin (2002), valamint Chantry és Craig (1994) eredményeivel.

A szexuális bűnelkövetők tehát bizonyos jellemzőikben különböznek az erőszakos és nem erőszakos, egyéb bűncselekmények elkövetőitől. E megállapítások azt sugallják, hogy kihallgatásuk során is célszerű lehet ennek megfelelően kezelni őket. Ezen túlmenően a szakirodalom, a jog, így a rendőri gyakorlat is a szexuális bűnelkövetők tekintetében is számos típust különít el.

A nemzetközi empiria elkülöníti egymástól a gyermekmolesztálókat és az erőszaktevőket, mely gyakorlat figyelmen kívül hagyja a két csoport közti, sokszor jelentős átfedést (Beauregard, 2010). Továbbá gyakorta külön típusba sorolja – a gyermekmolesztálókon és erőszaktevőkön túl – a parafilák típusait, az online vagy fizikai térben elkövetett szexuális cselekményeket, a fiatalkorúak vagy felnőttkorúak, illetve a nők vagy férfiak által elkövetett szexuális cselekményeket (Manlove & Terry-Humen, 2007). Shannon Lynn Vettor 2011-es doktori értekezésében a gyermekek szexuális zaklatói, erőszaktevők, nem sorozatos szexuális gyilkosok, szadista szexuális bűnelkövetők, sorozatos szexuális gyilkosok típusokat különítette el. Azon túlmenően, hogy az itt felsorolt csoportokat nem szerencsés homogénként kezelni (például az erőszaktevőket gyakran differenciálják az elsődleges motiváció alapján), a tipológiák nem zárják ki egymást, mivel a szexuális bűnelkövetők nem mindig specializálódnak egy bizonyos típusú elkövetési módra. Az ezzel kapcsolatos vizsgálatok elősorban a gyermekekkel kapcsolatos szexuális cselekményekre terjednek ki.

Heil, Ahlmeyer és Simons azt találták, hogy a vizsgálatukban részt vevő, felnőtteket szexuálisan zaklató elítéltek 52%-a elismerte, hogy szexuálisan molesztált gyermekeket, és a gyermekeket molesztáló elítéltek 78%-a számolt be felnőttekkel való visszaélésről (Heil et al., 2003). Azok az elkövetők, akik velük rokonsági viszonyban élő gyereket molesztáltak, az elítélés után beismerték, hogy olyan gyermekkorú áldozataik is voltak, akikkel nem álltak rokoni viszonyban (Heil et al., 2003). A tipológiákat tehát leginkább úgy lehet megérteni, mint egy kontinuumot, nem pedig különálló, egyedi és teljesen elkülönülő kategóriákat (Robertiello & Terry, 2007).

Az erőszaktevők megkülönböztetése esetében a kutatások jellemzően a következő jellemzőket vizsgálják: (1) a motiváció szexuális jellege; (2) szexuális motiváció esetében a szadista jegyek jelenléte; (3) a nem szexuális motiváció kapcsán a harag vagy a kontroll szükségletének jelenléte; (4) a cselekmény tervezett, illetve impulzív jellege (Robertiello & Terry, 2007).

Az elmúlt évtizedekben számos erőszak-tipológiát fejlesztettek ki (például Groth & Birnbaum, 1979; Knight & Prentky, 1990; Polaschek et al., 2001), és szinte minden tipológiában három alapvető típus figyelhető meg: a szadista, a dühös és az opportunisták elkövetők (Proulx & Beauregard, 2009; Beauregard, 2010).

A szadista szexuális agresszor gondosan megtervezi a cselekményt. Az elkövető deviáns szexuális fantáziája direkt befolyásolja mind a helyszín megválasztását, mind az áldozat típusát. A kategóriába eső elkövető a bűncselekmény kezdeti szakaszában elrabolja az áldozatot, fogva tartja, nem egyszer megkötözve és elzárva. Teljes kontrollja alá vonja az áldozatot, és különféle szexuális cselekményekre kényszeríti. Egyes esetekben megkínózhatja és megcsonkíthatja egyes intim testrészeit. Ez az elkövetői típus gyakran verbálisan és fizikailag is megalázza a sértetet. A sérülés általában súlyos, illetve a cselekmény gyilkossággal is végződhet.

A második típusba eső szexuális agresszorok a nőkkel szembeni heves haragról és bosszúvágyról számolnak be a bűncselekményt megelőző órákban (Beauregard & Proulx, 2002; Groth & Birnbaum, 1979; Knight & Prentky, 1990; Proulx et al., 1999). Az elkövetések nem előre megfontoltak, és az áldozat személye is esetleges. Általában hirtelen, váratlanul támadják meg áldozatukat, és az ilyen szélsőséges erőszak általában súlyos testi sérülést eredményez.

A szakirodalom számontartja az opportunistá elkövetői kategóriát is a szexuális erőszak kapcsán (Knight & Prentky, 1990; Proulx et al., 1999). A cselekmény idejében a tettesek jellemzően tudatmódosítószer hatása alatt állnak, melynek következtében viselkedésük gátlástalan. Az opportunistá típusú agresszorok körében gyakoriak a pszichopátiás személyiségvonások, úgy mint az egocentrizmus, empátiátlanság és a másokkal szembeni tisztelet hiánya. Az opportunistá szexuális agresszor nem tervezi meg bűncselekményét, és nem választ ki áldozatot meghatározott kritériumok szerint. Támadása szituációs tényezők által kiváltott impulzív, ragadozó jellegű cselekedet.

Számos kutató foglalkozik még a szexuális erőszaktevők és a szexuális gyilkosok közötti különbségekkel. Fejlődéslélektani szempontból azt találták, hogy a szexuális gyilkosok az erőszaktevőkkel ellentétben gyakrabban kerülnek ki elszigetelt társadalmi csoportokból, illetve gyermekként jellemző a kortárs baráti és romantikus kapcsolatok hiánya, illetve a szociális izoláció vagy kirekesztettség érzésére (Oliver et al., 2007; Proulx, 2009; Beauregard et al., 2007). A szexuális gyilkosok esetében gyakrabban fordul elő jellemzően az apa részéről mutatott családon belüli erőszak (Langevin et al., 2004), és mind szexuális, mind fizikai bántalmazás (Milsom et al., 2003).

A szexuális gyilkosok nagyobb arányban mutattak antiszociális személyiségzavart, mint a szexuális erőszaktevők (Langevin, 2003; Proulx et al., 2007), jól lehet mindkét csoportban kisebb volt a személyiségzavar prevalenciája, mint az egyéb deliktumok esetében (Proulx et al., 2007). Azt is megállapították, hogy náluk gyakrabban fordulnak elő parafilák, mint például a szadizmus és a transzvesztizmus, mint az erőszaktevőknél. A nemi erőszakot elkövetők és a szexuális gyilkosok általában eltérő bántalmazási múlttal rendelkeztek, és a szexuális

gyilkosok korábban kezdték elkövetői pályafutásukat, mint az erőszaktevők (tinédzser koruk elején vagy közepén) (Langevin, 2003), és körülbelül húszéves korukra követték el első szexuális gyilkosságukat (Langevin, 2003).

A szexuális bűnelkövetők tipológiáit, úgy mint Groth és munkatársai (1977) és Lanning (1995) osztályozásait, az FBI kutatói kibővítették és nyomozati célokra adaptálták (Robertiello & Terry, 2007). A szexuális bűnelkövetők osztályozási sémái – amellet, hogy képet adnak a valószínűsíthető elkövetőről – hasznosak lehetnek az elkövetők kihallgatásának előkészítése szempontjából. Lehetővé teszik a nyomozók számára, hogy felkészüljenek az elkövetők érzelmi gyengéire és erősségeire, illetve értelmezhetőbbé teszik számukra az elkövetői viselkedést (Napier, 2010; Beauregard et al. 2017). Beauregard és Mieczkowski 2012-es tanulmányukban 624 szexuális bűnöző elemzése alapján arra az eredményre jutottak, hogy a szexuális bűnözők típusától függően egyes jellemzők kapcsolatot mutatnak a rendőrségi kihallgatás során tett vallomás valószínűségével (Beauregard & Mieczkowski, 2012).

Szexuális bűnelkövetők kihallgatása

Kihallgatási taktikák kiemelt jelentősége

Általánosságban megállapítható, hogy a szexuális elkövetők kisebb eséllyel ismerik be a cselekményüket, mint a nem szexuális elkövetők (Kebbell et al., 2006). A kutatók becslése szerint az elkövetők 42–76 %-a tesz beismerő vallomást, amikor kihallgatásra kerül sor (Moston et al., 1992; Baldwin, 1993; Bull, 2006). A legtöbb, más deliktumtípustól eltérően a szexuális bűncselekmények általában személyes körülmények között történnek: kevés a szemtanú, ha egyáltalán van, ezért a személyi bizonyítási eszközöket tekintve az eljáró hatóságok az áldozat szavára támaszkodhatnak az elkövetőjével szemben (Beauregard & Mieczkowski, 2011). Továbbá a szexuális bűncselekmények objektív súlyossága is gátolhatja a beismerést (St-Yves, 2013), mivel jelentős, a társadalmi megbélyegzéstől való félelmet vonnak maguk után (St-Yves & Deslauriers-Varin, 2009). Végül, a szexuális bűnelkövetők gyakrabban tapasztalnak megaláztatást a kihallgatás során, ami szintén hozzájárulhat ahhoz, hogy vonakodnak bevallani bűntetteiket (Holmberg & Christianson, 2002; Beauregard & Mieczkowski, 2011).

A szexuális elkövetők részéről mutatott, a beismerővallomással kapcsolatos vonakodás egyes kihallgatási stratégiák hatására jelentős mértékben csökken (Sigurdsson & Gudjonsson, 1994; Beauregard et al., 2017). Ezért a szexuális bűncselekményekkel összefüggésben fontos feltárni, hogy milyen

bűncselekmény-specifikus tényezők segíthetik elő az elkövetőknek azt a döntését, hogy vallomást tegyenek a rendőrségen (Beauregard et al., 2017).

Vallomástételi specifikumok

St-Yves és Pellerin (2002) egy 496 kanadai szexuális bűnelkövetőt vizsgáló tanulmányában arra a következtetésre jutott, hogy nagyobb valószínűséggel vallották be a cselekmény elkövetését azok a gyanúsítottak, akik a kaukázusi rasszba tartoztak, egyedülállók, magasabb IQ-val rendelkeztek, büntudatot éreztek, dependens személyiség jegyeket mutattak, vagy akik nem erőszakos szexuális bűncselekményt követtek el. Gudjonsson és Sigurdsson (2000) kifejezetten az áldozattal kapcsolatos tényezők és a vallomás közötti összefüggést vizsgálták. Tanulmányukban a személyiséget, az alkohol szerepét és a beismerési arányt hasonlították össze felnőttek és gyerekkorúak sérelmére erőszakot elkövetők csoportjaiban. Különösen fontos volt az a megállapításuk, hogy a gyermek áldozatok szexuális agresszorai nagyobb valószínűséggel tettek vallomást a tárgyaláson, mint a felnőtt áldozatokat megtámadók, vagy az erőszakos elkövetők (Gudjonsson & Sigurdsson, 2000; St-Yves & Pellerin, 2002).

Beauregard és munkatársainak eredményei (2010) szerint azok a szexuális bűnelkövetők, akik fiatalok, képzettek és introvertáltak voltak, és akik korábban ismeretlen férfi áldozatot céloztak meg, illetve nem kriminogén környezetből származtak, nagyobb valószínűséggel vallották be a bűncselekményüket. Továbbá a szexuális bűnelkövetők, akik mind éjjel és mind nappal is követtek el bűncselekményt, nagyobb eséllyel tettek beismerő vallomást.

A tanulmányok ellentmondásos eredményekről számoltak be az életkor és a beismerő vallomás kapcsolatát illetően, a többség szerint azonban az életkor negatívan korrelál a beismerési hajlandósággal. Továbbá az introvertált személyiségű szexuális bűnelkövetők nagyobb valószínűséggel vallották be bűncselekményüket a rendőrségi kihallgatás során.

Gudjonsson (2003) tanulmánya szerint a korábban elítélt elkövetők nagyobb valószínűséggel ismerik és érvényesítik törvényes jogait a kihallgatás során, és így gyakrabban konzultálnak ügyvédekkel, akik azt tanácsolhatják nekik, hogy ne vonódjanak kommunikációba az eljáró nyomozókkal. Emellett a korábban már elítélt elkövetők nagyobb valószínűséggel ismerik az önvádoló vallomások következményeit, és igyekeznek elkerülni azokat. Végül, ezek az elkövetők nagyobb valószínűséggel ismerik a rendőrségi környezetet és a kihallgatásokat, ami segíthet nekik ellenállni az őrizetbe vételük során alkalmazott rendőrségi stratégiákkal szemben (Gudjonsson, 2003). Pearse és munkatársai (1998) eredményei azt mutatják, hogy nem a korábbi elítélések kapcsolódnak

negatívan a beismeréshez, hanem inkább a korábbi börtöntapasztalatok. Tapasztalataik szerint a korábbi ítéletek jellege különös jelentőséggel bír. Beauregard és munkatársai (2010) arra a megállapításra jutottak, hogy az ügyvéddel rendelkező gyanúsítottak esetében a büntetett előéletnek szignifikáns hatása volt a vallomástételre. A büntetlen előéletű (de ügyvéddel rendelkező) gyanúsítottak mintegy 40%-a beismerő vallomást tett, a gyanúsítottak 35%-a tagadta a vádat, a fennmaradó 25% pedig sem be nem ismerte, sem nem tagadta. Ha a gyanúsított rendelkezett büntetett előélettel, egészen más kép alakult ki. Ezeknek a gyanúsítottaknak csak 25%-a ismerte el a vádat, 48%-uk tagadta azt, 27%-uk pedig sem be nem ismerte, sem nem tagadta (Moston et al., 1992). Ezek az eredmények arra utalnak, hogy bár fontos a különböző tényezők kontrollálása (Pearse et al., 1998), elengedhetetlen az azok között fennálló kölcsönhatások figyelembevétele (Moston et al., 1992). Sajnos Moston és munkatársai módszertana nem tette lehetővé több kölcsönhatás egyidejű vizsgálatát (Beauregard et al., 2010).

Gudjonsson és Petursson (1991) szerint elképzelhető, hogy a neurotikus személyek kevésbé képesek megbirkózni a kérdezési nyomással, mint a stabilabb személyiségű egyének vagy az extrovertáltabb gyanúsítottak. Így az utóbbi típusba eső (azaz antiszociális, narcisztikus, impulzív és borderline jegyeket mutató) szexuális bűnelkövetők kisebb valószínűséggel vallották be bűncselekményüket, mint a szorongónak, érzelmesnek és alacsony önértékeléssel rendelkezőnek leírható neurotikus egyének.

Bizonyos kutatások az áldozatok specifikumait is vizsgálták a beismerés függvényében. Azok a szexuális bűnelkövetők, akik korábban ismerték áldozatukat, kisebb valószínűséggel vallották be bűncselekményüket, mivel az elkövetővel való kapcsolat megléte felvetheti a szexuális tevékenység során a konszenzus kérdését (Myers & Hagan, 1979). A szexuális bűnözők ezt a védekezési vonalat felhasználhatják az áldozat vallomásának megcáfolására, remélve, hogy a kihallgatás során befolyásolni tudják a rendőröket. Hasonlóan a kriminogén környezetből való származásnak a ténye is felhasználható az elkövető részéről arra, hogy kétséget ébresszen az eljáró rendőrökben. Így elmondható, hogy a beismerés valószínűségét ugyanúgy befolyásolja az áldozat elkövetőhöz fűződő kapcsolata, mint az áldozat deviáns környezetből való kiválasztása (Beauregard et al., 2010).

Összegzés

Ahogy láthattuk a kutatási eredmények alapján számos tényező befolyásolhatja a beismerő vallomást, melyet – a sorra vett kutatások alapján – az alábbiak szerint lehet csoportosítani.

1. számú táblázat

Vallomások befolyásoló tényezők összegzése a szakirodalom alapján

Beismerő vallomást befolyásoló tényezők
1. Az áldozathoz köthető tényezők: a) áldozatok kora: felnőtt vagy gyerek, b) áldozat-elkövető kapcsolata, c) áldozat kriminogén környezetből származik-e.
2. Az elkövetőhöz köthető tényezők: a) kriminális előzmények, b) extrovertált vagy introvertált terheltség, c) elkövető kriminogén környezetből származik-e, d) erőszakos volt-e a cselekmény végrehajtása, e) munkahely megléte, f) IQ, g) büntudat érzése, h) addiktológiai érintettség.
3. Az eljárás körülményeihez és lefolytatásához köthető tényezők: a) ügyvéd jelenléte, b) bizonyítékok erőssége, c) kihallgató attitűdje, d) kihallgatási taktikák és stratégiák alkalmazása.

Forrás. A szerzők saját szerkesztése.

A szexuális bűnelkövetők vallomásával foglalkozó legtöbb tanulmány konkrét kihallgatási stratégiákat javasolt az ilyen típusú bűncselekményt elkövetőkkel szemben (Bowling & Resch, 2005; Ellis, 1954; Gudjonsson, 2006; Hershkowitz et al., 2004; Kebbell et al., 2006; Merrill, 1995; Connor & Carson, 2005; Oxburgh et al., 2006; Beauregard et al., 2010).

A személyek egyedisége miatt azonban nem lehet általános, minden kihallgandó személyre illeszkedő kihallgatási taktikát meghatározni, és ugyanez igaz a vallomások értékelésére is. Csak az általános pszichés folyamatok lesznek érvényesek minden emberre (például emlékezés, gondolkodás, érzelmi élet alaptörvényei), az egyénre jellemző egyedi sajátosságokat (gondolati tartalmát, konkrét érzelmét, erkölcsét, ízlését) nem lehet mindenkiére érvényesnek tekinteni (Fenyvesi et al., 2022). Tehát minden esetben nélkülözhetetlen az egyén és a konkrét szituáció alapos vizsgálata – a körülményekhez mérten. Ez azt jelenti, hogy jelen tanulmányban szereplő megállapításokat és eredményeket is ezekhez az egyedi, gyakorlati vizsgálódásokhoz kell igazítani, és a megfelelő módon felhasználni, hogy orientálják a kihallgatásokra történő felkészüléseket.

Ebben nemcsak további kutatások lefolytatása, hanem speciális szakemberek alkalmazása is a nyomozók segítségére lehet. Ilyenek lehetnek bizonyos szakértők, illetve a profilalkotással, viselkedéselemzéssel foglalkozó szaktanácsadók.

Nyomozástámogató módszerek és profilalkotás

Beauregard és munkatársai (2010) szerint a beismerés egyik fő akadályja az elkövető személyiségprofilja. Az introvertált profilú szexuális bűnelkövetők esetében úgy tűnik, hogy az önbecsülés elvesztése, a szégyen és a megaláztatás a fő gátló tényezők, míg az extrovertált elkövetők esetében a személyes következmények az imázsukat és a hírnevüket illetően. A kihallgatóknak meg kell tanulniuk, hogyan lehet ezeket a gátló tényezőket megszüntetni, ha beismerő vallomást akarnak szerezni (St-Yves, 2013).

Eric Beauregard, Irina Busina és Jay Healey (2017) tanulmánya volt az első, amely mind az áldozat, mind az elkövető profilját megvizsgálta annak érdekében, hogy felmérje az áldozat-elkövető profil kombinációkat és azok vallo máshoz kapcsolódási pontjait. Olyan empirikus módszerrel felállított profilokat vizsgáltak, melyeket az esetek jellemzői alapján állítottak fel, és megvizsgáltak annak céljából, hogy ezek a profilok hogyan hasznosulnak a szexuális bűncselekmények nyomozása során felállított kihallgatási stratégiák alkalmazásakor. A 624 bebörtönzött szexuális bűnözőből álló mintában az eredmények azt mutatták, hogy bizonyos elkövető-áldozat profilok összefüggnek a beismerés nagyobb valószínűségével a kihallgatások során.

Napier (2010) szerint a szexuális bűncselekmények kivizsgálásának megfelelő alapját a helyszín adatainak alapos elemzésével és a viselkedésorientált interjúval kell kezdeni, ahol az áldozattól az elkövető tetteinek leírását kéri (például a közeledés módja, a sértett irányítása, fizikai erő alkalmazása, a sértett ellenállása, az elkövető reakciója a sértett ellenállására, a szexuális cselekmények típusa és sorrendje).

A szexuális bűncselekmények nyomozásának második legfontosabb vizsgálata a viktimológia értékelése (Napier, 2010). Az áldozattal kapcsolatos információk beszerzése alkohol vagy kábítószer használatáról, biztonság tudatáról, szexuális szokásairól és asszertivitásáról segíthet az elkövetői profil kialakításában, mivel lehetővé teszi a nyomozók számára, hogy jobban megértsék az áldozat viselkedését, annak kiválasztását és az elkövető motivációját (Napier, 2010; Beauregard et al., 2017).

Emellett a tetthelyi viselkedés és az elkövető jellemzőinek felhasználása segíthet a nyomozótiszteknek abban, hogy meghatározzák a kihallgató személyét, a kihallgatás helyét, annak optimális környezetét, mely a legalkalmasabb az adott interjúalany számára, illetve azt, hogy milyen érzelmi felhívásokkal lehet a leghatékonyabban megközelíteni azt (Beauregard et al., 2017).

Kutatási igények

A jelenlegi kutatások azt mutatják, hogy az objektív fizikai bizonyítékok nem feltétlenül jelentenek megbízható alapot az elkövető bűnösségének megállapításához a szexuális erőszakkal kapcsolatos nyomozások során (Horvath & Meesig, 1996). Végso soron ez azt jelenti, hogy objektív bizonyíték vagy megerosito tanuvallomasok hiányaban a szexuális támadással kapcsolatos ügyek megoldása az áldozat szavára támaszkodik az elkövető szavával szemben. Ilyen esetekben az elkövető beismerő vallomása lehet az ideális, és néha az egyetlen bizonyíték a bűnösségre. A beismeréssel kapcsolatos kutatások többsége azonban olyan tényezőkre fordít figyelmet, mint a személyes sebezhetőség, vagy magának a kihallgatásnak a kontextuális tényezői (például kihallgatási stílus, bizonyítékok elérhetősége, védőügyvéd elérhetősége stb.). Mivel nem értjük, hogy az egyéni sebezhetőségen és a kihallgatás kontextusán túl milyen tényezők vezetnek beismeréshez, olyan kutatásokra van szükség, amelyek arra összpontosítanak, hogy mi befolyásolja a gyanúsítottak bűnösségének beismerésére vonatkozó döntését (Beauregard et al., 2017).

A bűnüldöző hatóságoknak figyelembe kell venniük a kihallgatást megelőző kontextust, a bűncselekmény körülményeit, valamint az elkövető egyéni jellemzőit, amikor a gyanúsított kihallgatására készülnek. Ezek az eredmények fontos következményekkel járnak az elkövetői profilalkotás és a gyanúsítottak profiljának a konkrét kihallgatási stratégiákkal való összekapcsolásának lehetősége szempontjából, a beismerés megszerzése valószínűségének javítása érdekében.

Beauregard, Busina, és Healey (2017) szerint olyan kutatásokra van szükség, melyek célja: (1) olyan gyanúsított profilok létrehozása, amelyek a szexuális támadások kivizsgálása szempontjából releváns szexuális bűnözői jellemzőkön alapulnak, és empirikusan kapcsolódnak a szexuális bűnözők beismeréséhez; (2) olyan áldozati profilok létrehozása, amelyek az elkövetők áldozatválasztási stratégiájának szempontjából releváns tényezőkön alapulnak, és empirikusan kapcsolódnak a szexuális bűnözők vallomásra vonatkozó döntéseihöz a kihallgatás során; (3) mind az áldozati, mind az elkövetői profilok vizsgálata annak érdekében, hogy felmérjék a fontosabb áldozati és elkövetői profilkombinációkat és a vallomáshoz vezető valószínűségüket; (4) lehetséges kihallgatási stratégiákat javasoljanak a különböző elkövető-áldozat profilkombinációkhoz, amelyeknek gyakorlati következményei lehetnek a szexuális erőszakkal kapcsolatos nyomozásokra vonatkozóan.

Az eredmények gyakorlati hasznosulása

Egyes tényezők kutatási eredmények alapján nagyban befolyásolják egy kihallgatás kimenetelét (lásd 1.számú táblázat). Összességében megállapíthatjuk, hogy eddig egyetlen olyan kutatás sem született, amely minden általános kihallgatási helyzetet befolyásoló tényezőt figyelembe venne. Azonban a tanulmányban hivatkozott kutatások eredményei iránymutatással szolgálhatnak a szexuális bűnelkövetők kihallgatására, és további kutatások lefolytatására vonatkozóan is ötleteket adhatnak.

Talán nem is képezhető le a komplex és teljes kihallgatási szituáció tudományos eszközökkel, hiszen szinte végeláthatatlan azoknak a lehetséges faktoroknak a száma, amelyek egy adott szituációt befolyásolhatnak. Azonban a tudományos eredmények nagyban hozzájárulhatnak ahhoz, hogy kiszámíthatóbbá tegyék a kihallgatások kimenetelét (például milyen bűncselekménytípusok esetén, milyen profilú, vagy milyen típusba sorolható gyanúsítottak esetében milyen valószínűsége van a beismerő vagy hamis beismerő vallomásnak), továbbá, hogy ajánlásokat fogalmazzanak meg az alkalmazandó kihallgatási metódusokkal, taktikákkal és a gyanúsítottak megközelítésével kapcsolatban (például megértő kontra támadó kihallgatói attitűd), illetve a profilalkotással és nyomozástámogatással, kihallgatástaktikai tanácsadással foglalkozó szakemberek számára olyan értékes információkkal szolgáljanak, melyek javíthatják a munkájuk eredményességét és támpontokat adnak az egyébként minden esetben egyedi helyzetek és szituációk kiértékelésére.

Felhasznált irodalom

- Baldwin, J., & McConville, M. (1980). *Confessions in crown court trials* (Vol. 5). HM Stationery Office.
- Bárány B. (2015). A büntetőeljárás kihallgatás és meghallgatás összehasonlítása. *Belügyi Szemle*, 63(2), 93–114. <https://doi.org/10.38146/BSZ.2015.2.4>
- Beauregard, E., & Proulx, J. (2002). Profiles in the offending process of nonserial sexual murderers. *International Journal of Offender Therapy and Comparative Criminology*, 46(4), 386–399.
- Beauregard, E. (2010). Rape and sexual assault in investigative psychology: the contribution of sex offenders' research to offender profiling. *Journal of Investigative Psychology and Offender Profiling*, 7(1), 1–13. <https://doi.org/10.1002/jip.114>
- Beauregard, E., Deslauriers-Varin, N., & St-Yves, M. (2010). Interactions between factors related to the decision of sex offenders to confess during police interrogation: A classification-tree approach. *Sexual Abuse*, 22(3), 343–367.

- Beauregard, E., & Mieczkowski, T. (2011). Outside the interrogation room: The context of confession in sexual crimes. *Policing: An International Journal of Police Strategies & Management*, 34(2), 246–264.
- Beauregard, E., & Mieczkowski, T. (2012). From Police Interrogation to Prison: Which Sex Offender Characteristics Predict Confession? *Police Quarterly*, 15(2), 197–214. <https://doi.org/10.1177/1098611112442814>
- Beauregard, E., Busina, I., & Healey, J. (2017). Confessions of sex offenders: extracting offender and victim profiles for investigative interviewing. *Journal of Criminal Psychology*, 7(1), 13–28. <https://doi.org/10.1108/jcp-10-2016-0031>
- Bócz E. (Szerk.) (2004). *Kriminalisztika II*. BM Duna Palota és Kiadó.
- Bócz E. (2015). Krimináltaktika, kihallgatás, jegyzőkönyv. *Belügyi Szemle*, 63(2), 115–121. <https://doi.org/10.38146/BSZ.2015.2.5>
- Bowling, R., & Resch, D. (2005). *Child Pornography Cases: Obtaining Confessions with an Effective Interview Strategy*. U.S. department of Justice.
- Chantry, K., & Craig, R. J. (1994). MCMI typologies of criminal sexual offenders. *Sexual Addiction & Compulsivity: The Journal of Treatment and Prevention*, 1(3), 215–226.
- Connor, T., & Carson, W. (2005). Understanding the psychology of child molesters: A key to getting confessions. *Police Chief*, 72(12), 70–74,76.
- Craig, L. A., Browne, K. D., Beech, A., & Stringer, I. (2006). Psychosexual characteristics of sexual offenders and the relationship to sexual reconviction. *Psychology, Crime & Law*, 12(3), 231–243.
- Ellis, A. (1954). Interrogation of sex offenders. *The Journal of Criminal Law, Criminology, and Police Science*, 45(1), 41–47.
- Evans, R. (1994). Police interrogations and the Royal commission on criminal Justice. *Policing and Society*, 4, 73–81.
- Fenyvesi Cs., Herke Cs., & Tremmel F. (2022). *Kriminalisztika*. Ludovika Egyetemi Kiadó.
- Fenyvesi, Cs. (2013). A kriminalisztika alapkérdései. In Gaál, Gy. & Hautzinger, Z. (Eds.), *Pécsi Határőr Tudományos Közlemények XIV. Tanulmányok "A változó rendészet aktuális kihívásai" című tudományos konferenciáról* (pp. 341–349). Magyar Hadtudományi Társaság Határőr Szakosztály Pécsi Szakcsoportja.
- Grady, M. F. (2009). Unavoidable accident. *Review of Law & Economics*, 5(1), 177–231.
- Groth, A. N., & Birnbaum, H. J. (1979). Patterns of rape. In A. N. Groth & H. J. Birnbaum (Eds.), *Men who rape: The psychology of the offender* (pp. 110–192). Springer. https://doi.org/10.1007/978-1-4899-6078-8_4
- Groth, A. N., Burgess, A. W., & Holmstrom, L. L. (1977). Rape: Power, anger, and sexuality. *American Journal of Psychiatry*, 134(11), 1239–1243. <https://doi.org/10.1176/ajp.134.11.1239>
- Gudjonsson, G. H., & Petursson, H. (1991). Custodial interrogation: Why do suspects confess and how does it relate to their crime, attitude and personality? *Personality and Individual Differences*, 12(3), 295–306.

- Gudjonsson, G. (1999). The making of a serial false confessor: The confessions of Henry Lee Lucas. *The journal of forensic psychiatry*, 10(2), 416–426.
- Gudjonsson, G. H., & Sigurdsson, J. F. (2000). Differences and similarities between violent offenders and sex offenders. *Child abuse & neglect*, 24(3), 363–372.
- Gudjonsson, G. H. (2003). *The psychology of interrogations and confessions: A handbook*. John Wiley & Sons.
- Gudjonsson, G. H. (2006). Sex offenders and confessions: How to overcome the irresistibility during questioning. *Journal of Clinical Forensic Medicine*, 13(4), 203–207. <https://doi.org/10.1016/j.jcfm.2006.02.003>
- Heil, P., Ahlmeyer, S., & Simons, D. (2003). Crossover sexual offenses. *Sexual Abuse: A Journal of Research and Treatment*, 15, 221–236.
- Hershkowitz, I., Horowitz, D., Lamb, M. E., Orbach, Y., & Sternberg, K. J. (2004). Interviewing youthful suspects in alleged sex crimes: A descriptive analysis. *Child Abuse & Neglect*, 28(4), 423–438.
- Holmberg, U., & Christianson, S. Å. (2002). Murderers' and sexual offenders' experiences of police interviews and their inclination to admit or deny crimes. *Behavioral sciences & the law*, 20(1-2), 31–45.
- Horvath, F., & Meesig, R. (1996). The criminal investigation process and the role of forensic evidence: A review of empirical findings. *Journal of forensic sciences*, 41(6), 963–969.
- Ibolya T. (2005). *A kihallgatási taktika a nyomozásban*. Rejtjel Kiadó.
- Irving, B. L., & McKenzie, I. K. (1989). *Police interrogation: the effects of the Police and Criminal Evidence Act 1984*. Police Foundation.
- Kebbell, M., Hurren, E., & Mazerolle, P. (2006). An investigation into the effective and ethical interviewing of suspected sex offenders. *Trends & issues in crime and criminal justice*, (327).
- Klockars, C. B., & Mastrofski, S. D. (1991). *Thinking about police: Contemporary readings*. McGraw-Hill.
- Knight, R. A., & Prentky, R. A. (1990). Classifying sexual offenders: The development and corroboration of taxonomic models. In Marshall, W. L., Laws, D. R. & Barbaree, H. E. (Eds.), *Handbook of sexual assault: Issues, theories, and treatment of the offender* (pp. 23–52). Springer US.
- Langevin, R. (2003). A study of the psychosexual characteristics of sex killers: Can we identify them before it is too late? *International Journal of Offender Therapy and Comparative Criminology*, 47(4), 366–382.
- Langevin, R., Curnoe, S., Fedoroff, P., Bennett, R., Langevin, M., Peever, C. & Sandhu, S. (2004). Lifetime sex offender recidivism: A 25-year follow-up study. *Canadian Journal of criminology and criminal justice*, 46(5), 531–552.
- Leo, R. A. (1996). Miranda's revenge: Police interrogation as a confidence game. *Law and Society Review*, 30(2), 259–288.
- Manlove, J., & Terry-Humen, E. (2007). Contraceptive use patterns within females' first sexual relationships: The role of relationships, partners, and methods. *Journal of Sex Research*, 44(1), 3–16.

- Merrill, W. F. (1995). The art of interrogating rapists. *FBI Law Enforcement Bulletin*, 64(1) 8–12.
- Milsom, J., Beech, A. R., & Webster, S. D. (2003). Emotional loneliness in sexual murderers: A qualitative analysis. *Sexual Abuse: A Journal of Research and Treatment*, 15, 285–296.
- Mitchell, J. C. (1983). Case and situation analysis 1. *The sociological review*, 31(2), 187–211.
- Moston, S., Stephenson, G. M., & Williamson, T. M. (1992). The effects of case characteristics on suspect behaviour during police questioning. *The British Journal of Criminology*, 32(1), 23–40.
- Myers, M. A., & Hagan, J. (1979). Private and public trouble: Prosecutors and the allocation of court resources. *Social Problems*, 26(4), 439–451.
- Nagygyőr Cs. (2022). A gyermekek kihallgatása a nyomozások során. *Belügyi Szemle*, 70(8), 1653–1670. <https://doi.org/10.38146/BSZ.2022.8.5>
- Napier, M. R. (2010). *Behavior, Truth and Deception: Applying Profiling and Analysis to the Interview Process*. CRC Press.
- Neubauer, D. W. (1974). Confessions in Prairie City: Some causes and effects. *Journal of Criminal Law and Criminology*, 65(1), 103–112.
- Oliver, C. J., Beech, A. R., Fisher, D., & Beckett, R. (2007). A comparison of rapists and sexual murderers on demographic and selected psychometric measures. *International Journal of Offender Therapy and Comparative Criminology*, 51(3), 298–312.
- Oxburgh, G., Williamson, T., & Ost, J. (2006). Police officers' use of emotional language during child sexual abuse investigations. *Journal of Investigative Psychology and Offender Profiling*, 3(1), 35–45.
- Pearse, J., Gudjonsson, G. H., Clare, I. C. H., & Rutter, S. (1998). Police interviewing and psychological vulnerabilities: Predicting the likelihood of a confession. *Journal of Community & Applied Social Psychology*, 8(1), 1–21.
- Petőfi A., & Tóth É. (2015). A kihallgatási taktika, az élet, testi épség elleni bűncselekmények bírói gyakorlata. In Tóth É. & Belovics E. (Szerk.), *A büntetőeljárás segédtudományai II* (pp. 115–149). Pázmány Press.
- Polaschek, D. L., Hudson, S. M., Ward, T., & Siegert, R. J. (2001). Rapists' offense processes: A preliminary descriptive model. *Journal of Interpersonal Violence*, 16(6), 523–544.
- Proulx, J., Perreault, C., & Ouimet, M. (1999). Pathways in the offending process of extrafamilial sexual child molesters. *Sexual Abuse: A Journal of Research and Treatment*, 11, 117–129.
- Proulx, J., Beauregard, E., Cusson, M., & Nicole, A. (Eds.) (2007). *Sexual murderers: A comparative analysis and new perspectives*. John Wiley & Sons.
- Proulx, J., & Beauregard, E. R. I. C. (2009). Decision making during the offending process: An assessment among subtypes of sexual aggressors of women. In Beech, A. R., Craig, L. A. & Browne, K. D. (Eds.), *Assessment and treatment of sex offenders: A handbook* (pp. 180–197). John Wiley & Sons.
- Robertiello, G., & Terry, K. J. (2007). Can we profile sex offenders? A review of sex offender typologies. *Aggression and Violent Behavior*, 12(5), 508–518. <https://doi.org/10.1016/j.avb.2007.02.010>

- Sigurdsson, J. F., & Gudjonsson, G. H. (1994). Alcohol and drug intoxication during police interrogation and the reasons why suspects confess to the police. *Addiction*, 89(8), 985–997.
- Somogyvári M. (2022). A szexuális bűnelkövetők karakterisztikája, és kezelési lehetőségei büntetés-végrehajtási keretek között. *Belügyi Szemle*, 70(1), 99–117. <https://doi.org/10.38146/BSZ.2022.1.7>
- St-Yves, M., & Pellerin, B. (2002). Sexual victimization and sexual delinquency: Vampire or Pinocchio syndrome? *Forum on Corrections Research*, 14(1), 51–52.
- St-Yves, M. (2013). Police interrogation in Canada: From the quest for confession to the search for the truth. In Williamson, T., Milne, B. & Savage, S. (Eds.), *International developments in investigative interviewing* (pp. 92–110). Willan.
- St-Yves, M., & Deslauriers-Varin, N. (2009). The psychology of suspects' decision-making during interrogation. In Bull, R., Valentine, T. & Williamson, T. (Eds.), *Handbook of psychology of investigative interviewing: Current developments and future directions* (pp. 1–15). Wiley Blackwell. <https://doi.org/10.1002/9780470747599>
- Vennard, J., & Williams, K. (1980). *Contested Trials in Magistrates' Courts: The Case for the Prosecution* (Vol. 6). HM Stationery Office.
- Vettor, S. L. (2012). *Offender Profiling: a review, critique, and an investigation of the influence of context, perception, and motivations on sexual offending*. Doctoral dissertation. University of Birmingham.
- Wald, M., Ayres, R., Hess, D., Schantz, M., & Whitebread, C. (1967). Interrogations in New Haven: the impact of Miranda. *Yale Law Journal*, 76, 1519–1648.

Alkalmazott jogszabály

2012. évi C. törvény a Büntető Törvénykönyvről

A cikk APA szabály szerinti hivatkozása

Lohner K., & Bellavics M. Zs. (2025). Mi várható a kihallgatósobában? Szexuális bűnelkövetők kihallgatása. *Belügyi Szemle*, 73(7), 1449–1468. <https://doi.org/10.38146/BSZ-AJIA.2025.v73.i7.pp1449-1468>

Nyilatkozatok

Összeférhetetlenség

A szerzők nem jelentettek összeférhetetlenséget.

Finanszírozás

A szerzők nem kaptak pénzügyi támogatást a kutatáshoz, a szerzőséghez és/vagy a cikk publikálásához.

Etikai nyilatkozat

Jelen cikkhez nem kapcsolódik adatkészlet.

Nyílt hozzáférésről szóló tájékoztatás

Jelen cikk a Creative Commons Attribution 4.0 International License (CC BY NC-ND 2.0) (<https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/2.0/>) feltételei szerint publikált Open Access közlemény, melynek szellemében a cikk bármilyen médiumban szabadon felhasználható, megosztható és újraközölhető, feltéve, hogy az eredeti szerző és a közlés helye, illetve a CC License linkje feltüntetésre kerülnek.

Levelező szerző

A cikk levelező szerzője Lohner Klaudia, aki a lohner.klaudia@uni-nke.hu e-mail címen érhető el.

Operation and experiences of the second generation of the Schengen evaluation system

Lénárd Zsákai

Home Affairs Attaché
Permanent Representation of Hungary to the European Union
Justice and Home Affairs Section
Lenard.Zsakai@mfa.gov.hu

Magyar
Küldettség
Brüsszel
2024

Abstract

Aim: This study aims to explore and summarise nearly a decade of the operations of the second-generation Schengen evaluations, along with the direct experiences related to its implementation.

Methodology: Professional, semi-structured interviews, document analysis, and content analysis.

Findings: The comprehensive Commission report published in 2020 was of strategic importance in analysing the first five-year programme of the Schengen evaluation system, examining the operational efficiency and coherence of the Schengen area. Significant hindering factors emerged during the implementation of the previous evaluation system, such as the slow administrative processes, the burden on member states, and the lack of expert preparedness. The original objectives of the evaluation mechanism, such as dynamism and speed, were not fully achieved, which was further hampered by the slow administrative processes of the Commission. The renewal of the Schengen mechanism became unavoidable from 2021.

Value: The study can contribute to the scientific understanding of the reasons and processes that justified the reform of the second-generation Schengen evaluations.

Keywords: Schengen, Schengen evaluations, Scheval, evaluation mechanism

The manuscript was submitted in English. Received: 26 November 2024. Revised: 30 November 2024
Accepted: 10 December 2024.

Introduction, contextualization

On 16 November 2010, the European Commission adopted a proposal for a comprehensive Schengen evaluation mechanism based on a regulation adopted by the Council. The proposal was part of the dual Schengen reform package (Bocquillon & Dobbels, 2014), which included the proposal mentioned above on the one hand and, on the other, a proposal to amend Regulation (EC) No 562/2006 (former Schengen Borders Code), which has since been repealed. After several years of legal procedure, the legal basis for the Schengen Evaluation and Monitoring Mechanism (Scheval) has been formally adopted through Council Regulation (EU) No 1053/2013 ('Scheval Regulation 1053/2013'). The regulation entered into force in November 2014, creating the second generation of Schengen evaluations and a complex mechanism of evaluations, which previously only operated on an intergovernmental basis. The regulation was in force until 2023, when the new EU Council regulation¹ launching the third generation of Schengen evaluations entered into force.

The purpose of this study is to explore and summarise the nearly 10 years of operation of the second generation of Schengen evaluations and the direct experience of its functioning. The research is mainly based on professional interviews, documents and content analysis.

Operation of the Schengen evaluation system between 2014-2019 (second generation)

The monitoring mechanism under the Scheval Regulation 1053/2013 served a dual purpose. On the one hand, it was intended to ensure a comprehensive evaluation and monitoring of the application of the Schengen acquis by the Schengen Member States. On the other hand, it also covered monitoring the fulfilment of the Schengen conditions in those Member States where no decision has been taken to apply the Schengen framework in full or partially. This function is commonly described as the 'putting-into-effect' (Pascouau, 2012). The Regulation stated that the Commission should conduct objective and impartial evaluations in cooperation with the Member States. Scheval Regulation 1053/2013 defined the Schengen application areas to be assessed as follows:

¹ , i.e. Council Regulation (EU) 2022/922 of 9 June 2022 on the establishment and operation of an evaluation and monitoring mechanism to verify the application of the Schengen acquis, and repealing Regulation (EU) No 1053/2013.

- Management of external borders;
- Visa policy;
- Schengen Information System;
- Data Protection;
- Police cooperation;
- Judicial cooperation in criminal matters (former Regulation of the Council on the schengen evaluation mechanism, 2013)

The evaluation areas cover various dimensions. External border management has strategic relevance in maintaining the security and stability of countries, particularly regarding migration, irregular migration, terrorism and other cross-border challenges. The Schengen visa policy regulates how citizens from third countries can obtain visas to enter the Schengen area. The Schengen Information System (SIS) is a large-scale IT system between the Member States of the area, designed to support border control, the rapid exchange of information and cooperation on internal affairs between the countries of the Schengen area. EU data protection refers to the data protection framework established by the European Union to ensure compliance in handling personal data within the EU. The most significant legislation in this area is the EU General Data Protection Regulation (GDPR), which entered into force on 25 May 2018 (GDPR, 2016). Police cooperation refers to the mechanisms for police cooperation between EU Member States. In this context, it is important to highlight that in several fields, cross-border cooperation serves as a tool for cohesion and regional policy within the European Union (Soós & Fejes, 2008). Judicial cooperation in criminal matters is based on the fundamental principle of mutual recognition of judgements and judicial decisions. The European Union's cooperation with third countries in criminal matters is of paramount importance. These organisations are actively involved in the fight against serious crime.

The Scheval Regulation 1053/2013 required the European Commission to set up a multi-annual evaluation programme covering five years, in which each Member State must be evaluated. In the framework of the multi-annual evaluation programme, the Commission had to determine in advance - and, if necessary, adapt in the meantime - the list of Member States to be evaluated, broken down in advance (in years), as well as the year of the pre-accession evaluation of the countries to be evaluated which are about to become members (Schengen accession). The multi-annual evaluation programme set a broad framework for the next five years. However, the timing of the evaluations to be carried out each year and the details of the arrangements for carrying them out had to be laid down by the Commission in the annual evaluation programme under the

Regulation. However, in the strictest confidence, the Commission also had to draw up a part of the programme, which was not made public to the Member States, covering the so-called unannounced on-site visits.

Under the Scheval Regulation 1053/2013 obligations, Frontex had to present a detailed risk analysis annually to the Commission and the Member States. The risk analysis had to cover several factors, including illegal immigration and incidents at the external borders in the operational environment. Recommendations include which priorities to focus on for next year's assessments (Borsa, 2020). In addition, Frontex was required to submit an additional specific risk analysis to the Commission annually. This document contained specific recommendations relating to the priorities for the assessments to be carried out during the unannounced on-site visits. It focused on the activities that were planned to be carried out in the following year.

The Regulation mandated the European Commission, in cooperation with the Member States, to develop a standard questionnaire to be completed and sent to the Commission by the Member States for each evaluation area before the on-site evaluations. The questionnaire had to be designed to take into account the organisational and technical tools necessary for the implementation of the Schengen acquis, as well as the available statistical data, related legislation and recommendations in the Schengen Catalogue for the different areas of evaluation (Wagner et al., 2020). The European Commission sent the questionnaires in the first half of each year to the Member States for evaluation the following year. Member States had to return the completed standard questionnaires to the Commission within eight weeks of receipt of the questionnaire. The Commission was obliged to make the replies available to the other Member States and to inform the European Parliament of these data.

The Regulation provided for the setting up an on-site visit team composed of experts appointed by the Member States and representatives of the Commission. The Commission could request Member States to nominate experts to participate in these on-site visits. The Commission invited Member States to nominate experts at least a quarter of a year in advance for pre-announced on-site visits and at least two weeks before the planned start of unannounced on-site visits.

The maximum number of Commission representatives during the on-site visits was two. The maximum number of Member States' experts was eight for planned on-site visits and six for unannounced on-site visits, thus limiting the number of participants. An important criterion was that Member State experts could not participate in an evaluation mission where a site visit was planned in the Member State where they were working or performing their duties. The Commission could also invite Europol, Frontex or other EU offices, bodies or

agencies to delegate a representative to the evaluations to observe a site visit regarding its competence (Monar, 2014). The leading expert role in the field teams was to be played by a Commission representative and a Member State expert. The field team members jointly appointed this lead position within the shortest possible time after the team was set up. The quality, efficiency, and objectivity were fundamentally ensured by the readiness of the experts conducting the evaluations. These experts needed suitable qualifications, a deep theoretical understanding of the relevant fields, practical experience, extensive knowledge of evaluation principles, methods, and techniques, and strong language skills (Balla et al, 2019).

The Regulation sets out a general framework for inspections on the actual sites in the Member States. The European Commission, in close cooperation with the lead experts and the Member State concerned, was required to draw up a detailed programme for the announced on-the-spot visits, following the guidelines of the annual evaluation programme already mentioned. The draft programme indicated that specific sites, organisations, and establishments are subject to personal checks while reserving the right to inspect sites that had not previously been agreed (Éberhardt, 2018). The Commission had to share the programme with the Member States concerned.

Scheval Regulation 1053/2013 required an evaluation report to be prepared following each evaluation. This report had to be drafted by the field team, considering the findings of the on-site visit and the analysis of the pre-completed standard questionnaire. The Regulation explicitly stated that Member State experts and Commission representatives were responsible for preparing the evaluation report and ensuring its consistency and quality. During the on-site visits, the evaluators were able to rate each finding in one of three categories:

- Compliant;
- Compliant, but improvement is necessary;
- Not complying with Schengen requirements (non-compliant) (former Regulation of the Council on the schengen evaluation mechanism, 2013).

Based on the main findings of the evaluation report, specific recommendations for the Member State concerned were drawn up and adopted by the Council of the Union rather than the Commission, then transmitted to the European Parliament and national parliaments. The recommendations were based on the findings and assessments of the evaluation report, which was drawn up by Member States' experts and Commission representatives, who recommended that the Member States concerned take the necessary measures to remedy the shortcomings identified.

The Regulation has also established a harmonized and continuous monitoring framework by requiring Member States to draw up action plans for each of the sets mentioned above of recommendations per evaluation area, setting out targets for national measures ‘to remedy any deficiencies identified in the evaluation report’ (former Regulation of the Council on the Schengen evaluation mechanism, 2013) , indicating the action envisaged and the deadlines for implementation. The action plans had to be submitted to the European Commission and the Council within three months of adopting the recommendations. However, this deadline was extended to one month if the evaluators found serious shortcomings during the audit. Moreover, in case of identification of a serious deficiency, the Commission was authorized by the Regulation to carry out (unannounced) on-the-spot visits to verify the implementation of the action plan (Guild et al., 2016).

In order to ensure proper follow-up, the Regulation also required the Member States evaluated to report at appropriate intervals (in the form of a follow-up report) on the status of implementation of the planned measures. This obligation persists until all the measures in the action plan have been completed and the Commission has declared them ready for closure, i.e. has accepted their implementation.

Operational experiences of the Schengen evaluation system between 2014-2023 (second generation)

The mechanism assessment commenced in the latter half of 2019 (Ulrich et al., 2020). The Commission published on 25 November 2020 and presented its report on the evaluations covered by the first multi-annual evaluation programme (2015-2019) in the Council Working Party for Schengen matters on 15 December 2020, in line with the Schengen regulation 1053/2013. The Commission’s report on the functioning of Schengen, as its title suggests, focused on the evaluations carried out under the multi-annual evaluation programme covering the period 2015-2019.

The sluggish evaluation process is a pivotal challenge to Schengen’s effectiveness. While the number of evaluation visits exceeded 200 and the European Commission adopted almost 200 evaluation reports and more than 4500 recommendations, only 45 evaluations were fully completed, with a large number of evaluation reports and recommendations for evaluations carried out in 2019 still to be adopted before the report is published, i.e. by the end of November 2020 (URL1). According to the reports and the Commission’s assessment,

on average, 11 months elapsed between the end of an evaluation visit and the adoption of the Council's recommendations by the Member State evaluated to remedy the shortcomings, but '25% of cases, this phase took over a year, and in twelve cases, more than 18 months'. However, the fact that the assessments and recommendations focused too much on specific and detailed circumstances rather than on the fundamental dimensions and expectations of the Schengen acquis was also an indication of a problem with the system ([URL1](#)). Many other problems are associated with this, such as the important observation that migration is a fast-evolving area with constantly changing trends and composition of flows. In the case of migration management, it may be particularly true that overly prolonged controls do not provide an adequate solution to a measure proposed at a given time but implemented after a long period, as circumstances may constantly change. In addition to the above, the report identifies the following major weaknesses:

- The inclusion of respect for fundamental rights in the evaluation was not sufficiently implemented in the evaluations;
- Slow implementation of commitments in Member States' action plans and excessive administrative burdens on Member States;
- The lack of experts in some areas, such as data protection and visa policy, and the imbalance in Member States' offers (one third of the experts were nominated by the same Member States);
- The system did not ensure adequate management of the Schengen situation, and the involvement of the European Parliament was not systematic. ([URL1](#))

The recurrent shortcomings and diverging practices between Member States identified in the Commission's report may, in my view, stem from, among other things, the non-uniform implementation of the Schengen rules and the geopolitical situation of Member States (e.g. some States have a land external border section, others do not), which may have an impact on the overall functioning of the Schengen area as a whole (Zsákai, 2022).

A notable point in the report is that the prolonged duration of evaluations posed a significant challenge to the effectiveness of Scheval. While over 200 evaluation visits took place between 2015-2019 and the European Commission adopted nearly 200 evaluation reports and more than 4,500 recommendations, only 45 evaluations were fully completed², and many reports and recommendations from evaluations conducted in 2019 remain unadopted. The findings reveal that

2 A full Schengen evaluation can be considered completed only in case the monitoring phase (full completion of correction measures and therefore closure of the national action plan) is done as well.

the evaluations and proposals (to correct deficiencies) have focused excessively on specific details instead of addressing the core objectives and expectations of the Schengen acquis. This issue is compounded by other challenges, notably the fact that e.g. migration (notably irregular migration) is a rapidly changing phenomena with constantly evolving trends and patterns. Extended review periods may fall short in migration management because conditions can shift significantly before proposed measures are actually implemented. Additionally, on-site visits have been a recurring concern, as unannounced inspections did not yield the expected effectiveness. The report also highlights several key weaknesses: insufficient integration of fundamental rights in evaluations, slow progress in meeting commitments in Member States' action plans, excessive administrative burdens on these states, a shortage of experts in critical areas like data protection and visa policy (with one-third of experts from the same Member States), and an inadequate system for managing the Schengen situation, with European Parliament involvement lacking a systematic approach (Zsákai, 2023).

In addition to identifying gaps and problems, the report also developed concrete possible operational measures:

- Streamlining internal workflows and setting benchmarks to reduce the length of processes;
- Develop new training in the field of water policy and consolidate existing training to encourage and improve participation;
- Updating the checklists to focus on key elements that could affect the Schengen area as a whole;
- Making the use of unannounced evaluations and thematic evaluations more strategic;
- Improving synergies and cooperation with EU agencies and national quality assurance mechanisms;
- To simplify further reports and shift the focus of recommendations;
- Detailed development and expansion of catalogues of best practices; and
- Adoption of the annual report to facilitate policy exchange. ([URL1](#))

The European Commission has made it clear in its report mentioned above - which, in addition to the comments developed by the Schengen Governance Unit, is primarily based on the experience and opinions of the Member States - that the Schengen evaluation and monitoring mechanism needs to be renewed in the future: 'it has also become apparent that for the mechanism to work fully effectively in the future it is essential to complement the operational improvements with legislative changes needed to bring clarity and reinforce existing rules and procedures' ([URL1](#)).

Interview findings

The results of the research, conducted through semi-structured interviews, indicate that the second generation of Schengen evaluations has provided some lessons that point to the need for future reform of the system. I conducted the semi-structured interviews with a total of 12 individuals, all of whom were actively involved in the previous Schengen evaluation system (second generation) and are currently involved in the functioning of the renewed system as evaluators, coordinators, or representatives of Member States and the Commission. Among the interviewees were seven Hungarian Schengen evaluation experts, one national coordinator from the Ministry of Interior, two diplomats who actively participated in the development of the new evaluation system at Hungary's Permanent Representation to the European Union, and two representatives from the European Commission involved in organizing and coordinating the evaluations. The semi-structured interviews were conducted in person and via videoconference (on the Microsoft Teams platform) between April 1, 2024, and May 31, 2024. Each interview lasted 45–60 minutes. I chose the semi-structured interview format intentionally, combining elements of both structured and unstructured interviews. This allowed participants to share deeper insights on certain topics and, when I found it relevant, to deviate slightly from the pre-prepared questions.

In general, interview respondents highlighted several problems in the implementation. The main objective prior to the establishment of this Regulation was to improve the quality of the evaluation process. The slowness of evaluations (partly caused by the slow administrative processes of the Commission) has hampered efficient and rapid evaluation processes. In addition, the mechanism has placed a relatively heavy burden on Member States, especially in the follow-up (monitoring) processes.

The unstructured nature of the evaluation processes was also a challenge. Between the time when Member States sent the Commission the preliminary comprehensive questionnaires prior to the on-site visits and the evaluations, there were many changes which, in many cases, Member States did not have the opportunity to review and subsequently adapt (adapt to current realities). In addition, experience showed that neither the Commission nor Member State experts made substantial use of the Member States' questionnaires completed by Member States prior to the on-site evaluations, with evaluators focusing more on the time-consuming on-site questions. A common experience across all evaluation disciplines was that the questions asked by the evaluators during the on-site visits were often unstructured and ad-hoc, which also called into question

the reliability and validity of the process. The system of evaluator reports was fragmented, and the adoption of reports often took a long time (up to one year), especially for reports on evaluations carried out in the field of data protection evaluation.

During the interviews, it became clear that coming up with recommendations following the Schengen evaluations was somehow lengthy. Due to linguistic differences (e.g. incorrect translation of technical terms into the official language of the Member State involved) and not always specific wording, these recommendations were often not made in the way they were initially intended or, most problematically, due to the dynamic change in the actualities and challenges, they became outdated or out of date before they were implemented.

One of the most critical lessons learned relates to the professionalism of the evaluation teams. The interviewees found that a significant proportion of the evaluation team members' professional competence was sometimes problematic which is in close connection with the training of experts. Through the analysis of the interviews, it is shown that although Frontex, CEPOL, and Europol have been conducting trainings for years in areas such as external border management, return procedures, the operation of the Schengen Information System, and police cooperation, there has not been an adequate and comprehensive training programme for future evaluators in the fields of common visa policy and data protection. Additionally, the agencies faced difficulties in finding suitable presenters and trainers to carry out the training sessions. The absence of robust training programmes in key areas, such as common visa policy and data protection, has led to significant competency gaps among evaluators. Many evaluators had not only the lack of foundational expertise but also practical experience gained directly in the field. There was also no set minimum experience requirement, which contributed to inconsistencies in evaluators' skill levels and preparedness. Consequently, this variability has impacted the quality of evaluations, often causing evaluators to rely heavily on theoretical frameworks without the practical insight necessary for on-the-ground assessments. A frequent issue has been that evaluators asked questions that are overly 'rigid' or detached from real-world implementation needs, creating confusion during evaluations. This lack of practical orientation often lead evaluators to focus on abstract questions that do not align with the day-to-day realities of Schengen acquis implementation. Such an approach has often been confusing for those being evaluated, as the questions do not always address the core functions or immediate challenges of their roles. Moreover, evaluators often repeat questions from the pre-filled questionnaires, resulting in redundancy instead of deepening the evaluation process. These repetitive questions are sometimes directed at personnel who are not

directly involved in operational tasks, which further undermines the relevance and utility of the evaluations. This approach could miss critical insights from on-field staff, whose practical input could provide valuable context for understanding the effectiveness of Schengen policies in action. Compounding these challenges, agencies have also faced persistent difficulties in securing qualified trainers and presenters to deliver training programs. This shortage not only affects the technical depth of the training but also its practical applicability, as there are few experts who can provide evaluators with a real-world perspective on Schengen operations.

The involvement of EU agencies in evaluations also proved challenging, as there was no legal obligation (in the case of the previous Scheval Regulation) for these agencies to provide an observer/co-operator for evaluations. (former Regulation of the Council on the schengen evaluation mechanism, 2013) The involvement of the Fundamental Rights Officer as an observer was also not assessed as sufficiently effective, as all subjects of interviews stressed that in several cases, these observers subjectively influenced the audit processes and gave - irregular - suggestions to the experts for the preparation of the report.)

During the semi-structured interviews, I asked the interviewees guiding questions concerning their views on the content of the Commission's report on the shortcomings of the second generation of Schengen evaluations. This report has highlighted several shortcomings, divergent practices and elements that hamper the effective implementation of evaluations and reduce their added value. (Commission report on Scheval, 2020). Several interviewees pointed out that the problems identified in the report had been highlighted by the Commission in several workshops for senior evaluators. Interviewees agreed that the Commission's report was a welcome step, as experience had clearly shown that the Schengen evaluation system needed to be reformed. On the European Commission side, interviewees said that the report's writing had started in early 2020 and that the main issues, which had been repeatedly raised by both the Commission and the Member States, had been confirmed, considering different aspects. The Commission has presented what it could, backed up by statistics, to show what the real operational and strategic problems and gaps are. However, the interviewees concerned also added that there was a lack of consensus within the Commission on proposed solutions to address these, such as how to remedy the slow pace of implementation.

Conclusions

The previous (second) generation of Schengen evaluations was based on the previous EU Council Regulation 1053/2013. The Commission's report, published in 2020, is a strategic milestone for the first five-year programme of the Schengen evaluation system, which the 2013 Schengen Regulation established. The comprehensive and complex report was prepared with the active involvement of Member States and EU bodies and institutions, and aimed to analyse the operational effectiveness and coherence of the Schengen area. It highlights the challenges to the coherent functioning of the Schengen system and the need for coordination between Member States. By eliminating inconsistent implementations and introducing standard evaluation practices, closer cooperation between the EU institutions and the Member States can contribute to the future sustainable and efficient functioning of the Schengen area. These improvements can contribute to upholding the principle of border-free travel and strengthening the EU's internal security.

Member States have experienced a significant workload during the evaluation processes, especially in the follow-up phase after the on-site visits. Discrepancies between on-site visits and ex-ante questionnaires and shortcomings in expert preparedness further complicated the situation. The involvement of EU agencies has been problematic, and the adoption of reports has often proved lengthy, highlighting the need to reform the Schengen evaluation system. A renewal of the Schengen mechanism has undoubtedly become inevitable, and the reform has been launched in 2021.

References

-
- Balla, J., Vájlók, L., & Kui, L. (2019). Theory and practice of the Schengen Evaluation Mechanism. *Magyar Rendészet*, 19(1), 15–33. <https://doi.org/10.32577/mr.2019.1.1>
- Bocquillon, P., & Dobbels, M. (2014). An elephant on the 13th floor of the Berlaymont? European Council and Commission relations in legislative agenda setting. *Journal of European Public Policy*, 21(1), 20–38. <https://doi.org/10.1080/13501763.2013.834548>
- Borsa, Cs. (2020). Egy schengeni értékelés margójára [Remarks to a Schengen evaluation]. *Belügyi Szemle*, 68(9), 35–45. <https://doi.org/10.38146/BSZ.2020.9.2>
- Éberhardt, G. (2018). A schengeni értékelési rendszer elmélete és gyakorlata: A Szegedi Határrendészeti Kirendeltség szerepe a szárazföldi határok viszonylatában történt bizottsági értékelésben [The theory and practice of the Schengen evaluation system: The role of the Szeged Border Police Directorate in the committee evaluation concerning land borders]. *Határrendészeti Tanulmányok*, 15(2), 46–63.

- Guild, E., Carrera, S., Vosyliūtė, L., Groenendijk, K., Brouwer, E., Bigo, D., Jeandesboz, J., & Martin-Mazé, M. (2016). *Internal border controls in the Schengen area: Is Schengen crisis-proof?* Department C: Citizens' Rights and Constitutional Affairs Report, European Parliament. Brussels.
- Monar, J. (2014). Justice and Home Affairs. *Journal of Common Market Studies*, 52(S1), 141–156. <https://doi.org/10.1111/jcms.12160>
- Pascouau, Y. (2012). *The Schengen evaluation mechanism and the legal basis problem: Breaking the deadlock*. European Policy Centre.
- Soós, E., & Fejes, Z. (2008). Hungarian experiences of cross-border cooperation. *Fundamentum*, 5, 123–157.
- Ulrich, S., Nøkleberg, M., & Gundhus, H. O. I. (2020). Schengen evaluation: An educational experience—The example of Norway. Politihøgskolen. <https://hdl.handle.net/11250/2650172>
- Wagner, M., Katsiaficas, C., Liebl, J., Hadj-Abdou, L., Dražanová, L., & Jeandesboz, J. (2020). *The state of play of Schengen governance: An assessment of the Schengen evaluation and monitoring mechanism in its first multiannual programme* (Study, Policy Department for Citizens' Rights and Constitutional Affairs, European Parliament).
- Zsákai, L. (2022). A Schengen Fórum létrejötte és eredményei: uniós szakpolitikai lépések a schengeni térség megreformálására II [The establishment and outcomes of the Schengen Forum: EU policy steps to reform the Schengen area II]. *Határrendészeti Tanulmányok*, 19(1), 95–106.
- Zsákai, L. (2023). A Renewed Schengen Evaluation Mechanism in the Light of the Schengen Reforms. *Magyar Rendészet*, 23(1), 89–100. <https://doi.org/10.32577/mr.2023.1.5>

Laws and regulations

- Council Regulation (EU) No 1053/2013 of 7 October 2013 establishing an evaluation and monitoring mechanism to verify the application of the Schengen acquis and repealing the Decision of the Executive Committee of 16 September 1998 setting up a Standing Committee on the evaluation and implementation of Schengen
- Regulation (EU) 2016/679 of the European Parliament and of the Council of 27 April 2016 on the protection of natural persons with regard to the processing of personal data and on the free movement of such data, and repealing Directive 95/46/EC (General Data Protection Regulation)
- Report from the Commission to the Council and the European Parliament on the functioning of the Schengen Evaluation and Monitoring Mechanism pursuant to Article 22 of Council Regulation (EU) No 1053/2013 First Multiannual Evaluation Programme (2015–2019)

Online link in the article

- URL1: *Communication from the Commission to the European Parliament and the Council on the first annual report on the screening of foreign direct investments into the Union*. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A52020DC0779>

Reference of the article according to APA regulation

Zsákai, L. (2025). Operation and experiences of the second generation of the Schengen evaluation system. *Belügyi Szemle*, 73(7), 1469–1482. <https://doi.org/10.38146/BSZ-AJIA.2025.v73.i7.pp1469-1482>

Statements

Conflict of interest

The author has declared no conflict of interest.

Funding

The author received no financial support for the research, authorship, and/or publication of this article.

Ethics

No dataset is associated with this article.

Open access

This article is an Open Access publication published under the terms of the Creative Commons Attribution 4.0 International License (CC BY NC-ND 2.0) (<https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/2.0/>), in the sense that it may be freely used, shared and republished in any medium, provided that the original author and the place of publication, as well as a link to the CC License, are credited.

Corresponding author

The corresponding author of this article is Lénárd Zsákai, who can be contacted at Lenard.Zsakai@mfa.gov.hu.

What to expect in the interrogation room?

The confession of sex offenders

Klaudia Lohner

PhD student, Assistant Lecturer, police first lieutenant
University of Public Service,
Faculty of Law Enforcement
lohner.klaudia@uni-nke.hu

Mária Zsóka Bellavics

PhD, Assistant Lecturer
University of Public Service,
Faculty of Law Enforcement
Bellavics.Maria.Zsoka@uni-nke.hu

Abstract

Aim: The aim of the present paper is to provide specific techniques in the support of the interrogation of sex offenders beyond the basic level applying international and domestic empirical findings.

Methodology: The topic was examined by reviewing the empirical findings of interrogation in general, interrogation of sex offenders in particular, and the international and national literature on sex offenders and their typologies. The literature review concludes with an international understanding of the profiling nexus of the topic.

Findings: The literature review suggests that the interrogation of sex offenders may be influenced by factors related to the victim, the offender and the conduct of the criminal procedure. Recent results suggest that the distinction of research on interrogation by type of offence is necessary. Therefore, the interrogation of sex offenders should be treated as an individual field of forensic science. However, results focusing on interrogation only at the general level are not sufficient for practical application. Each interrogation situation is greatly influenced by the individual and unique circumstances of it and the outcome of them is determined by a number of situational and psychological factors.

Value: That is a widely accepted fact by forensic experts that confession is crucial during the investigative process, its significance therefore is unquestionable also during the criminal proceedings. Criminal profilers and behavioural experts have been developing technique of interrogation counselling for decades – since the very beginning of criminal profiling, although the method of

The manuscript was submitted in English. Received: 11 November 2024. Revised: 28 November 2024
Accepted: 05 December 2024.

interrogation strategy has only recently been supported by empirical findings. These scientific works primarily focus on aspects of the interrogation such as the dynamics between the participants of the interrogation – including interrogator and the subject, the confession and those factors that may increase the risk of false confessions. The summary and integration of such works may provide practical tools for interrogation strategy.

Keywords: interrogation, forensic science, interviewing advice, criminal profiling

Introduction

The significance of the confession during the investigation is well demonstrated by the fact, that the confession is the only type of evidence that can give an answer for all the seven fundamental questions of the criminalistic procedure or the so called ‘seven golden questions’; What?, Where?, When?, How?, Why?, Who? and With who? (Fenyvesi, 2013). The testimony provided by both witnesses and suspects during the criminal prosecution has great impact on the overall process, therefore the planning of an effective interrogation strategy is an essential task for all investigations.

The importance of the interrogation has been highlighted during an American research, in the frame of which law enforcement professionals from New York City were questioned about the most important aspect of the investigation and the most common response was the testimony of the witnesses and suspects. Based on the results police officers spent 85% of their working hours interviewing witnesses. The same research design was carried out with the involvement of an English sample with similar results (Sanders, 2003). Therefore, the reliability, the accuracy and the adequacy of the confessions is a crucial during the investigation (Ibolya, 2005).

Forensic expertise provides numerous recommendations for supporting the preparation of interrogations and as well for conducting them (Fenyvesi et al., 2022; Nagygyőr 2022). However, it is essential to keep in mind, that the process, the dynamics, the purpose and the specifics of each of the different interrogations can vary significantly along the nature of the crime case. This variance is the most significant correlation to the type of crime, the people involved and the situational aspects. The individual characteristics and behaviour of the participants – both the interrogator and the subject of the interrogation – have a great impact on the effectiveness and outcome of the interrogation. The knowledge

of certain general characteristics shared by the perpetrators of similar offences can increase the chances of a successful interrogation a great deal.

The goal of the present paper is to present specific recommendations for the interrogation technique of sex offenders based on the review of international and domestic empirical findings.

The Interrogation

In forensic terms interrogation by definition is a method of criminalistics proceedings, that involves the questioning of the person and aimed at obtaining a confession. The method of interrogation falls under the procedural rules. The confession is a series of statements that when properly conducted, leads to accurate data concerning relevant facts to the crime case (Bócz, 2004).

Investigative authority respecting the limitations of the forensic rationality has a significant autonomy in establishing the sequence and chronology of the necessary investigative actions, such as interrogations. During the interrogation the role of the person is determined by their role played in the course of the criminal act according to the current version of events and by the substantive criminal classification of this role. According to Act XC of 2017 on the Criminal Procedure Article 168 the person who may have knowledge concerning the fact to be proven may be questioned as witness. Those who can be reasonably suspected of committing a crime according to the data known by the authorities shall be interrogated as a suspect (Bócz, 2015).

The domestic literature and recommendations concerning interrogations usually focus on the following subjects: (1) the types of interrogations that distinguish the specificities of questioning of perpetrator, witnesses and victims, (2) the special approaches of interrogation such as confrontation, on-site interrogation and identification line-ups, (3) the stages of interrogation – preparation for interrogations, initiation of the interrogation, substantive interrogation, recording the results of the interrogation, and interim and subsequent evaluation of the questioning, (4) the types of questions, (5) the use of criminal psychology during the interrogation, (6) the interrogation of special subjects (e.g. children, juveniles), (7) instrumental evaluation of the statements and (8) special interrogation methods and techniques (Fenyvesi et al., 2022; Bárány, 2012; Petőfi & Tóth, 2015).

The field of criminal psychology related to interrogation encompasses a wide range of topics. That includes the psychological principles of memory, the typology of witnesses and suspects, the specific characteristics of testimonies from

victims, particularly children, juveniles, and women, the main types of suspects, the psychological components of the process leading from denial to confession, and the reasons for false confessions (Fenyvesi et al., 2022).

The Confession

In the Anglo-Saxon legal system, guilt can primarily be established in three ways: through witness testimony, physical evidence, or confession (Klockars & Mastrofski, 1991). Research indicates that in 8–33% of cases, the guilt of suspects could only be proven if they make a confession (Baldwin & McConville, 1980; Irving & McKenzie, 1989; Leo, 1996; Vennard & Williams, 1980; Wald et al., 1967; Beauregard et al., 2010). In England, approximately 60% of suspects give a confession to the police during interrogation, while in the USA, this proportion is about 45% (Gudjonsson, 2006).

Based on the results of a study led by Beauregard et al. (2010), interrogations are more likely to result in a confession if (a) the suspects choose to talk rather than remain silent and consult a lawyer, (b) strong evidence is available, (c) certain interrogation strategies are employed, such as moral justification, psychological tactics, the use of compliments, and the identification of contradictions, and (d) investigators adopt certain attitudes, such as empathy, respect, and patience (Beauregard et al., 2010).

In certain categories of crimes – such as property crimes (Mitchell, 1983; Neubauer, 1974) and less serious offenses (Evans, 1993; Leo, 1996) – suspects are more likely to make a confession. The same can be told about female or younger suspects (Baldwin & McConville, 1980), or suspects from certain ethnical background (Pearse et al., 1998; St-Yves & Pellerin, 2002). Subjects of interrogation who used illicit drugs within 24 hours prior to their arrest (Pearse et al., 1998), who have no prior convictions (Moston et al., 1992), and who exhibit an introverted personality (e.g., avoidant, dependent, schizoid personality disorders) (Gudjonsson, 1999; Beauregard et al., 2010) are also more likely to confess.

A thorough review of the literature, however, reveals numerous contradictory findings. For instance, some studies have not found significant correlation between the offender's age and the rate of confessions (Moston et al., 1992; Neubauer, 1974). Furthermore, although most studies have found a negative correlation between prior convictions and the likelihood of confession (Neubauer, 1974), some studies have found no correlation or even a positive one (Baldwin & McConville, 1980; Beauregard et al., 2010).

As mentioned in the chapter on interrogations in Csaba Fenyvesi's textbook of forensic sciences (Fenyvesi et al., 2022), criminal psychology and criminalistics study the typologies of witnesses and suspects, the factors influencing testimonies, the process leading to a confession, and denial. This paper will now focus exclusively on the specifics of interrogation of sex offenders. But who are sexual offenders, and what should we know about them and the interrogation situations involving them?

Sex Offenders

The term of sex offender – by the criminal nature of the offences covered by it – is primarily a legal category (Grady, 2009). Thus, sexual offence is a behaviour defined in the criminal code of the given country and in the actual criminal acts included within significantly varying along the legal terminology in different parts of the world. Similarly to the entire population of offenders, sex offenders also constitute a highly heterogeneous group in both criminological and psychological terms. Furthermore, different types of sex offenders exhibit significantly different patterns based on factors such as the age of the victim, level of acquaintance, and level of violence used during the criminal act. According to Hungarian criminal records (in Prison Service National Prisoner Population Information System [FONIX]), as of October 2021, individuals classified as sex offenders – encompassing all related criminal activities – accounted for 5,8% of the total incarcerated population (including both convicted and detained individuals) (Somogyvári, 2022).

Chapter XIX Act C of 2012 determines crimes against sexual freedom and morality in the followings: sexual assault, sexual coercion, sexual abuse, incest, procuring, facilitating prostitution, living on the earnings of prostitution exploitation of child prostitution, child pornography, and indecent exposure.¹ The proportion of violent sexual crimes (sexual assault, sexual coercion) is very high within this group of offenses: 89.6% (Somogyvári, 2022). Less than half of the victims of such crimes are adult victims (47%), so, those who have experienced violent sexual crimes are more likely to be minors. Breaking down the age of the victims further, results suggest that nearly a third of the offenders (32.2%) had victims under the age of 14. However, it is important to emphasise

¹ Act C of 2012 on the Criminal Code.

The study was written based on the Hungarian Criminal Procedure Act, effective from July 1, 2013, with respect to interrogations.

that under Hungarian regulations [Act C of 2012 Article 197 (2)] crimes committed against victims under the age of 12 are considered violent even if they do not involve physical violence or genital sexual acts (Somogyvári, 2022).

The Types of Sex Offenders

Craig and colleagues (1994, 2006) examined the characteristics of sexual, violent, and general offenders. They found significant differences among the three types of perpetrators. Violent offenders were more likely to show signs of pathological personality traits than sexual offenders. Violent offenders were characterised by psychopathic tendencies and aggressive traits. This is consistent with the findings of Chantry and Craig (1994). In their study, sexual offenders were generally prone to high levels of deceitfulness and introversion, which aligns with the findings of Curnoe and Langevin (2002).

In the light of these empirical results, sexual offenders differ in certain characteristics from perpetrators of violent and non-violent crimes. These findings suggest that each type of perpetrators should be handled during the interrogations by different approaches.

Beauregard (2010) distinguishes child molesters from rapists and consider them as a different type of perpetrators. Due to this practice the potential overlap between the two groups is often ignored. Furthermore, studies frequently categorise and distinguish types of crime based on the presence of paraphilias, the online or physical nature of the sex crime, the age of the victim and the sex of the perpetrator, in addition to child molesters and rapists (Manlove & Terry-Humen, 2007). In her 2011 doctoral dissertation, Shannon Lynn Vettor treated child molesters, rapists, non-serial sexual killers, sadistic sexual offenders, and serial sexual murderers as different offender categories. Given the fact that these types of offenders cannot be considered homogeneous – for example, rapists often differ by the motivation, and typologies do not exclude each other clearly, as sexual offenders often show mixed behaviour and *modus operandi*, this approach has important disadvantages. These studies primarily focus on sexual acts involving children.

Heil, Ahlmeyer and Simons (2003) found that 52% of convicted adult sexual offenders admitted molesting children, and 78% of convicted child molesters confessed the sexual harassment of adults besides juveniles (Heil et al., 2003). Offenders who molested underaged family members also had minor victims who were not related to them (Heil et al., 2003). Therefore, typologies are best understood as a continuum rather than separate, distinct, and completely isolated categories (Robertiello & Terry, 2007).

When examining the differences between violent perpetrators, research typically focus on (1) the sexual or non-sexual nature of the motivation; (2) the lack or presence of sadistic tendencies; (3) in case of non-sexual violent crimes the emotional aspect of motivation such as anger, hatred, or a desire for control and power; and (4) the levels of impulsiveness during the crime (Robertiello & Terry, 2007).

In recent decades, numerous typologies of violent offenders have been created (e.g., Groth & Birnbaum, 1979; Knight & Prentky, 1990; Polaschek et al., 2001), and almost each of them found three basic types: the sadistic, the angry, and the opportunistic offender groups (Proulx & Beauregard, 2009; Beauregard, 2010).

The sadistic sexual aggressor carefully plans the crime. They pick the location and the victim by their deviant sexual fantasy and they make great efforts to make sure that the crime fulfils it the most accurate it is possible. They usually abduct and detain the victim; often tie them up and keep them captive. They take absolute control over the victim and force them to participate in various sexual acts. In some cases, the perpetrator may torture the victim and mutilate their body parts, especially the genitalia. Offenders of this category often verbally and physically humiliate the victim. The degree of injury is typically severe and can result in death.

Second type of sexual aggressors report intense anger and a desire for revenge against women behind their crimes (Beauregard & Proulx, 2009; Groth & Birnbaum, 1979; Knight & Prentky, 1990; Proulx et al., 1999). These crimes are not premeditated, and not targeted against specific victims. They typically attack their victims spontaneously and unexpectedly, and use extreme violence that generally results in severe physical injury to the victims.

Some typologies describe the opportunistic type of sex offenders (Knight & Prentky, 1990; Proulx et al., 1999). This kind of offenders are usually under the influence of alcohol or other substance during the criminal act. Opportunistic aggressors are described as psychopaths who cares only with their own immediate needs, they show the lack of empathy and respect for the needs of others. They do not plan their crime and do not choose a victim based on specific criteria. In fact, they attack impulsively and the crime is triggered by situational factors.

Several researchers attempted to identify the differences between rapists and sexual murderers. From the developmental perspective, it has been found that sexual murderers were more frequently socially isolated during both childhood and adolescence compared to rapists, that indicated a general lack of friends, feelings of isolation or exclusion from their peer group, and a lack of sexual relationships (Oliver et al., 2007; Proulx, 2009; Beauregard et al., 2007). Sexual murderers more often came from violent families and experienced physical

aggression from the part of the father (Langevin et al., 2004). They were often victims of both sexual and physical abuse as children (Milsom et al., 2003).

As for the psychological characteristics of sexual murderers they more often suffer from antisocial personality disorder than rapists (Langevin, 2003; Proulx et al., 2007), although the presence of the disorder was relatively rare in both groups compared to other types of criminals (Proulx et al., 2007). It was also found that they more frequently exhibited paraphilias, such as sadism and transvestism. While rapists and sexual murderers differ by their histories of childhood abuse, sexual murderers began their criminal careers earlier than rapists (in their early to mid-teens), and committed their first sexual murder around the age of 20 (Langevin, 2003).

The typologies of sexual offenders, such as the classification of rapists and child molesters developed by Groth et al. (1977) and Lanning (1995) have been expanded and adapted for investigative purposes by FBI researchers (Rober-tiello & Terry, 2007). These typologies of sexual offenders provide a profile of the potential perpetrator hence a psychological bases for interrogation and questioning strategies designed for these cases. They enable the investigators to anticipate the offenders' emotional strengths and weaknesses and give a deeper insight into their behaviour (Napier, 2010; Beauregard et al., 2017). In their 2012 study, Beauregard and Mieczkowski analysed 624 sexual offenders and concluded that different characteristics were associated with the likelihood of confessing during the interrogation that varied between the types of sex offenders (Beauregard & Mieczkowski, 2012).

The Interrogation of Sex Offenders

The Significance of Interrogation Tactics

The findings of Kebbel and his fellow researchers suggest, that sex offenders are less likely to confess their crimes during interrogations compared to non-sexual offenders (Kebbell et al., 2006). Researchers estimate that 42–76% of offenders confess to committing the crime when interrogated (Moston et al., 1992; Baldwin, 1993; Bull, 2006). Among all types of crimes sex offenses one of those that mainly occur in interpersonal settings, that comes with certain disadvantages; there are few, if any, witnesses, and thus, the authorities must often rely on the victim's word against the offender's of course, only in cases where material evidence is not available (Beauregard & Mieczkowski, 2011). A further, rather problematic consequence of the personal nature of sex crimes that the objective severity of

sexual crimes may hinder confessions, as sexual offenses are often judged more harshly than other crimes (St-Yves, 2013). The fear of social stigma and shame typically associated with such offences (St-Yves & Deslauriers-Varin, 2009). Finally, sexual offenders are more likely to experience humiliation during interrogations, that can also lead to reluctance in confessing their crimes (Holmberg & Christianson, 2002; Beauregard & Mieczkowski, 2011).

Empirical results suggest that sex offenders' frequent reluctance against confessing to their crime can be turned into cooperation using certain types of interrogation strategies (Sigurdsson & Gudjonsson, 1994; Beauregard et al., 2017). Therefore, in the case of sex crimes identifying those crime-specific factors that can facilitate the offenders' willingness to confess to the police can be crucial (Beauregard et al., 2017).

Confession Specifics

In a study examining 496 Canadian sex offenders, St-Yves and Pellerin (2002) concluded that suspects were more likely to confess to the crime if they were white, single, had a higher IQ, felt guilt, showed dependent personality traits, or had committed non-violent sexual offenses. Gudjonsson and Sigurdsson (2000) investigated the relationship between factors related to the victim and the likelihood of confession. During the analysis they compared the personality, the role of alcohol, and confession rates between groups of offenders who committed violence against adults and those against children. A particularly important finding was that sexual aggressors of child victims were more likely to confess during trial compared to those who attacked adults or committed violent crimes (Gudjonsson & Sigurdsson, 2000; St-Yves & Pellerin, 2002).

According to the findings of Beauregard and colleagues (2010), sex offenders who were younger, educated, showed introversion, who targeted previously unknown male victims, and who did not come from criminogenic environments were more likely to confess to their crimes during police interrogation. Furthermore, sex offenders who committed their crimes both day and at night were more likely to make a confession.

Studies have reported controversial results regarding the relationship between age and the likelihood of making a confession. However, the majority of data indicates that as offenders age, they become more resistant to interrogation. Furthermore, introverted sexual offenders were more likely to confess to their crimes during police interrogation.

Research led by Gudjonsson (2003) suggested that previously convicted offenders are more likely to show legal awareness during the interrogation, thus

more likely to consult with lawyers who may advise to remain silent. Additionally, offenders with criminal history are more likely to understand the consequences of self-incriminating statements and strive to avoid them. Finally, these offenders are more familiar with the police procedure and interrogation techniques and this experience may make them more competent coping with police strategies employed during the detention (Gudjonsson, 2003). Pearse and colleagues (1998) found that it is not the previous convictions that decreased the chances of confession, but rather it is the previous experience of imprisonment. Empirical results indicate that the nature of the previous convictions may have great importance. Beauregard and colleagues (2010) concluded that in those cases when the suspect had legal representation, the criminal record had a significant impact on confession. Among suspects with no prior convictions but with legal representation, around 40% made a confession; 35% of suspects denied the charges, and the remaining 25% neither confessed nor denied. In case of previous criminal record data showed different results. Only 25% of the suspects with criminal history admitted to the charges, 48% denied them, and 27% neither admitted nor denied them (Moston et al., 1992). These results suggest that considering various factors may be important (Pearse et al., 1998), but it is essential to take into account the interactions between them (Moston et al., 1992). Unfortunately, the methodology applied by Moston and his fellow researchers was not suitable to the simultaneous examination of multiple interactions (Beauregard et al., 2010).

Gudjonsson and Petursson (1991) found that neurotic individuals may be less able to resist interrogative pressure than individuals with more stable personalities or those with more extroverted temperament. Therefore, sexually offending individuals with extroverted personality traits (i.e., people with antisocial, narcissistic, impulsive, borderline personality disorder) were less likely to confess to their crimes than individuals described as anxious, emotional, and low self-esteem neurotics.

Some studies have also examined the specifics of victimology in relation to the confession. Sex offenders who previously knew their victim were less likely to confess to their crimes. It may be because the pre-existing relationship with the perpetrator may raise questions about the possibility of consent during the sexual activity (Myers & Hagan, 1979). Sex offenders can use this defence strategy to challenge the victim's testimony, hoping to influence the police during the interrogation. Similarly to this, the criminogenic background of the victim can be used to sow doubt in the investigators' minds. Thus, the likelihood of confession is significantly impacted by the victim's relationship to the perpetrator as much as their deviant background (Beauregard et al., 2010).

Summary

Summarising the aforementioned empirical findings, it can be established that several factors can impact the offenders’ willingness of making a confession. In the following spreadsheet the most significant of those can be seen:

Table 1
Summary of the factors influencing confessions based on the international literature

Factors influencing confessions of guilt
1. factors related to the victim: a.) the age of the victim: adult or minor, b.) the relationship between the offender and victim, c.) the criminogenic background of the victim,
2. factor related to the offender: a.) criminal history, b.) extrovert or introvert temperament, c.) the criminogenic background of the offender, d.) the level of violence during the crime, e.) employment, f.) IQ, g.) feeling of guilt, h.) substance use problems,
3. factors related to the procedure a.) the presence of a lawyer, b.) the strength of the evidence, c.) the attitude of the interrogator, d.) the use of interrogation techniques and strategies..

Note. The author’s own compilation.

The majority of studies focusing on confessions made by sex offenders suggest specific interrogation strategies for individuals committing this type of crime (Bowling & Resch, 2005; Ellis, 1954; Gudjonsson, 2006; Hershkowitz et al., 2004; Kebbell et al., 2006; Merrill, 1995; Connor & Carson, 2005; Oxburgh et al., 2006; Beauregard et al., 2010).

However, due to the uniqueness of the subjects of interrogations, it is impossible to create one interrogation tactic fits them all and the same is true to the evaluation of confessions. Only the basic psychological knowledge can be applied in all interrogation situations such as the scientific principles of memory and other cognitive or emotional functions. Specific characteristics such as personal ideas, emotions, morality or taste should be treated in unique manner in each individual cases (Fenyvesi, 2022). Therefore, it is essential to thoroughly examine the individual and the specific situation in all criminal cases according to the actual circumstances. That means that the findings and results presented in this study should be adjusted to the individual case when applied in practice so they can support the process of interrogation appropriately.

In addition to further research, the assistance of specialised professionals can also be beneficial during the investigation. That may include forensic psychologists as experts, as well as trained criminal profilers or behavioural analysts.

Investigative Support Methods and Criminal Profile

According to Beauregard and colleagues (2010), one of the most important factors during the interrogation is the offender's personality profile. For example, in case of introverted sexual offenders the loss of self-esteem, shame, and humiliation are the main obstacles that hinder the interrogator to get to them, whereas for extroverted offenders their social image and reputation are the key deterrents. Interrogators need to understand the significance of personality characteristics to be able to approach offenders successfully and obtain a confession (St-Yves, 2013).

Eric Beauregard, Irina Busina and Jay Healey (2017) examined victim and offender profiles in the context of victim-offender dynamics and its impact on the offenders' willingness to confess. The study focused on profiles based on empirical findings related to specific case characteristics and their applications in sex crime investigative strategies. In a sample of 624 incarcerated sexual offenders, the results indicated that certain offender-victim profiles are associated with a higher likelihood of confession.

According to Napier (2010), the basis of sex crime investigations should be the thorough analysis of the crime scene data and behaviour-oriented interviews, that provides a detailed description of the perpetrators' actions given by the victim (e.g., the way of approach, control over the victim, use of physical force, resistance shown by the victim and the perpetrator's reaction to it, the types and order of sexual acts).

Victimology is another important aspect of sex crime investigations (Napier, 2010). Information about alcohol or drug use by the victim, awareness of safety, sexual habits, and assertiveness can support the offender profile, as it gives a deeper insight into the perpetrators criteria in victim selection and motivation (Napier, 2010; Beauregard et al., 2017).

Additionally, profile based on crime scene behaviour and offender characteristics can be a guideline in the selection of interrogator, the place of the interrogation, its environment and settings and an effective psychological approach (Beauregard et al., 2017).

The Need for Research

The results of a research led by Horvath és Meesig in 1996 indicate that objective physical evidence does not necessarily provide reliable proof during sex crime investigations (Horvath & Meesig, 1996). Therefore, in the case of the lack of objective evidence or corroborative testimony, the outcome of sex crime investigations relies on victim statement. In such cases, the perpetrators confession is the optimal and sometimes the only evidence. However, most research on confessions focuses only on factors such as personal vulnerability or the contextual aspects of interrogation (e.g., interrogation style, availability of evidence, access to legal counsel, etc.). Since the empirical knowledge of other key factors of confession is limited, the need for further research arises (Beauregard et al., 2017).

Law enforcement authorities should consider the context of the interrogation, the circumstances of the crime, the type of perpetrator, and the individual characteristics of the offender when preparing for the interrogation. Doing so they can rely on offender typologies, that can provide the bases of interrogation strategies. For instance, Manlove & Terry-Humen (2007) classify the types of paraphilias beyond child molesters and rapists. Furthermore, they distinguish online sexual acts from those committed in physical spaces and categorise crimes by the gender and the age of the perpetrator. Basic interrogation recommendations applying perpetrator typologies can increase the chances of confessions. As seen in the results of Napier (2010) and Beauregard, Busina and Healey (2017), classification schemes of sexual offenders allow investigators to anticipate the emotional strengths and weaknesses of the perpetrators, as well as to understand their behaviour. These findings may have important implications for offender profiling and the potential for linking suspect profiles with specific interrogation strategies to improve the likelihood of obtaining confessions.

According to Beauregard, Busina and Healey (2017), future research should focus on the followings: (1) suspect profiles based on relevant characteristics of sex offenders that are empirically linked to successful interrogations; (2) victim profiles based on factors relevant to the offenders' selection of victim and empirically linked to confession or denial during the interrogation; (3) victim-offender profile combinations and their relation to confessions; (4) and possible interrogation strategies for different victim-offender profile combinations for sex crime investigations.

Practical Application of Results

There are factors that have been proven to influence the outcome of an interrogation (see Table 1). Until today no study has integrated all the relevant factors of general interrogation situations. However, the findings of the studies presented in the present paper can provide guidance for the interrogation of sex offenders and suggest the need for further research.

Given the vast number of potential factors shaping the interrogation, it is impossible to give an overall summary of them based only on empirical data. However, factors based on scientific findings can greatly increase the predictability of interrogations (e.g., the type of crimes, the profile of the suspect, the likelihood of true or false confession). Additionally, they can offer applicable interrogation methods, tactics, and approaches to suspects (e.g., empathetic versus confrontational attitude). Moreover, these findings can provide valuable information for profiler, investigative and interrogation strategy professional. They improve their effectiveness via providing a guidance for evaluating the unique situations and circumstances of each case.

References

-
- Baldwin, J., & McConville, M. (1980). *Confessions in crown court trials* (Vol. 5). HM Stationery Office.
- Bárány, B. (2015). A büntetőeljárás kihallgatás és meghallgatás összehasonlítása [Comparison of interrogation and hearing in criminal proceedings]. *Belügyi Szemle*, 63(2), 93–114. <https://doi.org/10.38146/BSZ.2015.2.4>
- Beauregard, E., & Proulx, J. (2002). Profiles in the offending process of nonserial sexual murderers. *International Journal of Offender Therapy and Comparative Criminology*, 46(4), 386–399.
- Beauregard, E. (2010). Rape and sexual assault in investigative psychology: the contribution of sex offenders' research to offender profiling. *Journal of Investigative Psychology and Offender Profiling*, 7(1), 1–13. <https://doi.org/10.1002/jip.114>
- Beauregard, E., Deslauriers-Varin, N., & St-Yves, M. (2010). Interactions between factors related to the decision of sex offenders to confess during police interrogation: A classification-tree approach. *Sexual Abuse*, 22(3), 343–367.
- Beauregard, E., & Mieczkowski, T. (2011). Outside the interrogation room: The context of confession in sexual crimes. *Policing: An International Journal of Police Strategies & Management*, 34(2), 246–264.
- Beauregard, E., & Mieczkowski, T. (2012). From Police Interrogation to Prison: Which Sex Offender Characteristics Predict Confession? *Police Quarterly*, 15(2), 197–214. <https://doi.org/10.1177/1098611112442814>

- Beauregard, E., Busina, I., & Healey, J. (2017). Confessions of sex offenders: extracting offender and victim profiles for investigative interviewing. *Journal of Criminal Psychology*, 7(1), 13–28. <https://doi.org/10.1108/jcp-10-2016-0031>
- Bócz, E. (Ed.) (2004). *Kriminalisztika II* [Criminalistics II]. BM Duna Palota és Kiadó.
- Bócz, E. (2015). Krimináltaktika, kihallgatás, jegyzőkönyv [Criminal tactics, interrogation, record]. *Belügyi Szemle*, 63(2), 115–121. <https://doi.org/10.38146/BSZ.2015.2.5>
- Bowling, R., & Resch, D. (2005). *Child Pornography Cases: Obtaining Confessions with an Effective Interview Strategy*. U.S. department of Justice.
- Chantry, K., & Craig, R. J. (1994). MCMI typologies of criminal sexual offenders. *Sexual Addiction & Compulsivity: The Journal of Treatment and Prevention*, 1(3), 215–226.
- Connor, T., & Carson, W. (2005). Understanding the psychology of child molesters: A key to getting confessions. *Police Chief*, 72(12), 70–74, 76.
- Craig, L. A., Browne, K. D., Beech, A., & Stringer, I. (2006). Psychosexual characteristics of sexual offenders and the relationship to sexual reconviction. *Psychology, Crime & Law*, 12(3), 231–243.
- Ellis, A. (1954). Interrogation of sex offenders. *The Journal of Criminal Law, Criminology, and Police Science*, 45(1), 41–47.
- Evans, R. (1994). Police interrogations and the Royal commission on criminal Justice. *Policing and Society*, 4, 73–81.
- Fenyvesi, Cs., Herke, Cs., & Tremmel, F. (2022). *Kriminalisztika* [Criminalistics]. Ludovika Egyetemi Kiadó.
- Fenyvesi, Cs. (2013). A kriminalisztika alapkérdései. In Gaál, Gy. & Hautzinger, Z. (Eds.), *Pécsi Határőr Tudományos Közlemények XIV. Tanulmányok "A változó rendészet aktuális kihívásai" című tudományos konferenciáról* (pp. 341–349). Magyar Hadtudományi Társaság Határőr Szakosztály Pécsi Szakcsoportja.
- Grady, M. F. (2009). Unavoidable accident. *Review of Law & Economics*, 5(1), 177–231.
- Groth, A. N., & Birnbaum, H. J. (1979). Patterns of rape. In A. N. Groth & H. J. Birnbaum (Eds.), *Men who rape: The psychology of the offender* (pp. 110–192). Springer. https://doi.org/10.1007/978-1-4899-6078-8_4
- Groth, A. N., Burgess, A. W., & Holmstrom, L. L. (1977). Rape: Power, anger, and sexuality. *American Journal of Psychiatry*, 134(11), 1239–1243. <https://doi.org/10.1176/ajp.134.11.1239>
- Gudjonsson, G. H., & Petursson, H. (1991). Custodial interrogation: Why do suspects confess and how does it relate to their crime, attitude and personality? *Personality and Individual Differences*, 12(3), 295–306.
- Gudjonsson, G. (1999). The making of a serial false confessor: The confessions of Henry Lee Lucas. *The journal of forensic psychiatry*, 10(2), 416–426.
- Gudjonsson, G. H., & Sigurdsson, J. F. (2000). Differences and similarities between violent offenders and sex offenders. *Child abuse & neglect*, 24(3), 363–372.
- Gudjonsson, G. H. (2003). *The psychology of interrogations and confessions: A handbook*. John Wiley & Sons.

- Gudjonsson, G. H. (2006). Sex offenders and confessions: How to overcome the irresistibility during questioning. *Journal of Clinical Forensic Medicine*, 13(4), 203–207. <https://doi.org/10.1016/j.jcfm.2006.02.003>
- Heil, P., Ahlmeyer, S., & Simons, D. (2003). Crossover sexual offenses. *Sexual Abuse: A Journal of Research and Treatment*, 15, 221–236.
- Hershkowitz, I., Horowitz, D., Lamb, M. E., Orbach, Y., & Sternberg, K. J. (2004). Interviewing youthful suspects in alleged sex crimes: A descriptive analysis. *Child Abuse & Neglect*, 28(4), 423–438.
- Holmberg, U., & Christianson, S. Å. (2002). Murderers' and sexual offenders' experiences of police interviews and their inclination to admit or deny crimes. *Behavioral sciences & the law*, 20(1-2), 31–45.
- Horvath, F., & Meesig, R. (1996). The criminal investigation process and the role of forensic evidence: A review of empirical findings. *Journal of forensic sciences*, 41(6), 963–969.
- Ibolya, T. (2005). *A kihallgatási taktika a nyomozásban* [Interrogation tactics in the investigation]. Rejtjel Kiadó.
- Irving, B. L., & McKenzie, I. K. (1989). *Police interrogation: the effects of the Police and Criminal Evidence Act 1984*. Police Foundation.
- Kebbell, M., Hurren, E., & Mazerolle, P. (2006). An investigation into the effective and ethical interviewing of suspected sex offenders. *Trends & issues in crime and criminal justice*, (327).
- Klockars, C. B., & Mastrofski, S. D. (1991). *Thinking about police: Contemporary readings*. McGraw-Hill.
- Knight, R. A., & Prentky, R. A. (1990). Classifying sexual offenders: The development and corroboration of taxonomic models. In Marshall, W. L., Laws, D. R. & Barbaree, H. E. (Eds.), *Handbook of sexual assault: Issues, theories, and treatment of the offender* (pp. 23–52). Springer US.
- Langevin, R. (2003). A study of the psychosexual characteristics of sex killers: Can we identify them before it is too late? *International Journal of Offender Therapy and Comparative Criminology*, 47(4), 366–382.
- Langevin, R., Curnoe, S., Fedoroff, P., Bennett, R., Langevin, M., Peever, C. & Sandhu, S. (2004). Lifetime sex offender recidivism: A 25-year follow-up study. *Canadian Journal of criminology and criminal justice*, 46(5), 531–552.
- Leo, R. A. (1996). Miranda's revenge: Police interrogation as a confidence game. *Law and Society Review*, 30(2), 259–288.
- Manlove, J., & Terry-Humen, E. (2007). Contraceptive use patterns within females' first sexual relationships: The role of relationships, partners, and methods. *Journal of Sex Research*, 44(1), 3–16.
- Merrill, W. F. (1995). The art of interrogating rapists. *FBI Law Enforcement Bulletin*, 64(1) 8–12.
- Milsom, J., Beech, A. R., & Webster, S. D. (2003). Emotional loneliness in sexual murderers: A qualitative analysis. *Sexual Abuse: A Journal of Research and Treatment*, 15, 285–296.
- Mitchell, J. C. (1983). Case and situation analysis 1. *The sociological review*, 31(2), 187–211.
- Moston, S., Stephenson, G. M., & Williamson, T. M. (1992). The effects of case characteristics on suspect behaviour during police questioning. *The British Journal of Criminology*, 32(1), 23–40.

- Myers, M. A., & Hagan, J. (1979). Private and public trouble: Prosecutors and the allocation of court resources. *Social Problems*, 26(4), 439–451.
- Nagygyőr, Cs. (2022). A gyermekek kihallgatása a nyomozások során [Interviewing children during criminal investigations]. *Belügyi Szemle*, 70(8), 1653–1670. <https://doi.org/10.38146/BSZ.2022.8.5>
- Napier, M. R. (2010). *Behavior, Truth and Deception: Applying Profiling and Analysis to the Interview Process*. CRC Press.
- Neubauer, D. W. (1974). Confessions in Prairie City: Some causes and effects. *Journal of Criminal Law and Criminology*, 65(1), 103–112.
- Oliver, C. J., Beech, A. R., Fisher, D., & Beckett, R. (2007). A comparison of rapists and sexual murderers on demographic and selected psychometric measures. *International Journal of Offender Therapy and Comparative Criminology*, 51(3), 298–312.
- Oxburgh, G., Williamson, T., & Ost, J. (2006). Police officers' use of emotional language during child sexual abuse investigations. *Journal of Investigative Psychology and Offender Profiling*, 3(1), 35–45.
- Pearse, J., Gudjonsson, G. H., Clare, I. C. H., & Rutter, S. (1998). Police interviewing and psychological vulnerabilities: Predicting the likelihood of a confession. *Journal of Community & Applied Social Psychology*, 8(1), 1–21.
- Petőfi, A., & Tóth, É. (2015). A kihallgatási taktika, az élet, testi épség elleni bűncselekmények bírói gyakorlata [Interrogation tactics, judicial practice in crimes against life and limb]. In Tóth, É. & Belovics, E. (Eds.), *A büntetőeljárás segédtudományai II* (pp. 115–149). Pázmány Press.
- Polaschek, D. L., Hudson, S. M., Ward, T., & Siegert, R. J. (2001). Rapists' offense processes: A preliminary descriptive model. *Journal of Interpersonal Violence*, 16(6), 523–544.
- Proulx, J., Perreault, C., & Ouimet, M. (1999). Pathways in the offending process of extrafamilial sexual child molesters. *Sexual Abuse: A Journal of Research and Treatment*, 11, 117–129.
- Proulx, J., Beauregard, E., Cusson, M., & Nicole, A. (Eds.) (2007). *Sexual murderers: A comparative analysis and new perspectives*. John Wiley & Sons.
- Proulx, J., & Beauregard, E. R. I. C. (2009). Decision making during the offending process: An assessment among subtypes of sexual aggressors of women. In Beech, A. R., Craig, L. A. & Browne, K. D. (Eds.), *Assessment and treatment of sex offenders: A handbook* (pp. 180–197). John Wiley & Sons.
- Robertiello, G., & Terry, K. J. (2007). Can we profile sex offenders? A review of sex offender typologies. *Aggression and Violent Behavior*, 12(5), 508–518. <https://doi.org/10.1016/j.avb.2007.02.010>
- Sigurdsson, J. F., & Gudjonsson, G. H. (1994). Alcohol and drug intoxication during police interrogation and the reasons why suspects confess to the police. *Addiction*, 89(8), 985–997.
- Somogyvári, M. (2022). A szexuális bűnelkövetők karakterisztikája, és kezelési lehetőségei büntetés-végrehajtási keretek között [Characteristics and treatment opportunities for sex offenders within prisons]. *Belügyi Szemle*, 70(1), 99–117. <https://doi.org/10.38146/BSZ.2022.1.7>
- St-Yves, M., & Pellerin, B. (2002). Sexual victimization and sexual delinquency: Vampire or Pinocchio syndrome? *Forum on Corrections Research*, 14(1), 51–52.

- St-Yves, M. (2013). Police interrogation in Canada: From the quest for confession to the search for the truth. In Williamson, T., Milne, B. & Savage, S. (Eds.), *International developments in investigative interviewing* (pp. 92–110). Willan.
- St-Yves, M., & Deslauriers-Varin, N. (2009). The psychology of suspects' decision-making during interrogation. In Bull, R., Valentine, T. & Williamson, T. (Eds.), *Handbook of psychology of investigative interviewing: Current developments and future directions* (pp. 1–15). Wiley Blackwell. <https://doi.org/10.1002/9780470747599>
- Vennard, J., & Williams, K. (1980). *Contested Trials in Magistrates' Courts: The Case for the Prosecution* (Vol. 6). HM Stationery Office.
- Vettor, S. L. (2012). *Offender Profiling: a review, critique, and an investigation of the influence of context, perception, and motivations on sexual offending*. Doctoral dissertation. University of Birmingham.
- Wald, M., Ayres, R., Hess, D., Schantz, M., & Whitebread, C. (1967). Interrogations in New Haven: the impact of Miranda. *Yale Law Journal*, 76, 1519–1648.

Law and regulation

Act C of 2012 on the Criminal Code

Reference of the article according to APA regulation

Lohner, K., & Bellavics, M. Zs. (2025). What to expect in the interrogation room? The confession of sex offenders. *Belügyi Szemle*, 73(7), 1483–1500. <https://doi.org/10.38146/BSZ-AJIA.2025.v73.i7.pp1483-1500>

Statements

Conflict of interest

The authors have declared no conflict of interest.

Funding

The authors received no financial support for the research, authorship, and/or publication of this article.

Ethics

No dataset is associated with this article.

Open access

This article is an Open Access publication published under the terms of the Creative Commons Attribution 4.0 International License (CC BY NC-ND 2.0) (<https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/2.0/>), in the sense that it may be freely used, shared and republished in any medium, provided that the original author and the place of publication, as well as a link to the CC License, are credited.

Corresponding author

The corresponding author of this article is Klaudia Lohner, who can be contacted at lohner.klaudia@uni-nke.hu.

General and specific models of value added tax budgetary fraud and their possible application in the context of investigative action

Barna Szabó

PhD, Investigator, Major of Finance
National Tax and Customs Administration Directorate General of Criminal Affairs
Central Investigation Department
szabo.barna@nav.gov.hu

Abstract

Aim: The aim of the study is to model the offence of fiscal fraud (also known as VAT fraud) committed by exploiting the operating mechanism of the value added tax (VAT/statutory VAT) introduced in Hungary (by outlining its general and specific models) and to examine the possibility of its application in the investigative action of the authorities.

Methodology: The topic was primarily addressed through secondary research, with a strong emphasis on the application of system thinking and criminological thinking, as well as best practices observed during the service as an investigator at the National Tax and Customs Administration (hereinafter: NAV) and conclusions drawn from case studies.

Findings: If we accept the findings of the sources processed by the research and the conclusions drawn from them and from their further reflection, the three ‘building blocks’ of the general model of VAT fraud, i.e. the behaviour of the perpetrators, can be isolated on the basis of the VAT operating mechanism, namely: fraudulent deduction, concealment of income and concealment of operation. From these ‘building blocks’, the perpetrators typically build up complex cross-border structures in practice, which can be described by specific models based on their common features, in particular the specific participants and the invoicing/sales links between them. These specific models can also be considered as ‘prefabricated’ versions of investigations and, with due care, can

English-language republication. The Hungarian version of this article was published in *Belügyi Szemle* 2025, issue 7. DOI link: <https://doi.org/10.38146/BSZ-AJIA.2025.v73.i7.pp1387-1414>

be used effectively in the investigative action of the law enforcement authorities, although in practice they appear in more complex, distorted, mixed and sometimes renewed forms.

Value: The value of the research lies in its approach to the VAT fraud offences in terms of systems, forensic thinking and best practice, and its integration into a coherent model that can be applied with due care and attention, but also effectively in the course of investigative action by the law enforcement authorities.

Keywords: cross-border transactions, tax evasion, domestic and international fiscal fraud, working method

Introduction

Problem statement

Benjamin Franklin said: ‘only two things are certain in life: death and taxes’. Gábor Tolnai added: ‘the third is that men make considerable efforts to avoid the first two.’ (Fodor, 2017) Nevertheless, taxation is a necessary part of human existence, of community life. Its institutionalised form, in the modern sense, can be traced back to the end of prehistory, to the emergence of statehood, since in order to maintain the state, members of the community necessarily had to contribute to it in some form (Bahn, P. & Renfrew, 1999)

VAT was first introduced in France in 1954, and today it is the largest tax in the world, except for a few countries, and the largest tax generating budget revenues. (Szlifka, 2020.) Hungary, VAT was introduced in 1988. (Sólyom, 2015).

However, in addition to the successful application of this tax worldwide, we should not forget about the downsides of its operating mechanism - especially with regard to economic transactions crossing the borders of the European Union (hereinafter: EU) Member States - which may provide opportunities for numerous abuses for the perpetrators.) Although there are no precise statistical figures available in the literature on the subject, only rough estimates, which, however, indicate that the amount of unpaid VAT in the EU can be in the order of EUR 100 billion per year (Magyar-Áhel, 2018, Ritzlné & Máténé, 2022) and in the domestic context, the so-called ‘VAT margin’ can reach 10-30% of the VAT collected in the budget (Ritzlné & Máténé, 2020).

Objective

In the context of the above problem, the objective of the study is to model the VAT fraud offence, to define its general and specific models and to examine their possible application in the investigative action of the authorities.

However, the case studies presented in this paper also draw attention to the limitations of the applicability of these models, since, as we shall see, there are no ‘set in stone’ patterns of offences, in reality they are more complex, distorted and mixed, and new patterns emerge over time and as the legal environment changes.

Research methodology

The topic was primarily dealt with by *secondary research*, as a result of which - after describing the legal facts of VAT fraud and the operating mechanism of VAT and *modelling* the taxpayer’s compliance behaviour - I attempted to *isolate* the simplest, most general, independently interpretable element of the operating mechanism of VAT and through this I defined a general model of VAT fraud applicable to all types of VAT fraud in a *systems* approach. I have also attempted to derive from the general model - as a quasi ‘building block’ - the most important complex offences as specific models in terms of *best practice* observed during my service as an investigator at the NAV.

The results of the research, i.e. the general and specific models of VAT fraud and their practical application, were evaluated and further developed by applying a *criminological approach* and taking into account the good practice and *case studies* mentioned above.

Introduction of the research topic, presentation and evaluation of the relevant literature

The legal definition of VAT fraud

If we start from the legal principle of *nullum crimen sine lege* - i.e., there is no crime without a law - budget fraud was introduced as a new criminal offence in the Hungarian Criminal Code by Article 2 of Act LXIII of 2011 with effect from 1 January 2012. With the new statutory definition, the legislator merged several previous offences, including tax fraud, in order to formulate the direct legal object of budget-damaging offences (tax, customs, revenue, etc.) and the conduct of the offence in the most abstract way possible (Molnár, 2023)

Budget fraud is defined in Article 396 (1) (a) of Act C of 2012 on the Criminal Code (hereinafter: Criminal Code) in force at the time of writing as ‘whoever, in relation to an obligation to pay into the budget or funds from the budget, misleads or misleads another person, makes a false statement or conceals a true fact, thereby causing financial loss to one or more budgets,’ commits the crime of budget fraud

Paragraph 462 (3) of this Act also provides that ‘no offence is committed... if the financial loss caused by budget fraud does not exceed five hundred thousand forints’. In the latter case, it is possible to conduct a tax audit within the framework of administrative proceedings, in the course of which a tax deficiency may be established and a tax penalty may be imposed pursuant to Act CL of 2017 on the order of taxation. A tax audit may also be conducted in parallel with criminal proceedings under Act XC of 2017 on Criminal Procedure, but in this case, the so-called *ne bis in idem* principle, i.e. the prohibition of double jeopardy, must be observed.

As it is clear from the statutory facts, the object of the offence of budget fraud is budget revenue, the elements of which include tax, as defined in Act CXCV of 2011 on Public Finances 6. § (Fischer, 2018:14.) The individual tax elements are defined by the legislator in a separate act, VAT is regulated by Act CXXVII of 2007 (hereinafter: VAT Act).

Therefore, in the case where the object of the fraud is tax, including VAT, we are talking about VAT fraud, or in other words - in short - VAT fraud.

VAT operating mechanism and legal regulation

In order to understand and typify the types of VAT fraud, it is essential to clarify the essential elements of VAT legislation and its operating mechanisms.

The European Economic Community, now known as the EU, devised the VAT system in the 1960s, leaving it up to the Member States to set the tax rates. The First and Second VAT Directives adopted on 11 April 1967 (67/227/EEC , 67/228/EEC) made it compulsory for the countries of the Community to introduce the tax by 1 January 1970 (Molnár, 2011:215.) In Hungary, VAT was ratified by Act V of 1987 with effect from 1 January 1988, during the transitional period before the change of regime. The current VAT law is based on the Sixth VAT Directive (77/388/EEC) (Steiner, 2023:65.)

VAT was introduced by the Hungarian legislator as an all-phase tax in the Hungarian tax system, which means that it must be paid at each point in the supply chain on the net price, i.e. excluding VAT. However, in order to avoid tax accumulation, the taxpayer may deduct the input tax charged and paid by him from

the tax payable and must account to the tax authority for the difference (in the case of a positive balance, he is liable to pay the tax, in the case of a negative balance, he is entitled to a refund). As a result, the taxpayer pays tax only on the value added. (Molnár, 2011:210.) This is why in international terminology this tax is called value added tax (abbreviated as VAT).

In international trade, the VAT operating mechanism varies as follows:

- In the case of *imports and intra-Community acquisitions*, goods and services are subject to the same VAT rates as those of domestic origin. However, the purchaser can deduct the tax due on his own imports and intra-Community acquisitions, as if they had been domestic acquisitions, provided that the legal conditions are met (Balláné, 2020:77-78.)
- In *transit transactions*, i.e. where the imported goods are imported for a tax-free resale in another Member State, the importer is exempt from paying VAT because the VAT will be paid in the country of destination. It is important to note, however, that in transit transactions the importer's administrative tax obligations other than the payment of VAT will continue to apply.
- *Exports of goods and intra-Community supplies* not subject to VAT due to the aforementioned *destination taxation principle*, but input VAT is deductible (Fellegi, 2017:121,127.)

Taxpayers' compliance behaviour

If the criminal and tax law norms described above are examined through the 'lenses' of criminological thinking, I feel it is important to take into account and distinguish the compliance behaviour of taxpayers, since, as we will see below, in taking action against those who stray from the path of legality, the means of addressing them is essentially a function of this. Hatfield (2011:860) argues, however, that in a society the line between compliance and tax evasion, the exploitation of 'loopholes', is not clear. Similarly, according to Szilovics (2003:11), only in a world that is confined to the theoretical plane of law can members of society be clearly divided into tax compliant and tax non-compliant. However, if we start from the main areas of expertise of the NAV (above all: tax and customs administration, law enforcement, criminal law), taking into account the *ultima ratio* principle - i.e. criminal law can only be used as a last resort - taxpayers can be divided into three relatively clearly distinguishable main groups based on their willingness to comply with the law, as shown in *Table 1* below:

- 1) *Compliant taxpayers* (ideally the majority of taxpayers) who voluntarily declare and pay tax. To address them - so that they do not get lost in the tax 'maze' - it is sufficient to use the *tax administration* tools.

- 2) *Presumptively compliant taxpayers* (presumably a not too small but not too large group of taxpayers) who are compliant only up to the point where they feel pressure from the authorities (e.g. the introduction of online cash registers). To address them - to keep them on the path of compliance - a system of *law enforcement* is needed.
- 3) *Tax evaders* (the so-called ‘persistent minority’ of taxpayers) who deliberately do not declare or pay tax. They operate in secret, invisible to the tax authorities, often using stooges. There is no possibility to contact them to detect and prosecute them, due to the lack of *criminal justice* tools (Vankó, 2017:74-75).

Table 1

Grouping of taxpayers according to their willingness to comply

TAXPAYER GROUPS	Main characteristics of taxpayer groups		Targeting taxpayers	
	<i>Their behaviour</i>	<i>Their estimated size</i>	<i>Means of address</i>	<i>Purpose of the call</i>
Compliant taxpayers	They voluntarily declare and pay the tax	Majority of taxpayers	Tax administration	Don't get lost in the tax 'maze'
Presumptively compliant taxpayers	Only in case of pressure from public authorities	A not too small but not too large group of taxpayers	Law enforcement	Stay on the path to justice
Tax avoiders	Deliberately fail to declare and pay tax	A 'persistent minority' of taxpayers	Criminal	Their detection and prosecution

Note. Table edited by the author, based on Vankó (2017).

Of course, the above categories can also be interpreted on a ‘theoretical plane’. Based on best practice, the range of taxpayers’ willingness to comply cannot be divided into sharp boundaries. For example, compliant taxpayers may be motivated to stay on the path of legality by a combination of factors, which may be voluntary or based on pressure from public authorities. The behaviour of tax avoiders may also be determined by several components. Some offenders are basically law-abiding, but due to a life situation (e.g. in the case of livelihood criminals) they may deviate from the path of legality for a certain period of time in the course of their economic activity, to a greater or lesser extent (in extreme cases in its entirety), but there may also be some who deliberately (even without actually engaging in economic activity) accumulate wealth at the expense of the budget as a way of life.

If the above line of thought is accepted, it necessarily follows, in my view, that the boundary between the tax administration, law enforcement and criminal justice tools used to target taxpayer groups is blurred, and that the three taxpayer

groups with the above three ‘labels’ may be targeted by several tools at the same time. This latter point seems to be supported by best practice. Indeed, it is not uncommon that, in addition to the application of the *ne bis in idem* principle mentioned above, a tax control and a criminal prosecution are carried out in connection with the same act; thus, the persons subject to proceedings are addressed by means of several multidisciplinary instruments (*‘Phoenix Bird Case’ case study*). I also consider it important to note that law enforcement tools understood in the context of taxpayer compliance (e.g. online cash register) do not necessarily coincide with those that can be considered as such from a police perspective.

In view of the above clarifications, I believe that the taxpayer conduct model summarised in *Table 1*, delimited according to the most distinctive criteria possible, can serve as a good guide for best practice in the context of investigative action by the investigating authorities, in the light of the NAV’s main areas of expertise.

Offending behaviour of taxpayers who have lost their way

The VAT ‘persistent non-compliance’ behaviour of taxpayers who have lost their way¹ is grouped in the literature according to a wide range of criteria. For example, without claiming completeness:

- Steiner (2023:75.) based his analysis on the VAT operating mechanism, distinguishing between: failure to file a tax return (operation concealment); failure to declare part of the revenue (revenue concealment); reduction of the amount of tax due by fictitious invoices (fraudulent deduction); unauthorised VAT reclaim (fraudulent reclaim); and so-called carousel fraud.
- Szabó & Zierer (2023:176) also took the VAT operating mechanism as a basis, in their view there are only two ways to commit VAT fraud, by concealing income and/or by fraudulent tax deduction.
- Sólyom (2015:64) started from the geographical location and components of invoicing chains and divided the myriads of offences into three main groups: normal, general tax fraud in domestic trade; normal, general tax fraud in cross-border trade and so-called missing trader fraud schemes.
- Magyar-Áhel (2018:126-135) looked at organised EU VAT fraud, and highlighted two relevant behaviours, the aforementioned carousel fraud and missing trader fraud.

¹ In order to avoid unnecessary duplication and to improve clarity, the description of each type of offence is presented when the models of VAT fraud are presented, and the criminological concepts used when examining the application of the models are derived when drawing conclusions.

- Molnár (2023:809.), based on the wording of the law, distinguished between budget fraud committed by misrepresentation; by keeping a false record and by concealment of a true fact.
- Szabó (2019:111-115.) grouped the VAT fraud offences into a complex system delimited by three principles according to the characteristics of investigative work. First and foremost, he distinguished, based on the VAT operating mechanism: fraudulently increasing the value of deductible VAT; and failing to pay VAT in whole or in part. Then, on the basis of the invoicing chains, it distinguished: cross-border organised VAT fraud (carousel fraud, various cases of missing trader fraud and other forms such as abuse of the 4200 procedure, fictitious intra-Community supply/fictitious export, cross-invoice fraud, abuse of triangular transactions); domestic VAT fraud. Finally, on the basis of the statutory facts, it distinguished between making a false declaration - tax return; and concealment of a true fact.

In the remainder of the paper, I have attempted to model VAT evasion, mainly in the light of the sources cited above, by applying the research methods described earlier.

Research results

General model of VAT fraud (based on the VAT mechanism)

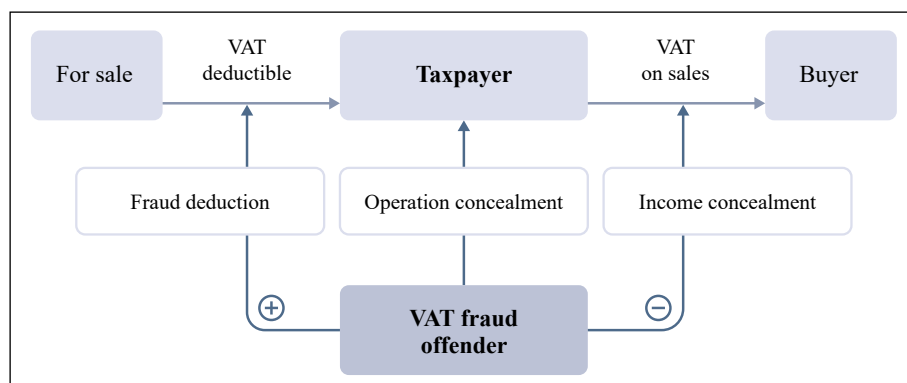
In my view, if we are looking for a general model of VAT fraud, it is in any case appropriate to isolate the simplest, most common elements of the offence, which can be assessed independently. However, in view of the fact that, as we have seen above, the statutory offence of VAT fraud is a framework offence, i.e. it is filled out with actual content by other legislation - in our case the VAT Act - these basic elements can necessarily be isolated when examining the VAT operating mechanism.

Under the VAT Act, which defines the VAT operating mechanism, the taxpayer pays tax only on the value added, i.e. he is entitled to deduct the VAT content of incoming invoices (input VAT) from the VAT content of the invoices he issues (output VAT). As a result, the balance of these two variables, i.e. the tax liability, can necessarily be reduced by increasing the input VAT and/or reducing the output VAT. Accordingly, in my view, VAT fraud can be committed in the simplest and most general way - to use the terminology of Steiner (2023) and Szabó & Zierer (2023) - in the following three ways (*Figure 1*):

- 1) *fraudulent deductions*, i.e. fictitious increases in input VAT and/or
- 2) *by concealing income*, i.e. by not declaring all or part of the output VAT; and
- 3) *operation by concealment*, where the taxpayer completely phantoms his economic activity by either submitting a nil tax return to the tax authority or deliberately failing to fulfil his tax return obligations.

Figure 1

General model of VAT fraud

Note. Figure edited by the author, based on Steiner (2023), Szabó & Zierer (2023).

If we consider the above ‘building blocks’ as the basic elements of a general model of VAT fraud, and look at the intentions of the perpetrators within this framework, the following three main motivating factors can be identified:

- 1) *VAT payment reduction* if input VAT < output VAT
- 2) *tax avoidance* if input VAT = output VAT;
- 3) *unauthorised VAT refund* if input VAT > output VAT;

The general model of VAT fraud described above is, like the taxpayer behaviour model, a theoretical category. In order to be operational in grey market² conditions - and in such a way that it does not come to the attention of the authorities, or comes as late as possible - it needs to be further developed, i.e. it needs to be extended by new system elements, above all:

2 By *white market*, I mean the economy of legal products that comply with administrative requirements (tax declarations and payments); by *grey market*, I mean the economy of legal products that do not comply with administrative requirements in whole or in part; by *black market*, I mean the economy of illegal products.

- *on the input side*, to fraudulently increase the amount of VAT deductible, e.g. by using a phantom invoice issuer to create the appearance of a real operation when accepting fictitious expense invoices;
- *on the output side*, the use of various techniques (e.g. fictitious intra-Community sales or fictitious exports) to clear out the non-real inventory left over after unaccounted sales by concealing revenue;
- *on both sides*, further organisational work, including the introduction of new elements to make the work of the authorities more difficult (e.g. phantom companies that issue, invoice and receive fictitious invoices; strawman representatives; cross-border invoicing and sales links; and invoice warehouses³ to administer invoicing chains) and coordinate their activities with the aim of disguising their criminal intentions and making them as opaque as possible.

Therefore, in order to make the general model of VAT fraud transferable to practice (e.g. in investigative action), I believe it needs to be merged into a larger structure - specific models of VAT fraud as explained in the following chapter.

Nevertheless, I believe that the general model outlined by isolating the smallest, most general elements of VAT fraud, which can be assessed independently, can provide a good starting point not only for understanding the ‘drivers’ of the crime, but also:

- to derive, interpret and recognise the functioning of more complex structures (specific models) in investigative action;
- when determining the value of the offence, i.e. the quantification of the financial loss caused by the offenders to the budget⁴, by a forensic accountant or audit consultant appointed to clarify the issues; and
- when assessing the forensic accountant’s opinion and the auditor’s note received and using them as evidence in an investigation.

Specific models of VAT fraud (based on the general model of VAT fraud)

According to Tóth (2018), ‘The often dry and difficult world of economic crime is never challenging because of its excitement and flamboyance, but rather

3 In many cases, VAT fraud is committed by means of fictitious invoices, which are often not issued by the VAT fraudsters themselves, but by specialized independent groups of perpetrators, also known as *invoice factories*. This activity is not mentioned in the Criminal Code as a separate statutory offence but should be assessed as an accessory to the offences of fiscal fraud and the misdemeanor of using false private documents (Patz, 2018:19-22.)

4 Determining the value of the offence is a specialist matter, quantification is carried out by appointing a forensic accountant, and in exceptional cases (e.g. for the preparation of expert work in complex cases) by requesting an audit consultant.

because of its complexity and complexity.’ In my opinion, this is no different in the case of VAT fraud, since we are also confronted in the course of best practice with the devious ingenuity with which perpetrators build complex and organic structures that cross national borders from the general model of VAT fraud described in the previous chapter, as quasi ‘building blocks’. The challenge for investigative authorities is not only their spatial extent and complexity, but also the fact that over time their individual elements are changed and replaced, even on a monthly basis, and new, even more complex formations are created as a result.

So, if we call the three ‘building blocks’ of VAT fraud (fraudulent deduction, income concealment, operation concealment) a general model, I think it is appropriate to consider the systems built from them as special models of VAT fraud.

The players in complex VAT fraud

In order to better understand the functioning of the fraud mechanisms that constitute the specific models of VAT fraud and to identify the fraudulent elements in time, I consider it necessary to know the characteristics of the perpetrators, which can be grouped into the following main categories (*Table 2*):

- *Missing Trader*: usually the first domestic element in the billing chain. It is designed to assist other participants in the fraud to make unauthorised VAT deductions or refunds by failing to declare and/or pay VAT. Either they fail to comply with their tax return obligations; or they comply but file a nil return with no data content. In addition, there are cases where they comply with their VAT return obligations with the correct data content but fail to pay VAT. These companies are typically inaccessible to the authorities and are often based in a head office (post office box companies). Missing traders are typically new businesses or so-called dormant companies revived by the acquisition of shares or a change of management, often represented by strawmen elected from the margins of society. It is important to note that the adjective ‘missing trader’ does not imply that these companies are inaccessible to the authorities, but that there is a lack of intention to continue economic activity.
- *Buffer*: an element in the settlement chain between the missing trader and the broker, which will be described later. Its purpose is to mask and complicate the fraudulent chain. They typically comply with their tax reporting and payment obligations, but their tax returns are characterised by tax minimisation. Another key characteristic of buffers is that they lack economic capacity but are accessible to the authorities, but usually to the point

where they are not aware of their true intentions. It is important to note that, although not common in practice, perpetrators may also create a situation where a representative of the buffer company becomes part of the fraudulent chain without his or her will, in order to increase the credibility of the chain. Therefore, the examination of consciousness is also essential.

- *Broker*: usually the last link in the domestic billing chain. The last link in the criminal billing chain. They are tax filers and tax payers, and their returns usually show them to be tax minimizers or continuous remitters. They are accessible to the authorities and present themselves as bona fide and due diligence businesses. Brokerage firms are kept alive as long as possible by the fraud organisers. However, their accounting records, which are typically fully compliant with formalities, include expense accounts received from missing trader/buffer firms, which are typically invoiced onwards to another EU Member State or third country. As with buffer firms, brokers may - in exceptional cases - become unwitting participants in the fraudulent chain, so an awareness check is essential.
- *Conduit*: the foreign element in the billing chain. Conduit buys from the broker company and sells to the missing trader company. Its purpose and characteristics are essentially the same as buffers, except that it is incorporated in another Member State or in a third country.
- *Organiser*: the organiser is the central person who 'keeps the billing chain moving'. The central organizer is the person who orchestrates the ordering process. The facilitator may be a single person, and may be a multiple perpetrator as well. It is not uncommon for the promoters to control 50-100 firms, between which complex billing and financial settlement chains require a high level of complex expertise to build (Magyar-Áhel, 2018:128-133.)

Table 2
The actors and key characteristics of complex VAT fraud

VAT FRAUD OPERATORS	The main characteristics of VAT fraud operators			
	<i>Their place in the billing chain</i>	<i>Their aim</i>	<i>Fulfilling their VAT return and payment obligations and the content of their VAT returns</i>	<i>Their willingness to be contacted by the authorities, their behaviour</i>
Missing trader	First domestic element; buys from conduit and sells to buffer.	It helps other participants in the fraud to make unauthorised VAT deductions or recover VAT.	You do not declare; or you make a zero return; or you declare but do not pay.	Unavailable; often a 'letterbox company' with a stromman manager.
Buffer	Missing trader to broker; buys from the former and sells to the latter or other buffers.	Unmasking the fraudulent chain, making it more complex.	It does enough; with tax-minimising content.	It is available; but only until it is clear that its true intentions have been recognised.
Broker	Last domestic element; buys from buffer and sells to conduit.	Realising the profit for which the fraudulent chain was set up.	Complies with tax rules on the basis of maximum accounting compliance; tax minimizer or continuous filer.	He is approachable; he presents himself as bona fide and due diligence.
Conduit	Foreign link in the clearing chain; buys from broker, sells to missing trader.	It is essentially the same as Buffer.		
Organiser	Typically an external element of the chain; but can also be the broker.	It controls the fraudulent chain.	Through the actors in the chain, it does or does not comply.	It is not accessible; it is hidden behind the other elements of the chain.

Note. Table edited by the author on Magyar-Áhel (2018).

The main forms of complex VAT fraud:

In the presentation of the typical forms (specific models) of complex VAT fraud, I have introduced simplifications (limiting conditions) and a uniform marking scheme for ease of understanding as follows:

- In view of Hungary's regional position, I have based my analysis of cross-border transactions primarily on intra-Community acquisitions and intra-Community sales (except for the abuse of the 4200 procedure), although these formations can also be interpreted in the context of a third country, in the context of imports and exports.
- In the connection diagrams showing specific models of VAT fraud, I have

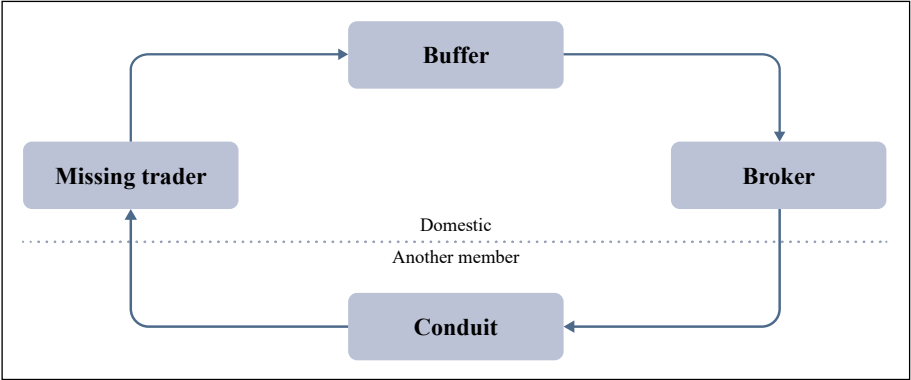
used rectangles to represent the persons involved in the fraud; and arrows to indicate the invoicing/sales chains and their directions.

- The terminology summarised in *Table 2* has been used to model the actors of VAT fraud, supplemented by ‘Seller’ and ‘Buyer’ for ease of reference when describing each chain, although in many cases these sellers and buyers are equivalent to one of the actors named in *Table 2*.
- For better clarity, fraudulent actors and fraudulent billing/sales chains highlighted in bold.
- I have used a solid line to show the actors and billing/sales chains that I want to be seen by the authorities and a dashed line show the actors and billing/sales chains that I want to hide from the authorities (except in the case of the abuse triangular transaction, where the dashed arrow shows the path of the goods that do not match the billing chain).

Thus, if we accept the general model of VAT fraud and the concept that their practical application requires the incorporation into larger, typically transnational structures - taking into account the characteristics of the actors described earlier, restrictive conditions introduced in the presentation of each chain and, not least, best practice - in my view, the following structures should be highlighted as specific models of VAT fraud:

Carousel fraud (Figure 2): its development is linked to the creation of the Benelux Union, which became more and more sophisticated with the implementation and enlargement of the EU and technological progress (Sólyom, 2015) In carousel fraud, the first element in the domestic invoicing chain is a missing trader with no real economic activity, who receives an invoice from a conduit registered in another Member State and invoices it - typically through a buffer company with the intention of complicating the invoicing chain - to the last element in the domestic invoicing chain, which is a broker company. The broker then issues an invoice to a conduit registered in another Member State, which is again received by the first element of the domestic billing chain (missing trader) from the conduit company, thus closing the billing ‘carousel’. The missing trader does not pay the VAT on the sale to the budget and typically does not declare it, and then becomes unavailable to the authorities. The last element in the domestic invoicing chain (broker), on the other hand, deducts the cost invoices received directly from the missing trader or indirectly through other buffer companies (it may then be in a VAT reclaiming position), causing a financial loss to the budget (Steiner, 2023:183-189.)

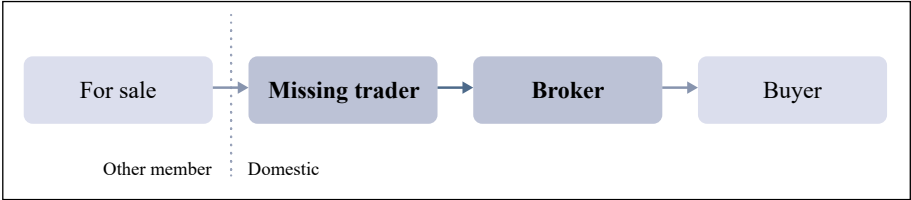
Figure 2
Carousel fraud

Note. Figure edited by the author, based on Steiner (2023).

Missing trader fraud (Figure 3): where a seller registered in another Member State invoices the goods as a tax-exempt intra-Community supply to a missing trader who is not carrying out a genuine economic activity. The missing trader then invoices the goods purchased (either directly or via a buffer) to the broker, who deducts the VAT on the invoice received from the missing trader or buffer company, which reduces the VAT payable and may also put the missing trader in a VAT recovery position. (Magyar-Áhel, 2018:133-135.) Missing trader fraud can be identified with a link in the chain of carousel fraud.

Figure 3
Missing trader fraud

Note. Figure edited by the author, based on Magyar-Áhel (2018).

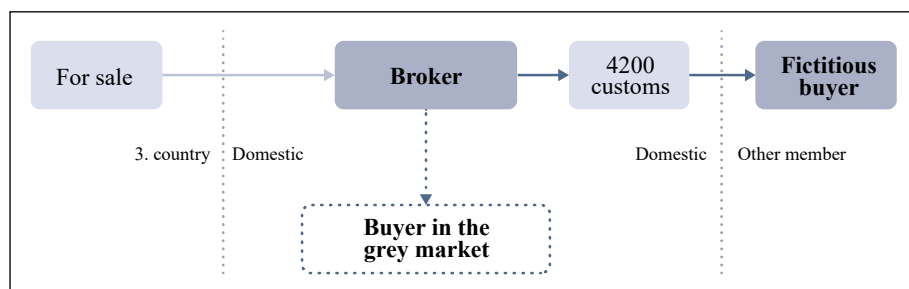
Abuse of a customs procedure with procedure code 4200 (Figure 4)

Where goods from a third country entering the EU are cleared through customs in the Member State but import VAT is not paid at the same time as the customs

duties are paid. The exemption from the payment of import VAT is conditional on the goods being transported onwards to another Member State and paying import VAT there. Given that this system is not closed, it is open to fraud, for example where broker imports goods from a third country under a procedure code 4200 customs procedure and then sells them within the framework of an intra-Community supply of goods to a fictitious company registered in another Member State. In reality, however, the goods are sold (without payment of import VAT) on the domestic grey market without an invoice (Molnár, 2011:226-228) or with an invoice issued in the name of another .⁵ This fraud (specific model), as we will see in the case study '*The Silk Road case*', also has a more complex structure, where the broker sells not on the grey market but on the white market to buyers with an invoice issued in his own name. In this case, the broker needs the intermediation of an importer missing trader and the use of fictitious cost invoices to justify the origin of the goods purchased *Figure 9*).

Figure 4

Abuse of a customs procedure with procedure code 4200

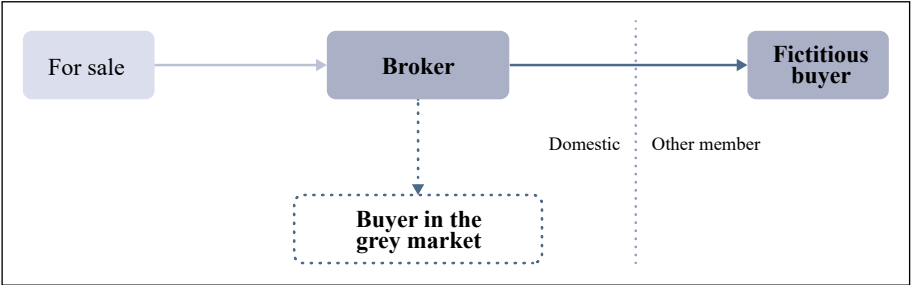

Note. Figure edited by the author, based on Molnár (2011).

Fictitious intra-Community sales of goods (5. While in the case of missing trader fraud and abuse of a 4200 procedure, the fraudulent conduct is aimed at the VAT on the importation of goods, this offence is, on the contrary, aimed at the VAT-free intra-Community supply of goods, where the broker sells to a fictitious company registered in another Member State, but the actual sale is made on the domestic grey market without an invoice (Sólyom, 2015:79-80) or with an invoice issued in the name of another.

5 In the latter case - the Btk. According to Article 13 (2) of the BCA, the perpetrator (broker) commits the intentional offence by using a person in error (i.e. the taxpayer on whose behalf the invoice is issued).

Figure 5
Fictitious community product sales

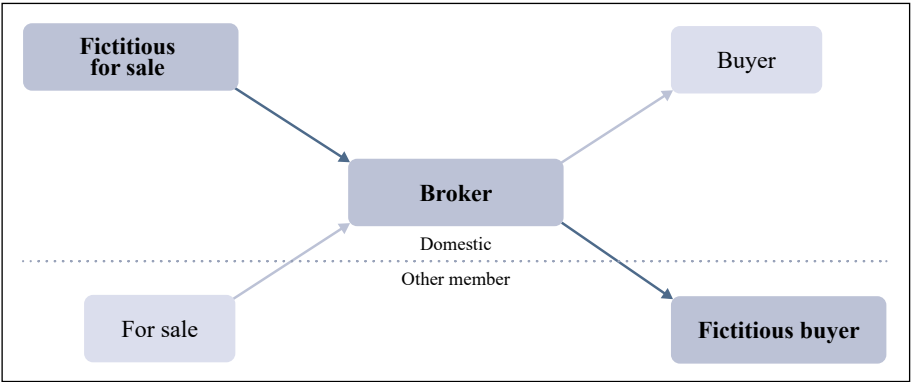

Note. Figure edited by the author, basedon Sólyom (2015).

Cross-billing fraud (Figure 6)

This type of fraud is much more sophisticated than the previous ones. The purpose of cross invoicing is to fraudulently reduce or offset VAT on taxable intra-Community purchases and domestic sales by fictitious domestic purchases and fictitious intra-Community sales of goods (Falcon, 2015:65.

Figure 6
Cross invoicing fraud

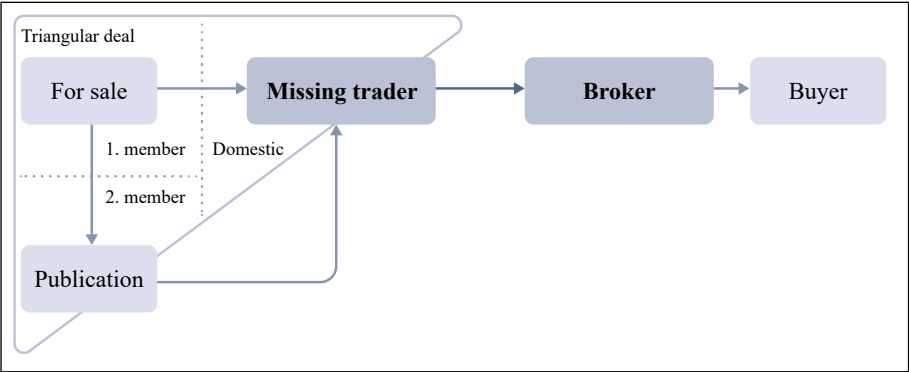
Note. Figure edited by the author, based on Sólyom (2015).

Abuse of the triangular transaction (Figure 7)

First of all, it should be noted that the triangular transaction is essentially a legal construct. It involves the sale of a product by a seller registered in one Member

State of the Community to an intermediary registered in another Member State, who resells the product thus acquired to a buyer registered in a third Member State. However, the goods are delivered directly by the seller to the buyer. A triangular transaction shows fraudulent intent if one of the parties to the transaction is also part of a fraudulent supply chain, such as missing trader fraud. Given that in triangular transactions the invoicing chain necessarily deviates from the actual route of the goods, their use with criminal intent allows the invoicing chain to be made opaquer in order to make the work of the authorities more difficult (Ritzlné & Máténé, 2022; Sólyom, 2015)

Figure 7
Triangular abuse (embedded in missing trader fraud)

Note. Figure edited by the author, based on Ritzlné & Máténé (2022), and Sólyom (2015).

Simple domestic VAT evasion schemes

In view of the mechanism of VAT and the specific models of VAT evasion described above, it is easy to see that cross-border economic events are the main opportunity for the perpetrators to carry out and conceal their criminal intentions. In good practice, however, one can also observe simpler domestic schemes (bad faith attempts) which are in line with the general model of VAT fraud or slightly extended. In this case, brokers usually go back to a single link in the chain in the input, output or both directions (e.g. by accepting a fictitious invoice, by selling without an invoice or by invoicing in the name of another person), but the involvement of missing traders and buffer companies is not excluded in these schemes. However, given the fact that the ‘end points’ of fraudulent invoicing/sales chains are located domestically, the chances of being caught are much higher for the perpetrators, and so, given the simplicity of

the fraud scheme, this type of behaviour is typically used by so-called forced and livelihood criminals.

In the context of simple domestic VAT fraud schemes, I consider it worth considering their separate modelling as *'hybrid' formations* that cross between general and specific models. However, the development of these models is beyond the scope and objective of this research.

The main motive for complex VAT fraud

If we are to understand the specific models of VAT fraud in full depth and, moreover, to use them in the fight against VAT fraud, we cannot, in my view, ignore the intentions of the perpetrators, which, as with the general model, are both inevitable in the fraud scheme and usually reflected in best practice .

Perhaps the most complex form of VAT fraud is carousel fraud, the aim and main motivation of the perpetrators - apart from *their* obvious intention to *enrich themselves illegally* by causing financial loss to the budget⁶ - is to *'drain' the budget*, even without real economic events, by administrative means, under *'laboratory conditions'*.

In the cases of missing trader fraud, abuse of the 4200-procedure code customs procedure and fictitious intra-Community sales, there is also an intention to *gain a price advantage* over competitors in the market ; and in the cases of cross-invoicing fraud and abuse of the triangular transaction, there is also an *intention to make the fraudulent invoicing chain more complex and opaque*. In the case of simple domestic VAT fraud schemes, the motive is more likely to be *a matter of necessity* than a deliberate fraudulent enrichment scheme.

Conclusions

How general and specific models of VAT fraud can be applied in the context of investigative action by the authorities

In my view, if we approach the investigative action against VAT fraud from the perspective of best practice, it is appropriate to draw on the tools of forensic science. As we know, criminology is a discipline of effective and professional

6 It also follows from the above that the effectiveness of action against economic crime is not primarily enhanced by the severity of the punishment, but by the deprivation of the proceeds of crime (Tóth, 2015:20.)

law enforcement with a history of about 120-170 years, mainly practical and to a lesser extent theoretical multidisciplinary discipline (Fenyvesi, 2021) Within the toolbox of criminology, I consider it important to mention the *criminalistic thinking*, which has no uniformly defined concept, but according to Angyal (2019) is more than ‘common sense’. Lakatos (2005) argues that criminological cognition is one of the methods of cognition, and at the same time a specific method of solving investigative problems. According to Mátyás (2021) and Mészáros (2021), one of the most important elements of criminological thinking is *versioning*, i.e. the formulation of hypotheses (assumptions, conjectures) that can be considered logical and that compete with each other and that can provide a realistic explanation of the motive of the crime, the perpetrator, etc. Of course, a version (hypothesis) can only be considered as a logical hypothesis as long as it is not proven or disproved during the investigation (Petrétei, 2018)

In my view, the specific structures built from the general model of VAT fraud can also be considered as ‘prefabricated’ versions of best practice, since the VAT operating mechanism systematically includes the actors of each offence and the main links between them (goods, invoicing and financial supply chains). In addition to understanding the motive for the crime, these interrelationships can help in the initial phase of the investigation in the collection and search for relevant evidence (or in the planning and execution of a coordinated operation to this end), and in the later phase of the investigation in the evaluation and analysis of the evidence obtained, in the identification of potential witnesses and in the identification of suspected perpetrators. To support the research findings of this study, particularly given the potential for effective targeting of offenders with multi-disciplinary tools within a single offence; and that perpetrators can create complex VAT fraud structures that can be traced back to the simplified theoretical categories of specific models of VAT fraud in investigative versioning ; and new offence patterns are created over time - I would like to present two anonymised case studies with fictitious aliases.

‘Silk Road case’:

During the investigation of the Silk Road case, the investigating authority found that a group of perpetrators (organisers) used companies they had set up that were not engaged in real economic activities to issue false invoices, i.e. they operated an invoice factory.

By the above act, the perpetrators also helped the representatives of the companies receiving the invoices to reduce the amount of VAT payable on the income from their activities, thereby causing a financial loss to the budget. On

the other hand, it allowed goods ordered from the Far East to be cleared through customs in the name of the invoice issuers rather than the companies receiving the invoices, using a 4200 procedure code.

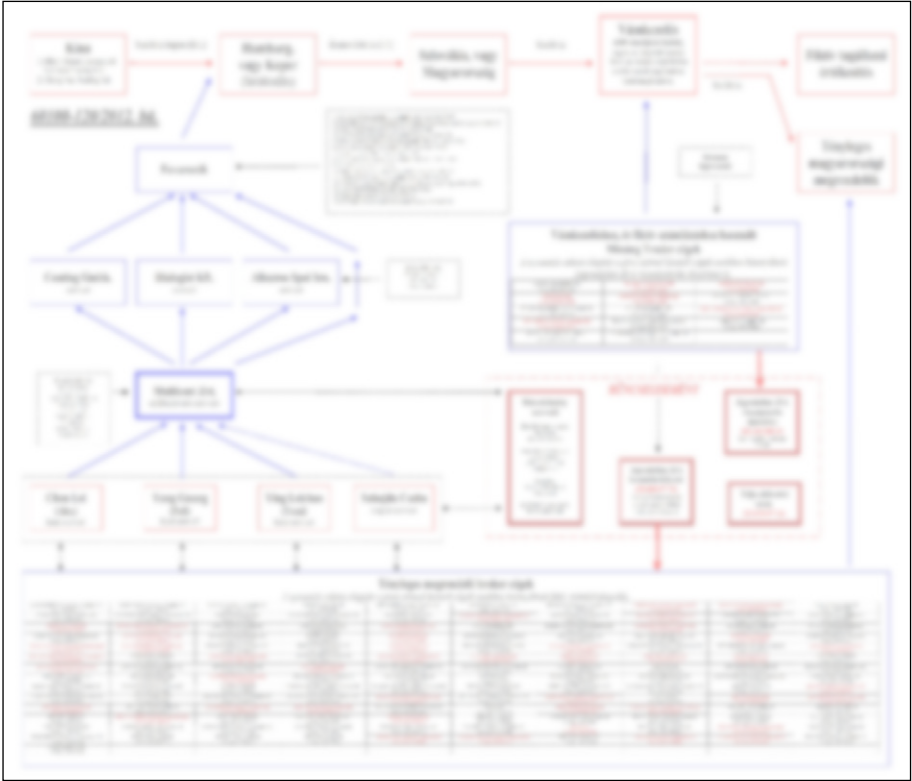
In the course of the investigation, the investigating authority also found that the invoice-issuing companies also attempted to make unauthorised VAT refunds by accepting fictitious expense invoices and issuing fictitious invoices for intra-Community supplies.

The real and fictitious invoicing chains and actors uncovered by the investigation of the Silk Road case have been mapped (*Figure 8*), which, based on the data - in the light of the general and specific models of VAT fraud - are presented in *Figure 4*. A more complex version (with missing trader) of the 4200 procedure of abuse presented in *Figure 4* emerged (*Figure 9*), nuanced by the version of fictitious intra-Community sales presented in *Figure 5*.

During the investigation, around a dozen invoice-issuing companies were identified. These companies basically performed the function of missing traders in the abuse 4200 procedure, but their activities can also be considered as quasi-brokers in the attempts to recover VAT without authorisation.

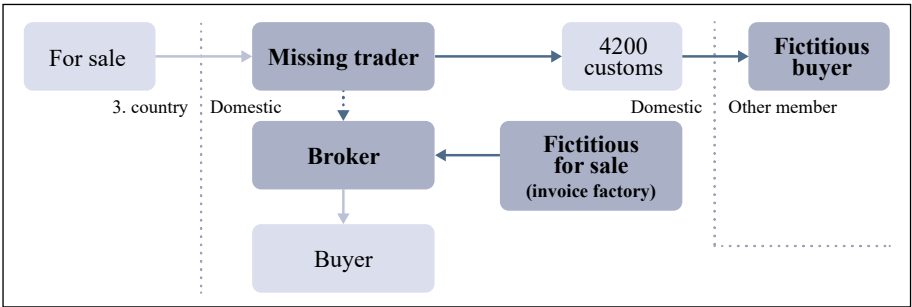
The brokers of the abuse, with 4,200 procedure codes, were more than a hundred self-employed bill collectors, whose actions in some cases did not reach the threshold of the offence of budget fraud. In the case of such brokers, the investigating authority initiated tax audits in the framework of a signalisation procedure, taking into account that, on the basis of the ultima ratio principle, criminal proceedings are not justified and that the tax administration's means are sufficient to address and prosecute them.

Figure 8
Full contact diagram of the ‘Silk Road case’ (anonymised)

Note. Figure edited by the author.

Figure 9
Specific model of abuse of the 4200-procedure code customs procedure investigated in the ‘Silk Road case’

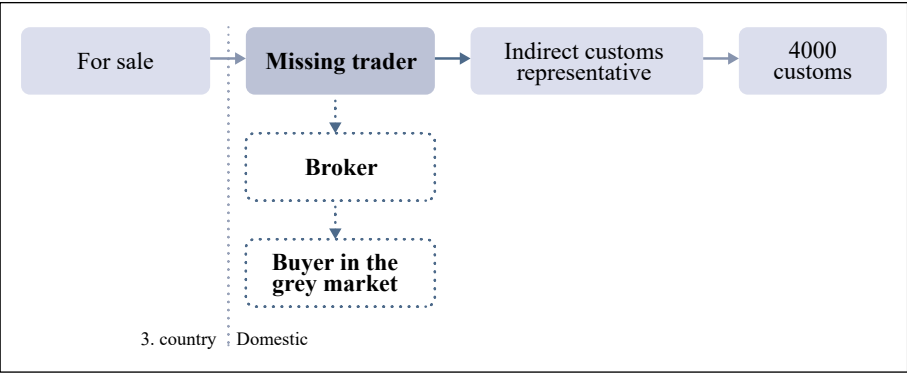
Note. Figure edited by the author.

‘The phoenix bird case’:

In tackling cases of abuse of the 4200 procedure code, EU Member State authorities have made a number of efforts (e.g. the introduction of a tax bond requirement) in response to which offenders have developed a new type of fraud mechanism. Such a version was also raised during the investigation of the Phoenix Bird case.

In the Phoenix Bird case, the goods imported from country 3 were cleared in Hungary under a 4000-procedure code customs procedure, whereby customs duty and VAT are payable at the time of importation. However, the importer was a missing trader company and acted before the customs authorities through an indirect customs representative. The indirect representative undertook in good faith to pay the customs duty and other public charges (e.g. VAT) related to customs clearance on behalf of his client, the amount of which was invoiced afterwards together with his service fee. Following the above, the missing trader became unavailable and the imported goods were sold by the broker on the grey market without an invoice (*Figure 10*).

Figure 10
Specific model of the 4000-procedure code customs abuse through indirect customs representative examined in the ‘Phoenix Bird’ case

Note. Figure edited by the author.

Following the discovery of this new type of offence, the investigating authority of the NAV sent an alert to the European Police Office (EUROPOL) in order to take effective action against similar cases.

The case studies presented, in addition to supporting the above findings, also draw attention to the limitations of the application of general and specific models

of VAT fraud, as we have seen that in reality they appear in more complex, distorted and mixed versions, and new formations emerge over time and as the legal environment changes. However, despite this, I believe that they can be used as ‘guides’ for investigative action by the investigating authorities.

References

- Angyal, M. (2019). A kriminalisztikai gondolkodás – újratöltve [Forensic thinking – reloaded]. *Belügyi Szemle*, 67(3), 67–82. <https://doi.org/10.38146/BSZ.2019.3.2>
- Bahn, P., & Renfrew, C. (1999). *Régészet. Elmélet, módszer, gyakorlat* [Archaeology. Theory, method, practice]. Osiris Kiadó.
- Balláné Szentpáli, E. (2020). A költségvetési csalás a statisztikai adatok tükrében a rendszerváltástól napjainkig [Budget fraud in light of statistical data from the change of regime to the present day]. *Belügyi Szemle*, 68(1), 67–82. <https://doi.org/10.38146/BSZ.2020.1.4>
- Fellegi, M. (2017). Közvetett (indirekt) adók és vámok [Indirect taxes and customs duties]. In Bozsik, S., Fellegi, M., Gróf, P., Süveges, G., & Szemán, J. (Eds.), *Adózási ismeretek* (pp. 114–164). Miskolci Egyetemi Kiadó.
- Fenyvesi, Cs. (2021). A kriminalisztika bűnmegelőzési funkciója [The crime prevention function of forensics]. *Belügyi Szemle*, 69(10), 1759–1769. <https://doi.org/10.38146/BSZ.2021.10.5>
- Fischer, Gy. (2018). Nyomozási útmutató a Btk. 396. § (1) bekezdés a) pontjában meghatározott költségvetési csalás bűncselekmény nyomozásához – bevételeltitkolás adóbevallási kötelezettség nem teljesítésével [Investigation guide for investigating the crime of budget fraud as defined in Section 396(1)(a) of the Criminal Code – concealment of income by failing to comply with tax reporting obligations]. In Szabó, A. (Ed.), *Pénzügyi nyomozói kézikönyv* (pp. 13–18). Dialóg Campus Kiadó.
- Fodor, B. G. (2017). Az áfacsalások büntetőjogi megítélésének elméleti és gyakorlati kérdései [Theoretical and practical issues concerning the criminal law assessment of VAT fraud]. In Domokos, A. (Ed.), *A költségvetés büntetőjogi védelme* (pp. 90–111). Károli Gáspár Református Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar. <https://ajk.kre.hu/images/doc4/konferenciak/A-koltsegvetes-buntetojogi-vedelme.pdf>
- Hatfield, M. (2009). Tax lawyers, tax defiance, and the ethics of casual conversation. *Florida Tax Review*, 10(10), 841–868.
- Lakatos, J. (2005). *Kriminalisztikai alapismeretek* [Basic knowledge of criminalistics]. Rendőrtisztai Főiskola.
- Magyar-Áhel, E. (2018). Áfacsalások az Európai Unióban [VAT fraud in the European Union]. In Szabó A. (Ed.), *Pénzügyi nyomozói kézikönyv* (pp. 123–135). Dialóg Campus Kiadó.
- Mátyás, S. (2021). A verziók szerepe a Teréz körúti robbantás nyomozása során [The role of versions in the investigation of the Teréz Boulevard bombing]. *Erdélyi Jogélet*, 4(3), 93–101. <https://doi.org/10.47745/ERJOG.2021.03.08>

- Mészáros, B. (2021). A kriminalisztika hipotézisei [Hypotheses of criminalistics]. *Belügyi Szemle*, 69(10), 1771–1781. <https://doi.org/10.38146/BSZ.2021.10.6>
- Molnár, G. M. (2011). *Az adócsalás a költségvetési csalásban* [Tax fraud in budget fraud]. HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó.
- Molnár, G. M. (2023). A költségvetést károsító bűncselekmények – Btk. XXXIX. fejezet [Crimes against the budget – Criminal Code Chapter XXXIX]. In Belovics, E. (Ed.), *Büntetőjog II. különös rész* (pp. 807–834). ORAC Kiadó.
- Patz, A. (2018). Számlagyár [Invoice factory]. In Szabó, A. (Ed.), *Pénzügyi nyomozói kézikönyv* (pp. 19–22). Dialóg Campus Kiadó.
- Petrétei, D. (2018). A bizonyítékok ismeretelméleti megközelítéséről [On the epistemological approach to evidence]. *Belügyi Szemle*, 66(4), 53–72. <https://doi.org/10.38146/BSZ.2018.4.5>
- Ritzlné, K. I., & Máténé, B. K. (2022). A hiányzó kereskedős áfacsalás miatt végzett importkii-gazítás a magyarországi nemzeti számlákban 2015 és 2020 között [Import adjustment due to missing trader VAT fraud in Hungarian national accounts between 2015 and 2020]. *Statistikai Szemle*, 100(4), 383–407. <https://doi.org/10.20311/stat2022.4.hu0383>
- Sólyom, B. (2015). Az adócsalás és az adóelkerülés és elleni harc az Európai Unióban az általános forgalmi adózás területén különös tekintettel az Európai Bíróság joggyakorlatára [The fight against tax fraud and tax evasion in the European Union in the field of general taxation, with particular regard to the case law of the European Court of Justice]. *Doktori (PhD) értekezés*, Pázmány Péter Katolikus Egyetem, Jog- és Államtudományi Kar, Jog- és Államtudományi Doktori Iskola. <https://doi.org/10.15774/PPKE.JAK.2015.002>
- Steiner, G. (2023). *Költségvetési csalás és áfacsalás a gyakorlatban* [Budget fraud and VAT fraud in practice]. ORAC Kiadó.
- Szabó, B. (2019). Grouping of misconduct types in case of VAT fraud. *Magyar Rendészet*, 67(1), 101–116. <https://doi.org/10.32577/mr.2019.1.6>
- Szabó, B., & Zierer, Cs. (2023). A bűnügyi helyszínelés (korlátozott?) lehetőségei az általános forgalmi adóra elkövetett költségvetési csalás büntett nyomozása során [The (limited?) possibilities of crime scene investigation in the investigation of budget fraud committed against general sales tax]. In Csaba, Z., Szabó, A., & Zsámbokiné, F. Á. (Eds.), *Tudás-és értékmegosztás – mesterséges intelligencia – generációváltás?* (pp. 174–188). Magyar Rendészettudományi Társaság Vám- és Pénzügyőri Tagozata. <https://doi.org/10.37372/mrtrvpt.2023.1.14>
- Szilovics, Cs. (2003). *Csalás és jogkövetés az adójogban* [Fraud and compliance in tax law]. Gondolat Kiadó.
- Szlifka, G. (2020). A hozzáadottérték-adó jelene és jövője Európában [The present and future of value added tax in Europe]. *Doktori (PhD) értekezés*, Pázmány Péter Katolikus Egyetem, Jog- és Államtudományi Kar, Jog- és Államtudományi Doktori Iskola. <https://doi.org/10.15774/PPKE.JAK.2020.008>
- Tóth, M. (2015). *A gazdasági bűnözés és bűncselekmények néhány aktuális kérdése* [Some current issues in economic crime and criminal offenses]. Magyar Tudományos Akadémia Társadalomtudományi Kutatóközpont. <https://real.mtak.hu/121348/>

- Tóth, M. (2018). A gazdálkodással összefüggő bűncselekmények – egy kriminológiai gyufásdoboz oldalai, vagy lángra lobbanni képes gyufaszálak is? [Crimes related to farming – the sides of a criminological matchbox, or matchsticks that can burst into flames?]. In Domokos, A. (Ed.), *A gazdálkodással összefüggő bűncselekmények büntetőjogi értékelése* (pp. 11–24). Károli Gáspár Református Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar. https://ajk.kre.hu/images/doc4/dokumentumok/Gazdalkodással_osszefuggo_kiadvany.pdf
- Vankó, L. (2017). Az adózás kriminalizálása és annak aktualitásai [The criminalization of taxation and its current relevance]. In Domokos, A. (Ed.), *A költségvetés büntetőjogi védelme* (pp. 73–80). Károli Gáspár Református Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar. <https://ajk.kre.hu/images/doc4/konferenciak/A-koltsegvetes-buntetojogi-vedelme.pdf>

Laws and regulations

Act C of 2012 on the Criminal Code

Act CL of 2017 on the Rules of Taxation

Act CXCV of 2011 on Public Finances

Act CXXVII of 2007 on Value Added Tax

Act LXIII of 2011 on the Amendment of Act IV of 1978 on the Criminal Code and Certain Other Acts in Relation to Financial Offences

Act V of 1987 on Value Added Tax

Act XC of 2017 on Criminal Procedure

Council Directive 67/227/EEC on the harmonization of legislation of Member States concerning turnover taxes

Council Directive 67/228/EEC on the harmonization of legislation of Member States concerning turnover taxes – structure and procedures of the common system of value added tax

Council Directive 77/388/EEC on the harmonization of legislation of Member States concerning turnover taxes – common system of value added tax: uniform basis of assessment

Reference of the article according to APA regulation

- Szabó, B. (2025). General and specific models of value added tax budgetary fraud and their possible application in the context of investigative action. *Belügyi Szemle*, 73(7), 1501–1527. <https://doi.org/10.38146/BSZ-AJIA.2025.v73.i7.pp1501-1527>

Statements

Conflict of interest

The author has declared no conflict of interest.

Funding

The author has received no financial support for the research, authorship, and/or publication of this article.

Ethics

The data will be made available on request.

Open access

This article is an Open Access publication published under the terms of the Creative Commons Attribution 4.0 International License (CC BY NC-ND 2.0) (<https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/2.0/>), in the sense that it may be freely used, shared and republished in any medium, provided that the original author and the place of publication, as well as a link to the CC License, are credited.

Corresponding author

The corresponding author of this article is Barna Szabó, who can be contacted at szabo.barna@nav.gov.hu.

Ajánlás a Nemzetközi Rendészeti Figyelő XVIII. száma elé

Recommendation to the XVIII. issue of the International Law Enforcement Observer

Finszter Géza

professor emeritus, ny. rendőr ezredes
Magyar Tudományos Akadémia doktora,
Nemzeti Közszolgálati Egyetem,
Rendészettudományi Kar

Korinek László

professor emeritus
Magyar Tudományos Akadémia rendes tagja,
Pécsi Tudományegyetem,
Állam- és Jogtudományi Kar

Absztrakt

Cél: Egyre gyakrabban olvashatunk a nemzetközi és a hazai kommunikációban, de különösen a társadalomtudományi szakirodalomban az egész világrendszert érintő változásokról, a globális rend gyökeres átalakulásáról. A Nemzetközi Rendészeti Figyelő szerkesztői kísérletet tettek arra, hogy ezeket a minőségi fordulatokat a rendészeti igazgatás területén is érzékelhetővé tegyék. Ez a törekvés markánsan tetten érhető Retek Amadé recenziójában, ami a döntéshozatal mesterséges és természetes módjai között mutatkozó különbségeket kutató tanulmányt ismerteti.

Módszertan: A példaként választott kutatási területeken tájékozódva láthatóak azok a módszertani megoldások, amelyek eredményesnek bizonyultak. Elsősorban a veszélyelhárító rendészeti beavatkozásokat jellemzi, hogy egyfelől ezek a hatósági döntések monopolhelyzetben születnek, másfelől viszont a következmények előre nem láthatóak és további konfliktusok forrásaivá válhatnak. Ez a fejlődő demográfiai környezet egy olyan jelenséget idézett elő, amely csendesen, de jelentősen alakítja kollektív pszichénket – a demográfiai szorongást.

Megállapítások: Pressburger Tamás beszámolója megismertet a „demográfiai szorongás” fogalmával. Az általa ismertett tanulmány célja az volt, hogy képet alkosson arról: *„mit gondolnak az amerikaiak az olyan aktuális kérdésekről, mint a nemzetbiztonság, a terrorizmus, a terrorizmus elleni politikák, a bevándorlás és a vallás.”* Különösen a fehér bőrű közösségek érzékelik úgy, hogy nő a kiszolgáltatottságuk. Ezek a félelmek gyakran a büntető hatalom minden emberséget nélkülöző működését követelik. (A terrorizmussal gyanúsítottak kínzásának elfogadás a középkort idézik.) Ezzel szemben a 21. század lehetőségei más utakat is nyithatnak. Radvánszki Ronett munkájában a következőket olvashatjuk: *„A bűnügyi elemzők adatvezérelt, objektív megállapításai hatékony*

komplementerei lehetnének a rendőrségi döntéshozatalnak, mely segíthetne a bűncselekmények számának csökkentésében.” Packosz Nikiforosz három kutató teljesítményét méltatja, akik az online térben elkövetett bűncselekmények felderítésének nehézségeiről adnak ismertetést. Csiki Olivér Tamás a nemzetközi együttműködés fontos színtereibe enged bepillantást, amikor felhívja figyelmünket a hamisítás és kalózkodás (IP-bűnözés) jelentette veszélyekre.

Érték: A recenziók rávilágítanak a rendészeti igazgatás, de különösen a bűnüldözés olyan adottságaira, amelyek közelebb hozzák egymáshoz a végrehajtói és az elemző-értékelő munkaterületeket, melyek együttesen a hatékonyság és a törvényes működés harmóniáját is megteremthetik.

Kulcsszavak: demográfiai szorongás, döntéshozatal, bűnmegelőzés, elemző-értékelő munka

Abstract

Aim: In both international and domestic discourse – particularly within the social sciences literature – there is an increasing focus on changes affecting the entire world system and the profound transformation of the global order. The editors of *International Law Enforcement Observer* have sought to make these qualitative shifts perceptible within the field of law enforcement administration as well. This intention is clearly reflected in the review by Amadé Retek, which presents a study investigating the differences between artificial and natural modes of decision-making.

Methodology: An overview of the selected research areas reveals the methodological approaches that have proven effective. Law enforcement interventions aimed at threat mitigation are characterised, on the one hand, by the monopolistic nature of the authorities’ decisions, while on the other hand, the consequences of such decisions are unpredictable and may become sources of further conflict. This evolving demographic environment has given rise to a phenomenon that quietly yet significantly shapes our collective psyche: demographic anxiety.

Findings: Tamás Pressburger’s report introduces the concept of “demographic anxiety.” The study he presents aimed to explore “what Americans think about current issues such as national security, terrorism, counter-terrorism policies, immigration, and religion.” In particular, white communities perceive themselves as increasingly vulnerable. These fears often lead to demands for the exercise of penal power devoid of any humanity (the acceptance of torturing terrorism suspects evokes the Middle Ages). However, the opportunities of the 21st century may open up alternative paths. Ronett Radvánszki writes that “the data-driven, objective findings of crime analysts could serve as effective complements to

police decision-making, potentially contributing to a reduction in crime rates.” Nikiforosz Packosz praises the work of three researchers who describe the difficulties of investigating crimes committed in cyberspace. Olivér Tamás Csiki offers insights into key areas of international cooperation by drawing attention to the threats posed by counterfeiting and piracy (IP crime).

Value: These reviews shed light on certain features of law enforcement administration – particularly criminal investigation – that bring operational and analytical-evaluative fields closer together, thereby fostering a harmony between effectiveness and lawful operation.

Keywords: demographic anxiety, decision-making, crime prevention, analytical-evaluative work

NEMZETKÖZI RENDÉSZETI FIGYELŐ

Nemzetközi Rendészeti Figyelő XVIII. International Law Enforcement Observer XVIII

Retek Amadé

mesteroktató, rendőr őrnagy
Nemzeti Közszerződési Egyetem,
Rendészettudományi Kar
retrek.amade@uni-nke.hu

Pressburger Tamás

doktorandusz
Nemzeti Közszerződési Egyetem,
Rendészettudományi Doktori Iskola

Radvánszki Ronett

doktorandusz
Nemzeti Közszerződési Egyetem,
Rendészettudományi Doktori Iskola
radvanszki.ronett@stud.uni-nke.hu

Packosz Nikiforosz

doktorandusz
Nemzeti Közszerződési Egyetem,
Rendészettudományi Doktori Iskola

Csiki Olivér Tamás

doktorandusz
Nemzeti Közszerződési Egyetem,
Rendészettudományi Doktori Iskola

Retek Amadé

Utcai világítás és árnyékok. Az adaptív döntéshozatal kulcsának keresése

A 21. század társadalmi, gazdasági és technológiai fejlődése jelentős változásokat hozott, amelyek sokszínűvé teszik mindennapi környezetünket. Klein (2009) kiemeli, hogy a magánélet és a munka világa egyre komplexebb, és ezzel párhuzamosan a hétköznapi feladatok napról-napra egyre kifinomultabb döntéseket igényelnek, mely a rendészeti igazgatásra is jellemző. A megfelelő teljesítmény elérése érdekében elengedhetetlenné válik a dinamikusan változó és sokrétű kihívások körülményeinek, valamint a döntési korlátoknak a mélyebb megértése (Farkas, 2016). A klasszikus döntéshozatali kutatások jellemzően azt vizsgálják, miként hoznak döntést az emberek kontrollált, mesterséges környezetben. Ezzel szemben a „természetes döntéshozatal” (Natural Decision

A szerzők a kéziratot magyar nyelven nyújtották be. Benyújtás: 2025. 03. 17. Átdolgozás: 2025. 03. 25.
Elfogadás: 2025. 04. 03.

Making) kutatások arra irányulnak, hogy miként alkalmazzák tapasztalataikat kritikus, dinamikus döntéshelyzeti szituációkban dolgozó szakemberek, mint például tűzoltók, orvosok, rendőrök és pilóták, akiknek információhiányos körülmények között és nagy kockázattal járó helyzetekben kell rövid idő alatt döntéseket hozniuk, melyek sok esetben pszichés megterheléssel járnak (Farkas & Sallai, 2021).

Gary Klein amerikai kognitív pszichológus és kutató összesen kilenc könyv, valamint számos tudományos eredményt bemutató nemzetközi publikáció szerzője vagy társszerzője, a „természetes döntéshozatal” terén végzett úttörő munkájáról vált ismertté. Az utóbbi 30 évben végzett kutatásai során több száz vizsgálatot végzett speciális területek szakértőivel, úgymint tűzoltókkal, katonákkal, pilótákkal és sakknagymesterekkel annak érdekében, hogy megértse, miként hoznak döntéseket dinamikus helyzetekben. A *Sources of Power: How People Make Decisions* (1998) című könyvében foglalta össze először kutatási eredményeit, amelyek azt a témát járják körül, hogy valós – nagy felelősséggel és dinamikus döntést igénylő – feladathelyzetekben a szakértők hogyan támaszkodnak intuíciójukra és tapasztalatukra. Klein a *Streetlights and Shadows* (2009) című művében a gyakorlatban is könnyedén adaptálható példákkal teszi elérhetővé a döntéseméleti kutatások eredményeit. Ez a mű 2021-től digitális formában is elérhető. Bemutatja és kiemeli, hogy az azokból levont következtetések hogyan segíthetik a mindennapi életünket és a munkavégzést. A könyv gyakorlati példákon keresztül szemlélteti a döntéshozatali eljárások és strukturált döntéshozatali módszerek korlátait, főként, amikor a helyzet kiszámíthatatlan és nem megjósolható, azaz stresszel teli. Szűkebben az adaptív döntéshozatal természetét vizsgálja a racionális döntéshozatali modellekkel összehasonlítva. A könyv összesen négy fejezetből és tizenkilenc alfejezetből áll.

A problémafelvetés a normatív döntéseméleti modellek monopolizált helyzetéből indul ki. Áttekinti a döntéshozatallal kapcsolatos ismereteket, a bonyolult helyzetekben alkalmazott, nem elegendő eljárási szabályokat, valamint a szakértői tudás fontosságát a váratlan és komplex szituációk kezelésében (I. fejezet). Részletesen elemzi, hogy bizonytalan helyzetekben, hogyan értékeljük a döntésünket befolyásoló információkat (II. fejezet). A változó eseményekhez való alkalmazkodás szerepét vizsgálja, hangsúlyozva a reziliencia, a tapasztalati tanulás és a folyamatos adaptáció fontosságát (III. fejezet). Legvégül a könyv elején megfogalmazott problémafelvetésre ad összegző választ (IV. fejezet).

A bevezetőben a szerző egy látással kapcsolatos metaforával teszi érthetőbbé a könyv címét. Eszerint a szemünk napközben a csapok segítségével képes információ gyűjteni a körülöttünk lévő világról, melyek sötétben már kevésbé aktívak, így az információfeldolgozást egy másik struktúra, a pálcikák rendszere

veszi át. Ahogy a szem rugalmasan alkalmazkodik a megváltozott környezeti feltételekhez, úgy kell a szakembernek is alkalmazkodnia egy megváltozott helyzethez. Ebben a hasonlatban az utcai fény a kiszámítható helyzetekre és az analitikus gondolkodásra utal, míg a sötét a komplex, bizonytalan helyzeteket szimbolizálja, amelyben megnő az intuíció szerepe. Párhuzamot vonva a szemünket alkotó sejtek működése és a döntési modelljeink között, hangsúlyozza, hogy a megfelelő teljesítmény eléréséhez mindkét rendszer működésére egyaránt szükség van. A szakértői munkavégzéshez ugyanúgy szükség van az eljárási szabályok ismeretére, mint a megfelelő alkalmazkodási készségekre. Úgy véli nincs rossz döntési stratégia, hanem a helyzettől függ, hogy az mennyire bonyolult, kiszámíthatatlan és dinamikus. Klein a dinamikus döntéshozatali helyzetek természetének megértése érdekében bemutatja, hogy azok miben különböznek a statikusoktól. A cél eléréséhez, azaz a feladat elvégzéséhez döntések sorozatára van szükség, tehát nem egyetlen mozzanat, hanem folyamatos tevékenység mentén szerveződik. Továbbá a döntések között kauzális összefüggés van, nem függetlenek egymástól, így a későbbi döntési lehetőségeket a korábbi döntések segíthetik, illetve korlátozhatják. A helyzet dinamikus változásával potenciális döntések számtalan sorozata aktivizálódik, melyeknek a megfelelő időben kell megszületniük. Klein a bevezetőben a szervezetfejlesztők és vezetélméleti szakemberek által legtöbbet vizsgált gondolkodásról alkotott 10 legfontosabb állítást írja le. Ezek a következők:

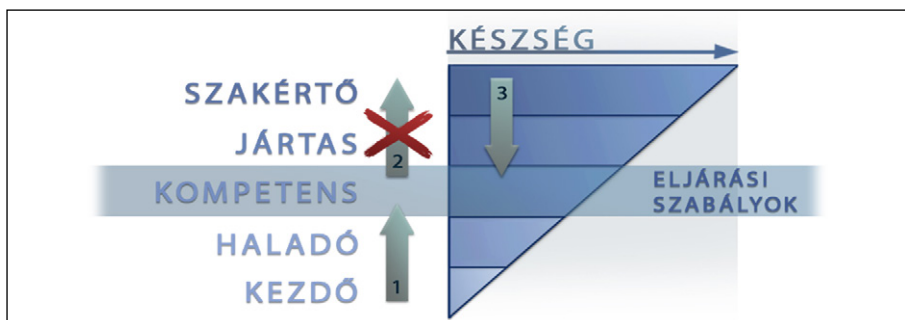
- 1) Az eljárások szisztematikus gyakorlása (tanítása) segíti az embereket abban, hogy a feladataikban jártasabbak legyenek.
- 2) Az előítéletek torzítják a gondolkodásunkat, így a döntéseket.
- 3) A sikeres döntéshozók az intuíció helyett inkább a racionalitásra támaszkodnak.
- 4) A döntéshozatalhoz több opciót kell kialakítani, azokat összehasonlítani, és a legmegfelelőbbet kiválasztani.
- 5) Minél több információ áll rendelkezésünkre, annál inkább csökkenthető a döntési bizonytalanság.
- 6) Nem célszerű elhamarkodott következtetésekre jutni, melyet további információk gyűjtésével lehet kompenzálni.
- 7) Egy adott helyzet értelmezése tulajdonképpen az információkból történő következtetések levonása.
- 8) Minden döntési helyzet kiindulópontja a világos cél megfogalmazása.
- 9) A terveink nagyobb eséllyel lesznek sikeresek, ha azonosítjuk a legnagyobb kockázatokat és megtaláljuk a módját azok kiküszöbölésének.
- 10) A vezetők a különböző feladatellátási szerepek kiosztásával és a szabályok előzetes meghatározásával a kiszámíthatóságot növelik.

A könyv a racionális döntéshozatal ezen állításait vizsgálja meg azzal a céllal, hogy kutatási eredményeken és gyakorlati példákon keresztül tárja fel ezen állítások korlátait.

Az I. fejezetben részletesen tárgyalja, hogy az eljárási szabályok és szokások mennyire elengedhetetlenek a feladatok elvégzéséhez, hiszen képesek leegyszerűsíteni az információfeldolgozást és a döntéshozatalt. Elsajátításuk segíti a jól strukturált feladatmegoldást azzal, hogy alacsonyabb színvonalú készségekkel való rendelkezés esetén is támpontot biztosít. Azáltal, hogy a döntéshozatali bizonytalanságokat csökkentik, lehetővé teszik a feladatok sikeres végrehajtását, akár tapasztalat hiányában is. Az eljárások struktúrát biztosítanak a szakmai tapasztalatok gyűjtéséhez, a standard tudás kodifikálásához, amivel formálisabbá és könnyebben átadhatóvá teszik azokat. Klein hátrányként fogalmazza meg, hogy az eljárások kritikai felülvizsgálat nélküli automatikus követése kockázattal jár akkor, ha nem veszik figyelembe a kontextust, ami téves helyzetértékeléshez, így hibás döntéshez vezethet. Amennyiben a szakemberek bizonyos helyzetekben túlságosan az előírásokra támaszkodnak, akkor passzívvá válhatnak a képességfejlesztés terén, ami a szakértelem fejlődésének gátat szabhat. Röviden, az eljárásokhoz való görcsös ragaszkodás hosszú távon a szakértelem erodálódásához vezethet (lásd 1. számú ábra). A háromszög felfelé történő kiszélesedése a tudás és a készségek bővülését jelzi. Az első nyíl az eljárási szabályok szerepét ábrázolja, amelyek lehetővé teszik, hogy a kezdő szakember elérje a kompetens szintet, különösen jól strukturált és előre meghatározott feladatmegoldást. A második nyíl azt jelzi, hogy az eljárások alkalmazása korlátozhatja a szaktudás fejlődését. A harmadik nyíl pedig a szakértelem eljárási rendbe való kényszerítésének hatását szemlélteti, amely a meglévő szakértelem csökkenéséhez vezethet.

1. számú ábra

Dreyfus-féle tudásmodell szintjei (Dreyfus, 1980)

Forrás. A szerző saját szerkesztése.

A szerző hangsúlyozza, hogy a szakértők nem csupán tapasztalatokat gyűjtenek, hanem a tapasztalataikból levont tanulságok és a szituációk működéséről alkotott kifinomult mentális modellek segítségével válnak egyre kiválóbb szakértőkké egy adott területen. Ezzel párhuzamosan Klein kifejti, hogy a szakértői tudás magában foglalja a fejlett percepciós készségeket, amelyek segítik a tipikus mintázatok és oda nem illések felismerését. Ez magyarázza, hogy a tapasztaltak inkább képesek a részleteket is észlelni, illetve később felidézni. A szerző a dinamikus döntési helyzetek jellemzőivel összefüggésben taglalja a kognitív kapacitás korlátozottságát, amely magyarázza, hogy bizonyos számú mennyiségű ágensre tudunk egyszerre összpontosítani, emiatt nem tudunk minden tényezőt számba venni és szisztematikusan elemezni. A nem tudatos intrapszichés működések (például intuíció) pedig segíthetik az információ összehangolását. Klein szerint az intuíció megerősödésének két alapvető feltétele van. Egyrészt a helyzet kimenetelének viszonylag kiszámíthatónak kell lennie, másrészt tanulási, kompetenciafejlesztési lehetőséget kell biztosítani. Amennyiben a helyzet kiszámíthatatlan, akkor nem lehetséges vagy csökkent mértékű a jelek azonosítása, ami a szakértő szakmai fejlődésére hat. Ugyanis véleménye szerint a hibákból tanulni kell, nemcsak elkerülni azokat, tehát értékes tanulságokkal szolgálhatnak, amelyek segíthetik a jövőbeni jobb döntések meghozatalát. A fejezet végén mutatja be az általa kidolgozott Felismerés-alapú döntési modellt (Recognition – Primed Decision Model), amelyet tűzoltók körében végzett kutatásai alapján dolgozott ki. A modell szerint a döntéshozó ahelyett, hogy több döntési lehetőséget alkotna meg, a helyzetet korábbi tapasztalata alapján kategorizálja, és a felismert helyzethez kapcsolódó tipikus (leginkább adaptívabb) megoldást választja ki. Ebben a modellben az intuíció fontos szerepet kap, hiszen a percepció részét képezi. A döntéshozó nem feltétlenül minden szempontból a legjobb, hanem a tapasztalatai alapján legjobb megoldást keresi. Ezáltal válik fontossá a gyakorlat, ugyanis minél gyakorlottabb egy szakember, annál több tapasztalattal rendelkezik, így annál könnyebben ismeri fel például a kritikus, beavatkozást igénylő helyzeteket, illetve kevesebb idő alatt hozza meg a döntést. A kezdő szakembereket ezért arra kell biztatni, hogy minél több helyzetben próbálják ki magukat, és utólag, szisztematikusan elemezzék tevékenységüket a tanulás szándékával. A fejezet legfőbb tanulsága, hogy a döntéshozatal során nem elég csupán az analitikus, elemző döntési módszereket alkalmazni, hanem az intuíciót is szükséges bevonni, hiszen az optimális eredmény eléréséhez elengedhetetlen mindkettő kiegyensúlyozott működése.

A II. fejezet arra fókuszál, hogy a gondolkodás miként játszik aktív szerepet az információgyűjtésben és -feldolgozásban. Rámutat arra, hogy a helyzetértékelés nem csupán az adatok passzív befogadását jelenti, hanem magában foglalja

azok tudatos keresését, szűrését, valamint a figyelem szándékos irányítását is. Kiemeli, hogy a szakértői tudás egyik alapvető összetevője az a képesség, hogy az eltérő információ azonnal felismerésre kerül. Ekkor egy anomália figyelmezteti a szakembert arra, hogy a helyzetet újra kell értékelnie. A szakemberek a környezet működésével kapcsolatos tapasztalataikra támaszkodva képesek nagyobb hatékonysággal bejósolni a kritikus szituációkat. Klein rávilágít arra, hogy az információk „összekapcsolása” nem minden helyzetben egyértelmű, és annak mértéke a kontextus és az előzetes tapasztalatok függvénye. Az előzetes elképzeléssel összefüggésben elemzi a gondolkodásmód helyzetértékelésben betöltött szerepét, melyet azért tart fontosnak, mert különben minden egyes helyzetben külön-külön kellene elemezni az összes rendelkezésre álló információt, és dönteni azok relevanciájáról. Ez rendkívül időigényes és megterhelő folyamat lenne, amely bonyolult helyzetekben akár döntésképtelenséghez is vezethet. A tapasztalatok által kialakult gondolkodásmód olykor nehézséget is jelenthet. A gondolkodásmód nem „jó” vagy „rossz”, az értékét az határozza meg, mennyire illeszkedik az adott helyzethez, azaz mennyire kongruens. A tapasztalatot az elsajátított minták határozzák meg, melyek tanulhatók. Minél több minta áll rendelkezésre, annál gazdagabb a gondolkodásmód, ezáltal pontosabb következtetések levonása valósulhat meg. A szakértői tudás egyik legfőbb jellemzője ezért a helyzetfelismeréshez szükséges mentális minták nagy száma. A túl sok információ azonban gátolhatja a döntéshozatalt. A szakértőnek arra kell képesnek lennie, hogy kiszűrje a lényegtelen részleteket, és a legfontosabb adatra tudjon koncentrálni. A tapasztalat és a minták teszik lehetővé a szelektálást, azaz befolyásolja, hogy mire kell figyelni és mit szükséges figyelmen kívül hagyni. Klein ezért a mintafelismerést és az intuíciót tekinti a szakértelem kulcsfontosságú elemeinek, amelyek alapvetőek a gyors és hatékony döntések meghozatalában.

A III. fejezetben a szerző felvázolja a hagyományos, lineáris megközelítéseket a döntéshozatal és problémamegoldás terén, kiemelve a dinamikusan változó célok és az adaptív gondolkodás kapcsolatát. A döntéshozatal során lényeges figyelembe venni a célok változékonyságát és a kockázatokat, melyek mértéke függ az egyéni készségektől, az elérhető erőforrásoktól és a környezeti tényezőktől. Az adaptációs készséget elengedhetetlennek tartja azokban a komplex és bizonytalan helyzetekben, ahol a hagyományos eljárások kevésbé működőképesek. Klein ismerteti a nagy megbízhatóságú szervezetek (High Reliability Organizations), például kritikus infrastruktúrák jellemzőit (Weick et al., 1999). Ezek a szervezetek olyan összetett és veszélyes környezetben működnek, ahol a hibák súlyos következményekkel járhatnak, ezért arra összpontosítanak, hogy gyorsan és hatékonyan tudjanak reagálni a váratlan eseményekre.

Szisztematikus felkészüléssel és gyakorlatokkal készülnek fel egy esetleges katasztrófa kivédésére, és a rugalmas alkalmazkodásra, valamint a folyamatos tanulásra helyezik a hangsúlyt.

A IV. fejezet összegzi a könyv tartalmát, és ezek alapján módosítja a sikeres döntéshozatalhoz szükséges korábban bemutatásra került 10 állítást. Ebben a fejezetben Klein rámutat, hogy az emberek egyszerű, könnyen kezelhető és kiszámítható szabályok alapján szeretik meghozni a döntéseiket. Azonban a váratlan és komplex feladatok megoldásához az explicit tudáson alapuló előírások és eljárások ritkán elegendőek, mert „*a képzett teljesítmény attól függ, hogy milyen érzelési megkülönböztetéseket tudunk tenni, és hogyan értelmezzük, módosítjuk és helyettesítjük a standard eljárásokat, ha azok nem működnek*” (Klein, 2009). Véleménye szerint a jó döntések a szabályok betartásából és az intuíció megbízhatóságából egyaránt fakadnak. Egy kanadai SWAT-egység eljárási szabályainak és gyakorlati végrehajtásainak összehasonlítása alapján szemlélteti az eljárások és a szakmai tudás viszonyát. A vizsgált SWAT-egység szinte minden potenciális helyzetre eljárási rendet dolgozott ki. Például hogyan közelítenek meg egy házat, hogyan hatolnak be, hogyan derítik fel szisztematikus az épületet stb. Az eljárás proceduralizált, az egység minden tagja ismeri az elemeket és ezek szerint jár el. Az egyik alapelvük, hogy épületátvizsgálás során nem hagynak hátra átvizsgálatlan területet. Az egység tagjai a beavatkozások után elemezték a végrehajtásokat aszerint, hogy milyen módon, mikor tértek el az eljárásrendtől. Így például, ha hajnali 3-kor került sor a beavatkozásra, mivel nagy esély volt arra, hogy a gyanúsított a hálósobában alszik, azonnal oda vonultak, úgy, hogy nem vizsgálták át a teljes épületet. Az alkalmazkodás ilyen mértékére a parancsnok azt mondta: „*Ha az összes szobát kitisztítjuk, mire a második emeletre és a hálósobába érünk, már két perce a házban vagyunk [...] a keresett személy ébren lesz addigra. Veszélybe sodornánk magunkat, és veszélyeztetnénk a küldetést. De mi van abban az esetben, ha fény jön a konyhából? Vagy mi van, ha azt hallják, hogy becsukódik a földszinti fürdőszoba ajtaja, miközben felrohanni készülnek a lépcsőn? Minden ház, minden behatolás egy egyedi végrehajtást igényel.*” (Klein, 2009). Klein azt mutatja be, hogy a szakértők milyen módon képesek gyorsan felismerni és megérteni a szituációkat. Rávilágít, hogy ezt nem szigorú szabályok, eljárások vagy konkrét tények alapján végzik, hanem korábbi tapasztalataik és élményeik során kialakult mintázatokra támaszkodva, melyek az intuíció alapjai.

A könyv nem kínál azonnali, egyszerű megoldásokat a komplex döntési helyzetek megoldására, hanem arra bátorít, hogy mélyebben gondolkodjunk el a döntéshozatal természetén, az intuíció és a helyzetértékelés szerepén, valamint saját gondolkodási gátjainkon. A szerző hangsúlyozza, hogy a sikeres döntéshozatal

érdekében nem elegendő csupán a döntési stratégiák elemzése, elengedhetetlen a megoldandó probléma szerkezetének és a döntéshozó mentális számítási képességeinek alapos vizsgálata is. Rámutat arra, hogy az intuitív helyzetértékelés és az adaptív döntéshozatal ugyanolyan meghatározó tényezők a szakértői teljesímenynek, mint a szisztematikus, elemző gondolkodásmód. Klein azt tanácsolja az olvasóknak, hogy fogadják el a bizonytalanságot ahelyett, hogy az irányítás megszerzéséért küzdenének. Amikor bekövetkezik a nem várt baj, az irányításra törekvők frusztrálttá válhatnak, míg a rugalmas gondolkodásúak képesek alkalmazkodni a változó körülményekhez. Kiemeli, hogy ne kerüljük el a bizonytalan helyzeteket, hanem törekedjünk azok megértésére és hatékony kezelésére.

A könyvet a döntéselmélet iránt érdeklődőknek ajánlom, függetlenül attól, hogy milyen területen, a hétköznapi életben vagy a rendészeti feladatellátás során kívánják az olvasottakat alkalmazni. A mű oly módon íródott, hogy a döntéselmélet és a pszichológia témájában kevésbé jártas olvasók számára is könnyen érthető. Felépítése logikus és követhető, stílusából érezhető, hogy a szerző célja elsősorban az olvasó érdeklődésének felkeltése. A kellő tudományos megalapozottsággal kidolgozott elméleti keretet jól kidolgozott, gyakorlati példákon keresztül szemlélteti.

Összességében a könyv arra inspirálja az olvasót, hogy elgondolkozzon a felvetett kérdéseken és kritikákon. Felhívja a figyelmet, hogy bizonytalan helyzetekben nem vagyunk képesek teljes mértékben irányítani az összes tényezőt, ezért ki kell alakítani egyfajta alkalmazkodási készséget. Olyan gondolkodásmódot, amelyben természetes, hogy kihívásokkal találkozunk, és tudatosan készülünk azok megoldására, valamint tanulunk belőle.

Pressburger Tamás

A fehérek demográfiai szorongása és a terrorizmussal gyanúsítottak kínzásának támogatása

Egy olyan korszakban, amelyet a gyors globalizáció, a technológiai fejlődés és a változó kulturális tájak jellemeznek, a világ demográfiai helyzete mélyreható átalakuláson megy keresztül. Piazza (2020) szerint társadalmaink napról napra fejlődnek, tükrözve a különböző tényezők bonyolult kölcsönhatását, mint például a migrációs minták, a születési arányszám és a változó kormegoszlás. Ez a fejlődő demográfiai környezet egy olyan jelenséget idézett elő, amely csendesen, de jelentősen alakítja kollektív pszichénket – a demográfiai szorongást.

A digitális korban, ahol az információ szüntelenül áramlik, és a világ minden tája minden eddigénél jobban összekapcsolódik egymással, életünk összefonódik a hagyományos és a közösségi média szövetével. Ezek a hatékony platformok csatornaként szolgálnak, amelyen keresztül híreket, véleményeket és betekintést kapunk gyorsan változó világunk összetett dinamikájába. Ennek eredményeként kulcsszerepet játszanak felfogásunk alakításában, hiedelmeink befolyásolásában, és egyes társadalmi rétegek demográfiai szorongásának előmozdításában is.

James A. Piazza (2020) tanulmányában egy felmérés során tesztelte, hogy a fehér bőrű tesztalanyok hogyan reagálnak, ha a fehérek demográfiai hanyatlásáról hallanak, és ez a kísérlet későbbi szakasza során befolyásolja-e a terrorizmussal gyanúsítottakkal kapcsolatos attitűdöket. Az elemzésben 652 kiindulási alany vett részt. A tanulmány fő célja az volt, hogy képet alkosson arról, hogy mit gondolnak az amerikaiak az olyan aktuális kérdésekről, mint a nemzetbiztonság, a terrorizmus, a terrorizmus elleni politikák, a bevándorlás és a vallás.

A kísérlet alapján a szerző arra jutott, hogy amikor a fehér alanyok arról értesülnek, hogy a fehérek az előrejelzések szerint 2060-ra demográfiai kisebbséggé válnak az Egyesült Államokban, nagyobb valószínűséggel helyeslik a terrorizmussal gyanúsított személyekkel szemben a kínzás alkalmazását. Amikor a fehér bőrű tesztalanyok arról értesülnek, hogy a nemzeti népesség aránya csökken, és azon kezdenek el gondolkozni, hogy a közeljövőben rasszuk kisebbséggé válik az Egyesült Államokban, azzal a kilátással kell szembenéznük, hogy elveszítik domináns társadalmi, politikai, gazdasági és kulturális helyzetüket. Az ilyen veszteség kilátása szorongás és bizonytalanság érzését váltja ki, ami arra készteti az érintett személyeket, hogy erősebbnek értékeljék az USA terrorfenyegetettségét. Azon belül is a külső terrorfenyegetést.

A szerző a kísérletek során egyszempontos varianciaanalízis (ANOVA¹) tesztet végeztetett Bonferroni² post-hoc összehasonlító tesztekkel. Az eredmények alapján azok az alanyok, akiket a második csoportba osztottak be, és akiket arról tájékoztattak, hogy a fehérek várhatóan kisebbséggé válnak az Egyesült Államokban, 8,7 százalékkal nagyobb valószínűséggel támogatták a terrorizmussal gyanúsítottak kínzását.

A tanulmány eredményei tehát előzetes bizonyítékot szolgáltatnak arra vonatkozóan, hogy az egyéb tényezőkön, mint például az életkoron, az iskolai

1 ANOVA: A varianciaanalízis számos egyező szórású, normál eloszlású csoport átlagának összevetésére alkalmas statisztikai módszer, melyet angol megnevezésének (analysis of variance) kezdőbetűiből generálva ANOVA-ként is ismernek.

2 Bonferroni-teszt: páronkénti átlagok különbségének vizsgálatára használható teszt. A két csoport elemszáma is eltérhet. Lényeges tényező, hogy az α -hibához tartozó t értéket korigálja a független összehasonlítások számának megfelelően.

végzettségen, a foglalkoztatási státuszon és a politikai ideológián kívül a fehérek demográfiai szorongása is befolyásolja a fehér amerikaiak attitűdjét a terrorizmussal gyanúsított személyekkel szembeni fizikai bántalmazás vagy kínzás alkalmazásával kapcsolatban. Ez kulcsfontosságú kérdés, tekintettel a jelenlegi politikai helyzetre jellemző fokozott faji ellenérzésekre, a terrorizmussal gyanúsítottakkal szembeni fizikai bántalmazásról szóló, folyamatban lévő politikai vitákra, valamint a tudományos ismeretekre, amelyek azt sugallják, hogy a kínzás alkalmazása kontraproduktív a terrorizmus csökkentésére való tekintettel. A tanulmány tehát megnyitja az utat a demográfiai változások és az Egyesült Államok terrorizmusellenes politikájával kapcsolatos közvélemény közötti bonyolult kapcsolat további kutatásához.

A szerző szerint az eredmények arra utalnak, hogy az Egyesült Államokban a terrorizmus elleni küzdelemmel kapcsolatos politikai preferenciákat felerősítik az etnikai csoportok vagy a faji identitás politikája. Ha mindezt összevetjük a média egyre fokozódó hírhajzás, kattintásvadász beállítottságával, ahol az Egyesült Államok demográfiai változásainak médiában közölt ábrázolásából gyakran hiányzik a megfelelő kontextus és árnyaltság, beláthatjuk, hogy mekkora felelőssége van a negyedik hatalmi ágazat képviselőinek. A szerző az eredményekre való tekintettel a média képviselőit a jövőben gondosabban kidolgozott ábrázolásra kéri a demográfiai trendek tekintetében.

Megdöbbenő számomra, hogy milyen hatással lehetnek ránk félelmeink, főleg ha olyan távolinak tűnő problémákkal kapcsolatosak, mint a demográfiai változások okozta szorongás. Irracionális, média által kiváltott félelmeink hatására milyen könnyedén fel tudjuk adni legalapvetőbbnek tűnő elveinket is, amelyek civilizált emberekké tesznek és megkülönböztetnek minket az állatoktól. Azonban véleményem szerint a média átalakulását is figyelembe kell vennünk, a decentralizált hírforrásként szolgáló közösségimédia-platformok elterjedésével ugyanis már-már komikusnak tűnik James A. Piazza média képviselőihez intézett körültekintőbb ábrázolással kapcsolatos kérése, hiszen a média új világában bárki lehet riporter. A kérdés már csak az, hogy valóban decentralizált független hírportálokat sikerült-e így alkotnunk, vagy csak a média felett gyakorolt hatalmi viszonyok kerültek újraelosztásra a decentralizáció látszatának felelősségelhárító mellékhatásaival. Bárhogy is legyen, a negyedik hatalmi ágazat vitathatatlanul kiemelkedő hatással van társadalmunkra és a minket körülvevő világról alkotott képünkre, nem csupán a demográfiai változások okozta szorongással kapcsolatban.

A tudás árnyékában. A bűnügyi elemzők jelentősége a modern rendészetben

A világ fejlődése megkérdőjelezhetetlen. A megszokott gyakorlatok egy idő után hatástalannak bizonyulnak és reaktívvá tesznek bennünket. Holott a siker kulcsa éppen a proaktivitásunkban rejlik. Leginkább abban, hogy a modern kor adta lehetőségeket felhasználva megelőzzük a nem kívánt dolgok bekövetkezését. Nincsen ez másképpen a bűnüldözésben sem. Brown és Ballucci (2024) kutatása szerint a bűnügyi elemzők adatvezérelt, objektív megállapításai hatékony komplementerei lehetnének a rendőrségi döntéshozatalnak, mely segíthetne a bűncselekmények számának csökkentésében. Mindez ugyanakkor egy roppant komplex feladat, tele kihívásokkal és korlátokkal. A bűnügyi elemzők kulcsszerepet játszanak a bizonyítékokon alapuló rendészeti tevékenységben azáltal, hogy gyorsan és pontosan diagnosztizálják a bűnözés és rendbontás természetét. Az ilyen elemzési eredmények alapvető fontosságúak a bizonyítékokon alapuló stratégiák kidolgozásában (Piza & Feng, 2017). A most bemutatott tanulmány kvalitatív interjúk adatainak felhasználásával vizsgálja a bűnügyi elemzők szerepét, értelmezi tevékenységüket, valamint azok hatását a rendőrségi gyakorlatokra.

Háttér

Na de kik is pontosan azok a bűnügyi elemzők? A bűnügyi elemzők olyan civil szakemberek, akik adatok gyűjtése és feldolgozása révén riportokat, térképeket és elemzéseket készítenek, segítve a rendőrségeket abban, hogy a rendelkezésükre álló erőforrásokat a magas kockázatú területekre és személyekre összpontosíthassák, hozzájárulva a bűnözés megelőzéséhez és a rendészeti hatékonyság növeléséhez. Más szakértők szerint a bűnügyi elemzők fő feladata releváns, pontos és elfogulatlan elemzések készítése, amelyek segítik a döntéshozatalt az adatokra alapozott rendészetben. Az általuk készített jelentések felhasználhatók bűnüldözési döntésekben és bírósági eljárások során (Groenewald, Wong, Attfield, Passmore & Kodagoda, 2017). A bűnözési térképhez kapcsolódó forrópont elemzések hasznosságát több mint harminc tanulmány is alátámasztotta már. Taylor, Kowalyk és Boba (2007) szerint azonban az elemzők munkájának rendőrségen belüli elfogadottsága változó, és gyakran az elemzések hasznosítása korlátozott marad.

Ugyanakkor vannak fenntartások is a bűnügyi elemzők megállapításaival kapcsolatosan. Többek között az általuk készített elemzések sokszor nem egyértelműek, vagy nehezen értelmezhetők a rendőrök számára. Továbbá az elemzések megbízhatósága is jelentősen függ a felhasznált adatok mennyiségétől, illetve időbeli bekövetkezésétől. Mivel az adatok múltbéli eseményekre alapoznak, nem biztos, hogy teljes mértékben aktuálisak a jelenre, vagy éppen a jövőre vonatkozóan. További nehézségként jelentkezik a rendőri adatbázisok feldolgozása, melyek nem mentesek a szubjektív megállapításoktól. Habár az elemzők igyekeznek más forrásokra is támaszkodni, még ők sem képesek saját szubjektív tapasztalatuktól, a munkájuk következtében megszerzett úgynevezett speciális tudásuktól elvonatkoztatni, mely torzításokhoz vezethet. Mindezekből fakadóan nagy kérdés, hogy bűnügyi elemzők szerepvállalásával az intelligenciaalapú rendőri tevékenység céljai elérhetők-e? Nos, a válasz az alábbi elemzésben rejlik.

Módszertan

A tanulmány módszertani szempontból eltér a korábbiaktól, melyek főként kvantitatív jellegűek voltak és a rendőrök nézőpontja köré összpontosultak. Jelen kutatás kvalitatív jellegű, mely a bűnügyi elemzők szemszögéből vizsgálódik, különösképpen arra keresve a választ, hogyan alakítják ki saját, rendőrökhöz hasonló speciális tudásukat. Kringen, Sedelmaier és Elink-Schuurman-Laura (2017) szerint a képzési programok gyakran nem felelnek meg teljes mértékben a szakma elvárásainak, ezért a gyakorlati tudás megszerzésében a tapasztalati tanulás is kiemelten fontos szerepet játszik. Összesen 12 félig strukturált interjú készült, melyekben tíz bűnügyi elemző és két rendőrtiszt vettek részt, akik szintén részt vesznek a bűnügyi elemzésben. Az interjúk lehetőséget biztosítottak az egyéni nézőpontok és tapasztalatok alaposabb megismerésére, és az elemzők személyes ismereteire fókuszáltak a bűncselekmények és elkövetők kapcsán. Az interjúk megállapításait két témakör köré tudjuk szervezni.

Elemzés

Mit csinálnak a bűnügyi elemzők? Speciális tudás. Kutatás, minőség és legitimitás

Ahogy arról már szó volt, a bűnügyi elemzők legfőbb feladata, hogy a bűnügyi adatokat hasznos információkká alakítsák a rendőrség számára. Evans és Keibel (2012) szerint az elemzők szerepe az utóbbi években kibővült, és egyre

nagyobb hangsúlyt kap az elemzők integrálása a stratégiai döntéshozatali folyamatokba. Idővonalakat készítenek a kerületben történt súlyos bűncselekményekről, statisztikákat állítanak össze a bűnözési tendenciákról, és összekötőként funkcionálnak a rendőrség és a közösségi partnerek között. A bűnügyi elemzők nyomon követik a bűnözési tevékenységeket (például milyen bűncselekmények történtek a közelmúltban, vagy kik kerültek ismét szabad lábra), és adatok gyűjtésével, például napi bűnügyi jelentések elemzésével és a rendőröktől származó információk feldolgozásával ismerkednek meg a körzet bűnügyi helyzetével.

Az elemzők nagymértékben törekednek az adatok képletekbe, módszerekbe és szoftverekbe történő bevitelére, hogy adatvezérelt döntést tudjanak hozni, csökkentve a torzítást a bűnügyi adatok előállításakor. Különösen fontos, hogy az elemzők mélyreható ismeretekkel rendelkezzenek a bűnözőkről és a bűncselekményekről, mivel ez segíti őket a bűnügyi minták és a visszaeső bűnözők azonosításában. Munkájuk során a tapasztalataikra támaszkodnak, melyek lehetővé teszik számukra, hogy gyorsan azonosítsák a bűncselekményeket és az elkövetőket.

Az elemzők úgy érzik, hogy specializált tudásuk értékes és növeli a bűnözés azonosítására és megoldására való képességüket. E tapasztalatok ellenére előfordul, hogy az elemzési eljárásaik nem követik a megszokott protokollokat.

A bűnügyi elemzők munkájának megítélése és alkalmazása

A bűnügyi elemzők csalódottságukat fejezték ki amiatt, hogy információikat nem használják ki megfelelő mértékben. A legitimációjuk növelésének érdekében emiatt tudományos kutatásokat is felhasználnak. Kringen és munkatársai (2017) rámutatnak arra, hogy az elemzők képzési igényeit gyakran figyelmen kívül hagyják a döntéshozók, ami gátolja az elemzői munka teljes körű integrációját a rendészeti stratégiákba. Az elemzők arra törekednek, hogy a tudományos háttérrel is alátámasztott ajánlásaik, mint például a hotspot rendőrség, jobban érvényesüljenek a gyakorlatban.

Mivel a legtöbb elemző egyetemi végzettséggel rendelkező civil, a statisztika és/vagy bűnügyi elemzés tárgyakban végzett egyetemi kurzusok alapvető tudásbázist jelenthetnek a szakma számára. Ugyanakkor kevés kutatás vizsgálta, hogy ezek a kurzusok megtanítták-e az elemzők számára szükséges készségeket. E problémát alapvetően az a korlátozott ismeret övezi, hogy a bűnügyi elemzők milyen technikai készségeket használnak rendszeresen (Kringen, Sedelmaier & Elink-Schuurman-Laura, 2017). Bár az elemzők specializált tudással rendelkeznek és meg vannak győződve elemzéseik fölényéről, még a folyamatos

validáció ellenére is jellemzően szkepticizmussal fogadják ezeket a rendőrök, és sokkal inkább saját tapasztalataikra hagyatkoznak. Az eredmények aggodalmat vetnek fel azzal kapcsolatban, hogy az elemzők mennyire elfogadottak a rendőri kultúrában, valamint, hogy a járőrök mennyire értik, mit csinálnak az elemzők. Ez pedig további kérdéseket vet fel arra vonatkozóan, hogy az elemzők készségei és képzettsége mennyire kerülnek teljes mértékben kihasználásra (Taylor, Kowalyk & Boba, 2007). Az elemzők egyébként nem vitatják a rendőri munka értékét, ugyanakkor hatékonyabb információmegosztással mind az elemzések, mind pedig a rendőri munka hatékonyabbá válhatna. Ha a rendőrök nem alkalmazzák az elemzők termékeit, illetve nem osztanak meg velük információkat, úgy az elemzők hatástalanok lesznek a prevencióban. Ez jelentős aggodalommal tölti el őket. Kérdéses, hogy a járőrök mennyire értik az elemzők munkájának jelentőségét és azt, hogy miként használhatnák ki az általuk nyújtott elemzéseket hatékonyabban. Egy másik tanulmány megállapítja, hogy az elemzők többsége úgy érzi, a vezetőség támogató hozzáállást tanúsít a munkájukkal szemben, azonban a járőrök megítélése ennél vegyesebb. A járőrök véleményét az elemzők legfeljebb közepes szintűnek értékelték, ami arra utal, hogy a rendőrségen belül még mindig korlátozott az elemzők szerepének megértése (Groenewald, Wong, Attfield, Passmore & Kodagoda, 2017).

Konklúzió

A bűnüldözésben a korábbi reaktív gyakorlatot felváltotta a proaktív megközelítés, mely a bűnözés előrejelzésére koncentrál, központi szerepet szánva az elemzők objektív megközelítéseinek. Ugyanakkor a kutatás megkérdőjelezi az elemzők objektivitását, hiszen azok – a rendőrökhöz hasonlóan – saját tapasztalataikat is felhasználják elemzéseikhez, a rendőrök azonban inkább ragaszkodnak saját tapasztalataikhoz, mintsem az elemzők adatait használják. A rendőrök és elemzők közötti kapcsolat fejlesztése kulcsfontosságú a hatékony bűnüldözési stratégiák kialakításában (Evans & Kebbel, 2012).

A kutatás javasolja, hogy a rendőrségen belül közös célokat alakítsanak ki, és foglalkozzanak az adatvezérelt rendőrségben előforduló információs elfogultságokkal. Ennek érdekében szükség van a rendőrök és elemzők együttműködésére és a jövőbeni kutatásokra, amelyek a rendőrök és elemzők közötti kapcsolatra, valamint a bűnügyi elemzés szerepére fókuszálnak.

Az elemzők munkájának hatékonyságát jelentősen befolyásolja az a tény, hogy az általuk előállított információk gyakran nem illeszkednek teljes mértékben a rendőrségi operatív munkafolyamatokhoz. E probléma kezelésére nagyobb

hangsúlyt kell fektetni az elemzők és a rendőri személyzet közötti kommunikáció fejlesztésekor, hogy az elemzések jobban beépülhessenek a mindennapi rendészeti döntéshozatalba (Taylor, Kowalyk & Boba, 2007).

A kutatás rávilágít arra is, hogy a bűnügyi elemzők a modern rendészeti stratégiák elengedhetetlen szereplőivé váltak, de munkájuk elismertsége és hatékonysága még javításra szorul. A technológiai fejlődés lehetőséget teremt az elemzői eszköztár bővítésére, így például az automatizált adatelemzési eszközök alkalmazása segíthet az adatok pontosabb feldolgozásában és a döntéshozók számára értékesebb betekintést nyújthat (Groenewald & munkatársai, 2017).

A tanulmány eredményei alapján a rendészeti szervezetek számára ajánlott, hogy növeljék az elemzők képzési lehetőségeit, különös tekintettel az adatvizualizációs és prediktív elemzési technikákra. Ezen felül a jövőbeli kutatásoknak ki kell terjedniük az elemzők és a rendőri személyzet közötti együttműködés optimalizálására, valamint az elemzések gyakorlatban való felhasználásának mérésére.

Összegzőként megállapítható, hogy a bűnügyi elemzők munkájának teljes körű hasznosítása érdekében szükség van a rendőrségi kultúra átalakítására, az adatokba vetett bizalom erősítésére, valamint az elemzők szerepének tudatosítására a szervezeten belül. Az adatvezérelt döntéshozatal hatékonyabbá válhat, ha a rendőrök nyitottabbak az elemzői megállapításokra, és a két fél közötti kommunikáció szorosabbá válik.

A cikk egyik kiemelkedő erőssége, hogy mélyreható elemzést nyújt a bűnügyi elemzők szerepéről, részletesen bemutatva feladataikat és hatásukat a rendészeti döntéshozatalra. A tanulmány különösen nagy hangsúlyt fektet az elemzők sajátos tudására és szakértelmére, ami hozzájárul a munkájuk jelentőségének jobb megértéséhez. Az alkalmazott kvalitatív módszerek szintén a cikk egyik fontos erősségét jelentik, hiszen a kvalitatív interjúk lehetőséget biztosítanak arra, hogy a bűnügyi elemzők tapasztalatai és véleményei részletesen feltárássra kerüljenek. Ez a megközelítés segít abban, hogy a kutatás a gyakorlati tapasztalatokra épüljön, és árnyalt képet adjon a szakmai kihívásokról. A tanulmány további előnye az interdiszciplináris megközelítés, amely ötvözi a kriminológia, a rendészet és az adatkezelés perspektíváit, így átfogóbb képet nyújt a témáról. Az elméleti keretek megfelelő tudományos háttérrel biztosítanak, ami erősíti a cikk megbízhatóságát és relevanciáját a tudományos közösség számára. Emellett a cikk gyakorlati hasznosíthatósága is kiemelendő, hiszen az eredmények közvetlenül felhasználhatók a rendészeti szervek számára a bűnügyi elemzők képzésének fejlesztésére és munkájuk hatékonyabb integrációjára a rendőrségi folyamatokba. A szerzők konkrét javaslatokat fogalmaznak meg az elemzői szerepkör megerősítésére, amelyek hasznos iránymutatást nyújtanak a döntéshozók számára.

A cikk emellett rávilágít a rendészeti kultúra és az elemzők közötti kapcsolat sajátosságaira is, bemutatva azokat a kihívásokat, amelyek az elemzők rendőrségi szervezeten belüli elfogadottságát befolyásolják. Ez a megközelítés segít jobban megérteni, hogy milyen tényezők akadályozzák vagy segítik elő az elemzők és a rendőri állomány közötti hatékony együttműködést. Végül a tanulmány bemutatja a korszerű adatelemzési technikák szerepét a bűnüldözési stratégiák fejlesztésében, rávilágítva arra, hogy a modern technológiai eszközök hogyan járulhatnak hozzá a hatékonyabb bűnüldözési munkához.

Packosz Nikiforosz

Eltérések a kiberbűnözői forgatókönyvtől, avagy az anonimitást biztosító online eszközök nyomában

Masszív operatív szemlélet és az ezt leképező – tudományos igénnyel kidolgozott – megállapítások jellemzik van Hardeveld, Webber és O’Hara (2017) tanulmányát, amely az *American Behavioral Scientist* tudományos folyóiratban *Eltérések a kiberbűnözés forgatókönyvétől, avagy az anonimitást biztosító online eszközök nyomában* címmel jelent meg 2017-ben.

A trió egy korábbi, egyező tárgyú és tartalmú saját kutatásán alapuló frissített kutatómunkája rendészeti (bűnüldözési) szempontból kifejezetten hasznos, könnyen felhasználható módon tekinti át a kiberbűnözők viselkedési modelljét, az általuk használt internetes eszközöket és azok „nem rendeltetésszerű használatából” eredő gyenge pontokat. A tanulmány végig vezet minket az úgynevezett carding típusú, azaz készpénz-helyettesítő fizetési eszközök jogosulatlan online felhasználása útján megvalósított bűncselekmények történeti fejlődésén. Ezt követően a lopott bankkártya adatok kereskedelmére szakosodott első online piacterek ezredforduló megjelenésének kihívásaival és a legújabb, kriptovalutákon alapuló pénzmossási módozatokkal ismerkedhetünk meg.

A kutatás fő módszere a bűncselekmények forgatókönyvszerű elemzése, azaz a bűnelkövetők gondolkodásának és cselekedeteinek elemzése a bűncselekményt megelőző, a bűncselekmény elkövetéskori és bűnelkövetést követő időszakra lebontva.

A szerzők az elkövetői anonimitást biztosító eszközöket a következő kategóriákba sorolták:

- 1) Proxy-alapú szolgáltatások (virtuális számítógépek, VPN-ek³ és SOCKS proxyk,⁴ TOR böngésző,⁵ MAC-cím⁶ maszkolók);
- 2) pénzügyi szolgáltatások (kriptovaluták és valutaváltók), és
- 3) offline (fedő postai címek; postaládák; postafiókok használata).

A proxy-alapú szolgáltatások lényegi céljaként azonosítják az elkövetésre használt számítógép IP-cím⁷ alapján történő nyomon követhetőségének és magán a számítógépen hagyott digitális ujjnyomatok számának a minimálisra szorítását. Mindezek azt jelentik, hogy a kibertérben fellelhető nyomok a különböző szolgáltatók által tárolt adatokra szűkülnek, azonban a szolgáltatók együttműködése (adatszolgáltatása) korántsem biztosított még Európán belül sem. Ez utóbbi területen a közösségi jogalkotási cselekvéséből jól kitapintható a felismerés, hogy a szolgáltatói szektor együttműködése (értsd: adatszolgáltatása, bűnmegelőzési és biztonságos szolgáltatásra törekvő tevékenysége) nélkül nem lehet eredményesen fellépni a bűnelkövetőkkel szemben. A 2026-ban bevezetni kívánt, pénzforgalmi szolgáltatásokra vonatkozó szabálycsomag (PSD3⁸ és PSR⁹) együttesen nagyobb felhatalmazást adna, illetve szabadságot engedne a fizetési szolgáltatóknak, többek között az adatmegosztás vonatkozásában is. Ezt a (magyar) nemzeti szabályozás oldaláról kiegészíti az online csalások elleni fellépés érdekében hozott törvénymódosítási csomag,¹⁰ mely megteremti annak lehetőségét, hogy hatósági szankció kilátásba helyezése nélkül legyenek megkereshetők

3 A virtuális magánhálózat (Virtual Private Network) egy biztonságos „alagutat” hoz létre a felhasználó és az internet között, elrejtve a felhasználó személyazonosságát és online tevékenységeit.

4 Olyan kiszolgáló, amely a SOCKS (Socket Secure) protokollt használja az adatok továbbítására. A SOCKS protokoll egy olyan utasításkészlet, amely megszabja, hogy egy kliens hogyan irányíthatja át a forgalmat egy proxyszerveren, miközben a böngészési adatait titkosan és biztonságban tartja. Ez azt jelenti, hogy az eszköz és a meglátogatni kívánt webhelyek között helyezkedik el, így az internetre irányuló kérések először a SOCKS proxyn keresztül mennek keresztül. A SOCKS proxy továbbítja kéréseit a meglátogatni kívánt erőforrás webszerveréhez, így a fogadó szerver csak a proxyszerver IP-címét látja, nem pedig a kliens valódi IP-címét.

5 Webböngésző, amely lehetővé teszi a felhasználók számára, hogy olyan hálózathoz férhessenek hozzá, amely anonimizálja a webforgalmat, hogy privát böngészést biztosítson. A gyakran az úgynevezett dark web eléréséhez használt Tor böngésző elrejtje az IP-címeket és a böngészési tevékenységeket azáltal, hogy a webes forgalmat csomópontoknak nevezett különböző útválasztókon keresztül irányítja át.

6 A MAC-cím (Media Access Control-cím) egyedi azonosító, amelyet minden hálózati eszköz kap, hogy azonosítható legyen a hálózaton belül.

7 Az IP-cím (Internet Protokoll-cím) egy egyedi hálózati azonosító, amelyet az internetprotokoll segítségével kommunikáló számítógépek egymás azonosítására használnak.

8 Az Európai Parlament és a Tanács irányelve a belső piaci pénzforgalmi szolgáltatásokról és elektronikus-pénz-szolgáltatásokról, a 98/26/EK irányelv módosításáról, valamint az (EU) 2015/2366 és a 2009/110/EK irányelv hatályon kívül helyezéséről.

9 Az Európai Parlament és a Tanács rendelete a belső piaci pénzforgalmi szolgáltatásokról és az 1093/2010/EU rendelet módosításáról.

10 Az online csalások elleni fellépés érdekében szükséges törvények és egyéb büntetőjogi tárgyú törvények módosításáról szóló 2024. évi XVIII. törvény.

a különféle szervezetek/szolgáltatók az általuk önkéntesen adható adatok megszerzése érdekében. Ezen felül a 2024. augusztus 1-től hatályos magyar szabályozásnak köszönhetően az ügyészi engedélyes adatkérések körének leszűkítésével a rendészeti szervek adatkérési ideje is lerövidül, mivel már nem szükséges az ügyészi jóváhagyás bevárása.

A kutatómunka kiemeli, hogy a kriptovaluták tekintetében szintén a szolgáltatói szektor felé terelődik a hangsúly, hiszen a carding típusú bűncselekmények elkövetőinek valamilyen elérhetőséget, azonosítót vagy e-mail címet mindenképpen meg kell adniuk bizonyos kriptoszolgáltatóknál, de leginkább a kriptovalutát elfogadó online piactereknél. Az európai uniós jogalkotás területén szintén fejlemény, hogy a kutatás megjelenése óta az Európai Unió lett a világ első olyan jelentős joghatósága, amely átfogó szabályozási keretet hozott létre a kriptoeszközökre vonatkozóan. Az európai digitális pénzügyekkel kapcsolatos intézkedések sorozatának részeként az úgynevezett MiCA¹¹ rendelet harmonizált európai szabályozási keret létrehozásával szabályozza a kriptoeszközök kibocsátását és a pénzügyi eszközökre és pénzügyi termékekre vonatkozó, már meglévő szabályozások hatálya alá nem tartozó szolgáltatásokat. Kifejezetten páneurópai engedélyezési és felügyeleti rendszert vezet be a kriptoeszközök kibocsátói, kriptoplatformok és kriptoeszköz-szolgáltatók számára a kriptoeszközök széles skálájára vonatkozóan.

Végül az offline elkövetői eszközök terén a szerzők a jogosulatlanul felhasznált bankkártya adatokkal vásárolt termékek átvételéhez szükséges fedett postai elérhetőségek (postafiók, postacím stb.) létrehozására és ezek elkövetői szempontból vett gyenge pontjaira helyezik a hangsúlyt. Az ilyen helyek, helyszínek az elkövető kibertérbeli cselekményeinek (ti. online rendelés) geográfiai kivetülései, azaz a fizikai térben megjelenő azonosítási pontok. Ebből következően az elkövetők akár az online térben, ez esetben is anonimitásuk megőrzésére törekednek, melyhez tipikusan strómanokat vesznek igénybe.

Ugyan az elkövetői anonimitást biztosító eszközök kapcsán a tanulmányban nem szerepel, de új kategóriaként említeném a mesterséges intelligencia alapú eszközöket, illetve – egy esetleges tanulmány kiegészítése esetében – ezen kategórián belül külön kiemelendők lehetnének a különböző tömeges felhasználói profilok létrehozására szakosodott úgynevezett „mobilfarmok”, melyek már nem kizárólag az elkövetői anonimitás, de a felhasználók megtevesztése¹² kapcsán is meghatározó tényezők.

11 MiCA: Markets in Crypto-Assets. Az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2023/1114 rendelete (2023. május 31.) a kriptoeszközök piacairól, valamint az 1093/2010/EU és az 1095/2010/EU rendelet, továbbá a 2013/36/EU és az (EU) 2019/1937 irányelv módosításáról.

12 Ezek közé tartozhat a népszerűség színlelése (nézettség, kedvelések, kommentek generálásával, valamint a követők számának növelésével) és a jogszerű, biztonságos tevékenység/működés illúziójának megteremtése.

A szerzők munkájának fontosságát mutatja, hogy az abban bűnüldözés szempontjából felvetett (számítás)technikai problémakörre reagálva azóta – a jelen recenzióban is megemlített – nemzeti és nemzetközi szintű jogalkotás indult be.

Habár a tanulmány 2017-ben jelent meg, összességében mégis elmondható, hogy a kibertérrel és számítástechnikával összefüggő bűncselekmények vonatkozásában azon ritka művek közé tartozik, amely nem veszítette el aktualitását, legfeljebb egy aktualizált információkkal kiegészített átdolgozása válhat szükségessé. Elolvasása ajánlott forenzikus szakértők, kiberbűncselekményekkel foglalkozó nyomozók és bűnügyes rendőr hallgatók részére egyaránt.

Csiki Olivér Tamás

A modern digitális kalózkodás és a hagyományos hamisítás háttere

A 2024 októberében publikált közös Bűnüldözési Együttműködés Európai Unió Ügynökség (Europol)¹³ és az Európai Unió Szellemi Tulajdoni Hivatala (EUSZTH)¹⁴ angol nyelvű elemző jelentés (EUIPO & EUROPOL, 2024) több szempontból is jelentős mérföldkő a szellemi tulajdonvédelem területén.

Egyrészt egy átfogó jelentés, mely bemutatni kívánja a hamisítás és kalózkodás (a továbbiakban: IP¹⁵-bűnözés) jelentette veszélyt, melynek nagyságát más, korábbi együttműködés keretében összeállított jelentések eredményei támasztják alá, mint például az EUSZTH és az Adóügyi és Vámuniós Főigazgatóság (DG TAXUD)¹⁶ közös jelentésében (EUIPO, 2024) közzétett 2023. évi adat az Európai Unió (EU) hatóságai által belterületen lefoglalt és a vámhatárokon visszatartott összesen 151 millió darab, 3,4 milliárd euró becsült értékű hamis termék, vagy a Gazdasági Együttműködési és Fejlesztési Szervezet (OECD)¹⁷ és az EUSZTH által készített jelentés (EUIPO & OECD, 2021), mely a világ kereskedelmének 2,5%-át, míg az EU importjának mintegy 5,8%-át becsüli hamisításban érintettnek.

Másrészt bemutatásra kerül – és egyben fő témája a jelentésnek – az IP-bűnözés mögött megbúvó és az azt működtető összetett ökoszisztéma. E bemutatás

13 European Union Agency for Law Enforcement Cooperation.

14 European Union Intellectual Property Office (EUIPO).

15 Intellectual property – szellemi tulajdon.

16 Directorate-General for Taxation and Customs Union.

17 Organisation for Economic Co-operation and Development.

során a bűncselekmények különböző fázisai megismerhetővé válnak, egyaránt a fázisok megvalósulását, elősegítését támogató legális és illegális körülményekkel, mint például a beszerzés vagy a szállítás folyamata.

A jelentés pozitív fogadtatásban részesült, sőt egyfajta vonatkozási pontként szolgálhat az elkövetkező időszakban, mint például a 2024 november 14-én Budapesten megtartott *Seminar on Fighting IP crime as a priority* elnevezésű nemzetközi rendezvény ([URL1](#)), ami az EUSZTH, a magyar Szellemi Tulajdon Nemzeti Hivatala (SZTNH) és a Nemzeti Közzolgálati Egyetem (NKE) együttműködésében valósult meg. A szemináriumon a jelentés egy önálló panelbeszélgetés fontos elemeként jelent meg, mely remek alapot biztosított a különféle háttérű – az Európai Csalás Elleni Hivatal (OLAF),¹⁸ a Pénzügyminisztérium (PM), a Fővárosi Főügyészség és Nemzeti Adó- és Vámhivatal (NAV) – panellistáknak az IP-bűnözés és a szervezett bűnözés közötti összefüggések áttekintésére.

Végezetül fontos megemlíteni, hogy a jelenlegi Európai Multidiszciplináris Platform a Bűnügyi Fenygetettségek Ellen (EMPACT)¹⁹ ciklus (2022–2025) a végéhez közeledik, előkészítés alatt áll az új ciklus megalkotása és annak prioritásainak beazonosítása. Az IP jogérvényesítési közösség számára kulcsfontosságú az IP-bűnözés elleni fellépés prioritások között tartása. Erre a törekvésre tekintettel a jelentés részét képezi az EUSZTH *A szellemi tulajdon elleni bűncselekményekkel kapcsolatos érdekvédelem kampánya a következő EMPACT-ciklusra* ([URL2](#)) nevezetű kezdeményezésnek.

Miért is fontos ez, kérdezheti jogosan a tisztelt olvasó. Az EMPACT – anélkül, hogy jelen recenzióban részletesen ismertetésre kerülne működése – egy világos koncepciót, irányítási környezetet biztosít a szervezett és súlyos nemzetközi bűnözés, például az IP-bűnözés ellen. A már említett 2023-és évi 151 millió darab, kereskedelmi forgalomból sikeresen kivont hamis termék egy jó példa lehet ennek fontosságára, különösen annak fényében, hogy a megelőző években átlagosan ez a szám 75–80 millió darab volt.

Struktúráját tekintve a jelentés két fő részre került felosztásra a jelentést összeállító ügynökségek vezetőinek előszava, a bevezetés és megállapítások, valamint a konklúzió mellett. Az átadni kívánt információ könnyebb megértése céljából gyakorlatiasabb megközelítés érvényesült a jelentés elkészítése során, mivel nagy számban használtak fel különféle esetpéldákat. Ezen jogsértő tevékenységek bemutatása hivatott elősegíteni a figyelem felhívását a fogyasztók életére és testi épségére, a környezetre, a gazdaságra, a belbiztonságra vagy a

18 European Anti-Fraud Office.

19 European Multidisciplinary Platform Against Criminal Threats.

személyes adatokat fenyegető lehetséges veszélyforrásokra, melyek az IP-bűnözés útján alakulhatnak ki.

Az első részben feltárássra kerülnek az IP-bűnözés mozgatórugói, annak folyamatai és hatásai. Magát a jelenséget tulajdonképpen a technológiai, a gazdasági és a közösségi trendek vagy ezek kombinációja határozza meg. Cél, hogy alacsony befektetés és a „lebukás” minél alacsonyabb kockázata, valamint lehetséges büntetése mellett – más bűncselekményekhez viszonyítva – a fogyasztók igényeinek kiszolgálásával jelentős profit kerüljön realizálásra, melyben segítséget jelent a folyamatosan fejlődő közösségi média és e-kereskedelem, valamint a globalizáció egésze, köszönhetően a nemzetközi kereskedelmi és ellátási láncok jelentette lehetőségeknek

Bemutatásra kerülnek a bűncselekmény különböző fázisai és azok elemei:

- az akvizíció fázisa;
- a szállítás és elosztás fázisa;
- a marketing és kiskereskedelem fázisa.

A jelentés második részében azon feltételek, rendszerek és mechanizmusok kerülnek beazonosításra és ismertetésre, melyek lehetőséget biztosítanak az IP-bűnözés végrehajtására, továbbá ebben a szekcióban számbavételre kerülnek azon jogsértő cselekmények, melyek önmagukban is bűncselekmények lehetnek és elősegíthetik a szervezett bűnözés céljait, mint például:

- hamisított dokumentum felhasználás;
- korrupció;
- munkaerő kizsákmányolás;
- környezeti bűncselekmény;
- kiberbűnözés;
- pénzmosás.

Ezen illegális magatartásformákkal szemben áttekintésre kerülnek azon IP-bűnözést elősegítő magatartásformák, melyek jogkövető tevékenységekhez kapcsolódnak. Ilyen lehet például, amikor egy törvényes vállalkozást, előállító üzemet azért hoznak létre, hogy az illegális termékek gyártását elrejtse, vagy azért alapítanak és működtetnek egy futárcéget, hogy azt használják a jogsértő termékek fogyasztókhoz történő eljuttatására. A rendelkezésre álló statisztika szerint a szervezett bűnözői csoportok igen nagy gyakorisággal élnek vissza a jogszerű üzleti struktúrák jelentette lehetőségekkel. Szintén létező jelenség, hogy ha különleges szakértelem, szaktudása bevonása válik szükségessé és ez nem biztosítható a bűnözői hálózatban meglévők által, úgy elkerülhetetlenné válik külső „szolgáltatók” bevonása, mint például jogászok, IT-szakemberek, pénzügyi tanácsadók, grafikusok vagy akár gyógyszerészek megkeresése.

A második rész lezárásaként azon bűncselekmények kerülnek beazonosításra, melyeket az IP-bűnözés segíthet elő, például a kiberbűnözés, a különféle (online) visszaélések, vagy az adókat és behozatali vámokat érintő csalások.

A jelentés főbb megállapításai kitérnek az IP-bűnözés és a más típusú bűncselekmények viszonyrendszerére, az IP-bűnözésben érintett bünszervezetek fejlődésére, melyre hatással van a technológiai előrehaladás, valamint a társadalmi szokások és szükségletek változásai, illetve a jogkövető üzleti tevékenység és a kapcsolódó szakértelem becsatornázása az IP-bűnözés megvalósulásába.

Az influenszerek megjelenése és szerepe növelheti a keresletet a fogyasztók részéről, illetve a már említett technológiai fejlődés következményeként a hamis termékek minősége javul, nehezebb azok beazonosítása és a legális kereskedelmi folyamatokból történő kivonása nagyobb kihívást jelent. A hatékony fellépés záloga továbbra is a széles körben megvalósuló együttműködés.

Az Európai Bizottságtól az EUSZT-hoz 2012-ben áthelyezett Szellemi Tulajdonjogok Megsértésének Európai Megfigyelőközpontja (Megfigyelőközpont)²⁰ egyik, jogszabályban (URL3) deklarált feladata, hogy támogatást nyújtson a politikai döntéshozóknak, és egy olyan együttműködési platformként, hálózatként kell funkcionálnia, ahol annak tagjai – nemzeti hatóságok és egyéb érdekeltek – megoszthatják a legjobb gyakorlatokat és szakértelmüket egymással. Tekintettel arra, hogy az IP-bűnözéshez kapcsolódó bűncselekmény(ek) egyes fázisai megegyezhetnek vagy hasonlóak lehetnek más bűncselekményekével, így véleményem szerint a jelentés releváns lehet a más jogsértő cselekmények elleni fellépésre fókuszáló szakemberek számára is, amellett, hogy megfelel a Megfigyelőközponttal szemben támasztott elvárásoknak.

A levont következtetések – függetlenül azok forrásától – a szerző sajátjai, és nem feltétlenül tükrözik a Nemzeti Adó- és Vámhivatal vagy az Európai Unió Szellemi Tulajdoni Hivatalának hivatalos álláspontját vagy véleményét.

Felhasznált irodalom

- Brown, E., & Ballucci, D. (2024). Specialized knowledge: Understanding crime analysts' roles and responsibilities and the impact of their work. *Criminology & Criminal Justice*, 24(1), 3–19. <https://doi.org/10.1177/17488958221095980>
- Edwards, W. D. (1962). Dynamic decision theory and probabilistic information processing. *Human Factors*, 4(2), 59–73. <https://doi.org/10.1177/001872086200400201>

20 European Observatory on Infringements of Intellectual Property Rights (Observatory).

- European Union Intellectual Property Office, & European Police Office. (2024). *Uncovering the ecosystem of intellectual property crime: A focus on enablers and impact*. Publications Office. <https://doi.org/10.2814/1947113>
- European Union Intellectual Property Office, & European Police Office. (2024). *Uncovering the ecosystem of intellectual property crime: A focus on enablers and impact*. Publications Office. <https://doi.org/10.2814/1947113>
- European Union Intellectual Property Office. (2024). *EU enforcement of intellectual property rights: Results at the EU border and in the EU internal market 2023*. Publications Office. <https://www.euipo.europa.eu/en/publications/eu-enforcement-of-iprs-results-at-the-eu-border-and-in-the-eu-internal-market-2022-november-2023>
- Farkas, J. (2016). The drawbacks of group decision making from a psychological aspect. *Magyar Rendészet*, 16(2), 67–79.
- Farkas, J., & Sallai, J. (2021). 21st century challenges and solutions in the light of history. *Security Horizons*, 2(4), 273–279.
- Klein, G. (1998). *Sources of power: How people make decisions*. MIT Press.
- Klein, G. (2009). *Streetlights and shadows: Searching for the keys to adaptive decision making*. The MIT Press. <https://doi.org/10.7551/mitpress/8369.001.0001>
- OECD, & European Union Intellectual Property Office. (2021). *Global trade in fakes: A worrying threat*. OECD Publishing. <https://doi.org/10.1787/74c81154-en>
- Piazza, J. A. (2020). White demographic anxiety and support for torture of terrorism suspects. *Studies in Conflict & Terrorism*, 43(9), 769–797. <https://doi.org/10.1080/1057610X.2020.1792733>
- van Hardeveld, G. J., Webber, C., & O'Hara, K. (2017). Deviating from the cybercriminal script: Exploring tools of anonymity (mis)used by carders on cryptomarkets. *American Behavioral Scientist*, 61(5), 539–556. <https://doi.org/10.1177/0002764217734271>
- Weick, K. E., Sutcliffe, K. M., & Obstfeld, D. (1999). Organizing for high reliability: Processes of collective mindfulness. In R. I. Sutton & B. M. Staw (Eds.), *Research in organizational behavior* (Vol. 21, pp. 81–123). Elsevier Science/JAI Press.

Alkalmazott jogszabályok

2024. évi XVIII. törvény az online csalások elleni fellépés érdekében szükséges törvények és egyéb büntetőjogi tárgyú törvények módosításáról
- Az Európai Parlament és a Tanács irányelve a belső piaci pénzforgalmi szolgáltatásokról és elektronikuspénz-szolgáltatásokról, a 98/26/EK irányelv módosításáról, valamint az (EU) 2015/2366 és a 2009/110/EK irányelv hatályon kívül helyezéséről
- Az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2023/1114 rendelete (2023. május 31.) a kriptoeszközök piacairól (MiCA), valamint az 1093/2010/EU és az 1095/2010/EU rendelet, továbbá a 2013/36/EU és az (EU) 2019/1937 irányelv módosításáról
- Az Európai Parlament és a Tanács 386/2012/EU rendelete (2012. április 19.) a Belső Piaci Harmonizációs Hivatalnak (védjegyek és formatervezési minták) a szellemi tulajdonjogok

érvényesítésével kapcsolatos feladatokkal, ideértve a közsféra és a magánszektör képviselőinek a szellemi tulajdoni jogsértések európai megfigyelőközpontjaként történő összehívásával való megbízásáról

A cikkben szereplő online hivatkozások

URL1: *A Nemzeti Köszolgálati Egyetem Rendészettudományi Karának híre a szellemi tulajdonnal kapcsolatos bűncselekmények elleni küzdelemről.* <https://rtk.uni-nke.hu/hirek/2024/11/15/eloterben-a-szellemi-tulajdonnal-kapcsolatos-buncselekmények-elleni-kuzdelem>

URL2: *Enforcement section of the EUIPO Observatory website.* <https://www.euipo.europa.eu/en/observatory/enforcement>

URL3: *Az Európai Unió hivatalos jogi adatbázisában a 386/2012/EU rendelet szövege magyar nyelven.* <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/?uri=CELEX%3A32012R0386>

A cikk APA szabály szerinti hivatkozása

Retek A., Pressburger T., Radvánszki R., Packosz N., & Csiki O. T. (2025). Nemzetközi Rendészeti Figyelő XVIII. *Belügyi Szemle*, 73(7), 1531–1554. <https://doi.org/10.38146/BSZ-AJIA.2025.v73.i7.pp1531-1554>

Nyilatkozatok

Összeférhetetlenség

A szerzők nem jelentettek összeférhetetlenséget.

Finanszírozás

A szerzők nem kaptak pénzügyi támogatást a kutatáshoz, a szerzőséghez és/vagy a cikk publikálásához.

Etikai nyilatkozat

Jelen cikkhez nem kapcsolódik adatkészlet.

Nyílt hozzáférésről szóló tájékoztatás

Jelen cikk a Creative Commons Attribution 4.0 International License (CC BY NC-ND 2.0) (<https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/2.0/>) feltételei szerint publikált Open Access közlemény, melynek szellemében a cikk bármilyen médiumban szabadon felhasználható, megosztható és újraközölhető, feltéve, hogy az eredeti szerző és a közlés helye, illetve a CC License linkje feltüntetésre kerülnek.

Levelező szerző

A cikk levelező szerzője Finszter Géza, aki a prof.finszter@gmail.com e-mail címen érhető el.

INTERJÚ

Interjú Elena Martellozzóval, az Edinburghi Egyetem intézetigazgatójával és kriminológia professzorával

**Interview with Elena Martellozzo, Institute Director
and Professor of Criminology at the University of Edinburgh**

Szabó Csaba

Dr., PhD, főszerkesztő-helyettes, egyetemi docens, rendőr alezredes
Belügyminisztérium,
Belügyi Szemle Szerkesztősége
Széchenyi István Egyetem,
Deák Ferenc Állam- és Jogtudományi Kar
csaba.szabo3@bm.gov.hu

A szerző a kéziratot magyar nyelven nyújtotta be. Benyújtás: 2025. 04. 17. Átdolgozás: 2025. 04. 30. Elfogadás: 2025. 05. 08.

Absztrakt

Elena Martellozzo kriminológus professzor, az Edinburgh Egyetem Globális Gyermekbiztonsági Intézet igazgatója két évtizede végez úttörő kutatásokat a kiberbűnözés, az online gyermekvédelem és a digitális rendészet területén. Tudományos munkásságának középpontjában a gyermekek online kizsákmányolása elleni küzdelem, az elkövetői magatartás feltérképezése, valamint a mesterséges intelligencia és a big data etikus alkalmazása áll. Interjúnkban beszél a kiberbűnözés természetének átalakulásáról, a digitális rendvédelem új eszközeiről – különös tekintettel a fedett online nyomozásra –, valamint arról, hogyan lehet a kutatási eredményeket közvetlenül beépíteni a rendészeti gyakorlatba és a szakpolitikai döntéshozatalba. Professzor asszony elkötelezett abban, hogy tudományos tevékenysége ne csupán elméleti szinten hasson, hanem valódi társadalmi változások előmozdítója legyen – különösen a gyermekek online térben történő védelme érdekében..

Kulcsszavak: kiberbűnözés, online gyermekvédelem, fedett nyomozás, mesterséges intelligencia

Abstract

Professor Elena Martellozzo, a criminologist and Director of the Global Child Safety Institute at the University of Edinburgh, has been conducting pioneering research for two decades in the fields of cybercrime, online child protection, and digital policing. Her academic work focuses on combating the online exploitation of children, mapping offender behaviour, and promoting the ethical application of artificial intelligence and big data. In our interview, she discusses the transformation of cybercrime, the new tools of digital law enforcement—particularly undercover online investigations—as well as how research findings can be directly integrated into policing practices and policy-making. Professor Martellozzo is committed to ensuring that her scientific work has an impact beyond theory, serving as a driver of real social change—especially in safeguarding children in the digital environment.

Keywords: cybercrime, online child protection, undercover investigation, artificial intelligence

Professzor asszony, ön évek óta kutatja a kiberbűnözést. Milyen változásokat figyelt meg az online bűnözés jellegében az elmúlt két évtizedben?

Több mint húsz éve dolgozom ezen a területen, és a kutatások, valamint a kulcsfontosságú intézmények által megosztott adatok alapján egyértelműen látható, hogy az online bűnözés jellege drámaian megváltozott – mind léptékében, mind összetettségében. Amikor elkezdtem a kiberbűnözést kutatni, az online fenyegetések többnyire a hekkeléssel, adathalászattal és kezdetleges csalásokkal voltak azonosíthatók. Azóta azonban a közösségi média, az okostelefonok, valamint az újabban megjelenő élményalapú technológiák, mint például a Metaversum, jelentős változásokat hoztak.

Az egyik legfontosabb változás a kiberfenyegetések sokféleségének növekedése. Ma már a kiberbűnözés nemcsak pénzügyi csalásokat és adatlopásokat foglal magában, hanem kifinomult online visszaéléseket is, mint például a kiberzaklatás, az intim képekkel való visszaélés, vagy az élő közvetítésben elkövetett bántalmazás. A dark web illegális tartalmak piacterévé vált, ahol a névtelenséget kihasználva gyermekekkel szembeni szexuális kizsákmányolást is végeznek.

Ezek a technológiai fejlődések mozgékonyabbá és nehezebben nyomon követhetővé tették az elkövetőket.

Kiemelten foglalkozik a gyermekek és fiatalok online védelmével. Milyen új kihívások jelentek meg ezen a téren a technológia fejlődésével?

Jelentős elmozdulás figyelhető meg az online károkozásokkal kapcsolatos tudatosság terén, különösen a sérülékeny csoportokat, például a gyermekeket illetően. Ahogy a digitális hozzáférés bővült, úgy növekedtek a kockázatok is. Kutatásaim egyre inkább arra összpontosítanak, miként célozzák meg és használják ki a gyermekeket az online térben, valamint hogy mennyire sürgető a hatékony védelmi intézkedések és szakpolitikai beavatkozások bevezetése.

Hogyan hat a digitalizáció a rendészeti módszerekre, különösen a „kiberrendészet” területén? Mely technológiai megoldásokat tartja a legígéretesebbnek?

A digitalizáció gyökeresen átalakította a rendészeti módszereket, különösen a „kiberrendészet” területén. Ahogy a bűnözés egyre inkább az online térbe helyeződik át, a rendvédelmi szervek új stratégiákkal, eszközökkel és készségekkel kénytelenek alkalmazkodni az új típusú, gyakran határokon átnyúló, titkosított és mozgékony bűnözői magatartásokhoz.

Az egyik legfontosabb fejlemény a digitális fedett nyomozás térnyerése. Ahogy a hagyományos büntetőeljárás során beépített rendőrök kerültek be

a bűnszervezetekbe, úgy ma már online tereken – csetszobákban, dark webes piactereken, közösségimédia-felületeken – zajlik az operatív munka. A rendőrök elkövetőnek vagy vásárlónak kiadva magukat olyan bizonyítékokat gyűjtenek, amelyek másképp elérhetetlenek lennének. Ez különösen hatékony gyermekbántalmazás vagy emberkereskedelem esetén. Az ilyen bevételek speciális képzést és a jogszabályok szigorú betartását követelik meg, hogy a bizonyítékok felhasználhatók legyenek a bíróságon, miközben az alapvető jogokat is tiszteletben tartják.

Nemzetközi szervezetekkel és kormányokkal dolgozott együtt a gyermekek online védelmét célzó szakpolitikák kidolgozásában. Milyen tanulságokat vont le ezekből az együttműködések közül?

Nemzetközi szervezetekkel, kormányokkal és rendvédelmi szervekkel – köztük az Internet Watch Foundationnal (IWF), valamint brit és más országok rendőrségeivel – való együttműködésem során világos képet kaptam az online gyermekvédelem összetettségéről. Az egyik legmegdöbbentőbb tapasztalat az online visszaélések globális jellege. A gyermekekkel szembeni szexuális kizsákmányolás és visszaélés (child sexual exploitation and abuse – CSEA) nem ismer határokat, és az illegális tartalmak gyors terjedése a joghatóságok között súlyos kihívást jelent a bűnüldözés és a jogalkotás számára.

Az IWF-fel végzett közös munkám során első kézből láttam, milyen döntő szerepet játszik a technológia a visszaéléseket megjelenítő anyagok azonosításában és eltávolításában. Az alapítvány élvonalbeli eszközöket alkalmaz a gyermekbántalmazást ábrázoló tartalmak felismerésére, kategorizálására és törlésére, ezzel kulcsfontosságú szerepet játszva a kizsákmányoló hálózatok megzavarásában. Együttműködésünk során azt is világosan láthattam, mennyire elengedhetetlen a köz- és magánszféra összefogása: a technológiai cégeknek, civil szervezeteknek és állami hatóságoknak közösen kell fellépniük a káros tartalmak terjedésének hatékony megfékezéséhez.

Rendvédelmi szervekkel végzett kutatásaim rámutattak még a proaktív és fedett digitális nyomozás kiemelt jelentőségére. Első könyvemben – amely a Scotland Yard Magas Technológiai Bűnözés Elleni Egységének empirikus adataira épült – azt vizsgáltam, hogyan készítik elő az elkövetők az áldozattal való szexuális visszaélést. Az online térben folytatott fedett műveletek ma már kulcsfontosságú eszközei a rejtett közösségek feltérképezésének, ahol az elkövetők gyakran anonim módon működnek. Ezek a bevételek elengedhetetlenek a hírszerzéshez és a szervezett hálózatok szétzúzásához, még mielőtt azok további kárt okoznának.

Az évek során újra és újra visszatérő tanulság, hogy a gyermekek online kizsákmányolásának kezelése csakis áldozatközpontú megközelítéssel lehet

hatékony. A rendőrséggel folytatott közös munkában gyakran hangsúlyt kaptak azok a felismerések, amelyek szerint a gyermekeket minden egyes megtekintés vagy megosztás újra traumatizálja. Ez a tudás még sürgetőbbé teszi a tartalmak gyors eltávolítását és a hosszú távú pszichológiai támogatás biztosítását.

Kutatásaiban hogyan biztosítja, hogy eredményei ne csak az akadémiai közösséget szolgálják, hanem a gyakorlatban is hasznosuljanak? Milyen stratégiákat alkalmaz annak érdekében, hogy szélesebb körben is ismertté váljanak kutatási eredményei?

Pályafutásom során mindig is arra törekedtem, hogy a kutatásaim ne csupán tudományos ismereteket gyarapítsanak, hanem a valóságban is érezhető hatást gyakoroljanak. Ezt egy többrétegű megközelítéssel érem el, amely összeköti az akadémiai világot a gyakorlati alkalmazással.

Az egyik legfontosabb módszerem, hogy közvetlen kapcsolatot építek ki iskolákkal és szülőkkel. Rendszeresen tartok workshopokat és szemináriumokat tanárok, szülők és fiatalok számára az online biztonság, a kiberzaklatás és a digitális ellenállóképesség témájában. Ezek az alkalmak arra szolgálnak, hogy a komplex kutatási eredményeket közérthető, könnyen alkalmazható stratégiákká alakítsuk. Például az online zaklatásról és digitális kockázatokról szóló munkáimat gyakorlati útmutatóvá formálom, amelyet a szülők felhasználhatnak gyermekeik védelmében, a pedagógusok pedig beépíthetnek a digitális írástudás fejlesztésére irányuló programokba.

A rendvédelmi szervekkel való együttműködésem – mind az Egyesült Királyságban, mind nemzetközi szinten – biztosítja, hogy kutatásaim közvetlenül hozzájáruljanak a kiberrendészet és a gyermekvédelem fejlesztéséhez. Szoros együttműködésben dolgoztam ki képzési programokat, amelyek segítik az online fenyegetések felismerését, az elkövetői viselkedés megértését és a fedett digitális műveletek támogatását. Ez a gyakorlatorientált megközelítés lehetővé teszi, hogy a rendőrök valós idejű nyomozások során közvetlenül alkalmazzák a kutatási eredményeket, így biztonságosabbá téve a digitális környezetet a sérülékeny felhasználók számára.

Lehetőségem volt kormányokat és nemzetközi szervezeteket is tanácsokkal ellátni – többek között a brit Belügyminisztériumot, az Európai Nemek Közötti Egyenlőségi Intézetet (EIGE), a finn és a bahreini kormányt, valamint gyermekvédelmi szervezeteket Olaszországban – az online biztonságot szolgáló hatékony szakpolitikai intézkedések kidolgozásában. E szakpolitikai tevékenységem során az aktuális kutatási eredmények szolgálnak alapul a jogalkotás számára, így biztosítva, hogy a törvényi keretek tükrözzék a legújabb tudományos

ismereteket. Tapasztalataim alapján a kutatás és a szakpolitika közötti szoros kapcsolat eredményesebb szabályozást eredményez, amely jobban védi a gyermekeket és a sérülékeny csoportokat az online térben.

Miközben a tudományos publikálás továbbra is fontos, ugyanilyen elkötelezett vagyok a nyilvánosság tájékoztatása és a közösségi szerepvállalás iránt. Rendszeresen részt veszek szakértői panelbeszélgetéseken, nemzetközi konferenciákon és közéleti vitákon, ahol a jobb online védelmi intézkedések mellett érvelek. Ezek a nyilvános fellépések segítenek szélesebb körű társadalmi tudatosságot teremteni a digitális kockázatokkal kapcsolatban.

Végül digitális platformokat is aktívan használok a kutatási eredmények szélesebb körű terjesztésére. Online webinariumok, oktató videók és a közösségi média révén globális közönséget tudok megszólítani gyorsan és hatékonyan.

Célom az, hogy a kutatás ne rekedjen meg az akadémiai folyóiratok hasábjain, hanem élő, gyakorlati erőforrássá váljon, amely megerősíti a közösségeket, formálja a szakpolitikát, és hatékonyabb védelmi intézkedéseket tesz lehetővé a digitális térben.

Milyen szerepet játszik a mesterséges intelligencia és a big data az online bűnözés megelőzésében és feltárásában? Lát-e etikai aggályokat e technológiákkal kapcsolatban?

A mesterséges intelligencia (MI) és a big data napjainkra kulcsszereplővé váltak az online bűnözés megelőzésében és feltárásában, alapvetően átalakítva a digitális rendszert és a gyermekvédelem területét. Rendvédelmi szervekkel és nemzetközi partnerekkel végzett munkám során első kézből tapasztaltam meg, hogy ezek a technológiák jelentősen növelik a képességeinket az újonnan felbukkanó kiberfenyegetések észlelésére, elemzésére és kezelésére.

Az MI-alapú eszközök mára központi szerepet töltenek be a bűnözői magatartásminták azonosításában olyan adatmennyiségekben, amelyeket emberi nyomozók nem tudnának manuálisan feldolgozni. Például a gépi tanuláson alapuló algoritmusok képesek gyorsan elemezni több millió online interakciót, hogy azonosítsák az online csábítás, az emberkereskedelem vagy a gyermekek sérelmére elkövetett szexuális visszaélések (child sexual abuse material – CSAM) terjesztésének jeleit. Az olyan szervezetek, mint az IWF, MI-t alkalmaznak a visszaélést tartalmazó képek gyors átvizsgálására és besorolására, így csökkentve az áldozatok kitettségét, és elősegítve a tartalmak mielőbbi eltávolítását.

A big data elemzések lehetővé teszik a prediktív rendszert alkalmazását is: a korábbi bűnesetek adatainak elemzésével előre jelezhetők azok az online felületek, ahol megnő a bűncselekmények kockázata. Ez lehetőséget ad a hatóságoknak

arra, hogy proaktívan figyeljék a web azon rejtett részeit is, mint a dark web, ahol gyakran titokban szerveződnek illegális tevékenységek.

Az MI emellett tovább erősíti a digitális fedett nyomozást is, amelyet kiemelten kutattam. Fejlett algoritmusok segítik a nyomozókat a titkosított kommunikációs csatornák és rejtett fórumok feltérképezésében, ahol kiberbűncselekményeket és kizsákmányolást szerveznek. Ez növeli az akciók hatókörét és hatékonyságát, különösen a szervezett bűnözői hálózatokkal szemben.

Ugyanakkor számos etikai aggály is felmerül. A legfontosabb a magánszféra és a megfigyelés kérdésköre. A bűnmegelőzési célú adatelemzések könnyen elmoshatják a határt a biztonság és a magánélet védelme között. Fennáll a túlzott megfigyelés veszélye, különösen akkor, ha az adatgyűjtés nem célzott vagy nem átlátható. Emellett figyelmet kell fordítanunk az emberi ellenőrzés szerepére is: bár az MI kivételes gyorsasággal dolgozza fel az adatokat, az értelmezéséhez emberi belátás és etikai mérlegelés szükséges. A technológia jelezheti a kockázatot, de a döntéseket felelősségteljes emberi megítélésre kell alapozni.

Meggyőződésem, hogy a kulcs egy kiegyensúlyozott megközelítésben rejlik: az MI és a big data képességeit csakis szilárd etikai irányelvekkel, szigorú ellenőrzési mechanizmusokkal és világos jogi keretekkel együtt szabad alkalmazni. Az IWF-hez hasonló szervezetekkel, a rendvédelmi szervekkel és a nemzetközi szakpolitikai döntéshozókkal való együttműködés elengedhetetlen ezen normák kialakításához, hogy biztosítsuk a polgári szabadságjogok tiszteletben tartását, miközben hatékonyan védjük a digitális tér biztonságát.

Mely jövőbeli kutatási területeket tartja kulcsfontosságúnak az online károkozás és a digitális bűnözés visszaszorítása szempontjából? Hol látja a legnagyobb fejlődési potenciált?

Az online ártalmak és a digitális bűnözés visszaszorítása összetett feladat, amelyhez innovatív, jövőorientált kutatásokra van szükség. A kiberbűnözés, az online gyermekvédelem, valamint a nemzetközi rendvédelmi és szakpolitikai együttműködések területén szerzett tapasztalataim alapján úgy vélem, hogy több kulcsfontosságú kutatási irányt kell előtérbe helyezni, ha hatékonyan akarunk fellépni a digitális térben jelentkező új típusú fenyegetésekkel szemben.

Ahogy egyre inkább elmozdulunk az élményalapú digitális terek – például a Metaverzum, a kiterjesztett valóság (AR) és a virtuális valóság (VR) – irányába, úgy változik az online bántalmazás természete is. Jelenlegi kutatásom például a gyermekvédelem kérdését vizsgálja a Metaverzum kontextusában. Ezek a környezetek új típusú sebezhetőségeket hoznak magukkal, például valós

idejű online zaklatást, ellenőrizetlen élő interakciókat és virtuális visszaélés lehetőségét. A jövőbeli kutatásoknak ki kell dolgozniuk a megfelelő szakpolitikai kereteket, technológiai védelmi megoldásokat és etikai irányelveket annak érdekében, hogy a felhasználók – különösen a gyermekek – védelmet kapjanak ezekben a bővülő digitális terekben.

Ugyanilyen fontos a digitális írástudás és az ellenállóképesség fejlesztése. Bár a technológiai iparágak és a szakmai szervezetek sokat tehetnek, legalább ennyire fontos a felhasználók – különösen a gyermekek, szülők és pedagógusok – felkészítése arra, hogy biztonságosan tudjanak eligazodni az online térben. A digitális ellenállóképességre vonatkozó oktatási kutatások hozzájárulhatnak olyan képzési programok kidolgozásához, amelyek kritikai gondolkodásra, adatvédelemre és biztonságos online viselkedésre tanítanak. Ha ezek a tananyagok beépülnek az iskolai oktatásba és a közösségi programokba, hatékony eszközei lehetnek az online áldozattá válás megelőzésének.

Véleményem szerint a legnagyobb fejlődési potenciál abban rejlik, ha a mesterséges intelligenciát és a big datát felelősségteljes módon alkalmazzuk, és ezt nemzetközi együttműködéssel és robusztus digitális oktatási programokkal egészítjük ki. Ha sikerül egyensúlyt teremtenünk a technológiai fejlődés és az etikai elkötelezettség között, meggyőződésem, hogy jelentősen csökkenthetjük az online ártalmakat, és biztonságosabbá tehetjük a digitális világot, különösen a legsebezhetőbb felhasználók számára.

Interview with Elena Martellozzo, Professor of Criminology at Middlesex University

Professor, you have been researching cybercrime for many years. What changes have you observed in the nature of online crime over the past two decades?

I have been working in this arena for over two decades and it is clear, from research and data shared by key institutions that the nature of online crime has evolved dramatically, both in scale and complexity. When I first began researching cybercrime, online threats were mostly limited to hacking, phishing, and rudimentary forms of online fraud. However, the landscape has shifted with the rise of social media, smartphones, and more recently, immersive technologies like the Metaverse.

One of the most important changes I have observed is the diversification of cyber threats. Today, cybercrime includes not only financial scams and data breaches but also sophisticated forms of online exploitation, such as cyberstalking,

intimate image abuse, and live-streamed abuse. The dark web has become a marketplace for illicit activities, where anonymity is exploited to traffic illegal content, including child exploitation material.

These technological advancements have made cybercriminals more agile and harder to trace.

You focus extensively on the online protection of children and young people. What new challenges have emerged in this field with the advancement of technology?

A significant shift is the growing awareness of online harms against vulnerable populations, particularly children. As digital access has expanded, so too have the risks. My research has increasingly focused on how children are targeted and exploited online, and the critical need for robust safety measures and policy interventions to protect them.

How does digitalisation impact law enforcement methods, particularly in 'cyber policing'? Which technological solutions do you consider the most promising?

Digitalisation has transformed law enforcement methods, particularly in the realm of 'cyber policing'. As I explained, as crime increasingly migrates online, law enforcement agencies have had to adapt their strategies, tools, and skill sets to address a new breed of criminal behaviour that is often borderless, encrypted, and highly agile.

One major impact is the shift towards undercover digital policing. A particularly critical development has been the rise of undercover digital policing. In the same way that law enforcement has traditionally used undercover officers to infiltrate criminal networks, digital undercover operations now take place within chat rooms, dark web marketplaces, and social media platforms where criminal activities are coordinated. Officers, posing as buyers or fellow criminals, gather intelligence and evidence that would otherwise be inaccessible. This method has proven particularly effective in cases involving child exploitation, human trafficking. It requires highly specialised training and strict adherence to legal guidelines to ensure evidence is admissible in court and civil liberties are respected.

You have collaborated as an advisor with various international organisations and governments in developing online child protection policies. What insights have you gained from these collaborations?

My collaborations with international organisations, governments, and law enforcement agencies, including the Internet Watch Foundation (IWF) and

police forces in the UK and abroad, have provided me with a clear understanding of the complexities of online child protection. One of the most striking observations is the global nature of online abuse. Child sexual exploitation and abuse (CSEA) is not confined by borders, and the rapid dissemination of illegal content across jurisdictions poses many challenges for law enforcement and policymakers.

Working closely with the IWF, I have witnessed firsthand the crucial role that technology plays in identifying and removing abusive material. The IWF's use of cutting-edge tools to detect, categorise, and remove child sexual abuse imagery has been instrumental in disrupting networks of exploitation. Through this partnership, I have also seen how critical public-private collaboration is: technology companies, non-profits, and government agencies must work together to effectively combat the spread of harmful content.

My research with law enforcement has further highlighted the importance of proactive and undercover digital policing. My very first book, which collected empirical data from the High Technological Crime Unit at Scotland Yard, explored how offenders groom children to prepare for sexual abuse. Undercover operations online have become a powerful strategy to infiltrate hidden online communities, where offenders often operate anonymously. These covert investigations are vital for intelligence gathering and disrupting organised networks before further harm is inflicted.

Throughout these years what keep emerging is how important is to utilise a *victim-centered approach*. Much of my work with police forces has emphasised that children who are exploited online are often re-victimised each time content is shared or viewed. This understanding has reinforced the urgency of swift content removal and long-term psychological support for victims.

In your research, how do you ensure that your findings benefit not only the academic community but are also applied in practice? What strategies do you use to communicate your research results more widely?

Throughout my career, I have been committed to ensuring that my research not only contributes to academic knowledge but also has a tangible impact on real-world practices. Achieving this involves a multi-layered approach that bridges the gap between academia and frontline practice.

One of the primary ways I extend my research beyond academic circles is through direct engagement with schools and parents. I regularly conduct workshops and seminars aimed at educating teachers, parents, and young people about online safety, cyberbullying, and digital resilience. These sessions are designed

to translate complex research findings into practical strategies that can be easily understood and implemented. For example, my work on online grooming and digital risks is distilled into clear guidance that parents can use to protect their children and that teachers can integrate into digital literacy programs.

My collaboration with law enforcement agencies, both in the UK and internationally, ensures that my research is practically applied to enhance cyber policing and child protection strategies. I have worked closely with police forces to develop training programs that focus on identifying online threats, understanding offender behaviour, and supporting undercover digital operations. This hands-on approach allows officers to leverage research insights in real-time investigations, making the digital world safer for vulnerable users.

I have had the privilege of advising governments and international organisations, including the Home Office, the European Institute of Gender Equality (EIGE); the Finnish Government, The Government of Bahrain, and other child protection agencies in Italy, on creating robust online safety policies. This policy work is rooted in evidence-based research, ensuring that legislative frameworks are informed by the latest findings in cybercrime and online safety. My experience has shown that bridging the gap between research and policy leads to more effective regulations that protect children and vulnerable groups online.

While academic dissemination remains important, I am equally committed to engaging in public forums, media discussions, and community events. I frequently contribute to expert panels, international conferences, and public debates to advocate for better online protection measures. This public engagement helps to raise awareness and influence broader societal understanding of digital risks.

Finally, I leverage digital platforms to disseminate findings more broadly. Online webinars, educational videos, and social media engagements allow me to reach a global audience quickly and effectively.

My goal is to ensure that research is not confined to academic journals but becomes a living, practical resource that empowers communities, informs policy, and strengthens protective measures in the digital world.

What role do artificial intelligence and big data play in preventing and uncovering online crime? Do you see any ethical concerns associated with these tools?

Artificial intelligence and big data have become key in both preventing and uncovering online crime, fundamentally transforming the landscape of digital policing and child protection. In my work with law enforcement agencies and international partners, I have witnessed firsthand how these technologies enhance our ability to detect, analyse, and respond to emerging cyber threats.

AI-driven tools are now central to identifying patterns of criminal behavior in vast datasets that would be impossible for human investigators to process manually. For example, machine learning algorithms can swiftly analyse millions of online interactions to detect indicators of grooming, trafficking, or the distribution of child sexual abuse material (CSAM). Platforms like the Internet Watch Foundation (IWF), with whom I have collaborated, leverage AI to scan and classify abusive content rapidly, reducing exposure and facilitating quicker takedowns.

Big data analytics also enable predictive policing, where historical crime data is analysed to anticipate potential hotspots for online offenses. This allows law enforcement to proactively monitor high-risk areas of the web, including hidden spaces on the dark web where illicit activities are often concealed.

Furthermore, AI enhances undercover digital policing, a field I have researched extensively. Advanced algorithms can help undercover officers navigate encrypted communication channels and identify hidden forums where exploitation and cybercrime are orchestrated. This increases the scope and efficiency of operations targeting organised cybercriminal networks.

I seen a number of ethical concerns. While AI and big data offer powerful tools for combatting online crime, they also present ethical challenges that must not be overlooked. The most important is Privacy and Surveillance. The widespread use of data analytics for crime prevention can blur the lines between security and privacy. There is always a risk of overreach, where constant monitoring infringes on individual rights, particularly if data collection is indiscriminate or lacks transparency. There is also the risk of **human oversight**. We know that AI can process data at extraordinary speeds, the interpretation of its findings must always involve human oversight. Technology can flag risks, but contextual understanding and ethical judgment are crucial in determining the next steps.

In my view, the key lies in a balanced approach, embracing the capabilities of AI and big data while embedding strong ethical guidelines, rigorous oversight, and clear legal frameworks. Collaborations with organisations like the IWF, law enforcement, and international policymakers are crucial to setting standards that protect civil liberties while ensuring robust digital safety measures.

What future research areas do you consider crucial for reducing online harm and digital crime? Where do you see the greatest potential for advancement?

Reducing online harm and digital crime is a multifaceted challenge that requires innovative, forward-thinking research. Based on my work in cybercrime, online

child protection, and collaborations with international law enforcement and policy-makers, I believe several critical research areas must be prioritised to effectively tackle emerging threats in the digital landscape. For example, as we move towards more immersive digital experiences like the **Metaverse**, augmented reality (AR), and virtual reality (VR), the nature of online harm is evolving. My current work on child safeguarding in the Metaverse highlights that these environments introduce new vulnerabilities, such as real-time grooming, unmonitored live interactions, and the potential for virtual abuse. Future research must explore policy frameworks, technological safeguards, and ethical guidelines to protect users, particularly children, in these expansive digital spaces.

Digital Literacy and Resilience Building is also important. There much organisations and the tech industry can do, but empowering users with the knowledge and skills to navigate online spaces safely is equally fundamental, particularly children, parents, and educators. Research into digital resilience education can inform the development of effective training programs that teach critical thinking, privacy protection, and safe online behaviors. Integrating these lessons into school curricula and community outreach initiatives can serve as a preventive measure against online victimization.

Ultimately, In my view, the greatest potential for advancement lies in harnessing AI and big data responsibly, coupled with international cooperation and robust digital literacy programs. If we can achieve a balance between technological innovation and ethical integrity, I believe we can reduce online harm and make digital spaces safer for everyone, especially vulnerable populations.

A cikk APA szabály szerinti hivatkozása

Szabó Cs. (2025). Interjú Elena Martellozzóval, az Edinburghi Egyetem intézetigazgatójával és kriminológia professzorával. *Belügyi Szemle*, 73(7), 1555–1567. <https://doi.org/10.38146/BSZ-AJIA.2025.v73.i7.pp1555-1567>

KÖZLÉSI FELTÉTELEK

A Belügyi Szemle/Academic Journal of Internal Affairs (AJIA), (nyomtatott ISSN 2062-9494 és online ISSN 2677-1632) havonta megjelenő, lektorált, magyarországi és nemzetközi jogtudománnyal, közigazgatással, államtudományokkal, kriminológiával, valamint biztonsági és rendészeti tudományos kutatásokkal foglalkozó tudományos folyóirat.

A Belügyi Szemle a <https://belugyiszemlejournal.org/> folyóirat-szerkesztő rendszer alkalmazáson keresztül fogadja a szerzőktől a kéziratokat.

A beküldött közlemény visszaigazolása során a Szerkesztőség tájékoztatja a szerzőket a beküldött kézirat befogadásáról és várható megjelentetéséről. A Szerkesztőség a beérkezett kéziratokat szakmai és tudományos szempontokból lektoráltatja, és fenntartja a jogot a kéziratok stilizálására, korrigálására, tipografizálására.

Részletes szerzői útmutató az alábbi URL linken olvasható: <https://belugyiszemlejournal.org/index.php/belugyiszemle/authorsguide>

A Szerkesztőség másodközlést nem vállal.

A Belügyi Szemle/Academic Journal of Internal Affairs (AJIA) kiadványban megjelent cikkek nem tükrözik a Szerkesztőség álláspontját, azok tartalmáért való felelősség minden esetben a szerzőket terheli.

Az etikai nyilatkozat, valamint a közzétételi visszaélésekre vonatkozó nyilatkozat az alábbi URL linken olvasható: <https://belugyiszemlejournal.org/index.php/belugyiszemle/statementonethics>

A cikkek a Creative Commons Attribution 4.0 International License (CC BY-NC-ND 2.0) (<https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/2.0/>) feltételei szerint publikált Open Access közlemények, melynek szellemében a cikkek bármilyen médiumban szabadon felhasználhatók, megoszthatók és újraközölhetők, feltéve, hogy az eredeti szerző és a közlés helye, illetve a CC License linkje feltüntetésre kerülnek.

A nyílt hozzáférésről szóló nyilatkozat az alábbi URL linken olvasható: <https://belugyiszemlejournal.org/index.php/belugyiszemle/informationonopenaccess>

Telefonszám: +36 (26) 795-922; BM: 24-626
Email: szerkesztoseg@belugyiszemlejournal.org
Web: <https://belugyiszemlejournal.org/>

A borítókép vektoros tervezési sablonja a Shutterstock.com licence alapján került felhasználásra.

A FOLYÓIRAT INDEXELÉSE

A Belügyi Szemle/Academic Journal of Internal Affairs (AJIA), (nyomtatott ISSN 2062-9494 és online ISSN 2677-1632) havonta megjelenő, lektorált, magyarországi és nemzetközi jogtudománnyal, közigazgatással, államtudományokkal, kriminológiával, valamint biztonsági és rendészeti tudományos kutatásokkal foglalkozó tudományos folyóirat, amelynek székhelye Budapest (Magyarország).

Az AJIA egy nyílt hozzáférésű folyóirat, amelyet jelentős tudományos adatbázisokban indexelnek a cikkek felfedezhetőségének és hivatkozásának maximalizálása érdekében. Az AJIA követi a [COPE magatartási kódexében](#) felvázolt publikációs etikával kapcsolatos legjobb gyakorlatokat. A szerkesztők azon dolgoznak, hogy az első benyújtást követően időben meghozzák a döntéseket, valamint az azonnali online közzétételt, ha egy kéziratot megjelentetésre elfogadnak.

A cikkek a megjelenést követően azonnal és ingyenesen hozzáférhetők a nyilvánosság számára. A cikkek végleges változata feltehető egy intézményi adattárba, amennyiben a cikk tartalmaz egy hivatkozást a <https://belugyiszemlejournal.org/index.php/belugyiszemle> oldalon közzétett eredeti cikkekre. Minden publikált cikk a Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivs 4.0 Unported License alá tartozik.

A folyóiratot indexeli

CONDITIONS OF PUBLICATION

Belügyi Szemle accepts and publishes scientific announcements / publications with outstanding alignment to the control and organisational system of the Ministry of Interior, which first of all focus on law enforcement, public order, public safety, safety policy, self-government affairs, social deviances, and further analyses and evaluates the questions of law enforcement from criminological, criminal sociological, criminal legal and policing aspects.

Belügyi Szemle accepts manuscripts of the authors for editing through applying in the Open Journal Systems.

At the conformation of receipt, the Editorship informs the acceptance and the expected publishing time of the submitted manuscript. The Editorship peer reviews the received manuscripts from a professional and scientific point of view, and reserves the right for stylisation, correction, typographic adjustment of the manuscripts.

The Editorship does not undertake republishing.

Articles published in Belügyi Szemle do not unconditionally reflect the opinion of the Editorship, any responsibility for their contents bear the authors exclusively. The whole of the periodical, including individual articles, is protected by copyright, any use of them outside of copyright law is illegitimate and prosecutable.

Articles licensed under a Creative Commons Attribution 4.0 International License (CC BY-NC-ND 2.0) (<https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/2.0/>), are published under the terms of Open Access, whereby articles may be freely used, shared and distributed in any medium and republished in any medium, provided that the original author and the place of publication and the link to the CC License are cited.

Phone number: +36 (26) 795-900 / 24-626

Email: szerkesztoseg@belugyiszemlejournal.org

Web: <https://belugyiszemlejournal.org/>

The vector design template for the cover image is licensed from Shutterstock.com.

INDEXING THE JOURNAL

Belügyi Szemle/Academic Journal of Internal Affairs (AJIA), (Print ISSN 2062-9494 and online ISSN 2677-1632) is a monthly peer-reviewed academic journal on Hungarian and international law, public administration, government, criminology, security and law enforcement research, based in Budapest (Hungary).

AJIA is an open-access journal indexed in major academic databases to maximize article discoverability and citation. AJIA follows best practices on publication ethics outlined in the [COPE Code of Conduct](#). Editors work to ensure timely decisions after initial submission, as well as prompt publication online if a manuscript is accepted for publication.

Upon publication, articles are immediately and freely available to the public. The final version of articles can immediately be posted to an institutional repository as long as the article includes a link back to the original article posted on <https://belugyiszemlejournal.org/index.php/belugyiszemle>. All published articles are licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivs 4.0 Unported License.

Indexes the Academic Journal of Internal Affairs

Ára: 530 Ft

